

Anykščių rajono
savivaldybės
kraštovaizdžio
politikos kryptys
2014-2020 m.

Ataskaita

Dr. Giedrė Godiene g.godiene@gmail.com
2014 m. spalio 1 d.

Turinys

1. Bendrosios nuostatos	4
2. Esama būklė	8
2.1. Kraštovaizdžio pobūdis ir būklė	8
2.1.1. Gamtinė (fizinė) kraštovaizdžio struktūra	8
2.1.2. Kraštovaizdžio raida ir kultūrinė struktūra	11
2.1.3. Kraštovaizdžio funkcijos ir vertybės	18
2.2. Teritorijų ir strateginio planavimo dokumentai	35
2.3. Atsakomybės kraštovaizdžio srityje pasiskirstymas Anykščių rajono savivaldybėje	36
2.3.1. Pagrindinių Anykščių savivaldybės institucijų funkcijos	36
2.3.2. Savivaldybės valdomų įstaigų funkcijos	37
2.3.3. Valstybės institucijų, veikiančių Anykščių rajono teritorijoje tikslai ir funkcijos	40
2.3.4. Nevyriausybinų organizacijų, veikiančių Anykščių rajono teritorijoje tikslai ir funkcijos	43
3. Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos įgyvendinimas Anykščių rajono savivaldybėje	45
4. Savivaldybės kraštovaizdžio vizija, formavimo tikslai	47
5. Kraštovaizdžio apsaugos ir formavimo principai ir uždaviniai	50
6. Kraštovaizdžio tyrimų, planavimo, apsaugos, tvarkymo, atkūrimo veiksmai	52
6.1. Kraštovaizdžio teritorinių vienetų ir jų charakterio identifikavimas, vertybių inventorizacija	52
6.2. Kraštovaizdžio planavimas	54
6.3. Kraštovaizdžio apsauga	56
6.3.1. Savivaldybės atsakomybė ir funkcijos saugant tarptautinės ir nacionalinės reikšmės saugomas teritorijas, gamtos ir kultūros paveldo objektus	56
6.3.2. Savivaldybės saugomų teritorijų ir objektų steigimas	57
6.3.3. Ekologiškai svarbių teritorijų apsauga	58
6.3.4. Estetinių išteklių apsauga	59
6.3.5. Simbolinių, asociacinių, memorialinių vertybių ir vietovių apsauga	60
6.4. Kraštovaizdžio tvarkymas	61
6.5. Kraštovaizdžio atkūrimas	64
6.6. Kraštovaizdžio būklės monitoringas	65
7. Visuomenės dalyvavimo skatinimas	67
7.1. Visuomenės informavimas	71
7.2. Dialogas su visuomene: pastabos, pasiūlymai, pretenzijos, konsultavimas ir konsultavimasis	74
7.3. Švietimas ir mokymas	75
7.4. Įsitraukimas	77
8. Kraštovaizdžio srities veiksmų koordinacija su kitomis ūkio programomis ir veiksmais	79
9. Bendradarbiavimas su kitomis savivaldybėmis	81
10. Ištekliai Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politikos įgyvendinimui	82
11. Baigiamosios nuostatos	84

---

12. Priedai	85
1 priedas. Anykščių rajono savivaldybės tarybos sprendimo „Dėl Anykščių rajono savivaldybės Kraštovaizdžio politikos krypčių patvirtinimo“ projektas	85
2 priedas. Darbo grupės pasitarimų-diskusijų medžiaga	104
3 priedas. Teritorijų planavimo ir strateginių planavimo dokumentų sąrašas	130
4 priedas. Naudotos literatūros ir šaltinių sąrašas	132

1. Bendrosios nuostatos

Dokumento paskirtis ir teisinis pagrindas

Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politikos kryptys (toliau – Anykščių rajono kraštovaizdžio politika, KP) – tai strateginis dokumentas, nusakantis savivaldybės kraštovaizdžio formavimo viziją, tikslus, uždavinius ir veiksmus 2015–2020 m., jų įgyvendinimui būtinas priemones ir galimus išteklius.

Darbo objektas – Anykščių rajono teritorija.

Teisinis pagrindas

- Europos kraštovaizdžio konvencija (Florencija, 2002);
- ET Ministrų komiteto Rekomendacija CM/Rec(2008)3 valstybėms narėms dėl Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimo gairių (priimta Ministrų komiteto 2008 m. vasario 6 d. 1017-ajame posėdyje);
- Lietuvos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gruodžio 1 d. nutarimu Nr. 1526;
- Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo priemonės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 22 d. nutarimu Nr. 909;
- Kiti nacionaliniai ir vietiniai teisės aktai.

Europos kraštovaizdžio konvencijos 4 straipsniu teigiama:

Kiekviena šalis šią Konvenciją, konkrečiai 5 ir 6 straipsnius, įgyvendina pagal savo valdžių padalinimą, laikydama savo konstitucinių principų ir administracinės tvarkos, gerbdama subsidiarumo principą ir atsižvelgdama į Europos vietos savivaldos chartiją.

Konvencijos aiškinamosios ataskaitos III skyriuje, šis 4 straipsnis aiškinamas taip:

48. ...kiekviena Šalis konvenciją įgyvendina tuo valdžios lygmeniu, kuris labiausiai tinkamas veiklai kraštovaizdžio srityje, atsižvelgdama į subsidiarumo principą ir Europos vietos savivaldos chartiją. Tai reiškia, kad ... vietos ir regiono valdžios institucijoms bei jų grupėms užtikrinama teisė oficialiai dalyvauti įgyvendinant Konvencijos nuostatas.

49. Jei vietos ir regiono valdžios institucijos turi reikalingos kompetencijos, kraštovaizdžio apsauga, tvarkymas ir planavimas būna efektyvesnis, kai atsakomybė už įgyvendinimą tenka valdžios institucijoms, kurios yra arčiausiai atitinkamos bendruomenės pagal teisės aktuose nacionaliniu lygmeniu įtvirtintą konstitucinę sistemą.

Kiekviena šalis turėtų išsamiai nustatyti uždavinius ir priemones, už kuriuos atsako kiekvieno lygmens – nacionalinio, *regiono ar vietos – valdžios institucijos* ir turėtų nustatyti taisykles, pagal kurias būtų derinamas šių priemonių taikymas skirtingais lygmenimis, ypač tuomet, kai įgyvendinami miestų planavimo ir regionų planavimo teisės aktai.

Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašas, įvardindamas nacionalinės kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo veiksmus, teigia (29 p.), kad šios kryptys integruojamos į ... įvairaus lygmens teritorijų planavimo dokumentus ir strateginio planavimo dokumentus ... rajonų ir miestų strateginius planus, sektorių plėtojimo programas.

ET Ministrų komiteto Rekomendacija CM/Rec(2008)3 valstybėms narėms dėl Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimo gairių nurodo:

D) ... **regionų ir vietos valdžios institucijos savo kompetencijos ribose turėtų parengti specialias ir (arba) sektorines kraštovaizdžio strategijas**. Politikos įgyvendinimas turi būti susijęs su tikslingu išteklių ir institucijų kompetencijų naudojimu laike ir erdvėje. Įvairios strategijos turėtų būti siejamos su kraštovaizdžio kokybės tikslais.

Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politikos kryptių dokumento tikslas

Anykščių rajono kraštovaizdžio politikos kryptys yra Nacionalinį kraštovaizdžio politikos kryptių aprašą Anykščių rajone detalizuojantis (įgyvendinantis) strateginis dokumentas.

Jo tikslas – atskleisti ir geriausiu būdu išnaudoti Anykščių krašto potencialą, suformuluoti su kraštovaizdžio savitumu, estetinio potencialo, ekologinio stabilumo ir sveikumo, gamtos ir kultūros paveldo išsaugojimu ir turtinimu, gyvenimo kokybės gerinimu susijusius tikslus, uždavinius, numatyti atitinkamus veiksmus, skaidriai ir tikslingai naudoti tam savivaldybės, nacionalines ir ES struktūrinių fondų lėšas, suteikti informacijos ir įtraukti į kraštovaizdžio puoselėjimo veiklas įvairiausių sričių specialistus, bendruomenes, nevyriausybinės organizacijas, aktyvius žmones, užtikrinti veiksmingą tarpinstitucinį bendradarbiavimą.

Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politikos kryptių kūrimo metodika

Savivaldybės lygmens kraštovaizdžio srities strateginis dokumentas Anykščių rajono savivaldybės administracijos iniciatyva Lietuvoje rengiamas pirmą kartą.

Rengiant KP, buvo:

1) atlikta galiojančių teritorijų ir strateginių planavimo dokumentų ir jų sprendinių, teisės aktų, institucijų funkcijų analizė; remiantis galiojančiais TP dokumentais ir literatūros šaltiniais – kraštovaizdžio būklės analizė;

2) surengtos 4 dalyvaujamosios demokratijos principais paremtos diskusijos, kurių metu, moderatorė teikė bazines žinias, o dalyviai formulavo bendrą nuomonę įvairiais su kraštovaizdžio samprata, raida, identitetu, apsauga, planavimu, tvarkymu, performavimu, atkūrimu, visuomenės informavimu, švietimu, konsultavimu susijusiais klausimais.

Diskusijose iš viso dalyvavo apie 100 žmonių, tarp kurių Anykščių rajono savivaldybės tarybos nariai, administracijos skyrių, seniūnijų, suinteresuotų valstybės institucijų, savivaldybės įmonių ir įstaigų, nevyriausybinių organizacijų, bendruomenių, švietimo įstaigų atstovai ir susidomėję rajono gyventojai. „Atviro rato“, „Pasaulio kavinės“, „Minčių žemėlapių“ metodų pagalba buvo siekiama įvairių specialybių ir skirtingą patirtį turintiems šia sritimi suinteresuotiems dalyviams suteikti galimybę pasidalinti žiniomis ir mokytis vieniems iš kitų. Dirbant grupėse buvo analizuojama situacija, vyko konsultacijos, grupių darbo pristatymai, refleksijos. III-iame susitikime, nagrinėjusiame veiksmų galimybes, anykštėnai diskutavo kartu su meninio plenero „Genius-loci – vietos matymas“ dalyviais. Aktualios kraštovaizdžio srities problemos buvo aptartos Lietuvos kraštovaizdžio sąjungos kasmetinio simpoziumo „Želdynų erdvė“, vykusio rugsėjo 5–6 d., metu.

Kiekvienos diskusijos rezultatai buvo apibendrinami raštu ir vizualiai (piešiniu), taikant „Minčių žemėlapių“ metodą (žr. 2 priedą), ši medžiaga elektroniniu paštu buvo siunčiama visiems visų renginių dalyviams (užtikrinta galimybė su išvadomis susipažinti ir teikti pastabas). Diskusijų metu išsakytos įžvalgos, idėjos, pastabos padėjo nustatyti svarbiausius veiklos kraštovaizdžio srityje principus, prioritetizuoti veiksmus.

Dokumente naudojamų sąvokų apibrėžtys ir paaiškinimai

Kraštovaizdis – žmonių suvokiama vietovė, kurios pobūdį nulėmė gamtiniai ir (ar) antropogeniniai veiksniai ir jų sąveika. Tai žemės paviršiaus gamtinių (paviršinių uolienuų ir reljefo, pažemio oro, paviršinių ir gruntinių vandenių, dirvožemio, gyvųjų organizmų) ir (ar) antropogeninių (archeologinių liekanų, statinių, inžinerinių įrenginių, žemės naudmenų ir informacinio lauko) komponentų, susijusių medžiaginėmis, energinėmis ir informaciniais ryšiais, teritorinis junginys.

Kraštovaizdžio apsauga – veiksmai, kuriais siekiama išsaugoti ir palaikyti svarbias arba būdingas kraštovaizdžio ypatybes, grindžiami jo paveldo verte, atsiradusia dėl natūralių procesų ir (ar) žmonių veiklos.

Kraštovaizdžio elementai – atskirų kraštovaizdžio komponentų elementariosios sudedamosios dalys, kompaktiškai kraštovaizdžio struktūros objektai.

Kraštovaizdžio identitetas – visuma požymių, pagal kuriuos įmanoma nustatyti kraštovaizdžio erdvinės struktūros tapatumą, atpažinti jo unikalius bruožus.

Kraštovaizdžio įvairovė – gamtinio ir kultūrinio kraštovaizdžio individualiųjų bei tipologinių teritorinių kompleksų visuma.

Kraštovaizdžio formavimas – kraštovaizdžio politikos kryptių įgyvendinimo veiksmai, kuriais siekiama išsaugoti, tobulinti, atkurti arba kurti kraštovaizdį ir kurie apima kraštovaizdžio apsaugos, tvarkymo, naudojimo ir planavimo priemones.

Kraštovaizdžio kokybės tikslams pasiekti taikomi šie *kraštovaizdžio formavimo metodai*:

išsaugojimo metodas, taikomas siekiant išlaikyti natūralią gamtinių procesų eigą saugomose teritorijose bei kultūros paveldo objektų autentiškumą, išsaugoti tipiškus ir unikalius gamtinio ir kultūrinio kraštovaizdžio objektus bei teritorinius kompleksus, vertingas ekosistemas ir buveines, užtikrinti tradicinį kraštovaizdžio vertybių naudojimą;

atkūrimo metodas, taikomas siekiant užtikrinti kraštovarkos tradicijas, atkuriant vertingus gamtinius ir kultūrinius kraštovaizdžio objektus ir kompleksus, būdingą kraštovaizdžio struktūrą, stiprinti ekologinį kraštovaizdžio stabilumą;

atnaujinimo metodas, taikomas siekiant racionaliai atnaujinti (restauruoti) pažeistų kraštovaizdžio objektų ir kompleksų funkcionalumą, pritaikyti juos naujas reikmes atitinkančiam kraštovaizdžiui kurti;

formavimo (pertvarkymo) metodas, taikomas siekiant radikaliai pakeisti kraštovaizdžio struktūrą, pritaikyti ją racionalios veiklos reikmėms pagal darnios plėtros principus.

Kraštovaizdžio kokybės tikslas – konkrečiam kraštovaizdžiui (teritoriniam vienetui) mokslškai pagrįstas ir kompetentingų valdžios institucijų nustatytas bendruosius visuomenės siekius atitinkančių jo bruožų ir ypatumų kompleksas.

Kraštovaizdžio komponentai – kraštovaizdžio sudedamosios dalys, nepertraukiamais sluoksniais (paviršinės uolienos, pažemio oras) arba fragmentiškai (sausumos paviršiniai vandenys, gyvieji organizmai ar statiniai) dengiančios Žemės paviršių.

Kraštovaizdžio politika – kompetentingų valdžios institucijų bendrų principų, strategijų ir gairių, leidžiančių imtis konkrečių priemonių kraštovaizdžiui saugoti, valdyti ir planuoti, raiška.

Kraštovaizdžio planavimas – strateginiais ir teritorijų planavimo dokumentais išreikšti ir patvirtinti į ateitį orientuoti veiksmai, kuriais siekiama išsaugoti, tobulinti, atkurti arba kurti kraštovaizdį.

Kraštovaizdžio struktūra – jo unikali sandara, kurią lemia atskirų jo teritorinių vienetų – komponentų ir elementų pobūdis, forma ir tarpusavio ryšiai.

Tai keturmatė sistema. Dvimatėje sistemoje (plane) nagrinėjamas jo teritorinių vienetų (kompleksų) „piešinys“ – natūralių elementų ir tam tikrai ūkinei veiklai naudojamų sklypų forma, perimetras, dydis, išsidėstymas ir pan.. Trimatėje sistemoje (erdvėje) kalbama apie atskiras vietas charakterizuojančius erdvinius darinius, jų tūrinius parametrus (aukštį, gylį, tankumą, atvirumą, uždarumą, dominantes ir kt.), išsidėstymo ypatumus. Konkretus kraštovaizdis egzistuoja tam tikru laiku, todėl, apibūdinant kraštovaizdžio struktūrą svarbu nurodyti laiko momentą ar laikotarpį.

Regioniniu mastu kraštovaizdžio struktūra aprašoma pažymint jo hierarchinį lygmenį (ruožas, sritis, rajonas), nurodant tipą (gamtinis, miestiškas, kaimiškas), charakterį nusakančius bruožus (bendras gamtinis pobūdis ir žemės naudmenų

santykis, užimamas plotas ir kt.), rajoniniu – aprašant komponentų pobūdį ir žemesnius teritorinius kompleksus (bendras gamtinis pobūdis, raida ir sukultūrinimas, žemės naudmenų santykis), įvardinant papildančias fiziogeninio pamato savybes (banguotumą, terasingumą, karsto vietas, klifus ir atodangas, pelkes, upes, ežerus ir kt.), vyraujančių medynų struktūra, architektūrinės savybės (etnokultūriškumas, architektūrinis stilingumas, urbanistinių kompleksų aukštingumas ir kt.). Vietiniu lygiu kraštovaizdžio struktūrą nusako jo elementai (absoliutiniai aukščiai, vyraujančios teigiamos ir neigiamos reljefo formos, hidrografinio tinklo elementai, medynai ir žolinės bendrijos, urbanistinės ir inžinerinės struktūros, žemės naudmenos ir pan.), jų plotas, forma (kontūrai) ir kita), jų charakteris ir užimamas plotas.

Kraštovaizdžio teritorinis vienetas – įvairaus rango ir dydžio teritorijos arba akvatorijos, išskirtos pagal tam tikrus kraštovaizdžio analizės aspektus (kriterijus).

Kraštovaizdžio tvarkymas – tai veikla atsižvelgiant į tvaraus vystymosi perspektyvą, kuria siekiama užtikrinti nuolatinę kraštovaizdžio priežiūrą, kad būtų galima orientuoti ir derinti pokyčius, kuriuos sukelia socialiniai, ekonominiai ir gamtiniai raidos procesai.

Kraštovaizdžio valdymas – darnaus vystymosi perspektyva besiremiantys tęstiniai reguliarūs veiksmai, kuriais siekiama užtikrinti nuolatinę kraštovaizdžio priežiūrą, suderinant gamtinių, socialinių ir ekonominių veiksmų sukeltus pokyčius.

Kitos šiame dokumente naudojamos sąvokos yra apibrėžtos Europos kraštovaizdžio konvencijoje (2002), Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių apraše (2004), Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų (1995), želdynų (1996), teritorijų planavimo (1995) ir kituose įstatymuose, poįstatyminiuose teisės aktuose, Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio erdvinės struktūros įvairtėms ir jos tipų identifikavimo studijoje (2013).

Kai kurie apibrėžimai yra pateikiami tekste, o jų platesni paaiškinimai – Darbo grupės susitikimų medžiagą pristatančiame priede, cituojamuose šaltiniuose.

Ataskaitos struktūra

Ataskaitoje pristatoma visa su Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politikos kryptių dokumento rengimu susijusi medžiaga.

Pagrindiniame tekste:

- nurodytas teisinis dokumento pagrindas, tikslas, rengimo metodika, sąvokos
- pateikta esamos situacijos analizė,
- išvardinti savivaldybės įsipareigojimai įgyvendinant nacionalinę kraštovaizdžio politiką
- formuluojama Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio vizija, formavimo tikslai, principai, uždaviniai,
- pristatomi ir aiškinami kraštovaizdžio tyrimų, apsaugos, tvarkymo, atkūrimo, visuomenės dalyvavimo skatinimo veiksmai ir priemonės,
- aptariamos kraštovaizdžio srities veiksmų koordinacijos su kitomis ūkio programomis galimybės, bendradarbiavimo su kitomis savivaldybėmis gairės, galimi išteklių Politikai įgyvendinti.

Prieduose pateikiama:

- dokumento santrauka – Anykščių rajono savivaldybės tarybos sprendimo „Dėl Anykščių rajono savivaldybės Kraštovaizdžio politikos kryptių patvirtinimo“ projektas, kuriame glaustai, normatyviniu stiliumi išdėstyti svarbiausi Dokumento teiginiai.
- dokumentą išplečiančių ir paaiškinančių, pavyzdžius pateikiančių 4 Darbo grupės pasitarimų-diskusijų medžiaga.
- pagrindiniai informacijos šaltiniai (literatūros, galiojančių teritorijų planavimo ir strateginio planavimo dokumentų sąrašai).

Aukštaičių aukštumų ruožas – labai įvairus. Išskiriami į 100–200 m aukštį kylantys kalvotų moreninių ežeringų aukštumų, slėnių, senovinių aliuvinių (deltinių) lygumų ir prielėdyninių upinių lygumų, ežerų duburių vietovaizdžiai.

Ties Viešintomis ir nuo jų į pietus, Andrioniškio seniūnijos vakarine riba, dešiniąja Šventosios upės slėnio šlaito briauna einantis *Bukonių–Veprių (Viešintų) moreninis gūbrys* ženklina ribą tarp lygumos ir Vakarų Aukštaičių mažai miškingos smėlingos ir molingos *banguotos agrarinės plynaukštės*. Vakariiniu plynaukštės pakraščiu einantis kalvagūbris šiaurinėje dalyje iškyla iki 125–108 m aukščio, siekia 5–7 km pločio. Čia 100–120 m aukštyje plyti Svėdasų, Debeikių ir didžioji dalis Anykščių seniūnijos (Kavoliūtė, 2012). Jį sudaro gūbriškos priesmėlio bangos, kai kur jų grandines pertraukia lėkšti grubiai povandeninio slysmo procesų aplyginti supelkėję slėniai, daugiausia atsikūrę termokarstiniu būdu. Šį moreninį masyvą skaido pavienių upelių slėniai (Žilienė S., Anykščių miesto generalinio plano esamos būklės analizė, 1998, toliau – Žilienė S.).

Apribota Viešintų gūbrio, į šiaurę nuo Šventosios Mikierių kilpų senovinėje *aliuvinėje (deltinėje) lygumoje* ošia Šimonių giria.

Moreninės aukštumos stačiai ir apystačiai kalvoti, giliai sudėtingai dauboti, pelkėti ir ežeringi vietovaizdžiai išsidėstę nuo Anykščių miesto į pietus, kur, piečiau Anykštos slėnio, erozinis paslėnis pereina į kalvotos moreninės aukštumos kauburiuotą, daubuotą, smulkiai pelkėtą, priesmėlingą vietovaizdį. Toliau į rytus reljefo formos stambėja ir, pakilusios iki 145–150 m aukščio pereina į Aukštaičių aukštumas (Žilienė S., 1998), apimančias Rubikius ir jau išskylančias iki 170–190 m aukščio virš jūros lygio ties Debeikiais, Storiais, į rytus nuo Kurklių.

Aukštumose klimatas kontinentalesnis – trumpesnis vegetacijos periodas, karštesnės vasaros, šaltesnės žiemos. Šiaurinėje aukštumų dalyje vyrauja smėlingų priemolių bei priesmėlių pasotintieji balkšvažemiai su mažesniais paprastųjų išplautžemiu plotais, žemiausiose vietose šlynžemiai ir durpžemiai, yra akmeningų plotų. Pietryčiuose galinės morenos sudaro stačiašlaites įvairių formų, skirtingo polinkio ir ilgio sudėtingas kalvas su daug didelių ir uždarų duburių, juose slūgso ežerai, didesni ar mažesni durpžemių plotai, čia dirvožemių danga marga, kontrastinga. Vyrauja priesmėlių ant smėlingų priemolių nepasotintųjų jaurazemių kombinacijos su kitais dirvožemiais, pvz., išplautžemiais. Statesniuose, smarkiai įsavintuose kalvynų šlaituose vyksta dirvožemių erozija, dirvos rūgščios, jų našumo balas vos 31–35.

Jau Anykščių miesto ŠR dalyje prasidedantis moreninis kalvų lankas kyla per Gojaus mišką iki Dersiukiškio. Toliau į rytus ir pietus jį tęsia smėlinga Janydžių erozinio kalvyno ketera. Dar labiau į pietus, pietryčius plyti aukščiausias – Storių moreninis masivas – vainikuojamas Gegužinių, Storių, Liepkalnių, Sibiriako, Baltramo kalvomis. Pati aukščiausia tarp jų – Stulpakalnis – iškilęs 193,9 m. virš jūros lygio.

Dar piečiau išsidėstęs ypatingai raiškus terasuotas *Virintos žemupio senslėnis*: įspūdingai aukšti, raguvų išraižyti šiauriniai ir vakariniai Kurklių erozinio cirko šlaitai (nuo Skapiškio iki Virintos kraštovaizdžio draustinio). Judinio geomorfologiniame draustinyje Virintos upės krantuose atsiveria devono periodo smėliai ir moliai, neogeno laikų balti kvarciniai smėliai. „*Tokių unikalios kalvotų vietų Lietuvoje vos kelios težinomos...*“, – teigia Č. Kudaba knygoje „*Kalvotoji Aukštaitija*“.

Ties Rubikiais moreninėje aukštumoje skiriamas nedidelis vaizdingas *ežeruoto duburio* kraštovaizdžio arealas.

Vakarų Aukštaičių plynaukštę skaido ir į aukštumų ruožą rytuose remiasi vaizdingas gilus ir platus, terasuotas *Šventosios vidurupio slėnis*. Vidurupio Šventoji teka ryškiu plačiu su 2–3 terasom, o žemiau Andrioniškio ir 4-tos terasos slėniu. Poledynmečiu platindama slėnį,

upė keitė vagos padėtį keliolika kartų, ką primena. pirmykštį Šventosios meandravimą ir buvusios vagos kontūrus ryškiai atspindinčios senvagės ir jų pėdsakai (R. Morkūnaitė, 1997). Žemiausioje vietoje (Anykščių regioniniame parke) upė teka tik 60 metrų aukštyje virš jūros lygio. Šventosios slėnyje ir Šimonių girioje upės priekrantėse aliuviniuose ar fliuvioglacialiniuose smėliuose, vietomis žvyre besiformuojančiuose skurdžiuose (našumo balas 27 – 31) smėlžemiuose ir jaurazemiuose, smėlio salpžemiuose auga miškai.

Pažymėtina, kad Anykščių regioniniame parke, kuris reprezentuoja visą Aukštaičių aukštumų morfologinį ruožą, išskiriami miškingų, mažai sukultūrintų ir urbanizuotų terasinių slėnių, gilių stačiašlaičių slėniukų, miškingo banguoto paslėnio, stambaus sukultūrinto ežero duburio, agrarinių ir miškingų moreninių kalvynų kraštovaizdžio tipai.

Rajono teritorijos gelmėms būdingas nestoras ledyninių nuogulų sluoksnis, po kuriuo ant senojo 400 mln m. amžiaus devono pamato slūgso neogeno kvarcinio smėlio klodai; jo plotai tęsiasi iš šiaurės į pietus rytine ir centrine Anykščių regioninio parko dalimi.

Paviršiniai vandens telkiniai. Vidutinis Anykščių rajono teritorijos upių tinklo tankumas yra apie 0,9 km/km² (Lietuvoje – 1,18 km/km²), Šventosios baseino dalyje (išskyrus Virintos upės baseiną, kur upių tinklo tankumas yra mažiausias – 0,5–0,75 km/km²) – 0,75–1,00 km/km²; santykinai lygesniu paviršiumi išsiskiriančiame Nevėžio baseine – nuo 1,00 iki 1,25 km/km², Lėvens baseine yra didesnis nei 1,25 km/km². Svarbiausia Anykščių rajono teritorijos upė – Šventoji, šiaurės rytų – pietų kryptimi dalina rajono teritoriją pusiau ir su savo intakais (Virinta (vidurupis ir žemupys), Anykšta, Elme, Susiena, Latava, Variumi, Jara–Šetekšna (žemupys) ir kitais) drenguoja tris ketvirtadalius rajono teritorijos (70%). Likusios rajono teritorijos dalys patenka į Nevėžio (Nevėžis, Juosta) ir Lėvens (Viešinta) nuotėkio sritis.

Anykščių rajonas papuola į ežeringiausių Lietuvos rajonų tarpą, bendras rajono vandenuotumo rodiklis siekia 3,01% (įskaitant ir tekančio vandens paviršių), tačiau jis daug mažesnis, nei kaimyninių ežeringose aukštumose esančių rajonų. Ežerai susikcentravę daugiausiai rytinėje Anykščių rajono dalyje.

Augalija. Anykščių rajono *miškingumas* (2014 m.) (31,19%) yra artimas Lietuvos teritorijos miškingumo vidurkiui (32,6). Vyrauja mišrieji pušų–beržų miškai. Valstybiniuose miškuose pagal medienos išteklius vyrauja spygliuočiai (72,35 % valstybinės reikšmės miškų ploto, ir 65,51 % medynų tūrio), daugiausiai pušys (43,11 % visų valstybinių miškų). Tarp lapuočių labiausiai yra paplitę beržai (15,37 %), drebulės (4,09 %); ažuolai (1,2 %) ir uosiai (1,65 %). Beveik pusė visų miškų (47,7 %) – privatūs.

2.1.2. Kraštovaizdžio raida ir kultūrinė struktūra

Formavimosi etapai

Anykščių rajono teritorijos medžiaginį pamatą formavo ilgos geologinės epochos. Šventosios ir jos intakų slėnių atodangose galima atsekti ir 400 mln. metų senumo (devono laikotarpio) geologinę istoriją. Slėniuose ir karjeruose matomos dar gerokai prieš ledynmečius, prieš 40–25 mln. metų tekėjusios ir pirmųjų ledynmečių eroje, pleistocene prieš milijoną metų 2700 km ilgį pasiekusios milžiniškos Eridano upės – Baltijos jūros pramotės suklostytos nuogulos, neogeno geologinio periodo kvarciniai smėliai.

Kaip nurodo *Anykščių rajono savivaldybės bendrasis planas (2008)*, rajono teritorijos paviršius galutinai susiformavo paskutiniojo apledėjimo metu apytikriai prieš 12–16 tūkst. m. Dabartinę išvaizdą paviršius igijo helocene, kuomet, pašiltėjus klimatui, atsirado senkloniai, kuriais dabar teka Šventoji, Virinta ir daugelis kitų upių bei upelių, ištirpus palaidotam ledui atsirado siaurų, gilių ir stačiašlaičių ežerų virtinės, ilgainiui formavosi teritorijos vandentėmių tinklas, upės gilino, platino savo slėnius, lėkštėjo kalvos, o augmenija ir gyvūnija kito nuo būdingų tundrai iki šiandieninių.

Atlančio pradžioje, apie 5,6 tūkst. m. prieš Kr., kraštovaizdžio charakterį pradėjo lemti žmonės. Savaiminį augalijos vystymąsi iš esmės pakeitė subborealo pabaigoje (3,4 tūkst. m. prieš Kr.) įsigalėjus lydiminei žemdirbystei atsiradę pirmieji dirbamos žemės plotai. Sėsliai gyvendami žmonės vis stipriau keitė aplinką. Žinoma, kad Anykščių krašte gyventa jau vėlyvojo neolito ir žalvario amžiais. Šeimyniškių piliakalnis naudotas nuo pirmųjų II-ojo tūkstantmečio amžių, prie jo buvusi gyvenvietėje gyventa jau II-ajame tūkstantmetyje pr. Kr.

Pirmaisiais amžiais po Kr. lydiminę žemdirbystę keitė miškinė – dirvoninė. Teritorijos buvo įsavinamos nuo aukštumų, pereinant į žemumas ir lygumas, labiau padrėkusių vietų link. Tobulėjantys žemės dirbimo įrankiai žymiai lengvino ir spartino įsavinimo procesus, tačiau ariant kalvotas teritorijas ėmė reikštis dirvožemių erozija (išplovimas).

Anykščių apylinkės buvo labai reikšmingos valstybės gynybai jos formavimosi laikotarpyje bei patogios prekybai augti. Manoma, kad Šeimyniškių gyvenvietės kompleksas buvo svarbus kovose su ordinais. Čia XIII a. buvo pastatyta, XIV a. perstatyta stipri valstybinė medinė pilis (spėjama, galėjusi būti Mindaugo pilis Voruta). Palatavio piliakalnyje, manoma, yra buvęs Mindaugo dvaras Latava.

Valakų reformos metu XVI a. čia pradeda vyrėti dirbama žemė, pievos, mažėja miškų ir kitų natūralių plotų, o dėl pakartotinių kirtimų skurdėja augalijos bendrijų rūšinė sudėtis.

Anykščiai ir jo apylinkės Lietuvos kontekste išsiskiria savo sakraline verte. XVIII–XIX a. pr. vienu svarbiausiu Rytų Aukštaitijoje švietimo centru tapo Troškūnų bernardinų mokykla su botanikos sodu, didele biblioteka, visame rajone buvo pastatyta daug bažnyčių, susiformavo kryždirbystės ir kitos tradicijos. *Anykščių miestelis* rašytiniuose šaltiniuose minėtas jau XV a., tačiau jo raida buvo sudėtinga: vien XIX a. jis degė kelis kartus, 1891 m. sudegė visiškai. Anykščių plėtra paspartėjo 1898 m. nutiesus Panevėžio–Švenčionėlių geležinkelį. Dauguma miesto pastatų buvo sunaikinta 1944 m.

Tarpukaryje teritorijos miškingumas buvo mažas, tačiau kraštovaizdžio geokologinį stabilumą palaikė smulkiasklypė žemėnauda, gausūs miškų, pelkių, drėgnų pievų intarpai.

XX a. antroje pusėje kraštovaizdis buvo pritaikytas technizuotam žemės dirbimui: sumažintas natūralių žemėveikslių kontūringumas, sustambinti laukai, sureguliuotas vandentėmių tinklas, pakeistas dirvų drėgmės režimas, gausiai naudojami cheminiai preparatai, naikinami ir iškeliami vienkiemiai, suformuotos agrarinės plynės, suintensyvėjo urbanizacija. Didžiausi kraštovaizdžio struktūros pokyčiai (suformuoti dideli bemiškiai laukų masyvai, sureguliuota 80–90 % vandentėmių) vyko vakarinėje, lyguminėje Anykščių rajono dalyje, kur vyravo sunkesnės mechaninės sudėties, drėgnesnės, našesnės dirvos.

Šiaurinėje ir šiaurės rytinėje rajono dalyje plytinčios nederlingos senovinės aliuvinės ir smėlingos fluvio-glacialinės (priedyninių vandens srautų suformuotos) lygumos išlaikė natūralų pobūdį, organiškai susiklosčiusią žemėveikšlių struktūrą, daugiau nei pusę jų vandentėkmių liko natūralios. Kalvotos, ypač stambiai kalvotos Aukštaičių aukštumos irgi patyrė žemėveikšlių stambinimą, natūralų pobūdį čia išlaikė tik techniškai sunkiau pasiekiamos teritorijos dalys. Melioracija pakeitė 50–70% visų vandentėkmių vagų. Dėl intensyvaus ūkininkavimo kalvotose žemėse suaktyvėjo ir didelius rajono rytinės dalies plotus lengvesnės mechaninės sudėties dirvose apėmė vandens, vėjo, mechaninė dirvų erozija.

Sovietmečiu tvarkyti rajono išskirtinės vertės kultūriniai objektai, tačiau žymiai sunyko istorinis kraštovaizdis, senosios gyvenvietės, tradicinė medžio architektūra.

Po nepriklausomybės atstatymo prasidėjus žemės nuosavybės atstatymui, sunykus kolūkinei sistemai, mažėjant ir senstant rajono gyventojams nuo 1990 m. kraštovaizdžio vystymasis Anykščių rajone įgavo priešingas tendencijas. Didelė dalis ankščiau buvusių dirbamų, tačiau žemo našumo žemių intensyviai žemės ūkio veiklai mažiau palankiuose smulkaus kalvotumo Aukštaičių aukštumų zonos plotuose, t.y. rytinėje ir šiaurės rytinėje Anykščių raj. dalyje buvo paliktos dirvonavimui.

Istorinių kraštovaizdžių reliktai – istorinės žemėnaudos ir žemėvaldos erdvinės struktūros

Nagrinėdamas *istorinius užstatymo reliktus*, 1996 m. habil. dr. J. Bučas teigė, kad didžiojoje Anykščių rajono dalyje vyrauja vienkieminio kraštovaizdžio struktūros fragmentai su pavieniais ikivalakinio ir valakinio kaimo elementais, smulkiaelementės mišrios užstatymo struktūros istorinis tipas, susiklostęs XIX a. pab. ir XX a. pr. (su gatvinių gyvenviečių liekanomis). Pietrytiniame pakraštyje bei ruože tarp Svėdasų, Viešintų, Traupio ir Kavarsko vyrauja smulkiaelementė padrika struktūra (padrikai išsibarsčiusios buvusių vienkieminių kaimų sodybos), o piečiau Kavarsko visai nėra ryškiau vyraujančių vieno istorinio kraštovaizdžio tipo elementų. Rajono šiaurės vakaruose vyrauja valakinio kraštovaizdžio struktūros fragmentai su ikivalakinio ir vienkieminio kaimo elementais. Teritorija į pietvakarius nuo Traupio ir Kavarsko įvertinta kaip praradusi ikisovietmečio buvusių gyvenviečių tinklo struktūros bruožus (*LR teritorijos bendrasis planas. Tikrosios būklės analizė. Kultūros paveldas. 9.1.5. Vilnius: Urbanistika, 1996*).

Iki XIX a. vidurio susiklosčiusios agrostruktūros rajono šiaurės vakaruose nebeatsekamos. Rajono pietrytiniame pakraštyje vyrauja stambiasklypė akelinė įvairiaplanė, o ruože, apimančiame Svėdasus, Anykščius ir Kavarską, vyrauja stambiasklypė mišri agrostruktūra. (*ten pat, 9.1.7.*)

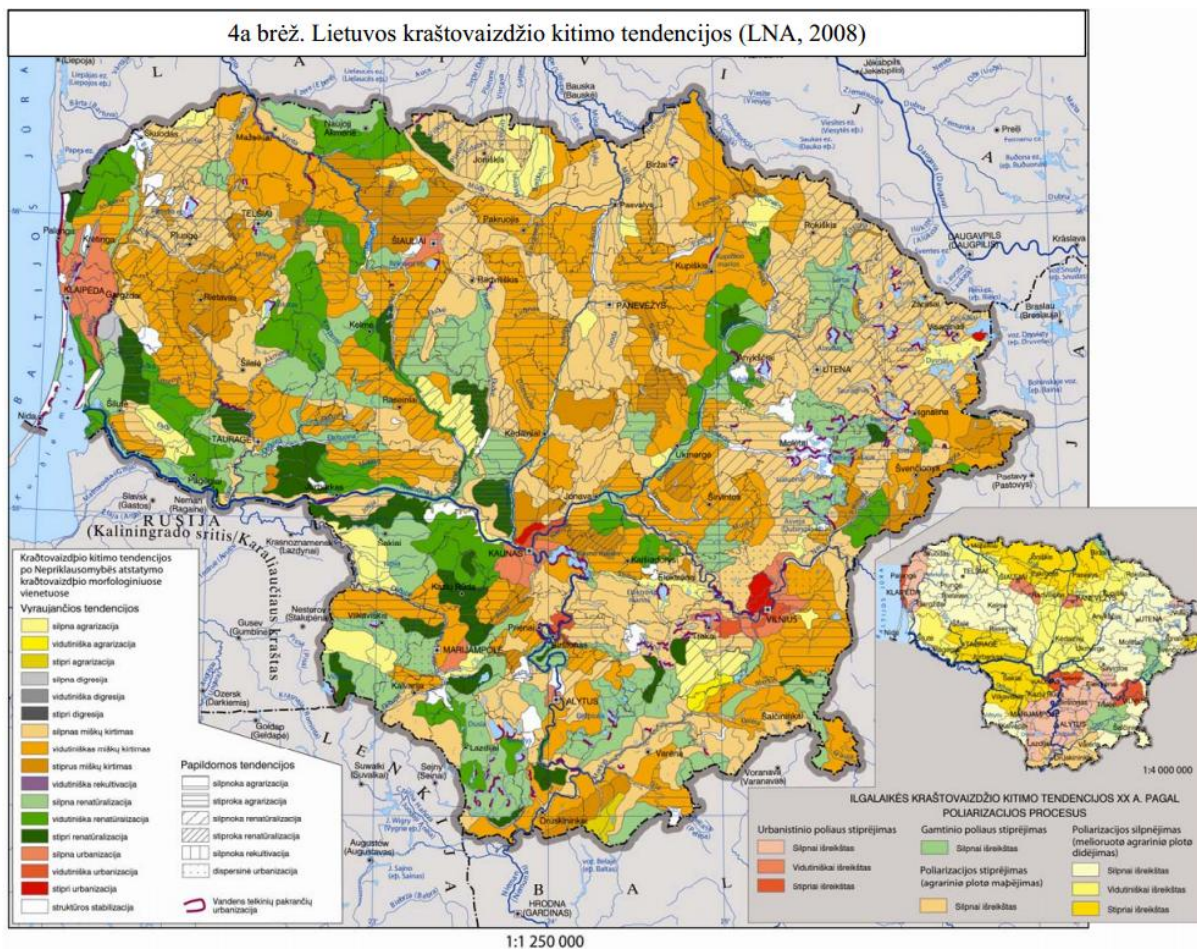
Dėl paskutiniame dvidešimtmetyje vykstančių žemės naudojimo pokyčių, šiuo metu istorinės agrostruktūros požymiai tebėra ryškesni tik nuošalesnėse, statybai ir intensyviai žemdirbystei menkiau tinkamose vietose, Anykščių regioniniame parke.

Dabartinis žemės naudojimas ir teritorijos natūralumo indeksas

Dabartinį kraštovaizdžio charakterį nusako šiandieninė žemės naudojimo struktūra (žr. 1 lentelę). Lyginant su Lietuvos vidurkiu, 2014 m. sausio 1 d. duomenimis, Anykščių rajonas išsiskyrė didesniu žemės ūkio teritorijų plotu, kiek mažesniu miškingumu, vandens telkinių, pelkių užimamu plotu, tačiau čia beveik 1,5 karto mažiau užstatytų teritorijų, nežymiai mažiau kelių nei vidutiniškai Lietuvoje. Išsidėstęs tiek lygumoje, tiek aukštumose, Anykščių rajonas ženkliai labiau naudojamas žemės ūkiui nei gretimi aukštumų rajonai, įdomu tai, kad, lyginant su kaimynais, čia santykinai mažiausi ir pažeistos bei nenaudojamos žemės plotai.

Šiuo metu vyksta nenašių dirbamų žemių savaiminis natūralus užaugimas mišku, šiuos procesus sustiprina ir ES skatinamas apmiškinimas (žr. 2 pav.). Tai palanku geoekologiniu požiūriu, tačiau pilnas kalvotų žemių užaugimas mišku mažina jų estetinę vertę.

2 pav. Lietuvos kraštovaizdžio kitimo tendencijos. (P. Kavaliauskas, 2011).

Siekiant nustatyti *vietovių natūralumo laipsnį*, skaičiuojamas *natūralių ir urbanizuotų teritorijų santykis*. Jo reikšmė rodo bendrąsias kraštovaizdžio natūralumo kaitos tendencijas, kurias formuoja du priešpriešiniai procesai – natūralus užaugimas ir urbanizacija. Pavyzdžiui, 1994 m. Anykščių rajono natūralumas (8,74) buvo artimas Lietuvos vidurkiui (8,63), 1998 m. nagrinėjamos teritorijos natūralumo laipsnis ženkliai padidėjo (Anykščių raj – 9,78, Lietuvoje – 7,98). 2014 m. šie rodikliai yra atitinkamai Anykščių rajone – 10,32, Lietuvoje – 8,31.

Dabartinė Anykščių rajono kraštovaizdžio kaita neišsiskiria Lietuvos kontekste: didelėje teritorijos dalyje (Šventosios slėnyje, plynaukštėje Šimonių girioje ir pan.) vyksta net intensyvi, kalvotose aukūtuose - silpna reatūralizacija, miškų mažėjimas pastebimas lyguminėse vakarinėse rajono dalyse.

Reikšmingiausi kraštovaizdžio struktūros formantai yra žemdirbystės plotai. Pagal deklaruotus žemės ūkio naudmenų rodiklius, Anykščių rajone santykinai didesni skurdesniuose dirvožemiuose galinčių augti pievų, ganyklų, daugiamečių žolių, rugių, griukių plotai. 2003 m. pievos, ganyklos ir daugiamečių žolės čia užėmė 55,4 % žemės ūkio naudmenų ploto arba 1,2 karto daugiau, nei vidutiniškai Lietuvoje (47,5 %). Didžiausi grūdinių augalų plotai yra Traupio (32,0) ir Kavarsko (32,8), mažiausi – Skiemonių (12,3) ir Svėdasų seniūnijose (15,4). Pievų, ganyklų, daugiamečių žolių ir pūdymų plotai svyruoja tarp 74,9 % Svėdasų, 71,8 % Debeikių iki 50,9 % Kavarsko, 55,7 % Traupio seniūnijose. (Anykščių rajono savivaldybės bendrasis planas, 2008).

Žmogaus veikla kompleksiškausia ir intensyviausia miestuose, kur daugiausia kitos paskirties žemės plotų. Anykščių, Troškūnų ir Kavarsko miestų bendras plotas 2014 m. – 1336,61 ha, iš to ploto užstatytos teritorijos, gatvės ir keliai užima 474,08 ha (35,47 %).

1 lentelė

Žemės fondo sudėtis 2014 m. sausio 1 d.

Rodiklis	Mato vnt.	Anykščių raj.	Gretimi rajonai			Lietuva
			Utenos	Ignalinos	Molėtų	
Žemės ūkio naudmenos	ha	98766,95	62358,20	61325,92	63397,99	34619242,22
	%	55,96	50,80	42,39	46,38	53,03
Miško žemė	ha	55049,83	39160,10	52100,58	39454,51	2130209,55
	%	31,19	31,84	36,01	28,86	32,6
Keliai	ha	3229,51	2559,93	3073,55	2619,43	131385,45
	%	1,83	2,08	2,12	1,92	2,01
Užstatyta teritorija	ha	3265,04	3422,39	22410,68	2742,08	181988,39
	%	1,85	2,78	1,67	2,01	2,80
Vandenys	ha	5374,60	6005,81	13699,17	12007,89	262538,75
	%	3,05	4,87	9,47	8,78	4,02
Želdiniai ir pelkės	ha	6617,73	5840,75	8312,85	11919,11	212608,13
	%	3,74	4,75	5,75	8,72	3,26
Pažeista ir nenaudojama žemė	ha	4184,44	3644,73	3752,05	4552,38	149350,83
	%	2,38	2,96	2,59	3,33	2,28
Iš viso	ha	176488,10	122991,91	144674,80	136693,39	6530023,32
	%	2,7	1,88	2,22	2,09	100

Atskirieji želdynai Anykščių rajone

Gyvenamųjų vietovių miškų, dalinai ir atsirujų želdynų plotas labai priklauso nuo pamatinės kraštovaizdžio struktūros. Visgi želdynai neabejotinai yra kultūrinio kraštovaizdžio elementas, žmogaus kryptingo darbo rezultatas. Pagal tai, kokią gyvenvietės teritorijos dalį užima želdynai, kokia jų priežiūra, įrengimas, kokybė - sprendžiama apie gyvenimo kokybės, o tuo pačiu ir kraštovaizdžio sukultūrinimo lygį.

Pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamentui pateikiamą statistinę ataskaitą ŽEL-01 duomenis, 2014 m. kovo 3 d. nekilnojamojo turto registre Anykščių rajone įregistruota 14 parkų ir 12 skverų, kurie priskiriami atskirųjų želdynų kategorijai (kitos paskirties žemė, bendro naudojimo teritorijos) (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Anykščių rajono želdynai

Želdyno kategorija	Pavadinimas	Plotas, ha	Kultūros paveldo vertybė	Statist. ataskaitoje	Įregistruota NTR
Atskirieji rekreacinės paskirties					
<i>Aikštės Anykščių mieste (1), viso 0,6 ha</i>					
	A. Baranausko	0,6			
Parkai					
<i>Anykščių mieste (7), viso 44,5 ha</i>					
	Draugystės (Kurorto)	6,79		X	X
	Anykštos slėnio				
	A. Vienuolio muziejaus				
	Karaliaus Mindaugo ažuolynas (Nepriklausomybės ažuolynas)	1,67		X	
	Prie Storių gt.				
	Šeimyniškių				
	Prie A. Vienuolio gt.				
<i>Anykščių rajone (12), viso 97,91 ha</i>					
	Piktagalio Piktagalio k., Anykščių sen.	3,9		X	
	Burbiškio prie Anykštos upelio Burbiškio k., Anykščių sen. (P)	6,64	X	X	
	Pienionių buv. dvaro sodybos Pienionių k., Kavarsko sen. (P)	14,7		X	
	Raguvėlės buv. dvaro sodybos Raguvėlės k., Troškūnų sen. (privat.) (P)	19,10	X	X	
	Troškūnų miestelio	5,02		X	
	Svėdasų buv. dvaro sodybos Bajorų k. Svėdasų sen. (P)	18,8		X	
	Aknystų buv. dvaro sodybos parko fragmentas Aknystos k. Debeikių sen. (P)	9,8		X	
	Debeikių miestelio	2,2		X	
	Levaniškių	13,2		X	
	Staškūniškio Staškūniškio k, Kurklių sen.	2,24		X	

2 lentelės tęsinys

Anykščių rajono želdynai

Želdyno kategorija	Pavadinimas	Plotas, ha	Kultūros paveldo vertybė	Statist. ataskaitoje	Įregistruota NTR
Atskirieji rekreacinės paskirties					
Parkai (<i>Anykščių rajone, tęsinys</i>)					
	Prie Skiemonių bažnyčios	1,17		X	
	Prie Viešintų kultūros namų, Vytauto g., Viešintų mstl.	1,14		X	
Skverai					
<i>Anykščių mieste (8), viso 5,2 ha</i>					
	Vyskupo	0,18		X	
	A. Baranausko	0,41		X	
	A. Vienuolio	0,24		X	
	Aušros				
	5 BP planuojami skverai				
<i>Anykščių rajone (9), viso ha</i>					
	Kavarsko parkas Šaltinio g., Kavarsko m., Kavarsko sen.	0,6		X	X
	Skv., prieš šventorių Kavarskko m., Kavarsko sen.	0,24		X	
	Andrioniškio skv. Bažnyčios g., Andrioniškio mstl., Andrioniškio sen.	0,24		X	X
	Traupio skv. Nevėžio g., Traupio mstl., Traupio sen.	0,59		X	X
	Keblonių skv., Keblonių k., Anykščių sen.	0,2		X	
	Ažuožerių skv., Ažuožerių k., Anykščių sen.	0,35		X	X
	Svėdasų skv., Svėdasų mstl., Svėdasų sen.	0,4		X	
	Svėdasų skv., Svėdasų mstl., Svėdasų sen.	0,4		X	
	Skv., priešais bažnyčią ir seniūnijos pastatą Vilniausg. Troškūnų m., Troškūnų sen.	0,27		X	X
Kiti želdynai <i>Anykščių mieste</i>					
Memorialinės paskirties					
kapinės (3)		7,6			
Priklausomieji želdynai					
Žaliosios jungtys*		21,4			
Apsauginės ir ekologinės paskirties		66,0			
Iš viso želdynų <i>Anykščių mieste</i>		145,3			

Informacijos šaltiniai:

Anykščių miesto bendrasis planas (2010), *Susideda iš kelių ir daugiau plotų ar atkarpų, įeina į kitų sklypų sudėtį; Anykščių rajono savivaldybės administracijos 2014-03-13 metinė savivaldybių želdynų statistinė atsakaita ŽEL-01 (metinė).

Anykščių miestas balansuoja ant mažų (iki 10000 gyventojų) ir vidutinių (10000-100000 gyventojų) miestų ribos: 2014-01-01 čia gyveno 9968 anykštėnai. Vadovaujantis Anykščių miesto bendruoju planu (2010), numatoma, kad mieste bus 49,7 ha atskirųjų rekreacinių želdynų (parkų ir skverų). Įvertinant centre esančių žaliųjų jungčių potencialą, galima būtų padidinti šį skaičių iki 71,1 ha. Pagal tai 2014 m. vienam gyventojui tektų 49,86 m² rekreacinių želdynų arba, su žaliosiomis jungtimis – net 71,23 m². Atmetus planuojamų skverų ir neįregistruotų atskiraisiais sklypais žaliųjų jungčių plotą, 2014 m. mieste yra 45,06 ha rekreacinės paskirties želdynų, tai yra – 45,2 m² vienam gyventojui.

Vadovaujantis Atskirųjų rekreacinės paskirties želdynų plotų normomis, patvirtintomis Aplinkos ministro 2007 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. D1-694, mažuose ir vidutiniuose miestuose vienam gyventojui turėtų tekti ne mažiau kaip 20 m² rekreacinės paskirties želdynų, o kurorte – 45 m² želdynų.

Šiuo metu, net ir neįrengus naujų skverų, rekreacinių želdynų norma, skaičiuojant plotus, nustatytus Anykščių miesto bendrajame plane, yra pakankama vidutiniam ar mažam miestui, tačiau ribinė – kurortui. Siekiant užtikrinti objektyvią rekreacinių teritorijų apskaitą, rekreaciniai želdynai turi būti tiksliai apmatuoti, įregistruoti nekilnojamojo turto registre. Teisinę apsaugą būtina suteikti (įregistruoti sklypus) žaliosioms jungtimis, gerinti želdynų būklę ir jų rekreacinę infrastruktūrą.

Miesto bendrajame plane želdynai nesuskirstyti pagal reikšmingumą (centriniai, rajonų...), o tai būtų naudinga, numatant jų projektavimo ir tvarkymo prioritetus.

Labai maža dalis Anykščių miesto atskirųjų želdynų yra tiksliai apmatuoti, įregistruoti. Tai, kad gerai įrengtos ir visuotinai pripažįstamos rekreacinės erdvės (pavyzdžiui, kairiojo Šventosios kranto tako erdvė) nėra oficialiai apibrėžtos kaip atskirasis rekreacinės paskirties želdynas sudaro prastesnes galimybes kompleksiskai kraštovaizdžio architektūros principais jas tvarkyti kaip rekreacines teritorijas, trukdo savivaldybei pozicionuoti save kaip daug investuojančiai į žaliąjį miesto rūbą.

Rajono (miestelių) želdynai taip pat yra nesuregistruoti, todėl nėra gerai teisiškai ginami.

2.1.3. Kraštovaizdžio funkcijos ir vertybės

Etinės/istorinės kraštovaizdžio funkcijos. Imanentinės vertybės.

Kraštovaizdis teikia žmonijai namus, yra tautos identiteto dalis, krašto istorijos metraštis, vertybinių nuostatų ir siekių atspindys. Jis leidžia mums suvokti istorinio perimamumo dėsnius, kurti ir puoselėti kolektyvinę atmintį, tradicijas, tapatybę, vystyti socialiai.

Mus supančios erdvės charakteris, teritoriniai kompleksai, jų erdvinė struktūra yra svarbūs prigimtinei, turi imanentinę vertę, iš kurios gali kilti kitos visuotinai pripažįstamos vertės. Europos kraštovaizdžio konvencija pabrėžia etinio (dorinio) žmogaus elgesio su savo įsavinama fizine erdve poreikį, akcentuoja, kad kiekviena teritorija (visas kraštovaizdis) turi vertę ir kiekviena teritorija turi būti atsakingai tvarkoma, atsižvelgiant į jos charakterį, raidą ir funkcijas.

Ekonominės funkcijos ir vertybės

Kraštovaizdis – tai fizinė visų žmogaus veiklų erdvė. Istorijos bėgyje susiformavęs charakteris, savybės, vertybės yra pagrindinės sąlygos ir galimybės vystyti vieną ar kitą veiklą, tai yra vertinama rengiant visus teritorijų planavimo dokumentus.

Žemės ir miškų ūkiui. Vidutinis žemės ūkio naudmenų našumo balas Anykščių rajone – 37,7 (Utenos rajone – 35,3, Molėtų rajone – 34,5, Ukmergės rajone – 39,9), vidutiniškai Lietuvoje – 42,3. Traupio seniūnijoje jis siekia – 41,2, Troškūnų – 38,5, Kavarsko – 40,2, Svėdasų – 35,5, Andrioniškio – 33,2, Viešintų – 36,3. Rytinėje rajono teritorijos dalyje dėl kalvoto ir gūbriuoto reljefo bei nuardyto dirvožemių, žemės ūkio naudmenos įvertintos Skiemonių seniūnijoje – 35,4, Kurklių – 36,2 našumo balais (*Anykščių rajono teritorijos bendrasis planas, 2008*).

Rekreacijai ir turizmui. Anykščių rajone išrašingas gamtinis kraštovaizdžio pamatas yra praturtintas įspūdingais kultūrinės vertės sluoksniais.

Gamtiniai rekreaciniai rajono išteklių – tai raižytas ir itin vaizdingas reljefas (rytinėje, ir šiaurės rytinėje rajono dalyje esantys Aukštaičių aukštumų moreniniai masyvai), taip pat Šventosios ir jos intakų slėniai ir apyslėniai, miškai, ežerai. Rajono upės, ežerai, miškai yra svarūs, o sąlyginai natūralus kraštovaizdis – ypač vaizdingas. Didžioji estetiniu ir rekreaciniu požiūriu vertingiausių rajono gamtinių išteklių dalis koncentruojasi miškinguose-ežeringuose rajonuose, upių slėniuose ir priemiestinėse zonose, saugomose teritorijose (Anykščių regioniniame parke, Šimonių girios biosferos poligone, Šventosios kraštovaizdžio, bei kituose draustiniuose).

Kraštovaizdžio gamtiniai komponentai ir vaizdingi jų kompleksai, tinkami įvairioms rekreacijos rūšims (rekreacinės naudmenos), apima 59,3 tūkst. ha arba 33,61 % rajono teritorijos. Didžiąją dalį šio potencialo formuoja miškai.

Vandenys suteikia galimybes didesniam kiekiui rekreacinių veiklų. Ežerų pakrantės naudojamos trumpalaikiam ir ilgalaikiam, stacionariam ir mobiliam poilsiui, įvairioms sezoninio turizmo formoms. Labai intensyviai naudojimui tinkami didesni kaip 100 ha (Rubikiai (1000 ha), Viešintas, Mušėjus, Nevėža, Svėdasas), intensyviai – 20–100 ha, ribotam – nedideli 5 – 20 ha vandens telkiniai (Alaušas, Smulkis, Lipšys, Juostinas, Laviškio, Karališkiu ir kiti ežerai). Didžiausia apkrova tenka teritorijoms, esančioms greta ar netoli didesnių gyvenviečių (Svėdasas, Viešintas), kur yra tinkamų maudytis vandens telkinių pakrančių, netoli sausi vidutinio amžiaus ar brandūs pušynai, yra rekreacinė infrastruktūra (Rubikiai) (*Anykščių rajono teritorijos bendrasis planas, 2008*).

Vandens turizmo vystymui tinkamų upių tinklas Anykščių rajono teritorijoje yra palyginti tankus. Didžiausia Šiaurės rytų Lietuvos upė Šventoji yra tranzitinis vandens kelias, jungiantis Šiaurės rytų Lietuvos ežeryną su Nerimi, Nemunu, o vėliau ir Kuršių mariomis ir Baltijos jūra.

Kitos svarbios baidarėmis praplaukiamos upės – Virinta, Jara–Šetekšna, Nevėžis žemiau Traupio, vandeninguoju laikotarpiu – ir kitos mažesnės upės.

Mišakai. Vertingiausi rekreaciniu požiūriu yra atviri visuomenei valstybinės reikšmės miškai. Tinkamiausi poilsiui pušynai, sudaro 43,11% rajono miškų ploto. Atraktyviausi – Ramuldavos, Pavarių, Duobulės, Troškūnų ir Vilkonių miškai, bei Šimonių giria. Didieji miškų masyvai savo turtingumu (grybais, uogomis, gyvūnija), struktūra ir rūšine sudėtimi panašūs į pietryčių Lietuvos (Varėnos rajono) girias.

Svarbiausi priemiestinių zonų gamtiniai rekreaciniai ištekliai – parkai, miško parkai, miškai, paupiai, paežeriai, vaizdingi šlaitai ir kt. yra naudojami gana intensyviai.

Kultūriniai rekreaciniai ištekliai – labai dideliu kultūrinio pažintiniu potencialu pasižymintys kultūros paveldo objektai ir kompleksai pagal Anykščių r. teritorijos BP (2008):

- Anykščių regioninio parko kultūros paveldo objektai: Anykščių miesto istorinė dalis (senamiestis); Šeimyniškėlių piliakalnis su papilais ir gyvenviete; Burbiškio dvaro sodyba; Bijeikių, Buivydu, Piliakalnio ir Liudiškių piliakalniai su senovės gyvenvietėmis; akmuo, vadinamas Puntuku;
- Rašytojo Antano Vienuolio tėviškė Ažuožeriu k.;
- sakralinio architektūros paveldo objektai: Anykščių šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia, Troškūnų Švč. Trejybės bažnyčios ir bernardinų vienuolyno statinių ansamblis, Traupio Šv. Onos bažnyčia, Kurklių sinagogos pastatas;
- siaurojo geležinkelio statinių kompleksas;
- kiti archeologijos paveldo objektai: Palatavio, Svirnų (Žiogų) piliakalniai;
- kiti dvarų paveldo objektai: Raguvėlės ir Pienionių dvarų sodybos;
- architektūros ir technikos paveldo objektai: Didžiuliškiu k. vėjo ir Kurklių I k. vandens malūnai.

Pramonei, statybai, išteklių gavybai. Karjerai ir naudingųjų iškasenų eksploatacija. 2005 m. duomenimis, rajone yra skirti naudoti šie žvyro ir smėlio telkinių plotai: Anykščių (kvarcinio smėlio) – 50 ha, Juodžalio (smėlio) – 101 ha, Kurkliu (žvyro) – 36 ha, Ramaškonių (žvyro) – 26, ha, Jurgiškio (žvyro) – 6 ha. Detaliai išžvalgytų, potencialiai galimų panaudoti naudingųjų mineralinių iškasenų telkinių plotas yra žymiai didesnis: statybinio smėlio telkiniai yra apie 700 ha plote (iš jo didžiausi – Šimonių girios ir Juodžalių), smėlio stiklui – apie 130 ha plote, žvyro telkiniai – apie 1000 ha plote, iš jų didžiausi – Šilagalių, Ramaškonių, Šinkunų ir Svėdasų, molio telkinio plotas – apie 90 ha. Be to, skirtas naudoti durpių telkinys Paraisčio durpyne sudaro 243 ha, iš jų eksploatuojama 32 ha (*Anykščių raj. teritorijos bendrasis planas, 2008*).

Ekonominių kraštovaizdžio funkcijų subalansavimo kryptys:

- Pripažinti ir saugoti kraštovaizdį, jo charakterį, savybes kaip svarbų vystymosi išteklių;
- Atsižvelgiant į rajono vystymosi prioritetus, vertinti, kiek kokios ūkinės veiklos yra tarpusavyje suderinamos ir užtikrinti, kad nebūtų mažinamas kitoms ūkinėms veikloms būtinų išteklių kiekis ir kokybė;
- Siekti kompleksinio, darnaus vystymosi, optimizuoti kraštovaizdžio urbanizacijos, technogenizacijos ir žemės ūkio plėtrą;
- Didinti kraštovaizdžio tvarkymo kokybę ir efektyvumą (architektūrine, technologine, organizacine prasme).

Ekologinės funkcijos ir vertybės

Ekologinės kraštovaizdžio funkcijos – tai teritorijos vidiniai mechanizmai, kurių dėka užtikrinamas vietovių sveikumas, švarumas, atsparumas ir galimybės neutralizuoti neigiamą žmogaus veiklos poveikį, išlaikant dirvos produktyvumą, geriamo vandens ir oro kokybę, dėl kurių tinkamai funkcionuoja ekosistemos, tarpsta biologinė įvairovė ir sudaroma galimybė žmonijai gyventi ir vystytis.

Teritorijos, kuriose žmogus nevykdo jokios veiklos, susireguliuoja ir užtikrina savo tvarumą pačios. Norint, kad šie savireguliaciniai procesai nesutriktų, ekologinės funkcijos būtų veiksnios, žmogus turi veikti atsišvelgdamas į kraštovaizdyje vykstančius cheminius, fizinius, informacinius procesus, tarp jų – ir kuriantieji (biomasės produkavimas, dirvodara, pelkėjimas) ir griaunantieji (erozija, defliacija, irimas).

Teritorijos, kuriose pažeidžiama ekologinė pusiausvyrą (jos pačios nebegali produkuoti biomasės (nieks neauga), valyti vandens ir t.t.), vadinamos pažeistomis, devastuotomis, o šis procesas – ekologinė digresija. Ekologinė digresija gali būti susijusi su dirvų defliacija (išpustomos derlingos dirvožemio dalelės), erozija (vanduo išneša deringas dirvožemio daleles ir patį gruntą, kinta reljefas), suspaudimu (dėl intensyvios rekreacijos vyksta pavyzdžiui, nutrypimas), naudingųjų išteklių eksploatacija, statybine veikla. Šie ir kiti šiuolaikiniai gamtiniai procesai (užaugimas mišku, melioruotų upių vagų reatūralizacija) gali mažinti žemės ūkio naudmenų našumą, atskirais atvejais – ir estetinę teritorijų vertę.

Dauguma Anykščių rajono dirvožemių sunkūs, nėra jautrūs defliacijai. Šimonių girioje ir Šventosios slėnyje bei apslėnyje esantys lengvos mechaninės sudėties gruntai nėra veikiami vėjo erozijos, kol nėra mechaniškai apdirbami, juos saugo pievos ar miškai.

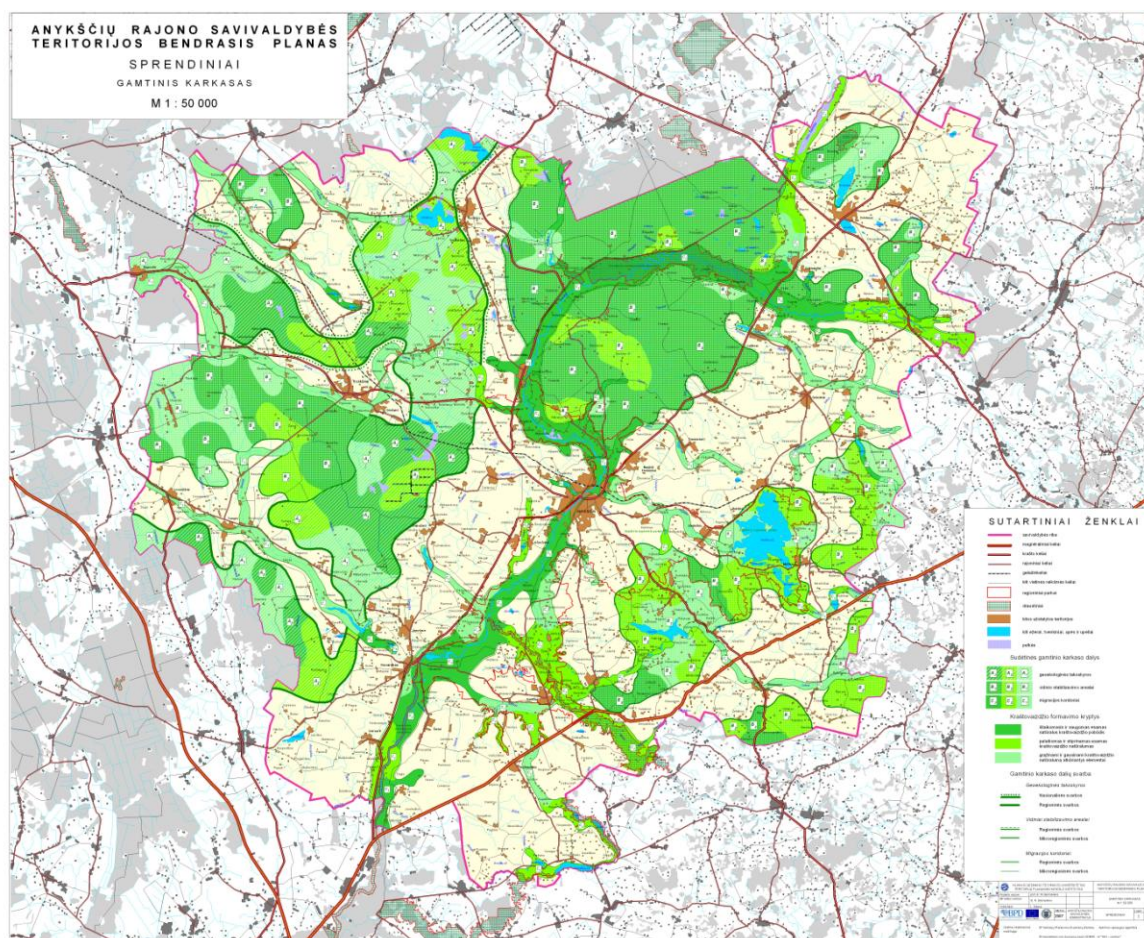
Kalvotoje rytinėje rajono dalyje 48,7% žemės ūkio naudmenų yra pažeistos erozijos, o banguotoje plynaukštėje 18,5%. Intensyvumas priklauso nuo granulimetrinės sudėties ir šlaitų parametrų.

Santykinai didelį natūralumą išsaugojusioje Anykščių rajono teritorijoje oro, vandens ir dirvožemio būklė yra vertinama kaip gera. Miškingais slėniais tekančių, vandeningų upių vanduo yra skaidrus, mažos mineralizacijos. Rajone yra pakankamas švaraus geriamojo vandens kiekis. Tai, kad čia nėra didelių miestų, stambių pramonės įmonių, neintensyvus žemės ūkis, mažina paviršinių ir požeminių vandenių, dirvožemio, oro taršos pavojų. (*Anykščių rajono teritorijos bendrasis planas, 2008*)

Paviršinės vandens nuoplovos ir erozijos procesų kontrolė reikalinga ir miestiškose teritorijose, nes gali sąlygoti pačias įvairiausias neigiamas pasekmes. Netinkamai apželdinti, atviro grunto paviršiaus šlaitai sudaro netvarkingumo įspūdį, trukdo tinkamai naudotis teritorija, išplaunamas/užnešamas gruntas gadina technogenines dangas, gali pakenkti tinklams ir statiniams ir atnešti didelius materialinius nuostolius. Suaktyvėjusi upelių ir vandentėmių šoninė erozija (padidėjęs meandravimas, vagos poslinkis į kurią nors pusę) gali sukelti ir administracinių pasekmių: kai sklypų ribos nustatytos vandentėkmės viduriu, kintant vandentėkmės vagos vietai keičiasi sklypų forma ir plotas.

Gamtinis karkasas yra erdvinė ekologinio stabilumo palaikymo sistema, apjungianti ekologiškai jautriausias ir biologiškai produktyviausias vietas. Gamtinio karkaso sistema, jos struktūrinės dalys, jų ribos, apsaugos ir naudojimo reglamentas Anykščių rajone buvo nustatyta rengiant rajono bendrąjį planą (2008) vadovaujantis aukštesnio rango teritorijų planavimo dokumentais (LR bendruoju planu, 2002, tuomet dar rengiamu Utenos apskrities bendruoju planu, 2011). Ši geoekologinį stabilumą užtikrinanti, gamtinius rekreacinius išteklius sauganti ir kitas svarbias kraštovaizdžio funkcijas turinti užtikrinti sistema užima 62% rajono teritorijos, kas nežymiai viršija šalies vidurkį (60%) (3 pav.).

Geoekologinės takoskyros. Anykščių rajono teritorijoje, į vakarus nuo Šventosios upės esantis Viešintų kalvagūbris formuoja nacionalinės ir regioninės svarbos geoekologinę takoskyrą. Ypatinga tai, kad Andrioniškio seniūnijoje tarp Andrioniškio ir Troškūnų, apie Latavėnus, yra Šventosios, Nevėžio ir Lėvens upių baseinų takoskyrinis arealas (ribojasi 3 svarbūs upių baseinai, Nemuno ir Lielupės upių baseinų rajonai). Geoekologinių takoskyrų teritorijos užima 18% rajono ploto. Pagal Lietuvos Respublikos bendrąjį planą, iš jų 23% teritorijoje išlaikomas ir saugomas esamas natūralus kraštovaizdžio pobūdis. 30% teritorijos palaikomas ir stiprinamas esamas kraštovaizdžio natūralumas, 47% teritorijos – gražinami ir gausinami kraštovaizdžio natūralumą atkuriantys elementai.

3 pav. Anykščių rajono savivaldybės bendrojo plano sprendiniai. Gamtinis karkasas (vad. R. Skorupskas, 2007).

Vidinio stabilizavimo arealai, kompensuojantys neigiamą žmogaus veiklos įtaką gamtinėms geosistemoms (keičiantys šoninį nuotėkį, reikšmingi biologinės įvairovės išsaugojimo požiūriu želdinių masyvai ir jų grupės, natūralios pelkės, pievos ir kt.), apima 36% teritorijos, arba 58% viso gamtinio karkaso užimamos teritorijos. 56% šių teritorijų turi būti išlaikomas ir saugomas natūralus kraštovaizdžio pobūdis ir užtikrinamas minimalus įsikišimas, 36% šių teritorijų reikėtų palaikyti esamą būklę, 8% teritorijų reikėtų atkurti natūralius kraštovaizdžio elementus ar gausinti jų kiekį.

Migraciniai koridoriai – slėniai, raguvynai bei dubakloniai ir kitos teritorijos, kuriais vyksta intensyvi medžiagų, energijos ir gamtinės informacijos srautų apykaita ir augalų bei gyvūnų rūšių migracija. Anykščių rajone migraciniams koridoriams priskirtos teritorijos užima 8% rajono, arba 12,9% visų gamtinio karkaso teritorijų. Iš jų 28% migracijos koridoriams priskirtų

teritorijų būtinas esamo natūralaus kraštovaizdžio pobūdžio išlaikymas ir saugojimas. 30% teritorijų būtinas esamo kraštovaizdžio natūralumo palaikymas ir stiprinimas. Likę 42% teritorijos būtinas natūralumą atstatančių kraštovaizdžio elementų gražinimas ir gausinimas.

Ekologinių kraštovaizdžio funkcijų išsaugojimo ir palaikymo kryptys:

- erozijos mažinimas ir kontrolė bemiškėse teritorijose;
- žemėveikusių kontūringumo ir žemėnaudos mozaikiškumo palaikymas ir didinimas gamtinio karkaso teritorijose;
- melioracijos sistemų palaikymo ir vandentėkmių vagų renatūralizacijos procesų subalansuotas valdymas;
- pažeistų teritorijų ekologinio potencialo atkūrimas ir/arba pritaikymas naujai veiklai;
- biologinės įvairovės ir retų rūšių apsauga.

Atsižvelgiant į oficialiai LR aplinkos ministerijos tinklalapyje skelbiamus (<http://www.am.lt/Vl/index.php#a/12733>) rengiamo Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio tvarkymo plano sprendinius (Kraštovaizdžio teritorinės apsaugos plėtojimo galimybės. Gamtinio karkaso ir ekologinės pusiausvyros stiprinimas) (2014), ekologinės funkcijos pirmiausiai turi būti stiprinamos ten, kur yra nepakankama ekologinė miško ir želdinių įtaka (Nacionalinio kraštovaizdžio plano aiškinamojo rašto 4.1 pav.).

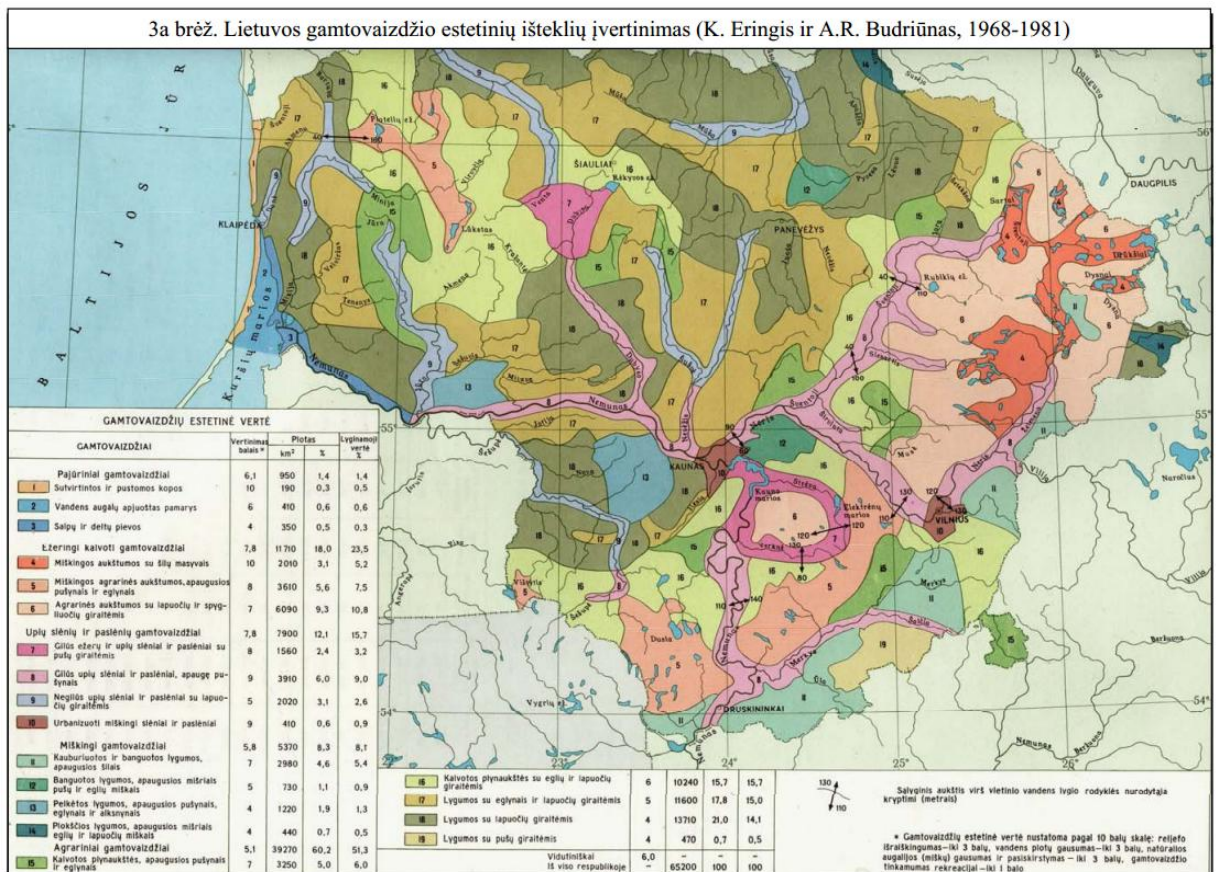
Vizualinė struktūra ir estetinės vertybės

Lygumos, aukštumos, slėniai, ežerai, įvairūs miškai, istoriniai, kultūriniai ženklai ir klodai, architektūros paveldas, sudėtinga, raiški struktūra lemia didelį Anykščių rajono estetiškumą, taip svarbų plėtojant rajoną kaip kurortinę savivaldybę, užtikrinant gerą gyventojų savijautą ir pasididžiavimą savo kraštu.

Vizualinė Anykščių rajono kraštovaizdžio struktūra yra labai marga, tampriai susijusi su pagrindinių kraštovaizdžio morfologinių arealų charakteriu.

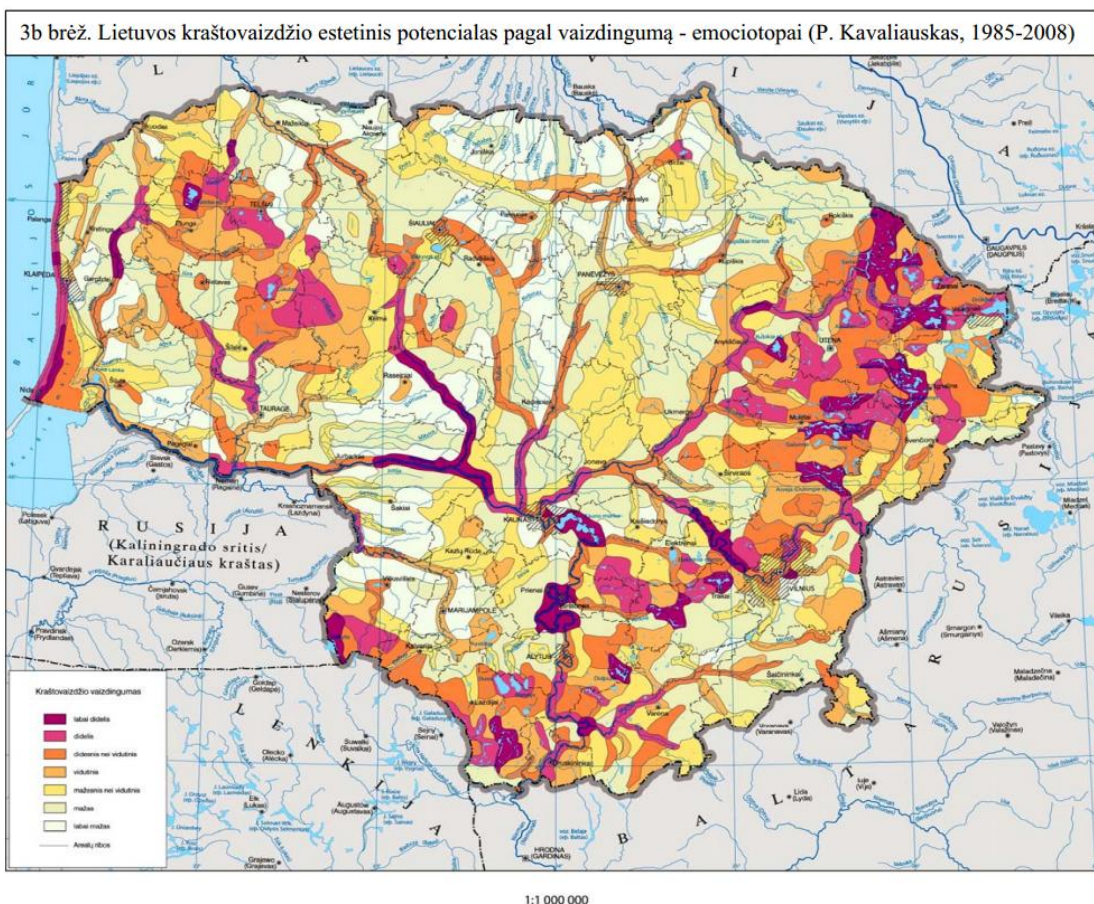
Pagal Lietuvos gamtovaizdžio estetinių išteklių įvertinimą, dar 1968–1981 m. atliktą K. Eringio ir R. Budriūno (P. Kavaliauskas, 2011), Anykščių rajone esančio Šventosios slėnio estetiniai ištekliai įvertinti 9 iš 10 galimų balų, agrarinių aukštumų, miškingų kalvotų plynaukščių ruožai su spygliuočių giraitėmis – 7, plynaukštės su lapuočių giraitėmis – 6, lygumos su giraitėmis – 5 balais (žr. 4 pav.).

Patikslindamas šiuos vertinimus 1985–2008 m., prof. P. Kavaliauskas rodo, kad labai mažo ir mažo estetinio potencialo vietovės užima 20–25 % rajono teritorijos. *Labai didelio (didžiausio Lietuvos mastu) vaizdingumo teritorijoms priskiriamas Rubikių ežero apylinkės ir Šventosios kraštovaizdžio draustinio teritorija, Šventosios slėnis iki Virintos; kalvočiausios Svėdasų ir Storių apylinkės priskiriamos didelio vaizdingumo arealams; tuo tarpu didesnio nei vidutinio vaizdingumo – beveik visos plynaukščių, kalvotųjų aukštumų ruožų teritorijos (žr. 5 pav.).*

4 pav. Lietuvos kraštovaizdžio estetinių išteklių vertinimas pagal K. Eringį ir A. R. Budriūną, 1968–1981. (P. Kavaliauskas, 2011).

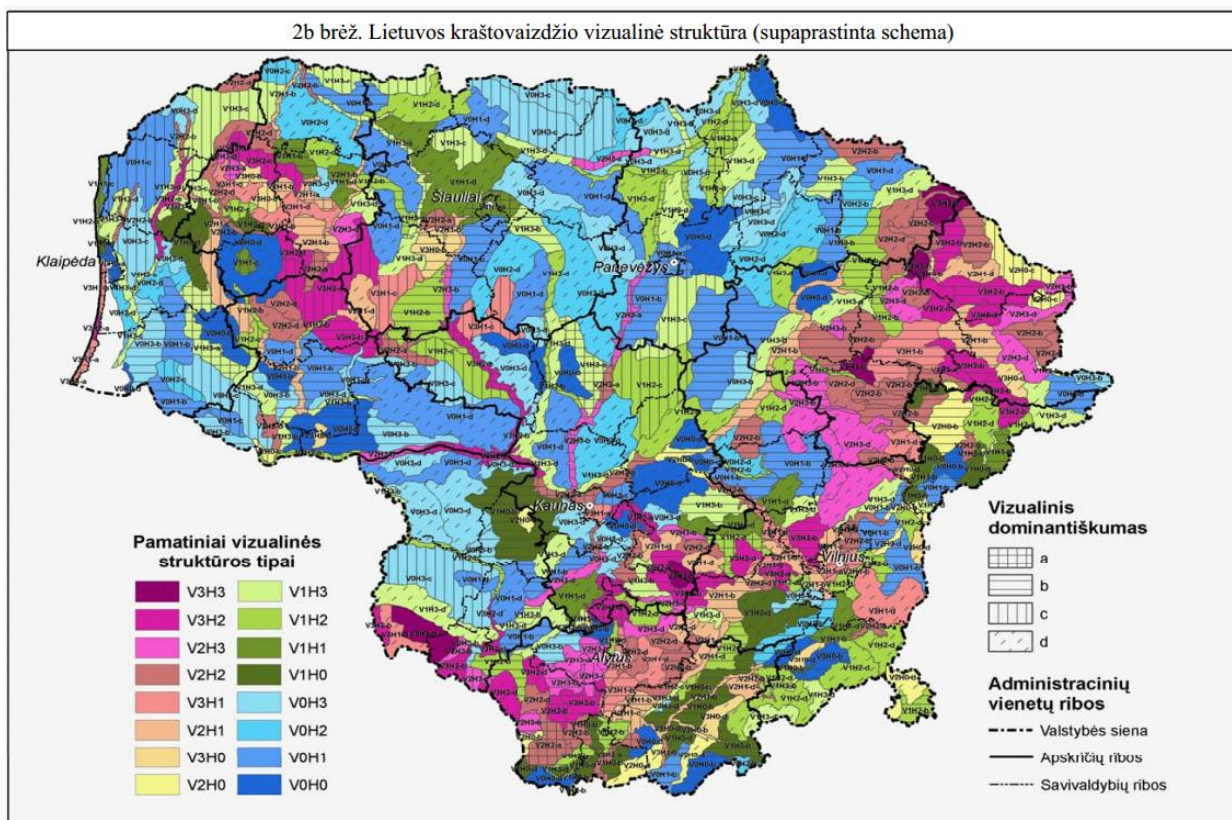

5 pav. Lietuvos kraštovaizdžio estetinis potencialas pagal vaizdingumą – emociotopai (P. Kavaliauskas, 1985–2008) (pagal P. Kavaliauskas, 2011)

2006 m. parengtoje Lietuvos kraštovaizdžio studijoje (vad. P. Kavaliauskas) pateiktoje Lietuvos kraštovaizdžio vizualinės struktūros schemoje (aut. P. Kavaliauskas) pavaizduoti pagrindiniai teritorijos vizualiniai bruožai: *vertikalioji sąskaida*, lemianti įvairaus lygmens apžvalgos lygmenų buvimo galimybes, *horizontalioji sąskaida*, lemianti erdvinį atvirumą, pražvelgiamumą ir suvokimo galimybes ir *domantiškumas*, lemiantis kraštovaizdžio kompozicinį išreikštumą.

Pagal šių savybių išreikštumą, buvo išskirta 16 pamatinių vizualinės struktūros tipų, kurie sugrupuoti į 5 grupes:

- Vidutinės ir ypač raiškios vertikaliosios sąskaidos atvirų ir pusiau atvirų erdvių kraštovaizdžius (tik 0,96 % Lietuvos teritorijos);
- Santykinai raiškiausios vertikaliosios sąskaidos atvirų ir pusiau atvirų erdvių kraštovaizdžius (6,66 % Lietuvos teritorijos), tarp kurių – Storių kalvynas Aukštaičių aukštumoje;
- Vidutinės ir ypač raiškios vertikaliosios sąskaidos pusiau uždarų ir uždarų erdvių kraštovaizdis (11, 71 % Lietuvos teritorijos), tarp kurių – Šventosios slėnis, didžioji kalvotųjų Anykščių rajono teritorijų dalis;
- Nežymios vertikaliosios sąskaidos įvairaus pražvelgiamumo kraštovaizdis – (28,28 % Lietuvos teritorijos), tarp kurių Aukštaičių plynaukštėje esančios Anykščių rajono teritorijos;
- Neišreikštos vertikaliosios sąskaidos įvairaus pražvelgiamumo kraštovaizdis (39,76 % Lietuvos teritorijos), tarp kurių vakarinės lygiosios Anykščių rajono dalys tarp Troškūnų ir Kavarsko, neperžvelgiami Ramaldavos miškas ir Šimonių giria.

6 pav. Supaprastinta Lietuvos kraštovaizdžio vizualinės struktūros schema (P. Kavaliauskas, 2011)

Nagrinėjant teritoriją šalies mastu, nustatant pamatinius vizualinės struktūros tipus neatsižvelgta į kultūros paveldo objektų buvimą (nagrinėtas tik didžiausių statinių estetiškas poveikis).

Rengiant Anykščių rajono teritorijos bendrąjį planą (2008), išskirta 10 kultūros paveldo sankaujų arealų, išanalizuotas kraštovaizdžio vaizdingumo laipsnis (dalies aut. R. Skorupskas). Kraštovaizdžio vaizdingumas čia buvo nustatytas remiantis reljefo raiškumo, miškingumo, vandenuotumo, kraštovaizdžio margumo (žemėnaudos sąsкаidos ir žemėveikslių įvairovės) ir urbanizuotumo kriterijais. Anykščių rajonas buvo suskirstytas į 5 vaizdingumo laipsnių (nuo labai didelio iki labai mažo) arealus (žr. 7 pav.). Kartu su kultūros paveldo objektų ir kompleksų erdvine analize, gamtinio kraštovaizdžio rajonavimas pagal vaizdingumą pasitarnavo nustatant rajono rekreacinį potencialą, tačiau nebuvo suformuluoti estetinių kraštovaizdžių išteklių apsaugos sprendiniai, tokia galimybe nepasinaudota 2012 m. patvirtiname Anykščių rajono turizmo ir rekreacijos specialiajame plane.

Visuose kultūrinių objektų sankaujų arealuose kultūrinio kraštovaizdžio potenciali estetinė vertė neabejotinai yra didesnė. Reali vertė labai priklauso nuo kultūrinių objektų pavidalo, išlikimo masto, apsaugos ir tvarkymo būklės, tačiau šiose teritorijose yra didelės galimybės padidinti estetinę kraštovaizdžio vertę.

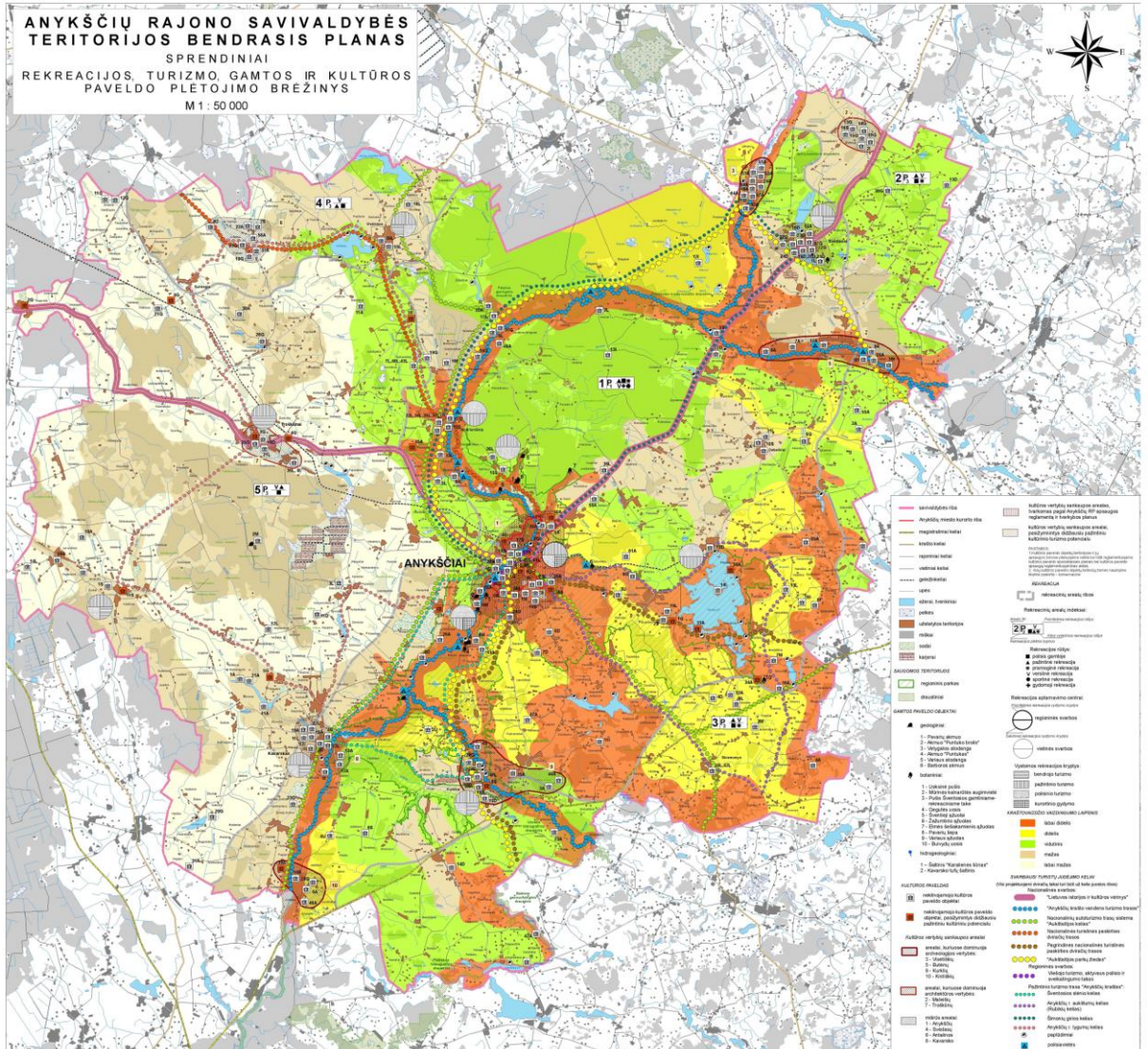
Remiantis oficialiai LR aplinkos ministerijoje skelbiamais (<http://www.am.lt/VI/index.php#a/12733>) rengiamo Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio tvarkymo plano sprendiniais (Kraštovaizdžio vizualinis estetiškas potencialas) (2014) įteisinami 27 ypač saugomi šalies kraštovaizdžio vizualinio estetinio potencialo arealai ir vietovės, tarp kurių yra Anykščių rajone esantis *Šventosios-Anykštos senslėnių arealas, Rubikių kalvoto*

ežeryno-Pakalnių kalvyno (Rubikių ežeryno ir aplinkinis kalvotųjų aukštumų masyvas) ir Siesarties senslėnio-Balkininkų ežeroto kalvyno (Storių masyvas) arealo dalys.

Šventosios slėnis išskiriamas kaip vidutinės vertikaliosios sąskaidos išreikšto slėnio kraštovaizdis su 3 lygių videotopų kompleksais, kuriuose vyrauja pusiau uždaros neperžvelgiamos miškingos ar urbanizuotos erdvės.

Rubikių kalvotojo ežeryno arealas ir Storių kalvotasis masyvas išskiriami kaip vidutinės vertikaliosios sąskaidos kalvotas kraštovaizdis su 3 lygių videotopų kompleksais, kuriuose vyrauja atviros pilnai apžvelgiamos erdvės.

		ANYKŠČIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS TERITORIJOS BENDRASIS PLANAS	
Projekto vadovė: BP dalies vadovai: Vykdytojas	prof. dr. M. Burnišienė doc. J. Jurevičienė, dr. P. Skorpaskas E. Arišova	REKREACIJOS, TURIZMO, GAMTOS IR KULTŪROS PAVELDO PLETOJIMO BRĖŽINYS M 1:50 000	
		ANYKŠČIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJA	SPRENDINIAI
Grafine skaitmeninė medžiaga		© Georeferencinė duomenų bazė GDB50, VĮ "GIS - centras"	
		Lapas	Lapų
		3	5

7 pav. 3 pav. Anykščių rajono savivaldybės bendrojo plano sprendiniai. Rekreacijos, turizmo, gamtos ir kultūros paveldo plėtojimo brėžinys (vad. R. Skorpuskas, 2007).

[vertinant Anykščių rajono teritorijos bendrajame plane (2008) išryškintą kraštovaizdžio vizualinę struktūrą (teritorijų vaizdingumo laipsnį), kultūros paveldo objektų ir kompleksų sancaupus, atsižvelgiant į Lietuvos kraštovaizdžio studijoje (2006) išskirtas pamatines vizualines struktūras, aukščiausią vertę suteikiant raiškiausios vertikaliosios sąskaidos atvirų ir pusiau atvirų erdvių teritorijoms, o taip pat į rengiamo Nacionalinio kraštovaizdžio plano vizualinio estetinio potencialo apsaugos nuostatas, turi būti:

išsaugomas ir palaikomas didžiausią estetinę vertę ir gamtinį rekreacinį potencialą turinčių raiškiausių vertikaliosios sąskaidos atvirų ir pusiau atvirų erdvių teritorijų charakteris:

- aukščiausia kompleksine estetinė kraštovaizdžio vertė pasižyminčių Anykščių, Butėnų, Kurklių, Kavarsko ir Knitiškių kultūrinių arealų, esančių Nacionalinio kraštovaizdžio plano sprendiniais išskirtuose ypač saugomo šalies vizualinio estetinio potencialo arealuose;
- labai aukšta estetinė vertė pasižyminčių Storių kalvyno, Rubikų kalvotojo ežeryno, Šventosios slėnio vizualinio estetinio potencialo arealuose, Visėtiškių kultūros paveldo objektų sancaupų areale;
- aukšta ir didelė estetinė vertė pasižyminčios beveik visos rytinės kalvotosios rajono dalies, rajono šiaurės rytinės dalies tarp Jaros slėnio ir Svėdasų arealų;
- potencialiai didelė estetinė vertė pasižyminčios banguotos plynaukštės ir Viešintų gūbrio arealų, ypač jo šiaurinės dalies arealų;
- estetiškai vertingų lygumose dominuojančių Troškūnų ir Antalinos kultūros paveldo objektų sancaupų arealų.

Estetinių kraštovaizdžio funkcijų stiprinimo kryptys:

- estetinių vertybių (arealų, vizualinių ašių, svarbių apžvalgai trasų, regyklų ir nuo jų atsiveriančių panoramų) lokalizacija ir įvertinimas;
- estetiškų kraštovaizdžio elementų (architektūriniu požiūriu vertingų statinių, įrenginių, žemės ūkio kultūrų spalvinės gamos, kryžiai, stogastulpiai, koplytstulpiai, būdingos tvoros, pavieniai medžiai, jų grupės, alėjos, rieduliai ir monumentai) apsauga visoje savivaldybės teritorijoje;
- estetiškai vertingų arealų charakterio apsauga, vertybių priežiūra, išryškinimas;
- estetiškai skurdžių arealų architektūrinės kompozicijos turtinimas.

Saugomas gamtos ir kultūros paveldas: tipai, teritorijos ir objektai

Teisiniu požiūriu, didžiausias dėmesys apsaugos (konservacine) prasme teikiamas teritorijoms ir vietovėms, kurių dažnai įvairiapusė vertė (o tuo pačiu – ir būtinybė saugoti) yra specialiais teisės aktais pripažinta tarptautiniu, nacionaliniu, savivaldybės lygiu.

Saugomi gamtiniai kompleksai (teritorijos) ir objektai

Valstybės saugomų teritorijų ploto dalis Anykščių rajone siekia 26,17 % (Lietuvoje – 15,65 %).

Valstybės saugomos konservacinio prioriteto teritorijos	Savivaldybės teritorijos dalis, %	Saugomų teritorijų rajone užimamo bendro ploto dalis, %
Šimonių girios biosferos poligonas	13,35	50,99
Anykščių regioninis parkas	11,30	43,16
Valstybiniai gamtiniai draustiniai: Pelyšos geologinis Baldono geomorfologinis Plaštakos hidrografinis Virintos hidrografinis Gykių botaninis Šventosios ichtiologinis Šventosios kraštovaizdžio	1,53	5,85

Tarptautinė svarba. Anykščių rajone yra 15 “Natura 2000” teritorijų, kurių paskirtis – saugoti trapiusias ir vertingiausias natūralias buveines bei rūšis, svarbias visos Europos biologinei įvairovei. Jos užima 14 % rajono teritorijos ploto, bet yra kitų valstybės saugomų teritorijų ribose.

Buveinių apsaugai svarbios teritorijos (14), jose saugomos buveinės ir rūšys:

Anykščių šilelis (ARP, Anykščių šilelio kraštovaizdžio draustinyje): stepinės pievos (6210), aliuvinės pievos (6450), vakarų taiga (9010), vėjalandė šilagalė;

Girelės miškas (ARP Storių kraštovaizdžio draustinio dalis): vakarų taiga (9010);

Rubikių ežeras ir jo apyežeris (Anykščių rajone);

Taujėnų-Užulėnio miškai (LTUKM0003), kur saugoma auksuotoji šaškytė, baltamargė šaškytė, didysis auksinukas, lūšis, ūdra;

Šimonių giria (biosferos poligono ribose): natūralūs distrofiniai ežerai (3160); upių sraunumos su kurklių bendrijomis (3260); karbonatinių smėlynų smiltpievės (6120); stepinės pievos (6210); melvenynai (6410); eutrofiniai aukštieji žolynai (6430); šienaujamos mezofitų pievos (6510); miškapievės (6530); aktyvios aukštapelkės (7110); tarpinės pelkės ir liūnai (7140); vakarų taiga (9010); medžiais apaugusios ganyklos (9070); pelkiniai miškai (91D0); didysis auksinukas, lūšis, plikažiedis linlapis, Šneiderio kirmvabalys;

Šventosios upė žemiau Andrioniškio (Šventosios ichtiologinio draustinio dalis): baltijos lašiša;

Šventosios senvagės (ARP Šventosios senvagių hidrografiniame draustinyje), apima Šventosios upės slėnį nuo Andrioniškio iki Variaus upelio: saugoma senvagių gausumu išsiskirianti šios upės atkarpa su termokarstiniais ežerėliais ir pelkutėmis;

Užuraisčių kaimo apylinkės (LTANY0016) Anykščių rajone: melvenynai (6410);

Variaus upelio slėnis (ARP Variaus hidrografinio draustinio ribose): upių sraunumos su kurklių bendrijomis (3260);

Vilkatėnų miškas (ARP Vilkatėnų botaniniame draustinyje): vakarų taiga (9010);

Virintos upė (ARP dalyje Virintos kraštovaizdžio draustinio): upių sraunumos su kurklių bendrijomis (3260);

Vyliaudiškio pelkė (ARP Vyliaudiškio telmologiniame draustinyje): tarpinės pelkės ir liūnai (7140);

Žalioji giria: vakarų taiga (9010);

Žaliosios pievos: auksuotoji šaškytė, didysis auksinukas, šarvuotoji skėtė;

Paukščių apsaugai svarbios teritorijos (1) ir jose saugomos rūšys:

Šimonių girios biosferos poligonas – Šimonių giria (LTANYB00): juodieji gandrai (*Ciconia nigra*), mažieji ereliai rėksniai (*Aquila pomarina*), lėliai (*Caprimulgus europaeus*), žalvarniai (*Coracias garrulus*), juodosios meletos (*Dryocopus martius*), ligutės (*Lullula arborea*).

Nacionalinė svarba. Valstybinių saugomų teritorijų steigimo tikslai:

Anykščių regioninis parkas (15,459 tūkst ha), įsteigtas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. rugsėjo 24 d. nutarimu Nr. I–2913 „Dėl regioninių parkų ir draustinių įsteigimo“, siekiant išsaugoti vertingiausius Anykščių krašto gamtinius ir kultūrinius kompleksus bei objektus (Šventosios slėnį su senvagėmis, eroziniais atragiais ir raguvomis, Kurklių eroziniu cirku, Anykščių šilelį su Šventosios salpinėmis pievomis ir Budragaidžio, Pabiržytės ir Ežerinio liūninio tipo ežerėliais, Rubikių-Mušiejaus ežeryną su salomis, Anykštos ir Virintos senslėnius, Storių takoskyrinį masyvą), juos tvarkyti ir racionaliai naudoti.

Teritorinės apsaugos statusą turinčios vertybės

Saugomos vertybės tipas	Saugoma vertybė	Saugoma teritorija, ją dengianti Natura 2000 teritorija
Gamtinio kraštovaizdžio kompleksai	Raiškus miškingo Šventosios slėnio kraštovaizdis	Šventosios kraštovaizdžio draustinis Šimonių girios BAST ir PAST
	Anykščių šilelis su Šventosios upės salpinėmis pievomis	Anykščių šilelio kraštovaizdžio draustinis ARP; Natura 2000 BAST Anykščių šilelis
	Elmės slėnis	Elmės kraštovaizdžio draustinis ARP
	Virintos senslėnis	Virintos kraštovaizdžio draustinis ARP; Natura 2000 BAST Virintos upė
	Šventosios senklonio dalis su užpelkėjusiais Pabiržytės ir Ežerinės ežerėliais	Vyliaudiškio telmologinis draustinis ARP, Natura 2000 BAST Vyliaudiškio pelkė
	Storių kalvų kompleksas	Storių kraštovaizdžio draustinis ARP, Natura 2000 BAST Girelės miškas
	Janydžių atragių ir raguvų kompleksas	Janydžių geomorfologinis draustinis ARP
	Pakalnių pelkė	Pakalnių telmologinis ARP
Kultūrinio kraštovaizdžio kompleksai	Anykščių senamiestis	Anykščių senamiesčio urbanistinis draustinis ARP, kultūros paveldo teritorija, kodas 17071
	Burbiškio dvaro kompleksas	ARP gyvenamoji zona
	Šeimyniškélių piliakalnio ir jį supančių senovės gyvenviečių ir senkapių kompleksas	Elmės kraštovaizdžio draustinis ARPo
Žemės gelmės,	Devono periodo atodangos su šarvuotųjų ir rešapekelių žuvų	Pelyšos valstybinis geologinis draustinis Natura 2000 BAST ir PAST Šimonių giria

ankstesnių geologinių periodų nuogulų, ar ledyno paliktų darinių fragmentai	liekanomis Pelyšos upelio krantuose	
Reljefo formos	gilus ežerotas Baldono dubaklonis Aukštaičių moreninėje aukštumoje	Baldono geomorfologinis draustinis ARP
	Gojaus moreninis kalvų lankas	Gojaus geomorfologinis draustinis ARP
	raiškus erozinio kalvyno reljefas su raguvomis ir atragiais	Janydžių geomorfologinis draustinis ARP
	aukšti, raguvų išraižyti Judinio erozinio cirko šlaitai	Judinio geomorfologinis draustinis ARP
	aukšti, raguvų išraižyti erozinio cirko šlaitai Kurkliuose	Kurklių geomorfologinis draustinis ARP
Vandens telkiniai	gilaus salpinio slėnio smarkiai vingiuota Virintos vidurupio atkarpa	Virintos hidrografinis draustinis ARP, Virintos kraštovaizdžio draustinis ARP, Natura 2000 BAST Virintos upė
	gilaus slėnio mažai vingiuotas Plaštakos upelis	Plaštakos hidrografinis draustinis ARP
	Anykštos upė ir jos senslėnis	Anykštos hidrografinis draustinis ARP
	Variaus upė	Variaus hidrografinis draustinis ARP; Natura 2000 BAST Variaus upelio slėnis
	Šventosios senvagės	Šventosios senvagių hidrografinis draustinis ARP, Natura 2000 BAST Šventosios senvagės
	Rubikių ežeras	Rubikių hidrografinis draustinis ARP
Augalai, jų augavietės	ypatingą geoekologinę svarbą turinti Šimonių girios su joje esančiomis vertingomis miškų, pievų, pelkių bei kitomis natūraliomis buveinėmis ekosistema, juodojo gandro (<i>Ciconia nigra</i>), mažojo erelio rėksnio (<i>Aquila pomarina</i>), lėlio (<i>Caprimulgus europaeus</i>), žalvarnio (<i>Coracias garrulus</i>), juodosios meletos (<i>Dryocopus martius</i>), ligutės (<i>Lullula arborea</i>) populiacijos, skirta vykdyti nacionalinę ir regioninę aplinkos stebėseną (monitoringą)	Šimonių girios biosferos poligonas, į jo plotą įeina valstybiniai Pelyšos geologinis, Šventosios kraštovaizdžio draustiniai, Natura 2000 BAST ir PAST Šimonių giria
	Gykių pelkė su retų rūšių augalų augavietėmis	Gykių botaninis draustinis ARP
	Būdragaidžio liūninio tipo ežerėlis, aplinkiniai miškai ir smiltyninių bei stepinių pievų kompleksas su natūralia upelio	Budragaidžio gamtinis rezervatas ARP

	atkarpa ir saugomų rūšių augalija.	
	Šventosios slėnis su senvagėmis ir termokarstinės kilmės ežerėliais, retos augalų bendrijos, į Lietuvos raudonąją knygą įrašyti augalai	Variaus botaninis draustinis ARP
	Šventosios senvagės ir miško augalijos bendrijos su įrašytais į Lietuvos raudonąją knygą rūšimis, vėjalande šilagėle	Vilkatėnų botaninis draustinis ARP, Natura 2000 BAST Vilkatėnų miškas
Ažuolynai	plačialapių ir mišrių miškų bendrijos su ąžuolu, uosiu, egle, klevu bei į Lietuvos raudonąją knygą įrašytos augalų, grybų ir paukščių rūšys	Gečionių botaninis draustinis ARP
Gyvūnai	Virintos lašių, šlakių, upėtakių ir žiobrių nerštavietės	Virintos hidrografinis draustinis ARP, Virintos kraštovaizdžio draustinis ARP, Natura 2000 BAST Virintos upė
	Šventosios lašių, šlakių, upėtakių ir žiobrių nerštavietės	Valstybinis Šventosios ichtiologinis draustinis; Natura 2000 BAST Šventosios upė žemiau Andrioniškio

Anykščių rajone valstybės mastu saugomi 9 gamtos paminklai (gamtos paveldo objektai), tarp jų 7 geologiniai (akmenys: „Punktukas“, „Punktuko brolis“, Barboros, Pavarių; Variaus ir Vetygalos, Daumantų atodangos) ir 2 hidrogeologiniai (Kavarsko kalkinių tufų ir „Karalienės liūno“ šaltiniai).

Savivaldybės saugomi gamtiniai objektai

Anykščių rajono savivaldybė yra paskelbusi saugomais 10 gamtos paveldo objektų. Tarp jų *augalų ir grybų rūšių augaviečių kategorijoje* – mūrinės kalnarūtės augimvietė Traupyje, o *medžių, krūmų kategorijoje* – 9 objektai, tarp kurių 5 susiję su ąžuolais (šventieji ąžuolai, Variaus, Žažumbrio, Elmės šešiakamienis, ąžuolas Žirgo kaklas, viso – 6 ąžuolai), 2 pušys (Uoksinė ir esanti Šventosios gamtiniame-rekreaciniame take), 1 uosis (Buivydu) ir 1 liepa (Pavarių). Visi savivaldybės saugomi gamtos objektai yra Anykščių regioninio parko teritorijoje.

Saugomi kultūriniai kompleksai (teritorijos) ir objektai

Anykščių rajonas patenka į „kultūros paveldo erdvinį stuburą“ – istorinio paveldo erdvinio dominavimo zoną – šalies valstybingumo centrų bei ašių junginį. Anykščių miestas laikomas vienu iš valstybės kultūros paveldo reprezentacinių centrų. Savivaldybės teritorija priklauso didelio statinių ir vidutinio etnografinių kaimų problemiškumo arealui, didžioji rajono dalis yra priskiriama dvarų ir statinių išsaugojimo prioriteto zonai, pietrytinė – archeologijos, dvarų ir statinių prioriteto, o vakarinis pakraštys – dvarų išsaugojimo prioriteto zonai (*LR teritorijos bendrasis planas, 2002*).

Rajono teritorijos bendrasis planas (2008) teigia, kad Anykščių rajono nekilnojamas kultūros paveldas yra labai gausus, pasižymintis tipologine įvairove ir didele istorine, kraštovaizdine, urbanistine, architektūrine, menine verte. Daugelis skirtingų tipų vertingiausių kultūros paveldo objektų ir vietovių yra itin raiškios gamtinės struktūros vietovėse, sudaro vizualiniais, erdviniais-kompoziciniais, semantiniais ryšiais susietas sankaupas prie svarbesniųjų upių (Šventosios, Anykštos, Pienios), jų prieslėniuose, prekybos kelių sankryžose, kiti – didesnėse senosiose gyvenvietėse ir šalia jų, didžiosiose rajono gyvenvietėse (Anykščiuose, Kavarske, Svėdasuose, Kurkliuose, Troškūnuose). Mažesnis vertybių tankis rajono vakarinėje dalyje. Išskirtinai reikšmingi yra archeologijos, dvarų ir sakralinės architektūros bei kryždirbystės tradiciją reprezentuojantys objektai ir vietovės.

Anykščių rajone išskiriama 10 nekilnojamųjų kultūros vertybių sankaupos arealų: Visėtiškių (Svėdasų sen.), Butėnų (Svėdasų sen.), Kurklių ir Knitiškių (Kavarsko sen.) arealuose dominuoja archeologijos paveldo objektai. Anykščių, Kavarsko miestelio ir apylinkių, Svėdasų miestelio ir apylinkių, Antalinos (Viešintų sen.) arealai yra mišrūs. Maleišių (Svėdasų sen.) ir Troškūnų areale dominuoja architektūros paveldo vertybės.

Saugomų kultūrinių vertybių tipai

<i>Kultūrinių vertybių tipas, vertė</i>	<i>Objektai, elementai ir kompleksai</i>	<i>Skaičius</i>
Archeologijos paveldas, – istorinė, simbolinė, kompleksinė kraštovaizdžio vertė	piliakalniai, akmenys ir žalvario amžiaus ir kitų senųjų gyvenviečių kompleksai, senovės laidojimo vietos (pilkapiai, pilkapynai, senkapiai, kapinynai), dvarvietės, Anykščių senojo miesto vieta ir kt.	66
Urbanistikos paveldas – istorinė, architektūrinė, urbanistinė, etnografinė kraštovaizdžio vertė	miestų ir kaimų urbanistinės struktūros	2
Architektūros kompleksai (31) ir objektai (18) – architektūrinė, urbanistinė, istorinė, technologinė, simbolinė kraštovaizdžio vertė	dvarų, siaurojo geležinkelio kompleksai, sakralinis paveldas, kaimo sodybos, kapinės, vėjo ir vandens malūnai ir kt.	31/18
Mitologinis paveldas – simbolinė kraštovaizdžio vertė	mitologinę reikšmę turintys akmenys	8
Įvykių vietos – istorinė, simbolinė kraštovaizdžio vertė	vietos, susiję su Lietuvos istorijai ir kultūrai reikšmingomis asmenybėmis, Antrojo pasaulinio karo metu vykusiu žydų genocidu, pokario meto rezistencijos kovomis, legendomis (Rubikių sala)	17
Laidojimo vietos – istorinė, simbolinė, kai kuriais atvejais – architektūrinė, meninė, kultūrinė kraštovaizdžio vertė	senosios kaimų ir senosios žydų, partizanų ir karių kapinės, išskirtinės reikšmės asmenų kapai	48
Monumentai – istorinė, meninė, etnografinė, simbolinė kraštovaizdžio vertė	monumentaliosios dailės ir mažosios architektūros objektai – kaimų gatvių ir kapinių, sodybų koplytstulpiai, stogastulpiai, dekoruoti kryžiai, atskirų statinių elementai, profesionalių menininkų sukurti skulptūriniai monumentai ir antkapiniai paminklai	24

Kultūros paveldo vertybių pagal kategorijas sąrašai ir aprašymai pateikiami *Anykščių rajono savivaldybės bendrojo plano (2008) 5.1–5.8 lentelėse*.

Labai gausus, įvairus ir išsiskiriantis ryškia istorine verte *rajono archeologijos paveldas*. Išskirtinė reikšmė tenka *piliakalniams, kurių didžiausia sankaupa yra rajono pietryčiuose*. Apylinkėse dominuoja Bijeikių, Šimyniškélių, Liudiškių, Piliakalnio (Levaniškių), Vargulių, Svirnų (Žiogų) piliakalniai. 9 piliakalniai yra senovės gyvenviečių kompleksų dalys. Išskirtinės vertės gynybos kompleksas, kuri sudarė medinė pilis, priešpilis, du papiliai bei kelių ir gynybinių įtvirtinimų sistema, yra Šeimyniškélių komplekse.

Žymi dalis piliakalnių tebėra patenkinamos būklės, tačiau nemaža jų, senovės gyvenviečių yra apardyti ilgalaikio arimo, kai kurie sužaloti melioracijos, tiesiant kelius, kasant žvyrą, įrengiant užtvankas, karo įtvirtinimus, statant trianguliacijos bokštus. Kai kurie apaugo mišku, Lašinių piliakalnį nuplovė Taurožės upelis.

Gausiausią rajono archeologijos paveldo vietų grupę sudaro *senovės laidojimo vietos*, tarp kurių išskirtinai būdingi ir svarbūs Rytų Lietuvos istoriniam kraštovaizdžiui yra pilkapiai. Pilkapiams daug žalos padarė grobikiški kasinėjimai, arimas, negrabiai įrengtos kvartalinės linijos, keliai, bulviarūsiai, statybos. Diktarų, Piktagalio kapinynuose suformuotos namų valdos. Užstatyta Anykščių dvarvietės bei Anykščių senoji miesto vieta.

Urbanistikos paveldo vertybės – tai kompleksine urbanistine verte (senasis gatvių tinklas, urbanistinės struktūros pobūdis, atskiri kultūrinę vertę turintys pastatai) išsiskiriantis Anykščių miesto senoji dalis (senamiestis, 1972 m. paskelbtas urbanistikos draustiniu), saugomų Lietuvos etnografinių kaimų (buvusių vietinės reikšmės architektūros paminklų), turinčių architektūrinę – etnografinę vertę sąrašė – Penkių sodybų Pakalnių gatvinis kaimas.

Tarp *architektūros paveldo vertybių* ypač išsiskiria Burbiškio (su išplėta vandens telkinių sistema, vertingu peizažiniu parku) ir Raguvėlės dvarų kompleksai. Nors sunykusios erdvinės struktūros, išliko 14 rajono dvarų sodybų fragmentai, su atskirais vertingais statiniais, parkų fragmentais (tarp jų Pienionių, Janapolio, Aknystų dvarų, buvusių Kurklių II, Petkūnų Svėdasų, Svirnų I, Šlavėnų, Troškūnų (Smėlynės), Vašuokėnų, Antalinos, Jakšišio, Savičiūnų, Sedeikių dvarų sodybos).

Labai vertingas rajono sakralinis architektūros paveldas. 1788 m pagal M. Knakfuso projektą pastatyta mūrinė lotyniško kryžiaus plano Troškūnų Švč. Trejybės bažnyčia išliko beveik nepakitusi ir yra vienas įspūdingiausių pereinamojo iš vėlyvojo baroko ir klasicizmo stiliaus sakralinių pastatų Lietuvoje, vertingas visas čia esantis bernardinų vienuolyno kompleksas. Anykščių šv. Mato bažnyčia pasižymi raiškiais neogotikos formomis ir darnia kompozicija, proporcijomis, tai aukščiausia bažnyčia Lietuvoje. Kavarsko kapinių koplyčia išsiskiria klasicizmo ir liaudies architektūros tradicijų junginiu. Savitos sandaros (neobizantinės architektūros graikiško kryžiaus plano su trisieniais sparnu galais) Anykščių stačiatikių cerkvės (1872 m.) pastatas. Anykščių rajone išliko gausiausias Utenos apskrityje sakralinis žydų paveldas, kurio vertingiausias objektas – Kurklių sinagoga.

Vertingi senieji ūkinės paskirties statiniai. Autentiškų konstrukcijų ir medžiagų (akmuo, raudonos plytos, nuo II a. tinkuotas mūras) vėjo malūnas Žiurlių kaime yra svarbi kraštovaizdžio dominantė. Savitas Didžiuliškių vėjo malūnas, iš dalies išlaikęs pirmines formas ir konstrukcijas. Autentiški įrengimai išlikę Burbiškio kaimo vandens malūne, didžiąja dalimi autentiškas tebėra Kurklių I kaimo vandens malūnas.

Unikalų komunikacinį urbanistinį kompleksą, išsidėsčiusį kelių rajonų teritorijose, sudaro siaurojo geležinkelio statiniai ir įrenginiai – saugomos Anykščių, Troškūnų, Surdegio geležinkelio stotys ar jų dalys, tiltas.

Saugomi atskiri kaimo sodybų, kapinių kompleksai.

Mitologinę reikšmę turintys akmenys (1 akmuo su plokščiadugniu dubeniu Sedeikių k. įtrauktas į archeologijos paveldo sąrašą). Tarp jų vieni įdomiausių – akmuo su laumės pėda Mozūriškių kaime (Skiemonių sen.), akmuo su arklio ir jaučio pėda – Mendrupio kaime (Andrioniškio sen.). Žymiausias – Puntukas – apipintas legendomis antrasis pagal dydį ir

labiausiai lankomas Lietuvoje akmuo, kartu ir monumentas (1943 m. skulptorius B. Pundzius iškalė S. Dariaus ir S. Girėno bareljefus), kurio kultūrinę pažintinę vertę didina tai, kad jis yra paveldo objektų sandraupoje, netoli auga ažuolai.

Svarbiausieji rajono nekilnojamojo kultūros paveldo objektai yra įtraukti į LR Nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių registrą (kultūros paveldo objektų sąrašus) (*Kultūros paveldo centro Kultūros vertybių registrų informacinė sistema "Voruta"*, <http://195.182.67.68/registrai/>. 2002 01 10 duomenys).

Pastaraisiais metais buvo tvarkyti išskirtinės vertės rajono kultūros paveldo objektai, tarp kurių žymiausias – Šeimyniškių piliakalnis. 1990-1999 m. buvo vykdomi jo archeologiniai tyrimai, vėliau Volupio upelyje atkurtas tvenkinys, šalia naujai pastatyti medinės pilies statiniai, medinis tiltas, erdvės pritaikytos edukacinėms programoms, bendruomenės šventėms. Restauruotas Troškūnų Švč. Trejybės bažnyčios ir buv. bernardinų vienuolyno kompleksas, kultūrinei edukacinei paskirčiai pritaikytas jo buvusios mokyklos pastatas. Restauruotos Didžiuliškių k. vėjo malūno sienos, pagaminta ir sumontuota nauja malūno kepurė ir kitos dalys. Likviduota Raguvėlės dvaro sodybos svirno priešavarinė būklė, atlikti atskirų elementų atkūrimo darbai. Restauruojami Burbiškio, Antalinos, Pienionių dvaro pastatai, Aknystos dvaro rūkyklos pastatas. Turizmui ir pramogoms pilnai pritaikytas siaurojo geležinkelio kompleksas. Tačiau nemaža į Kultūros vertybių registrą įtrauktų dvarų sodybų fragmentų yra avarinės ir blogos būklės senųjų pastatų. Nepakankamai tvarkomos išlikusios jų parkų dalys, yra atsiradę vizualiai agresyvių naujadarų. Efektyvesnei dvarų sodybų apsaugai taip pat trukdo jų privatizavimas dalimis *Anykščių rajono teritorijos bendrasis planas (2008)*.

Teisinė apsauga suteikta visiems Anykščių rajono kraštovaizdžio komponentams, tačiau jų būklė labai priklauso ir nuo priežiūros, tvarkymo intensyvumo, kokybės, kas susiję ir su tuo, kokios vertybės yra visuomenės pripažįstamos kaip svarbios, lemiančios identitetą.

Iš kitos pusės, savivaldybės administracijai imantis tvarkymo veiksmų kurių nors vertingų teritorijų atžvilgiu, žinios ir suvokimas apie šių arealų svarbą auga. Jei tvarkymo veiksmai yra kompetentingai planuojami ir vykdomi, suvokimo lygį gali pakelti tinkamas informavimas tiek projekto metu, tiek pristatant rezultatus, tiek efektyviai pasinaudojant sukurtą naują kraštovaizdžio kokybę (efektyvus teritorijos naudojimas, edukacija).

Įvairiais teritorinės apsaugos režimais saugomas visas Šventosios slėnis, jos intakų Anykštos, Virintos, Pelyšos, Šlavės, Variaus upelių slėniai ar jų atkarpos, didelė reikšmė teikiama išskirtinių reljefo formų apsaugai.

Įgyvendinant *Anykščių rajono teritorijos bendrojo plano sprendinius (2008)*, vyraujantis išsaugojimo (konservacinis) prioritetas turi būti skiriamas imanentiniui, įvairovės, kompleksiniu požiūriu vertingiausiems kraštovaizdžio kompleksams:

- Šventosios ir jos intakų slėniams ir apyslėniams;
- Rubikių ežerynui;
- giliais slėniais suskaidytoms ir ežerais paivairintoms Aukštaičių kalvotosioms moreninėms aukštumoms, apaugusioms įvairaus pobūdžio miškais;
- vertingų kultūros paveldo objektų sandraupų arealams, archeologijos, dvarų ir sakralinės architektūros bei kryždirbystės tradiciją reprezentuojantiems objektams ir vietovėms.

2.2. Teritorijų ir strateginio planavimo dokumentai

Anykščių rajono savivaldybė veiklą kraštovaizdžio apsaugos, planavimo, tvarkymo srityje vykdo vadovaudamasi atitinkamos srities tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais, savivaldybės tarybos sprendimais ir jais priimtomis taisyklėmis, teritorijų planavimo dokumentais ir strateginiais veiklos planais.

Bendra informacija apie Anykščių rajono kraštovaizdžio charakterį, būklę, gamtinį, kultūrinį karkasą, nacionalinės svarbos vystymosi kryptys pateiktos Lietuvos Respublikos bendrajame plane (2002), Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio tvarkymo plane (2014), Utenos apskrities bendrajame plane (2011). Kitų specifinių sričių (kultūros paveldo apsaugos, miškotvarkos, infrastruktūros ir kt.) informacija ir plėtojimo sprendimai įstatymų nustatyta tvarka pateikiami tipinės struktūros, visą šalies teritoriją dengiančiuose teritorijų planavimo dokumentuose. Anykščių regioninis parkas turi patvirtintus parko ir jo zonų bei buferinės apsaugos zonų ribų (2008) bei tvarkymo (2008) planą (žr. 1 priedą).

Savivaldybės administracija yra aktyvi teritorijų planavimo organizatorė ir šio proceso dalyvė. Rajono savivaldybės bendrasis planas patvirtintas 2008 m. Daug dėmesio skiriama kultūros paveldo vertybių teritorijų, turizmo ir rekreacijos veiklų planavimui: rajono kultūros paveldo tinklų schema patvirtinta 2009 m., rajono turizmo ir rekreacinių teritorijų specialusis planas – 2012 m., rengiamas rajono savivaldybės teritorijos dviračių transporto infrastruktūros specialusis planas, rengiamasi ir bendrojo plano korektūrai.

Kraštovaizdžio formavimui įtakos turi visi rajono kompleksinių planų sprendiniai. Rajono bendrojo planu (2008) nustatytos gamtinio karkaso ribos ir lokalizuoti bendrieji (visoje šalyje taikomi) šių teritorijų apsaugos ir naudojimo reglamentai, tačiau atskiri kraštovaizdžio formavimo sprendiniai neformuluojami (gamtinio karkaso sprendiniai atliko koreguojamąjį vaidmenį nustatant žemės ir miškų ūkio, o saugomų teritorijų apsaugos reikalavimai – urbanizacijos ir intensyvios rekreacijos vystymosi kryptis). Šiame ir 2012 m. specialiajame rajono turizmo ir rekreacinių teritorijų plane neišnaudota galimybė suformuluoti estetinių kraštovaizdžio išteklių apsaugos nuostatas.

Pastaraisiais metais daug dėmesio skiriama Anykščių miesto planavimo dokumentų rengimui. Miestas turi patvirtintą bendrąjį (2010) planą, specialiaisiais planais nustatytos miesto paviršinių vandens telkinių apsauginės juostos ir zonos (2012), aptartas neužstatytų erdvių kraštovaizdžio formavimo ir poilsio organizavimas (2012). Itin svarbūs miesto kraštovaizdžio vystymui – teritorijos dalies Tiltų g. detalusis, Žemės sklypo suformavimo "Medžių lajų komplekso" statybai, Dvaronių k., Anykščių sen., Anykščių r. sav., detalusis planas, Mažojo dviračių tako nuo šaltinio „Karalienės liūnas“ iki Anykščių m. ribos Anykščių sen. specialusis planas, Viešosios turizmo, aktyvaus poilsio ir sveikatingumo infrastruktūros plėtos Šventosios upės kairiajame krante Anykščių m. projektas ir kt.. Įgyvendinant teritorijų planavimo ir strateginius dokumentus sutvarkyti ir įrengti: S. Daukanto g. skveras; Sinagogos aikštė, vaikų žaidimo aikštelė ties Šaltupio upeliu; dviratininkų aikštelės ties A. Baranausko g. ir Šaltupio g. sankryža, apžvalgos aikštelė Anykščių Šv. Mato bažnyčios bokšte ir kt..

Kitos gyvenvietės plėtojamos pagal pratęsto galiojimo kolūkinius planus, prilyginamus bedriesiems planams. Kavarsko, Andrioniškio, Viešintų, Traupio miesteliuose, Ažuožerių, Mačionių, Burbiškio kaimuose parengti ir įgyvendinti kompleksiniai plėtos projektai.

Savivaldybė dirba pagal 2012–2019 plėtos ir 2014–2016 veiklos metų strateginius veiklos ir plėtos planus, pagal kuriuos vykdomos Darnios kurortinės plėtos, Kryptingo verslo ir investicijų pritraukimo, Konkurencingo žemės ūkio ir kaimo vietovių vystymo, Sveikatos apsaugos, Kokybiškos švietimo sistemos kūrimo ir jaunimo užimtumo, Subalansuotos urbanistinės plėtos, Modernizuoto vietinio ūkio, Efektyvaus savivaldybės valdymo programos. Nors kraštovaizdžiui turi įtakos praktiškai visi savivaldybės veiksmai, svarbiausiomis laikytinos Darnios kurortinės plėtos, Konkurencingo žemės ūkio ir kaimo vietovių vystymo ir Subalansuotos urbanistinės veiklos programos.

2.3. Atsakomybės kraštovaizdžio srityje pasiskirstymas Anykščių savivaldybėje

2.3.1. Pagrindinių Anykščių savivaldybės institucijų funkcijos

Europos kraštovaizdžio konvencija pabrėžiama, kaip svarbu užtikrinti žmogaus teises į kokybišką, ekologiškai, estetiškai, istoriškai, ekonomiškai pilnavertę gyvenamąją aplinką, savo krašto tapatybės išsaugojimą, akcentuojama, kad tam pasiekti būtinas aktyvus ir sąmoningas piliečių dalyvavimas priimant su kraštovaizdžiu susijusius sprendimus. Savivalda yra ta valdymo forma, kuri turėtų maksimaliai suteikti žmonėms galias ir atsakomybę priimti su jų gyvenamąja erdve susijusius sprendimus, todėl, įgyvendinant Konvenciją jai teikiamas ypatingas vaidmuo.

Bendrieji ir savivaldos, ir Konvencijos siūlomi veikimo principai yra susiję su viešumo, bendradarbiavimo, atsakomybės, demokratijos vystymu. Savivaldos institucijos valdo, tvarko, ir saugo savo teritoriją, išteklius, žmones, rūpinasi tiek krašto, tiek žmonių fizine, emocine, būkle ir ekonomine gerove; ne tik priima sprendimus, bet ir informuoja, šviečia visuomenę, saugo, palaiko, ugdo ir pristato, atstovauja vietos kultūrą ir identitetą.

Lietuvos Respublikos savivaldos įstatymo 6 straipsnis nustato (perkeldamas ir kitų – Aplinkos apsaugos, Saugomų teritorijų, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos, Žemės, Vandenių, Miškų, Želdynų, Teritorijų planavimo ir kt. įstatymų) tiek tiesiogines, tiek susijusias su kraštovaizdžio apsauga, tvarkymo, planavimu, atkūrimu, funkcijas. Tarp tiesioginių, savarankiškų funkcijų, yra nurodoma:

- kraštovaizdžio, nekilnojamųjų kultūros vertybių ir savivaldybės įsteigtų saugomų teritorijų tvarkymas ir apsauga, savivaldybės teritorijoje esančių želdynų, želdinių apsauga, tvarkymas ir kūrimas, inventorizacijos, apskaitos, atskirųjų želdynų žemės sklypų kadastrinių matavimų ir įrašymo į Nekilnojamojo turto registrą organizavimas ir stebėseną;
- savivaldybės saugomų teritorijų steigimas, apsauga ir tvarkymas;
- aplinkos kokybės gerinimas ir apsauga;
- teritorijų planavimas, savivaldybės bendrojo plano ar savivaldybės dalių bendrųjų planų ir detaliųjų planų sprendinių įgyvendinimas;
- infrastruktūros, socialinės ir ekonominės raidos planavimas, strateginių plėtros ir veiklos planų rengimas, turizmo, būsto, smulkią ir vidutinio verslo plėtros programų rengimas;
- dalyvavimas rengiant ir įgyvendinant regionų plėtros programas;
- specialiųjų architektūros reikalavimų nustatymas ir statybą leidžiančių dokumentų išdavimas įstatymų nustatyta tvarka;
- informacinės visuomenės plėtros įgyvendinimas.

Tarp valstybės perduotų savivaldybėms funkcijų (7 straipsnis), itin reikšmingos kraštovaizdžio sričiai yra:

- dalyvavimas valdant valstybinius parkus;
- kaimo plėtros priemonių įgyvendinimo administravimas;
- valstybei nuosavybės teise priklausančių melioracijos ir hidrotechnikos statinių valdymas ir naudojimas patikėjimo teise;
- kūno kultūros ir sporto plėtojimas, gyventojų poilsio organizavimas;
- sąlygų verslo ir turizmo plėtrai sudarymas ir šios veiklos skatinimas.

Vadovaujantis Saugomų teritorijų įstatymu, gali būti steigiamos Jungtinės parkų tarybos, kurių paskirtis – priimti svarbius parko teritorijos tvarkymo sprendimus konsultuojantis su visomis suinteresuotomis pusėmis ir derinant įvairių institucijų (tarp jų – ir savivaldybių)

funkcijas. Tokia Jungtinė parko taryba buvo sudaryta ir Anykščių regioniam parke, tačiau šiuo metu ji neveikia.

Savivaldybės Taryba tvirtina vietos lygmens teisės aktus – savo sprendimais įteisina valstybės lygmens teisės aktams neprieštaraujančias vietos lygmens taisykles, teritorijų ir strateginio planavimo dokumentų sprendinius, tvirtina veiklos planus, biudžetą ir kt..

Savivaldybės administracija užtikrina savivaldybės institucijų funkcijų įgyvendinimą ir techniškai aptarnauja savivaldybės institucijas (Tarybą, administracijos direktorių), organizuoja ir kontroliuoja įstatymų, Vyriausybės nutarimų, kitų valstybės lygmens teisės aktų įgyvendinimą, rengia savivaldybės institucijų sprendimų projektus ir užtikrina jų įgyvendinimą. Tarp kitų funkcijų, savivaldybės administracijos direktorius, įgyvendindamas įstatymus, Vyriausybės ir savivaldybės Tarybos sprendimus, turi teisę gauti iš savivaldybės bei jos teritorijoje esančių valstybės institucijų bei kitų įstaigų duomenis bei informaciją administracijos kompetencijos klausimais, savo kompetencijos klausimais kreiptis į Vyriausybę, ministerijas bei jų įstaigas, valstybinio administravimo subjektus, administracijos vardu – į teismus, leisti įsakymus, privalomus savivaldybės administracijos struktūriniais bei struktūriniais teritoriniais padaliniais – seniūnijoms ir į struktūrinius padalinius neįeinantiems valstybės tarnautojams. Tokiu būdu savivaldybės administracija:

- vykdo teisės aktais nustatytas funkcijas
- įgyvendina savivaldybės politiką
- gali gauti reikiamą informaciją ir komunikuoti (išreikšti savo nuomonę ir teikti pasiūlymus dėl valstybės lygmens sprendimų).

Anykščių rajone yra 10 seniūnijų, jose dirba apie 50 darbuotojų ir dar apie 60 seniūnaičių. Seniūnijos ne tik atlieka daug funkcijų, susijusių su informacijos rinkimu, teikia administravimo paslaugas, tačiau ir aktyviai dalyvauja rengiant ir įgyvendinant kaimo plėtros, gyventojų užimtumo (viešųjų darbų) programas, organizuoja ES paramos kaimui paskirstymą, savivaldybės administracijos Žemės ūkio skyriaus padedama organizuoja ūkininkų konkursus, mokymus, prižiūri bendro naudojimo teritorijas, kapines, kelių, gatvių ir kaimų apšvietimą, sprendžia komunalinio ūkio problemas, kviečia gyventojų sueigas ir susirinkimus, aktyvina kultūros ir sporto veiklą. Seniūnijos gerai jaučia žmonių poreikius, problemas. Jų uždavinys – gebėti apibendrinti, pateikti ir atstovauti seniūnijų poreikius bendruose savivaldybės reikalų aptarimuose.

Anykščių rajono savivaldos institucijos, veikdamos įstatymų ir kitų valstybės lygmens teisės aktų ribose:

- formuoja konkrečios teritorijos apsaugos, tvarkymo, planavimo ir vystymosi politiką ir ją įgyvendina;
- yra atsakingos už valstybės ir savivaldybės sprendimų įgyvendinimą;
- gali konsultuotis ir teikti pasiūlymus atsakingoms institucijoms dėl teisės aktų nuostatų veiksmingumo ir/ar atitinkamo jų keitimo;
- gali kreiptis į teismus;
- gali dalyvauti Anykščių parko valdymo procese per Jungtinę parko tarybą.

2.3.2. Savivaldybės valdomų įstaigų tikslai ir funkcijos

Kraštovaizdžio būklę lemia ne tik tiesioginis tvarkymas ar apsauga fizine prasme, bet ir visas savivaldybės „kultūrinis fonas“, žmonių tradicijos, papročiai, įpročiai, gyvenimas, vietos kultūra ir identiteto suvokimas, šių vertybių palaikymas, puoselėjimas, vystymas, propagavimas pasitelkiant meno, švietimo, kultūros, informavimo priemones. Todėl labai

svarbu, kad kraštovaizdžio politikos įgyvendinime dalyvautų rajono valdomos kultūros ir kitos viešosios įstaigos.

Viešosios įstaigos „Anykščių turizmo informacijos centras“ funkcijos. Pagal įstatus, patvirtintus 2005 m. balandžio 28 d. Anykščių rajono savivaldybės tarybos sprendimu Nr. TS-123, viešosios įstaigos „Anykščių turizmo informacijos centras“ (toliau – TIC) tikslas – stiprinti Anykščių rajono ekonominę ir aplinkos gerovę, skleidžiant turizmo informaciją ir vykdant vietos marketingą, rinkti, kaupti, sisteminti informaciją apie turizmo paslaugas, lankytinas vietas ir objektus ir ją nemokamai teikti. TIC yra svarbus rajono reprezentacijai, jis dalyvauja formuojant turizmo ir verslo informacines sistemas, rengia turizmo maršrutus, leidžia leidinius ir reklamuoja Anykščius kaip patrauklią turistams vietovę.

Anykščių rajono savivaldybės L. ir S. Didžiulių viešosios bibliotekos funkcijos. Vadovaujantis Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2014 m. kovo 27 d. sprendimu Nr. 1-TS-128 patvirtintais veiklos Nuostatais, Biblioteka – ribotos civilinės atsakomybės, įstatymų nustatyta tvarka įsteigtas viešasis juridinis asmuo, veikiantis informacijos sklaidos, kultūros, mokslo ir švietimo srityse ir vykdamas bibliotekų veiklą.

Bibliotekos veiklos sritis – dokumentų kaupimas, tvarkymas, sisteminimas ir saugojimas, galimybės naudotis viešaisiais informacijos šaltiniais užtikrinimas.

Tarp kitų bibliotekos uždavinių:

- kaupti ir saugoti universalų dokumentų fondą, atitinkantį Anykščių rajono literatūrines ir istorines tradicijas, ekonominę ir kultūrinę plėtrą, demografinę situaciją, gyventojų reikmes;
- kaupti kraštotyros dokumentų fondą bei informaciją apie dokumentus, susijusius su regionu, rengti kraštotyros darbus;
- tvarkyti fondų apskaitą ir saugoti spaudinius bei kitus dokumentus; vykdyti informacijos sklaidą kultūros, mokslo ir švietimo srityse.

Tarp kitų veiklų, Biblioteka:

- sistemiškai teikia informaciją vartotojų pageidaujama tema, sudaro galimybes naudotis informacinių dokumentų fondu, katalogais ir kartotekomis bei informacinėmis duomenų bazėmis, Bibliotekos elektroniniu katalogu ir Lietuvos bibliotekų suvestiniu katalogu; gauti atsakymus į užklausas, naudojantis visais Bibliotekos, o reikalui esant, ir kitų bibliotekų informaciniais resursais; gauti informaciją apie Lietuvos Respublikos Seimo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Anykščių rajono savivaldybės tarybos sprendimus ir kt.;
- organizuoja ir pristato visuomenei dailės parodas, edukacines programas ir kitus renginius;
- įgyvendina kultūros srities investicinius projektus;
- bendradarbiauja su savivaldybės teritorijoje veikiančiomis meno, mokslo, švietimo, kultūros, jaunimo religinėmis bendruomenėmis ir kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis;
- dalyvauja Europos sąjungos struktūrinių fondų, Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos, savivaldybės skelbiamuose konkursuose atitinkamoms kultūrinės veiklos programoms, finansuojamoms iš valstybės ir savivaldybės biudžetų, vykdyti;

A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus funkcijos. Vadovaujantis Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2012 m. rugsėjo 27 d. sprendimu Nr. TS-301 patvirtintais Nuostatais, Muziejaus veiklos tikslas – kaupti, saugoti, tirti, restauruoti, eksponuoti bei populiarinti materialines ir dvasines vertybes, atspindinčias krašto literatūros, kultūros ir meno, gamtos, istorijos, etninės kultūros, arklinskystės ir technikos raidą.

Įgyvendindamas šiuos tikslus, tarp kitų, jis atlieka šias funkcijas:

- kaupia muziejines vertybes, saugo anykštėnų rašytojų autentišką memorialinę aplinką, užtikrina jos prieinamumą visuomenei;
- tyrinėja, klasifikuoja surinktas muziejines vertybes ir jų liudijamus Anykščių krašto kultūros, literatūros, istorijos raidos procesus; konservuoja muziejines vertybes, organizuoja jų restauravimą;
- sudaro sąlygas Muziejuje saugomų muziejinių vertybių viešam naudojimui, rengia nuolatinės bei laikinas ekspozicijas ir parodas;
- organizuoja kultūros ir švietimo renginius (kultūros vakarus, koncertus, pristatymus, susitikimus ir kt.) Lietuvoje ir užsienyje;
- publikuoja mokslinių tyrinėjimų rezultatus, Muziejaus rinkinių katalogus, rengia ir leidžia Muziejų ir Anykščių kraštą populiariančius spaudinius, suvenyrus, anykštėnų kūrybą, leidinius elektroninėse laikmenose;
- rengia edukacines programas moksleiviams ir suaugusiems, bendradarbiauja su bendrojo lavinimo mokyklomis, kuria videofilmus, dirba šviečiamąjį darbą, propaguojant Anykščių krašto literatūros, kultūros, istorijos, dailės, technikos paveldą, dabarties visuomeninius procesus;
- reklamuoja Anykščių krašto turistinius objektus, dalyvauja veikloje, skatinančioje turizmo objektų plėtrą, organizuoja ekskursijas, parduoda leidinius, suvenyrus, kitas prekes, rengia vakarones, teikia informaciją turistams;
- įgyvendina dvišalio ir daugiašalio kultūrinio bendradarbiavimo projektus, numatytus strateginėse valstybės ir rajono kultūros programose; dalyvauja bendrose respublikinėse muziejinėse programose;

Anykščių menų centro funkcijos. Vadovaujantis Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2014 m. kovo 27 d. sprendimu Nr.1-TS-131 patvirtintais Nuostatais, Menų centras yra ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, įgyvendinantis savivaldybės funkcijas.

Menų centro veiklos tikslas – profesionalaus ir sakralinio meno, teminių muziejinių meno vertybių bei kolekcijų, anykštėnų meninio palikimo ir personalinio paveldo kaupimas, saugojimas, eksponavimas ir sklaida bei šviečiamoji (edukacinė) veikla tenkinant bendruomenės kultūrinius poreikius.

Įgyvendindamas šį tikslą, tarp kitų, Menų centras atlieka šias funkcijas:

Centras, įgyvendindamas veiklos tikslą, atlieka šias funkcijas:

- rengia profesionalaus meno koncertus, organizuoja įvairius literatūrinius, šviečiamuosius (edukacinius) ir kitus renginius;
- kaupia ir eksponuoja muziejinių vertybių rinkinius; užtikrina sukauptų muziejinių vertybių apskaitą ir apsaugą bei prieinamumą visuomenei: rengia nuolatinės ir laikinas ekspozicijas, parodas, publikuoja mokslinių tyrinėjimų rezultatus,;
- rengia ir vykdo vaikų neformaliojo švietimo bei edukacines programas;
- reklamuoja Anykščių krašto kultūros objektus, dalyvauja veikloje, skatinančioje kultūrinio turizmo plėtrą, organizuoja ekskursijas, parduoda leidinius, suvenyrus, kitas prekes, teikia informaciją turistams;
- dalyvauja rengiant ir įgyvendinant valstybines ir regionines kultūros plėtros programas;
- kaupia, analizuoja ir skleidžia informaciją kultūros klausimais, tiria ir įvertina bendruomenės kultūrinius poreikius;
- įgyvendina kultūros srities investicinius projektus;
- bendradarbiauja su savivaldybės teritorijoje veikiančiomis meno, mokslo, švietimo, kultūros, jaunimo bendruomeninėmis ir kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis;
- organizuoja iš Anykščių krašto kilusių menininkų, mokslininkų, žymių ir nusipelnusių visuomenei žmonių susitikimus bei jų veiklos pristatymus, kaupia ir sistemina jų darbus;

- dalyvauja Europos sąjungos struktūrinių fondų, Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos, savivaldybės skelbiamuose konkursuose atitinkamoms kultūrinės veiklos programoms, finansuojamoms iš valstybės ar savivaldybės biudžetų, vykdyti;

Anykščių kultūros centro funkcijos. Vadovaujantis Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. vasario 28 d. sprendimu Nr.1-TS-62 patvirtintais Nuostatais, Kultūros centras yra biudžetinė įstaiga, kurios steigėjas – rajono savivaldybė. Centras vienija Kavarsko, Troškūnų, Svėdasų, Debeikių, Kurklių, Viešintų, Traupio, Ažuožerių, Skiemonių, Mačionių, Leliūnų, Burbiškio, Vaitkūnų, Andrioniškio skyrius (viso 14).

Kultūros centro veiklos tikslai: puoselėti etninę kultūrą, mėgėjų meną, kurti menines programas, plėtoti švietėjišką pramoginę veiklą, tenkinti bendruomenės kultūrinius poreikius ir organizuoti profesionalaus meno sklaidą. Tarp kitų Centras vykdo šias funkcijas:

- sudaro sąlygas etninės kultūros sklaidai, populiarina senasias kultūros tradicijas, papročius, laiduoja etninės kultūros perimamumą,
- organizuoja mėgėjų meno kolektyvų, studijų, būrelių veiklą, pramoginius, edukacinius, profesionalaus meno ir kitus renginius;
- kuria ir įgyvendina kultūrinės — menines programas,
- organizuoja renginius, valstybinių švenčių, atmintinų datų, kalendorinių švenčių paminėjimą, etninę kultūrą, mėgėjų meną populiarinančius renginius, tenkina kitus bendruomenės kultūrinius poreikius;
- kuria ir įprasmina šiuolaikines modernias meno veiklos formas;
- teikia Lietuvos Respublikos ir užsienio fondams projektus ir įgyvendina kultūrinės, edukacines programas, bendradarbiauja su rajono kultūros, švietimo, kitomis įstaigomis;
- kaupia ir skleidžia informaciją apie Kultūros centro veiklą.

2.3.3. Valstybės institucijų, veikiančių Anykščių rajono teritorijoje, tikslai ir funkcijos

Formuojant ir įgyvendinant rajono kraštovaizdžio politiką, svarbu kuo veiksmingiau bendradarbiauti su valstybės uždavinius Anykščių rajone įgyvendinančiomis valstybės institucijomis ir įstaigomis, koordinuoti veiklą, nustatyti ir siekti bendrų tikslų, pasitelkiant žmogiškuosius ir finansinius išteklius.

Anykščių regioninio parko direkcijos funkcijos. Anykščių regioninis parkas užima kiek daugiau nei dešimtadalį rajono teritorijos, tačiau į jį patenka daugiau nei du trečdaliai miesto teritorijos. Vadovaujantis šio valstybinio parko nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 15 d. nutarimu Nr. 1407, parko paskirtis yra tiesiogiai susijusi su kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės, kultūros paveldo išsaugojimu, sunaikintų ar pažeistų gamtos ir kultūros kompleksų atkūrimu, moksliniais tyrimais, švietėjiška veikla. Parkas įsteigtas tam, kad:

- išsaugoti Šventosios slėnį su senvagėmis, eroziniais atragiais ir raguvomis, Kurklių eroziniu cirku, Anykščių šilelį su Šventosios salpinėmis pievomis ir Budragaidžio liūninio tipo ežerėliu, Rubikių–Mūšėjaus ežeryną su salomis, Anykštos ir Virintos senslėnius, Storių takoskyrinį moreninį masivą;
- išsaugoti kultūros vertybes, iš jų Šeimyniškių, Liudiškių, Piliakalnio, Buivydu, Bijeikių piliakalnių, Burbiškių dvaro sodybą, Anykščių senamiestį;
- išsaugoti gamtinės ekosistemos stabilumą, biotos komponentus, savitą augaliją ir gyvūniją, natūralius žuvų migracijos kelius ir nerštavietes;

- atkurti sunaikintus ir pažeistus gamtos, kultūros kompleksus bei objektus;
- vykdyti tyrimus ir stebėjimus, kaupti informaciją gamtosaugos, kultūros vertybių apsaugos ir kitose srityse;
- vykdyti švietėjišką ir kultūrinę veiklą, propaguoti gamtos ir kultūros vertybes ir jų apsaugą.

Regioninį parką valdo biudžetinė įstaiga – regioninio parko direkcija. Direkcijai vadovauja regioninio parko direktorius, kurį skiria Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos direktorius.

Direkcija atsako už parko kraštovaizdžio kompleksų ir objektų apsaugą, organizuoja jų priežiūrą ir tvarkymą vadovaudamasi įstatymais, kitais teisės aktais ir specialiaisiais parko teritorijų planavimo dokumentais, skatina pažintinį turizmą, racionalų gamtos išteklių naudojimą, pagal kompetenciją kontroliuoja, kad fizinių ir juridinių asmenų veikla parko teritorijoje atitiktų nustatytą parko apsaugos ir naudojimo tvarką, su kitomis institucijomis atlieka valstybinę gamtos išteklių naudojimo ir aplinkos apsaugos kontrolę ir kt..

2010 metais atnaujintuose Parko nuostatuose nurodoma, kad prie direkcijos gali būti sudaryta Jungtinė parko taryba – direktoriaus patariamoji institucija. Sprendimą dėl Direkcijos ir savivaldybės institucijų santykius koordinuojančios Parko tarybos sudarymo tikslingumo, jos sudėties priima ir jos pirmininku tampa parko direktorius, suderinęs tai su VSTT direktoriumi. Anykščių regioninio parko nuostatuose nurodoma, kad Jungtinę parko tarybą sudaro Anykščių miesto savivaldos institucijų, Utenos aplinkos apsaugos departamento, Utenos kultūros vertybių apsaugos departamento, Anykščių miškų urėdijos, regioninio parko direkcijos atstovai, jos nariai yra parko direktorius ir jo pavaduotojai, Anykščių rajono savivaldybės meras ir (ar) mero pavaduotojai jų sutikimu arba kiti savivaldybės tarybos skiriami savivaldybės atstovai. Į Tarybos posėdžius gali būti kviečiami kitų valstybės ir savivaldybių institucijų atstovai ir kiti suinteresuoti asmenys. Jungtinė parko taryba analizuoja regioninio parko būklę ir teikia atitinkamus pasiūlymus direkcijai, VSTT, kitoms valstybės ir savivaldos institucijoms regioninio parko teritorijos apsaugos, naudojimo ir tvarkymo klausimais. Taryba į posėdžius renkasi ne rečiau kaip vieną kartus per metus.

Šiuo metu Anykščių parko Jungtinė parko taryba neveikia. Parko direktorius kreipiasi į Savivaldybės administraciją su paraiška Anykščių rajono savivaldybės biudžeto lėšoms gauti pagal Anykščių rajono savivaldybės strateginio 2012–2014 metų veiklos plano priemonę 1.2.1.17, savivaldybės Taryba priima sprendimą dėl galimo įvairių veiklų finansavimo galimybių. Kasmet savivaldybė finansuoja dalį Turistinio įvaizdžio gerinimo ir rekreacinės infrastruktūros plėtros Anykščių regioniniame parke programos veiklų.

Anykščių miškų urėdijos funkcijos. Anykščių miškų urėdija yra valstybės įmonės Generalinės miškų urėdijos prie LR aplinkos ministerijos padalinys. Pagal 2013 m. generalinės miškų urėdijos prie LR aplinkos ministerijos generalinio urėdo B. Sakalausko patvirtintus Anykščių miškų urėdijos įstatus (toliau – Urėdija), Urėdijos tikslai yra:

- išsaugoti arba atkurti miško ekosistemas ir atskirus jų komponentus, biologinę įvairovę, formuoti ir išsaugoti rekreacinę miško aplinką, formuoti produktyvius medynus, galinčius atlikti dirvožemio, oro, vandens, žmogaus gyvenamosios aplinkos apsaugos funkcijas;
- tvarkyti ir valdyti valstybinius miškus pagal vienodus varaus ir subalansuoto miškų ūkio principus;
- užtikrinti racionalų miškų išteklių naudojimą, miškų produktyvumo didinimą;
- teikti viešąsias paslaugas, vykdyti kitą veiklą, siekiant tenkinti visuomenės interesus.

Anykščių miškų urėdijoje saugomos teritorijos iš viso užima 36,4 % viso miško žemės ploto (be BAST). Valstybinės reikšmės miško žemėje visos saugomos teritorijos sudaro 46,4 % arba 8038,8 ha plotą. Tai miškų urėdijos įsipareigojimu saugomi plotai (KMB, PKMB,

kiti saugojimui atrinkti plotai), valstybiniai draustiniai, Anykščių regioninio parko draustiniai bei gamtinis rezervatas, Šimonių girios biosferos poligonas (Šimonių girios PAST).

Anykščių miškų urėdijoje kertinės miško buveinės, tarp jų – potencialios (toliau – KMB ir PKMB) buvo inventorizuotos 2001–2004 m. Urėdija 2004 m. įsipareigojo nevykdyti ūkinės veiklos 79-iose KMB ir PKMB, kurių bendras plotas 172,4 ha. 2008 m. rengiant miškotvarkos projektą, jų ribos buvo patikslintos remiantis naujai suformuotomis taksacinių sklypų ribomis, išskirtos 58 KMB ir 20 PKMB, kurių bendras plotas 170 ha, taip pat atrinkti valstybinės reikšmės miško plotai, vertingi biologinės įvairovės bei kraštovaizdžio požiūriu. Dalis jų sutampa su kitų saugomų teritorijų ribomis: tai medynai Būdragaidžio gamtiniame rezervate, Gečionių botaniniame draustinyje, Šimonių girios biosferos poligone ir kitose saugomose teritorijose. Tarp tokių neliečiamų teritorijų – kai kurios pelkės ir pelkiniai medynai.

Aplinkos apsaugos agentūros prie LR aplinkos ministerijos ir jos Utenos skyriaus funkcijos. Aplinkos apsaugos agentūros paskirtis – vykdyti valstybinį aplinkos monitoringą, rinkti, analizuoti ir teikti patikimą informaciją apie aplinkos būklę, klimato kaitą, cheminių medžiagų srautus, taršą ir taršos prevencijos priemones, įgyvendinti ūkinės veiklos aplinkosauginį reguliavimą, įgyvendinti cheminių medžiagų ir preparatų valdymo ir vandens telkinių apsaugos ir valdymo politiką. Anykščių rajone veikia Agentūros Utenos padalinys.

Pagal LR aplinkos ministro 2004 m patvirtintus (naują 2014 m. redakcija) nuostatus, tarp kitų šios įstaigos funkcijų, nurodyta, kad Agentūra ir jos Utenos skyrius:

1) teisės aktų nustatytais atvejais koordinuoja planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo procesą, atlieka planuojamos ūkinės veiklos, įrašytos į Planuojamos ūkinės veiklos, kuriai turi būti atliekama atranka dėl poveikio aplinkai vertinimo, rūšių sąrašą, atranką, sprendžia, ar planuojamai ūkinei veiklai, neįrašytai į Planuojamos ūkinės veiklos, kurios poveikis aplinkai privalo būti vertinamas, ir Planuojamos ūkinės veiklos, kuriai turi būti atliekama atranka dėl poveikio aplinkai vertinimo, rūšių sąrašus, turi būti atliekama atranka, priima išvadą, ar privaloma atlikti šios veiklos poveikio aplinkai vertinimą, nagrinėja ir tvirtina poveikio aplinkai vertinimo programas, nagrinėja poveikio aplinkai vertinimo ataskaitas ir priima motyvuotus sprendimus dėl planuojamos ūkinės veiklos galimybių, atlieka atranką ir priima atrankos išvadas, ar privalomas poveikio aplinkai vertinimas;

2) nagrinėja planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo atrankos, apimties nustatymo dokumentus ir strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitas ir teikia išvadą dėl strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ir vertinimo dokumentų kokybės;

3) vertina bei prognozuoja paviršinio vandens bei aplinkos oro būklę pagal aplinkos monitoringo, ekstremaliųjų situacijų ir avarijų poveikio aplinkai tyrimų duomenis; teisės aktų nustatytais atvejais išduoda leidimus pažeminti vandens lygį tvenkiniuose ir užtvenktuose ežeruose;

4) derina savivaldybių ir ūkio subjektų aplinkos monitoringo programas.

Tokiu būdu Agentūros Utenos skyrius yra atsakingas už poveikio kraštovaizdžiui vertinimą, analizuojant galimą planų ir programų bei atskirų veiklų poveikį aplinkai, atlieka kitas įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas funkcijas.

Anykščių rajono kraštovaizdžio politikos įgyvendinimui gali būti svarbus pagal 2009–2014 m. Europos ekonominės erdvės finansinis mechanizmo LT03 programą „Biologinė įvairovė ir ekosistemų funkcijos“ Aplinkos apsaugos agentūra įgyvendinamas projektas „Nacionalinės studijos apie pagrindinių ekosistemų teikiamų paslaugų pasiskirstymą ir būklę Lietuvos teritorijoje parengimas“.

Šio projekto tikslas – pagerinti ekosistemų ir biologinės įvairovės aspektų integravimą į kitus viešosios politikos sektorius, išplečiant žinių bazę apie ekosistemas, jų visuomenei teikiamas paslaugas ir būklę. Projekto veiklos yra skirtos suformuoti metodinį pagrindą nacionaliniam ekosistemų paslaugų kartografavimui ir kokybės vertinimui, parengiant išsamias metodines rekomendacijas, surinkti duomenis bei kitą bazinę informaciją ir atlikti svarbiausių Lietuvoje ekosistemų paslaugų kartografavimą, parengiant atitinkamus žemėlapius, bei jų esamos kokybės, o taip pat ekosistemų gebėjimo teikti šias

paslaugas (būklės) vertinimą nacionaliniu lygmeniu, taip įgyvendinant Europos Sąjungos Biologinės įvairovės strategijos iki 2020 m. 2 tikslo („Išlaikyti esamą ekosistemų ir jų paslaugų būklę ir ją pagerinti“) 5 veiksmo („Pagerinti Europos Sąjungoje žinias apie ekosistemas ir jų paslaugas“) pirmosios dalies, sakančios, kad Valstybės Europos Sąjungos narės, padedamos Europos Komisijos, sudarys jų nacionalinėje teritorijoje esančių ekosistemų ir jų paslaugų žemėlapius bei įvertins jų būklę, nuostatas. Projektas vyks 2014 m. liepos 11 d.–2016 m. balandžio 30 d.

Aplinkos apsaugos agentūros prie LR aplinkos ministerijos ir Aplinkos apsaugos regiono departamento prie LR aplinkos ministerijos funkcijos.

Anykščių rajono agentūra – LR aplinkos ministerijos Utenos regiono aplinkos apsaugos departamento padalinys, vykdamas aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo (išskyrus miškus) kontrolę savivaldybės teritorijoje.

Departamento funkcijos yra susijusios su:

- kontrole;
- daromos aplinkai žalos įvertinimu;
- duomenų apie aplinkos būklę rinkimu, aplinkos monitoringu (stebėseną);
- visuomenės informavimu, aplinkosauginiu švietimu.

Kultūros paveldo departamento prie LR kultūros ministerijos Utenos padalinio funkcijos. Pagal Kultūros paveldo departamento teritorinių padalinių nuostatus, patvirtintus Direktorius 2004 m. rugsėjo 10 d. įsakymu Nr. P-236, pagrindiniai Kultūros paveldo departamento prie LR kultūros ministerijos Utenos padalinio (toliau – KPD padalinio) uždaviniai – valstybinės nekilnojamojo kultūros paveldo ir kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos politikos vykdymas ir valstybinis kultūros paveldo vertybių administravimas.

KPD padalinio funkcijos susijusios su:

- Kultūros paveldo vertybių identifikavimu, skelbimu saugomomis, jų apsaugos, tvarkymo, priežiūros kontrole;
- Dalyvavimu teritorijų planavimo procese;
- Regiono, rajono, vietos lygmens specialiųjų paveldosaugos planavimo dokumentų rengimo organizavimu;
- Žinių apie kultūros paveldą ir jo apsaugą kaupimu, tvarkymu, sisteminiu, skleidimu.

2.3.4. Nevyriausybinių organizacijų, veikiančių Anykščių rajono teritorijoje, tikslai

Nevyriausybines organizacijas jungia iniciatyvius, aktyvius žmones, jų veikla gali labai prisidėti prie konkrečių kraštovaizdžio srities uždavinių įgyvendinimo, krašto identiteto puoselėjimo, demokratijos gilinimo, o atskirais atvejais nevyriausybinių sektoriaus vykdomos veiklos gali pretenduoti ir į kitus finansinius instrumentus, įskaitant ES fondų lėšas.

Pasaulio anykštėnų bendrijos tikslai. Bendrija – tai asociacija, telkianti visuose pasaulio kraštuose, Lietuvoje ir gimtinėje gyvenančius anykštėnus bendrai veiklai, grindžiamai dora ir teisingumu, meile ir pareiga savo gimtinei, atvirą Lietuvai ir pasauliui.

Bendrija siekia:

- Anykštijos ir nuo jos nutolusių anykštėnų bendros, įvairiapusiškos ir sutelktos veiklos savo krašto ir Lietuvos labui.
- Sudaryti galimybes pasaulio anykštėnams savo dvasia, idėjomis ir kūrybine energija sugrįžti į gimtinę, prisiliesti prie šios žemės aplinkos, istorijos, kultūros, kalbos, gamtos, papročių ir tradicijų, gyvenamos ir laikmečio darbu.
- Stiprinti ir plėtoti Anykščių krašte gyvenančių ir iš čia išvykusių anykštėnų asmeninius ryšius, atminti ir gaivinti šeimų ir giminių tradicijas, pagarbą ir savitarpio paramą, ugdyti Anykščių bendruomenės pilietiškumą.
- Burti kitose Lietuvos ir pasaulio vietose gyvenančių anykštėnų, jų vaikų, vaikaičių ir jaunimo sambūrius, klubus, grupes, savo dvasia ir esme pritariančius Pasaulio anykštėnų bendrijos nuostatomis, plėtojančius Bendrijos pradėtus darbus.
- Skatinti Bendrijos narius ir kitus anykštėnus keistis įvairia informacija, patirtimi, idėjomis, plėtoti glaudesnį bendradarbiavimą kultūros, aplinkosaugos, verslo, ir kitose srityse
- Skatinti tolesnį Anykščių krašto kultūros vyksmą, identifikuoti, saugoti ir populiarinti istorijos, kultūros bei gamtos paveldą, puoselėti Didžiųjų anykštėnų atminimą ir visa tai, kas atskleidžia Anykščių krašto unikalumą ir ugdo jo žmones.

Anykščių rajono vietos veiklos grupė yra savanoriška asociacija, telkianti Anykščių rajono fizinius ir juridinius asmenis bei siekianti įgyvendinti ilgalaikes kaimo plėtros programas.

Pagrindiniai AVVG tikslai yra:

- pagal savo veiklos kompetenciją ir galimybes skatinti kaimo plėtrą Anykščių rajone;
- aktyviai dalyvauti rengiant ir įgyvendinant kaimo plėtros planus bei programas Anykščių rajone;
- telkti suinteresuotų vietos valdžios, verslo, nevyriausybinių ir kitų įstaigų bei organizacijų pastangas ieškant tinkamiausių sprendimų kaimo vietovių ekonominei ir socialinei gerovei kelti, ieškoti naujoviškų ir efektyvių būdų vietos žmogiškiesiems, gamtiniais, kultūriniais ir kitiems materialiams bei nematerialiems ištekliams panaudoti rajono kaimo vietovių plėtrai; skatinti ir palaikyti vietines kaimo žmonių iniciatyvas verslo, gamtos apsaugos, švietimo, kultūros, socialinės paramos ir kitose srityse;
- teikti pasiūlymus vietos ir nacionalinėms institucijoms bei organizacijoms dėl kaimo plėtros planų ir priemonių kūrimo bei įgyvendinimo;
- parengti ir įgyvendinti Anykščių rajono kaimo plėtros strategiją; organizuoti kaimo plėtros dalyvių švietimą bei mokymą;
- organizuoti ir teikti paramą kaimo bendruomenių projektams ir iniciatyvoms įgyvendinti; skatinti bendradarbiavimą su kitomis visuomeninėmis nacionalinėmis ir tarptautinėmis organizacijomis bei kitomis įstaigomis ir organizacijomis Lietuvoje ir užsienyje.

3. Nacionalinės kraštovaizdžio politikos įgyvendinimas Anykščių rajono savivaldybėje

Nacionalinės kraštovaizdžio politikos tikslas – išsaugoti įvairaus teritorinio lygmens kraštovaizdžio arealus, užtikrinti tinkamą jų tvarkymą, naudojimą, planavimą ir darnią plėtrą, tai yra:

- užtikrinti tikslingą kraštovaizdžio apsaugą, naudojimą, tvarkymą, planavimą ir krašto saviraiškos bruožus;
- palaikyti ir didinti turimą šalies biologinę įvairovę, kraštovaizdžio teritorinę erdvinę struktūrą ir jo potencialą;
- optimizuoti kultūrinio kraštovaizdžio kryptingą formavimą, palaikant ir vystant jo socialines, ekonomines ir ekologines funkcijas;
- suderinti kraštovaizdžio architektūrinę erdvinę kompoziciją.

Igyvendindama Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politiką, Anykščių rajono savivaldybė laikosi šių veiklos principų:

- skatina kraštovaizdžio pažinimą, plėtoja ir remia Anykščių rajono kraštovaizdžio tyrimus (kraštovaizdžio įvairovės (jo tipų ir teritorinių vienetų), juose vykstančių pokyčių ir tuos pokyčius lemiančių veiksnių nustatymą, analizę, vertinimą);
- saugo kraštovaizdžio įvairovę (kalbant apie fizinę, vizualinę, ekologinę, kultūrinę struktūrą ir kt.), gamtinį kraštovaizdį ir gamtinius rekreacinius išteklius;
- numato priemones istoriškai susiklosčiusioms kultūrinio kraštovaizdžio erdvinėms struktūroms išsaugoti; propaguoja etnografiniam Aukštaitijos regionui būdingą tradicinių kraštovaizdžio tvarkymo priemonių įvairovę;
- užtikrina Anykščių rajono kraštovaizdžio ekologinį stabilumą, biologinės įvairovės apsaugą, vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir bendrijų tinkamų buveinių išsaugojimą ir optimalų kraštovaizdžio tvarkymą:
  - siekia sudaryti sąlygas ekosistemoms visaverčiai egzistuoti;
  - optimizuoja ir derina urbanizacijos, technogenizacijos ir žemės ūkio plėtrą, žemės naudojimo ir žemėvaldų teritorinę struktūrą;
  - numato ir rezervuoja teritorijas, kur kraštovaizdis galėtų vystytis natūraliai, užtikrina įvairių kraštovaizdžio funkcijų .
- racionaliai naudoja Anykščių rajono teritoriją – siekia optimalaus įvairių kraštovaizdžio funkcijų derinimo, antrinio teritorijų panaudojimo, sudaro sąlygas atkurti kraštovaizdžio išteklius, pažeistas teritorijas ir sustiprinti silpnėjančias kraštovaizdžio funkcijas;
- įteisina kraštovaizdį kaip svarbią žmonių gyvenamosios aplinkos sudedamąją dalį, gamtos ir kultūros paveldo įvairovės raišką ir jų savasties pagrindą;
- kraštovaizdžio pokyčius reguliuoja planavimo priemonėmis;
- rengia teisės aktus ir organizuoja teritorijų planavimo dokumentų rengimą, kurių reikia Anykščių rajono savivaldybės teritorijos kraštovaizdžio apsaugai, naudojimui, tvarkymui ir planavimui užtikrinti;
- integruoja kraštovaizdžio apsaugos, tvarkymo ir planavimo nuostatas į teritorijų planavimą ir kiekvieną kitą sritį, galinčią turėti poveikį kraštovaizdžiui;
- tobulina visuomenės, viešųjų ir privačių asmenų supratimą apie kraštovaizdžio vertę ir vaidmenį visuomenės raidai ir žmogaus gyvenamosios aplinkos kokybei, sąmoningumą ir atsakomybę už kraštovaizdžio politikos įgyvendinimą, plėtoja, organizuoja ir remia atitinkamas edukacines priemones;
- užtikrina Anykščių rajono savivaldybės administracijos kraštovaizdžio specialistų kvalifikacijos kėlimą;

- plėtoja valstybės ir Anykščių rajono savivaldybės institucijų bendradarbiavimą taikant ir įgyvendinant kraštovaizdžio apsaugą, tvarkymą ir planavimą reglamentuojančius teisės aktus.

Užtikrinant kraštovaizdžio – gamtinio, agrarinio, urbanizuoto – formavimo socialines, ekonomines ir ekologines funkcijas, Anykščių rajono savivaldybė siekia, kad jo formavimo priemonės būtų:

- pagrįstos mokliškai (atsižvelgiant į jo erdvinę struktūrą, jame vykstančius procesus, istorinę raidą, vertybes ir funkcijas), remtūsi gerąją gretimų savivaldybių, Lietuvos ir kitų šalių praktika;
- subalansuotos taip, kad kultūrinis kraštovaizdis būtų biologiškai visavertis, informatyvus, estetiškas, socialiai priimtinas, patogus ir ekonomiškas;
- diferencijuotos pagal kraštovaizdžio tipą ir jo funkcinio naudojimo prioritetus, remtūsi darnaus vystymosi priemonėmis;
- vykdomos teisės aktų nustatyta tvarka ir įtraukiant visuomenę parengtų ir patvirtintų strateginių ir teritorijų planavimo dokumentų, tvarkymo projektų pagrindu.

Užtikrinant darnią kraštovaizdžio architektūrinę erdvinę kompoziciją, Anykščių rajono savivaldybė siekia:

- palaikyti ir didinti kraštovaizdžio erdvinį raiškumą;
- palaikyti ir reguliuoti informacinę kraštovaizdžio įvairovę;
- individualizuoti formuojamo kraštovaizdžio erdvinės struktūras;
- kraštovaizdį formuoti vadovaujantis gamtos ir architektūros dermės principu.

Anykščių rajono savivaldybė, įgyvendindama Europos kraštovaizdžio konvencijos nuostatas, LR kraštovaizdžio politikos kryptių aprašą imasi šių veiksmų:

- Nustato (šiuo dokumentu) ir įgyvendina vietinę kraštovaizdžio politiką, pripažindama ir įteisindama poreikį ir būtinybę išsaugoti krašto identitetą formuojantį kraštovaizdžio charakterį, išlaikyti ir didinti kultūrinio kraštovaizdžio ir gyvenamosios aplinkos kokybę, derinti ir stiprinti ekologines, estetiškas, etines ir ekonomines kraštovaizdžio funkcijas;
- Kasmet strateginiame veiklos plane numato konkrečias kraštovaizdžio apsaugos, tvarkymo, planavimo, atkūrimo, visuomenės informavimo, švietimo veiklas
- Kuria visuomeninę darbo grupę (Komisiją) Anykščių rajono kraštovaizdžio politikos įgyvendinimui stebėti, palaikyti, atnaujinti;
- Steigia kraštovaizdžio architekto etatą savivaldybės administracijoje, įgaliojant jį būti atsakingu už Europos kraštovaizdžio konvencijos, Lietuvos Respublikos ir Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politikos įgyvendinimą, kurortinės savivaldybės kultūrinio kraštovaizdžio kokybę;
- Steigia Anykščių rajono kraštovaizdžio informacijos centrą Anykščių viešosios bibliotekos Kraštotyros skyriaus bazėje;
- Rengia, pristato ir svarsto su gyventojais kasmetinę Anykščių rajono kraštovaizdžio politikos ataskaitą;
- Teikia metinę ataskaitą LR aplinkos ministerijai apie Europos kraštovaizdžio konvencijos, Lietuvos Respublikos ir Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politikos įgyvendinimą;
- Dalyvauja LR aplinkos ministerijos rengiamuose nacionaliniuose kraštovaizdžio konkursuose ir tarptautiniuose konkursuose Europos kraštovaizdžio apdovanojimui gauti.

4. Savivaldybės kraštovaizdžio vizija, formavimo tikslai

Pirmą kartą oficialiai apie Anykščių miesto įvaizdį prabilta 2002 metų balandį, kuomet miestiečiai, inteligentija, verslininkai, visų valstybinių įstaigų, organizacijų vadovai, darbuotojai, išeiviai iš Anykščių surengė forumą „Miesto įvaizdis“ arba „Anykščiai – mano rūpestis“, kuriame priėmė rezoliuciją: „Atverti miestui Šventosios upę“. 2002 m. vasarą pačioje upėje buvo sukonstruota didžiulė scena, upėje uždegti laužai, profesionalūs atlikėjai scenoje ant vandens pristatė Šventąją anykštėnams ir visiems svečiams.

2006 m. balandžio 28 d. pasaulio Anykštėnų bendrija surengė forumą „Anykščiai ir Anykštėnai“, kurio metu priėmė rezoliuciją, Anykščių vertės deklaraciją su šūkiu ir įsipareigojimu, kad visi „turime ... Šventosios upę, istoriškai tapusią savita ir nepakartojama miesto ašimi, jo gyvybinės energijos šaltiniu ir atgaiva, kurią turime tinkami matyti ir naudoti“.

2006 m. vasarą, miesto šventės metu įvyko forumas – diskusija „Anykščių vizija gyvai“. Čia dalyvavo pasaulio anykštėnai, dabartiniai anykštėnai, specialiai atvykę architektai, kilę iš Anykščių. Čia buvo nubrėžta pagrindinė Šventosios upės viešųjų erdvių vystymo koncepcija „Miestas prie vandens“ – išnaudoti savo „vandenį“, t. y. Šventosios upės pakrantes. Išsaugoti esamą gamtą, įvedant šiek tiek akcentų, sutvarkant tuščias ir labai netvarkingas vietas, bet paliekant žmonėms galimybę prisiliesti prie natūralios gamtos ....“

/Iš Anykščių raj. savivaldybės administracijos parengto Šventosios kairiojo kranto tako projekto pristatymo Nacionaliniam kraštovaizdžio apdovanojimui, 2011/

Savivaldybės teritorijos formavimo vizija, numatomi jos įgyvendinimo būdai ir veiksmai išdėstyti Anykščių rajono savivaldybės 2012–2019 metų strateginiame plėtros plane (2011), Anykščių rajono savivaldybės 2014–2016 metų strateginiame veiklos plane (2014), Anykščių rajono savivaldybės teritorijos bendrajame plane (2008). Savivaldybės tinklalapyje, deja, nėra įvardijama, kokio pagrindinio tikslo siekia savivaldybė.

Bendrasis planas numato plėtros ir vystymosi gaires atskiroms veiklų rūšims, tačiau atskirai neišskiria kraštovaizdžio formavimo, akcentuoja subalansuoto, darnaus vystymosi principus, lokalizuoja skirtingus prioritetus erdviškai, tačiau neformuluoja bendrų teritorijos vystymosi siekių ir tikslų.

Anykščių miestui kurortinės vietovės statusas suteiktas 2007 m. liepos 11 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 727 „Dėl kurortinės teritorijos statuso suteikimo Anykščių miestui“. Nuo to laiko Savivaldybė kryptingai siekia tapti pripažintu kurortu.

Anykščių rajono savivaldybės 2012–2019 metų strateginiame plėtros plane išdėstyta:

Savivaldybės misija: sudaryti kokybiškas gyvenimo ir darbo sąlygas Anykščių rajono savivaldybės gyventojams.

Savivaldybės vizija:

Anykščiai – kultūrinio turizmo kurortas, atjaunėjęs kraštas, kuriame jauku ir saugu gyventi bei ilsėtis: „Po šituo stogu viešėt patogu“ (A. Baranauskas).

Numatyti tokie pagrindiniai tikslai:

- Sukurta palanki aplinka investicijoms ir rajono verslo vystymuisi;
- Išsaugota geroji krašto kultūros tradicija bei paveldas, vystant modernią, ekologišką ir patrauklią turizmo infrastruktūrą bei bendradarbiavimą;
- Išplėtotą saugi socialinė aplinka rajono gyventojams;
- Išvystyta šiuolaikiška, moderni švietimo sistema, užtikrinanti ugdymo kokybę ir užimtumą;
- Subalansuota Anykščių rajono teritorinė plėtra ir raida;

- Modernizuota ir išplėtotą ūkinė veikla bei inžinerinė infrastruktūra daroje su gamtine aplinka;
- Užtikrinta sveika viešoji ir gyvenamoji aplinka;
- Išvystytas modernizuotas, konkurencingas žemės ūkis ir kaimiškųjų vietovių plėtra, remiant kaimo gyventojų iniciatyvinę veiklą;
- Efektyviai vykdoma Savivaldybės veikla

Strateginiame plėtros plane nurodyti ir konkretūs veiksmai, susiję su šių programų įgyvendinimu.

2014–2016 m. Savivaldybės Strateginiame veiklos plane numatytos šios programos:

- Darnios kurortinės plėtros
- Kryptingo verslo vystymo ir investicijų pritraukimo
- Konkurencingo žemės ūkio ir kaimiškųjų vietovių vystymo
- Sveikatos apsaugos
- Palankios socialinės aplinkos kūrimo
- Kokybiškos švietimo sistemos kūrimo ir jaunimo užimtumo
- Subalansuotos architektūros ir urbanistinės plėtros
- Modernizuoto vietinio ūkio
- Efektyvaus Savivaldybės valdymo

Pagrindinis Savivaldybės siekis – tapti kurortu – ir jo įgyvendinimo prielaidos, galimybės, veiklos yra numatyti 2012 m. patvirtintame Anykščių rajono turizmo ir rekreacinių teritorijų specialiajame plane. Šiame dokumente išanalizuota esama kraštovaizdžio būklė, rekreacinis potencialas, teisės aktais reglamentuojami apsaugos ir tvarkymo principai, kryptys, pateiktos rekomendacijos.

Siekiant tapti kurortu, darnus, identitetą puoselėjantis aukštos kultūros kraštovaizdžio formavimas pripažystamas prioritetiniu savivaldybės tikslu.

Anykščių rajono savivaldybė,

- vadovaudamasi Europos kraštovaizdžio konvencija, Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašu,
- įgyvendindama strateginius Savivaldybės tikslus,
- atsižvelgdama į visuomenės nuomonę, išreikštą šio dokumento rengimo Darbo grupės susirinkimuose, nustato, kad:

Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio vizija yra:

formuoti turizmui palankų kraštovaizdį, išsaugojusį vietovės gamtinį ir kultūrinį išskirtinumą, skatinantį pasididžiavimą savo kraštu, aktyvinantį kūrybines galias, kuriantį bendruomenės sveikatą, laimę ir gerovę.

Turizmui palankus kraštovaizdis – tai kultūrinis, aukštus gyvenimo kokybės ir aplinkos tvarumo standartus atitinkantis kraštovaizdis:

- saugus, sveikas, švarus, gyvas, ekologiškai stabilus;
- turintis ryškų gamtinį ir kultūrinį identitetą;
- funkcionalus, formuojamas efektyviai ir kryptingai išnaudojant jo potencialą;
- estetiškas, informatyvus;
- demonstruojantis harmoningus žmogaus ir gamtos santykius, aukštą architektūros kokybę;
- kuriamas planingai, profesionaliai, tariantis su visuomene.

Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio formavimo tikslai 2014-2020 m:

- teritorijos vystomos taip, kad nebūtų mažinami ir silpninami svarbūs žmonių oriam gyvenimui ir darniam ūkio vystymuisi būtini kraštovaizdžio ištekliai;
- visoje savivaldybės teritorijoje išsaugotos ir tikslingai plėtojamos visos (ekologinės, estetiškos, ekonominės ir etinės/istorinės) kraštovaizdžio funkcijos;
- stiprinamas esamas ir atsakingai vystomas naujas kraštovaizdžio identitetas;
- vietinės reikšmės kraštovaizdžio vertybėms suteikiamas savivaldybės apsaugos statusas;
- sprendimai dėl kraštovaizdžio keitimo, ūkinių veiklų plėtojimo priimami atsižvelgiant į kraštovaizdžio charakterį, raidą, funkcijas ir vertę, įvertinant ir minimizuojant galimą poveikį;
- tiek rajono, tiek atskirų sklypu mastu ieškoma konkrečiai teritorijai priimtinausio kraštovaizdžio planavimo, apsaugos, tvarkymo, atkūrimo ir performavimo (kūrimo) veiklų balanso;
- želdynų kūrimas organizuojamas taip, kad kad Anykščių mieste būtų pasiekti kurorto statusą turinčių miestų atskirųjų rekreacinių želdynų norminiai kiekiai;
- visi rajono atskirieji želdynai tvarkomi pagal per šį laikotarpį parengtus tvarkymo projektus;
- lauko informacinė sistema vystoma taip, kad užtikrinamas informacijos apie kraštovaizdį, jo išskirtines savybes, vertybes prieinamumas (plėtojama informacinių ženklų, nuorodų, stendų sistema, pažymėtos svarbiausios vandentėkmės (upių, ežerų pavadinimai) ir kt.);
- įgyvendinami šių teritorijų planavimo ir strateginių planavimo dokumentų sprendiniai:
  - strateginio plėtros plano (2012-2019) ir veiklos plano (2014-2016);
  - rajono savivaldybės bendrojo plano (2008);
  - miesto turizmo ir rekreacinių teritorijų (2007) rajono (2012) turizmo ir rekreacinių teritorijų specialiųjų planų;
  - Anykščių miesto neužstatytų erdvių ir kraštovaizdžio formavimo specialaus plano (2012).
- Anykščių rajono ir miesto bendrieji planai papildomi pagal šią Politiką konkretizuotomis kraštovaizdžio apsaugos ir tvarkymo nuostatomis;
- įgyvendinamos Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašo nuostatos;
- įgyvendinamos Europos kraštovaizdžio konvencijos nuostatos.

5. Savivaldybės kraštovaizdžio formavimo principai ir uždaviniai

Siekiant numatytos kraštovaizdžio vizijos, reikia laikytis šių principų:

- skatinti darnų, ateities kartų interesų nepažeidžiantį, teritorijų planavimo dokumentais nustatytą tausojantį vystymąsi;
- siekti, kad kuriamas kultūrinis kraštovaizdis būtų biologiškai visavertis (sveikas, švarus, ekologiškai stabilus), informatyvus, estetiškas, socialiai priimtinas (atspindėtų tautos, visuomenės, bendruomenės istoriją ir etinius principus), patogus ir ekonomiškai funkcionalus);
- formuoti kraštovaizdį įvertinant jo charakterį (teritorinę erdvinę struktūrą), vykstančius gamtinius procesus, istorinę raidą, funkcijas ir vertybes;
- formuoti sąmoningą visuomenės požiūrį į kraštovaizdį kaip vieną svarbiausių žmogaus gyvenamąją aplinką formuojančių veiksnių;
- taikyti aukštus profesinius reikalavimus teritorijų projektavimui, įgyvendinimui ir sukurtos būklės palaikymui, tvarkymui.

Siekiant formuoti turizmui palankų kultūrinį kraštovaizdį, reikia laikytis šių principų:

Siekiant užtikrinti kraštovaizdžio sveikumą ir ekologinį stabilumą:

- palaikyti gerą aplinkos būklę (švarus oras, vanduo, dirvožemis);
- darniai ūkininkauti, tvarkyti ir saugoti miškus;
- koncentruotai plėtoti pramonę;
- įgyvendinti darnaus turizmo vystymo gaires (2010), plėtoti ekologinį, kultūrinį, pažintinį, sveikatinimo veikla grįstą turizmą;
- kalvotose žemėse plėtoti ekologinį, tausojantį aplinką žemės ūkį;
- taikyti agrarines aplinkosaugos priemones, orientuotas dirvų erozijai ir defliacijai mažinti, biologinei įvairovei ir retoms rūšims išsaugoti, ekologiniam stabilumui didinti;
- vertinti planuojamos ūkinės veiklos poveikį aplinkai ir išvengti didelio poveikio kraštovaizdžiui;
- tvarkyti, valyti apleistas užterštas teritorijas, griauti bešeimininkius pastatus;
- rekultivuoti pažeistas teritorijas (karjerus ir kt.);
- saugoti biologinę įvairovę, retas rūšis, užtikrinti vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir bendrijų tinkamą buveinių išsaugojimą;
- tikslingai formuoti vietinės reikšmės gamtinio karkaso teritorijas, žaliąsias jungtis ir žaliąją infrastruktūrą mieste ir kaime.

Siekiant išsaugoti kraštovaizdžio gamtinį ir kultūrinį identitetą (išskirtinumą):

- saugoti gamtinę ir kultūrinę kraštovaizdžio įvairovę, pabrėžti ir puoselėti charakteringus bruožus;
- palaikyti, propaguoti Aukštaitijos etnografiniam regionui būdingą kraštovarkinę veiklą, gyvenviečių erdvinę struktūrą, puoselėti ir kurti tradicinius kraštovaizdžio elementus ir architektūros formas;
- atgaivinti dvarų, žydišką, vyndarystės kultūrą;
- saugoti, gaivinti ir kūrybiškai plėtoti senąsias su konkrečiomis vietovėmis susijusias tradicijas, amatus, mitus, legendas, pasakojimus;
- išplėtoti turizmo informacijos, įvairių sričių specialistų, vaikų ir bendruomenių švietimo apie savo krašto ypatybes sistemą.

Siekiant užtikrinti kraštovaizdžio funkcionalumą, efektyvų ir kryptingą rekreacinio potencialo išsaugojimą ir vystymą:

- vystyti teritorijas kompleksiskai (pereiti nuo pavienių objektų, infrastruktūros statybos/renovacijos/remonto prie teritorijų įrengimo, pertvarkymo, kompleksinio problemų sprendimo);
- laikytis nuostatos, kad kiekvienas teritorijos pertvarkymas turi padidinti teritorijos ekonominę vertę, pagerinti estetines savybes, tačiau nesušilpninti esamos vietovės ekologinio potencialo ir derėti prie vietovės gamtinio ir kultūrinio charakterio;
- stiprinti rekreacinių želdynų sistemą, kurti aukštos kraštovaizdžio architektūros kokybės rekreacines erdves, gerinti želdynų tvarkymo kokybę;
- siekti antrinio įsavintų teritorijų panaudojimo (konversija, modernizavimas);
- planingai ir nuolat vystyti, atnaujinti, modernizuoti infrastruktūrą (kelius, tinklus ir komunikacijas, šilumos ūkį, apšvietimą ir pan.).

Pavyzdys.

Kaip krašto išskirtinumas gali būti išsaugotas ir sustiprintas vystant jo funkcijas?

Ekologija: išsaugoti švairius vandenis, didinti žaliuosius plotus, išsaugoti ir paryškinti natūralias gamtos vertybes/populiarinti saugomą augmeniją/viskas ekologiškai: vietiniai resursai, teritorijų naudojimo konversija, ekologinis turizmas, ekologinis žemės ūkis, ekologinė komercija, ekologinė maža amatininkystė riboti invazinių augalų plitimą.

Ekonomika: kurti suvenyrus, reprezentuojančius Anykščius/ išnaudoti kvarcinio smėlio galimybes/ kurti SPA ir kitus poilsio objektus/ kulinarinio paveldo plėtojimas ir populiarinimas/ panaudoti Anykščių mineralinį vandenį miesto viešosiose erdvėse, pilstyti ir prekiauti Anykščių mineraliniu vandeniu/ ekologiška gamyba iš vietinių žaliavų, ekologinis žemės ūkis, draugiškas gamtai turizmo verslas, ekologinis mokestis už gamtos paveldo objektus/plėtoti edukacines muziejų veiklas.

Etika/istorija: propaguoti Anykščių identiteto ženklus: aukščiausią Lietuvos dvibokštę bažnyčią, Arklio, Angelų ir Siauruko muziejus, Medžių lajų taką, Puntuko akmenį/ gilesnio supratimo apie specifinę krašto istoriją, siekimas, pasitelkiant švietimą/ kad kiekvienas čia pagamintas daiktas turėtų savo istoriją ir kiekvienas anykštėnas mokėtų ją papasakoti/ daugiau mitologijos, mitų ir galimai istorinių įvykių iliustracijų/ kurti daugiau išskirtinę istoriją atspindinčių legendų, istorinės atminties palaikymas tradiciniais renginiais/ šiuolaikinės technologijos atgaivina istorijos eksponatus.

Estetika: mažiau, bet labai apgalvotos intervencijos, kasdienė elementari priežiūra/ kokybiška architektūra (tradicinės ir modernios architektūros dermė)/ infrastruktūros gerinimas/ kurti nekontrastuojančius su gamtos vertybėmis infrastruktūros objektus/ naujų kokybiškų leidinių leidyba.

6. Kraštovaizdžio tyrimų, planavimo, apsaugos, tvarkymo, atkūrimo veiksmai

Šiame skyriuje nagrinėjami kraštovaizdžio tyrimų, planavimo, apsaugos, tvarkymo, atkūrimo veiksmai vykdomi Anykščių rajono savivaldybės institucijų, Anykščių rajone savo veiklą vykdančių valstybės institucijų ir nevyriausybinių organizacijų pasatangomis, įgyvendinant teisės aktais nustatytus jų tikslus, uždavinius ir funkcijas.

6.1. Kraštovaizdžio teritorinių vienetų ir jų charakterio identifikavimas, vertybių inventorizacija

Kraštovaizdžio pažinimas, konkrečioje teritorijoje numatomų apsaugos ir tvarkymo, formavimo veiklų mokslinis pagrindimas, o vėliau, po atliktų veiksmų - jo būklės stebėseną yra būtina darnaus vystymosi sąlyga.

Šiuo metu šalies lygiu kraštovaizdžio teritoriniai vienetai (fizinė, vizualinė, biologinė, technologinė struktūra) bendrosios jų savybės masteliu 1 : 300 000 (rengimo mastelis –1: 200000) pateikiami Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio erdvinės struktūros įvairovės ir jos tipų identifikavimo studijoje (*LR Aplinkos ministerija, parengta 2006, išleista 2013*), Lietuvos kraštovaizdžio tvarkymo specialiojo plano projekto (2014) medžiaga.

Rajono bendrajame plane sutelkti vertingi gamtinio karkaso plėtojimo, teritorijos vaizdingumo ir rekreacinio potencialo vertinimo duomenys (*Anykščių rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas (2008)*). Detaliausi kraštovaizdžio morfologiniai tyrimai masteliu 1 : 10000 atlikti rengiant 1998 m. Anykščių miesto bendrąjį planą (*Žilienė, 1993*).

Šiuo metu didžioji viešos informacijos apie savivaldybės teritoriją dalis sukaupta šalies, regiono ir rajono teritorijų planavimo dokumentuose, prieinama teritorijų planavimo registro dėka. Pagrindiniai duomenys apie Valstybės saugomas teritorijas, objektus, nekilnojamųjų kultūros vertybes saugomi Valstybinio Saugomų teritorijų kadastrė ir Nekilnojamųjų kultūros paveldo registre (pastarieji yra prieinami ir per savivaldybės tinklalapį). Anykščių rajono savivaldybės miestuose ir miesteliuose (kaimuose) esančių želdynų ir želdinių inventorizacijos duomenys saugomi rajono savivaldybės administracijoje.

Nors informacija apie gamtos ir kultūros paveldo objektus, saugomas teritorijas, nekilnojamojo kultūros paveldo vertybes yra susisteminta, skaitmenizuota ir vieša, tačiau bendro pobūdžio informacijos apie kraštovaizdžio pobūdį, raidą, funkcijas, gamtinius procesus, visuomenės atskiroms vietovėms priskiriamas vertes stokoja. Didelė dalis informacijos, susijusios su kraštovaizdžiu, yra kartojama ne visada ją papildant, tinkamu mastu detalizuojant, retai atliekami specialūs tyrimai.

Siekiant, kad rajone numatomi kraštovaizdžio formavimo (teritorijų planavimo dokumentų ir įvairių ūkio šakų vystymo) projektų sprendiniai būtų nustatomi ir įgyvendinami atsižvelgiant į kraštovaizdžio charakterį, būtina tokią pamatinę informaciją sukurti, periodiškai atnaujinti, sudaryti sąlygas laisvai ja pasinaudoti tiek planuotojams, projektuotojams, tiek ir patiems gyventojams, investuotojams. Geras teritorijos ištirtumas sukuria palankią terpę taip pat ir turistinei informacijai generuoti.

Tikslai. Skatinant Anykščių savivaldybėje plėtoti kraštovaizdžio pažinimą, mokliškai pagrįsti šioje teritorijoje vykdomą veiklą, siekiama:

- kiltų projektavimo ir planavimo kokybė (rengėjai turėtų atitinkamą kvalifikaciją ir naudotų naujausią esamą informaciją apie kraštovaizdį ir kt.);
- informacija apie kraštovaizdį būtų gausinama, atnaujinama, lengvai prieinama;
- didžiausią ekologinę, estetinę, kultūrinę, resursinę vertę turinčios Anykščių rajono teritorijos būtų pakankamai ištirtos, vertybės – inventorizuotos, nustatyta jų būklė ir reikalingos tvarkymo priemonės;

- prieš priimant sprendimus dėl tvarkymo priemonių ir darbų eiliškumo, būtų nustatytos vietos bendruomenių vietovėms ir teritorijoms suteikiamos vertės ir į jas atsižvelgiama;
- užtikrintas pakankamas informacijos apie vietovės kraštovaizdį kiekis vietoje (saugomose teritorijose, prie saugomų objektų, rekreacinėse teritorijose, viešosiose erdvėse, prie kelių ir kt.).

Veiksmai. Numatytų siekių įgyvendinimui vykdomi šie veiksmai:

- sukurti bendrą informacijos apie Anykščių kraštą duomenų bazę (populiarūs, meniniai ir moksliniai leidiniai, spaudiniai, įvairialaikė turizmo sektoriaus informacija, kartografinė medžiaga, tyrimų duomenys, su kraštovaizdžiu susijusių meninių, gražiausiai tvarkomų teritorijų konkursų, plenerų medžiaga, ir pan.), kurią saugotų, pildytų ir pateiktų visuomenei Anykščių viešosios bibliotekos Kraštotyros skyrius;
- atlikti kraštovaizdžio morfologinį rajonavimą apylinkių ir vietovių lygmenyje, parengti Anykščių RP kraštovaizdžio erdvinės struktūros identifikavimo schemą M 1:10 000 (nurodyti kraštovaizdžio apylinkių ir vietovių (teritorinių vienetų) ribas, aprašyti bendrą charakterį, fizinę struktūrą (reljefo morfometriniai parametrai (formų dydžiai, absoliutiniai aukščiai, nuolydžiai, granulimetrinė sudėtis), vandens telkiniai (vagų vingiuotumas, natūralumas ir kt.) ir hidrologinis režimas, užliejamumas, augalija, retos ir nykstančios rūšys, sukultūrinimo laipsnis, žemėnaudos struktūra ir sukultūrinimo laipsnis ir kt.), patikslinti vizualinės ir ekologinės struktūros schemas;
- iširti vietovių estetines vertybes, inventorizuoti taškus ir trasas, reikšmingas vizualines jungtis, svarbias rajono identitetą atspindinčių kraštovaizdžio kompleksų, objektų, ženklų apžvalgai ir suvokimui, sudarančias bendrą įspūdį apie rajoną, Anykščių miestą ir kitas gyvenvietes (nustatyti gamtines ir kultūrinės dominantes ir kitus formantus, linijas, spalvas, tekstūras, asociacines ir kitas vertes, pagrindines vizualines ašis rengiant kompleksinius planus, gamtinio karkaso ar žaliosios infrastruktūros vystymo projektus upių slėniuose arba kalvotose seniūnijose, atlikti kraštovaizdžio morfologijos studijas M 1:10 000 - 1:5000;
- siekiant nustatyti erozinių šlaitų jautrumą ūkinei veiklai ir rekomendacijas jų apsaugai ir naudojimui, atlikti Šventosios slėnio erozinių šlaitų morfologinius (nustatant aukščio, polinkio kampo) ir inžinerinius-geologinius tyrimus Anykščių mieste;
- siekiant nustatyti Šventosios kraštovaizdžio draustinyje esančio kelio tolimesnes naudojimo ar/ir perkėlimo galimybes, atlikti Šventosios slėnio (atodangų) ties Mikierių kilpomis inžinerinius-geologinius tyrimus;
- atnaujinti esamus duomenis ir GIS pagrindu atlikti Anykščių miesto ir rajono želdinių ir želdynų inventorizaciją tiek valstybinėje, tiek savivaldybių, tiek privačioje žemėje, tame tarpe – inventorizuoti medžių alėjas šalia valstybinių, savivaldybės ir vietinių kelių; įvertinti želdynų ir želdinių būklę, nurodyti jų tvarkymo ir bei apsaugos priemones;
- įregistruoti visų atskirųjų želdynų sklypų ribas Nekilnojamojo turto registre;
- (trasas), taškus (regyklas));
- kiekvienoje seniūnijoje – aptarti, kokie elementai, objektai, kompleksai, savybės yra atskirų vietovių identiteto dalis ir kaip tai turėtų būti išryškinta, saugoma – nustatyti, kokias vertes tam tikroms kraštovaizdžio ypatybėms ar elementams teikia visuomenė;
- vystyti rajono lauko vizualinę informacinę sistemą (pastatyti informacinius ženklus su upių, ežerų pavadinimais, paženklinėti geografinius rajono ekstremumus – aukščiausią ir žemiausią tašką, 3 upių (Šventosios, Nevėžio ir Lėvens) baseinų takoskyrą, aukščiausią skardį ir pan.); informaciją apie kraštovaizdį pateikti visuose rajone statomuose informaciniuose stenduose;
- rengti ir organizuoti ekskursijas, atskleidžiančias Anykščių kraštovaizdžio įvairovę: nuo lygumų iki kalvotųjų aukštumų, nuo pelkių iki upių slėnių.

6.2. Kraštovaizdžio planavimas

Planavimo veikla rajone yra suprantama kaip prioritetinga ir vystoma aktyviai, atitinka teisės aktų nuostatas, demonstruoja atsakingą, nuoseklų požiūrį į teritorijos vystymą. Nagrinėjamoje teritorijoje parengti ir galioja visi svarbiausi bendrojo ir specialiojo planavimo dokumentai, naujų visą rajono teritoriją apimančių kompleksinių planų rengimo poreikio nėra. Svarbu būtų sudaryti sprendinių įgyvendinimo planą ir vykdyti sistemingą planavimo dokumentų sprendinių įgyvendinimo stebėseną.

Planavimo dokumentais rajono mastu lokalizuojami pagrindiniai apsaugos ir tvarkymo prioritetai, tačiau trūksta sprendinių, galinčių užtikrinti estetinių kraštovaizdžio vertybių apsaugą (šie klausimai dalinai sprendžiami Anykščių miesto neužstatytų erdvių kraštovaizdžio formavimo ir poilsio organizavimo specialiajame plane), nustatytų konkrečius reikalavimus stačių šlaitų apsaugai ir tvarkymui. Taip pat reikalinga įregistruoti atskirųjų želdynų sklypus, sistemingai rengti ir įgyvendinti viešųjų erdvių ir atskirųjų želdynų teritorijų tvarkymo projektus.

Tikslai. Siekiant Anykščių rajono savivaldybėje optimizuoti teritorijų planavimą ir projektavimą, reikalinga:

- įgyvendinti miesto ir rajono bendrųjų, Turizmo ir rekreacinių teritorijų, Anykščių miesto neužstatytų erdvių kraštovaizdžio formavimo ir poilsio organizavimo specialiųjų planų sprendinius;
- praktikuoti darnų vystymąsi ir planuoti kompleksiskai: pereiti nuo infrastruktūros objektų prie teritorijų planavimo ir projektavimo, kompleksiskai sprendžiant vietovių problemas;
- užtikrinti nuoseklų aukštesnių planavimo lygmenų dokumentų strateginių formuluočių detalizavimą žemesnio rango planavimo dokumentuose;
- kraštovaizdžio požiūriu kokybiškus sprendimus pagrįsti konkrečiais kraštovaizdžio tyrimais ir nustatyta jo verte, tame tarpe – ir atskirų bendruomenių priskiriama verte;
- planuojant teritorijas atkreipti dėmesį į visas kraštovaizdžio funkcijas ir jų tolimesnį vystymą;
- užtikrinti, kad konkrečioje teritorijoje, priklausomai nuo jos ypatybių būtų derinama kraštovaizdžio apsauga, tvarkymas, ūkinių veiklų plėtra ir geros kraštovaizdžio būklės ar/ir jo funkcijų atkūrimas;
- užtikrinti, kad kraštovaizdžio (teritorijų) tvarkymo projektai (sprendžiantys reljefo formavimo, vandens nuvedimo, apželdinimo, mažosios architektūros klausimus) būtų sudėtinė kiekvieno savivaldybės ir ES lėšomis finansuojamo projekto ir visų rekreacinių sklypų detaliųjų planų privaloma dalis, kurią rengti turi profesionalai;
- užtikrinti, kad viešosios erdvės ir rekreaciniai želdynai didintų Anykščių miesto ir rajono meninę-kompozicinę vertę;
- užtikrinti teritorijų planavimo dokumentų sprendinių strateginio ir planuojamų veiklų poveikio kraštovaizdžiui kokybišką vertinimą;
- organizuoti renginius, skirtus planuotojų kvalifikacijos kėlimui kraštovaizdžio srityje;
- plėsti visuomenės įtraukimą į planavimo procesą, aktyviau, naujomis formomis pristatyti visuomenei rengiamus projektus ypač akcentuojant bendradarbiavimą su bendruomenėmis.

Veiksmai. Numatytų siekių įgyvendinimui vykdomi šie veiksmai:

- sukurti estetinių išteklių apsaugos ir pasigėrėjimo Anykščių kraštu sistemą (keisti rajono ir miesto BP arba rengti SP), kurioje būtų sujungti visi esami ir numatyti nauji krašto vertybes demonstruojantys apžvalgos taškai, trasos. Numatyti sprendinius, kurie:

- įvardintų vietovių estetiškes vertybes (vizualiniu požiūriu jautrias ir miesto identitetą atspindinčių kraštovaizdžio kompleksų, objektų, ženklų apsaugai, jų apžvalgai ir suvokimui palankias teritorijas, pagrindines vizualines ašis (trasas), jungtis, taškus (regyklas)), nustatyti gamtines ir kultūrinės dominantes ir kitus vizualinių erdvių formantus, būdingas identitetą formuojančioms panoramoms linijas, spalvas, tekstūras, kompozicines, asociacines ir kitas vertes, jas įvertinti atsižvelgiant į vertybių pobūdį ir jų apžvalgos kampą.);
- nurodytų atsiveriančių identitetą formuojančių vaizdų apsaugos ir tvarkymo reikalavimus ir priemones;
- formuluojant estetinio potencialo apsaugos reikalavimus, akcentuoti Anykščių kraštovaizdžio charakterį pabrėžiančias ir kurorto įvaizdį formuojančias vietas (tame tarpe, teritorijas, kuriose yra sukurta arba bus kuriama rekreacinė ir turistinė infrastruktūra: gamtos ir kultūros paveldo vertybių teritorijas; turizmo trasas, rekreacines teritorijas, turistų aptarnavimo objektų teritorijas; teritorijas, kuriose stebėjimui geriausiai atsiskleidžia Anykščių rajono gamtos ir kultūros paveldas (poilsio ir apžvalgos aikštelės, bokštai), Anykščių miesto prieigas nuo svarbiausių įvažiavimų ir kt.); apžvalgos taškai ir trasos turėtų būti diferencijuoti, jų infrastruktūros kiekis numatomas atsižvelgiant į vertybių pobūdį ir jų apžvalgos kampą;
- įteisinti nustatytas vietas rekreacinės paskirties sklypais, kurti atitinkamą infrastruktūrą ir informacijos sistemą vietovėse, pateikti informaciją per Turizmo informacijos centro kanalais;
- parengti pasiūlymus dėl estetinių išteklių apsaugos privačiuose sklypuose, siekti atitinkamų sutarčių pasirašymo su privačių sklypų savininkais.
- išnagrinėti Šventosios kraštovaizdžio draustinyje esančio kelio ties Mikierių kilpomis perkėlimo galimybę, parengti atitinkamą projektą;
- sukurti bandomuosius vietinio gamtinio karkaso teritorijų tvarkymo projektus mieste ir kaime, numatyti galimus tokių projektų arealus miesto ir rajono bendruosiuose planuose arba rengti atitinkamus specialiuosius planus;
- sukurti 5 metų trukmės Želdynų ir želdinių veisimo ir tvarkymo programą Anykščių miestui ir rajonui (joje turi būti numatyta apsaugos ir tvarkymo darbų apimtis, eiliškumas, lėšos, programa turi būti apsvarstyta su visuomene);
- ilki 2020 m. parengti visų viešųjų erdvių ir atskirųjų želdynų tvarkymo projektus;
- iki 2016 m. parengti svarbiausių gyvenviečių viešųjų erdvių gėlynų projektus;
- projektuojant atskiruosius želdynus, viešąsias erves, įvesti kūrybinių konkursų praktiką, kvalifikuotai rengti teritorijų planavimo dokumentų ir tvarkymo projektų technines užduotis, prieš tvirtinant recenzuoti planavimo/projektavimo projektus, juos aktyviai svarstyti su visuomene.

6.3. Kraštovaizdžio apsauga

6.3.1. Savivaldybės pareigos, atsakomybė ir funkcijos saugant tarptautinės ir nacionalinės reikšmės saugomas teritorijas, gamtos ir kultūros paveldo objektus

Valstybės saugomos teritorijos rajone užima 26,17 % teritorijos, daugiau nei pusę jų sudaro miške išsidėstęs biosferos poligonas. Rajone yra 8 valstybės saugomi (4 išskirtiniai akmenys, 2 atodangos, 2 šaltiniai) gamtos paveldo objektai. Europos svarbos buveinių tinklui Natura 2000 taikomi apsaugos reglamentai taikomi nacionalinių saugomų teritorijų ribose. Platesnis saugomų gamtinių ir kultūrinių vertybių aprašymas pateikiamas 3.1.3 skyrelyje.

Tarptautinės ir nacionalinės reikšmės gamtos ir kultūros vertybių apsaugos priemonių planavimas, apsaugos ir tvarkymo reglamento nustatymas yra valstybės funkcijos. Valstybės institucijos ne tik užsiima apsaugos režimo laikymosi kontroliavimu, tačiau ir gali konsultuoti, kaip, kokiais būdais vertybės turi būti saugomos.

Visgi, rajone esančios nacionalinės ir tarptautinės saugomos teritorijos yra neatskiriama funkcinė savivaldybės dalis. Šių vertybių buvimas savivaldybės teritorijoje kelia savivaldybės prestižą, sukuria galimybes rekreacijai, turizmui vystytis, yra svarbi anykštėnų identiteto, istorijos, kultūros dalis. Savivaldybė gali inicijuoti, paraginti valstybės institucijas skubiau rengti tam tikrus valstybės lygmens apsaugos planavimo dokumentus, schemas, aktyviau diskutuoti dėl jų tvarkymo priemonių taip pat – ir finansiškai prisidėti tvarkant šias teritorijas.

Natura 2000 EB ekologinio tinklo teritorijos nustatomos pagal objektyviai apsaugos tarptautiniu mastu reikalingų rūšių ir buveinių buvimo faktą, valstybė parengia jų apsaugos ir tvarkymo reikalavimus, tvarkymo nuostatus, kontroliuoja jų laikymąsi. Savivaldybei tenka atsakomybė ankstyvose (idėjų gimimo) fazėse teritoriškai eliminuoti tuos projektus ir veiklas, kurios galėtų turėti joms neigiamų pasekmių. Tuomet, anksti atmetę variantus, galinčius turėti neigiamos įtakos šioms teritorijoms, atliekant strateginį ir, vėliau, planuojamų ūkinių veiklų poveikio aplinkai vertinimą, investuotojas ar savivaldybė taupyty laiką ir išteklius.

Pareiga tvarkyti tam tikras teritorijas yra jų žemės savininkų prievolė, tačiau efektyviausiai šios teritorijos, objektai yra tvarkomi įvairioms institucijoms bendradarbiaujant, jungiantis į įvairias partnerystes. Geriausi rezultatai yra pasiekiami kooperuojant valstybės ir savivaldybės lėšas ir kompetencijas, bendromis jėgomis ieškant finansinės paramos, rašant projektus, kalbant su tarptautinėmis ir nacionalinėmis nevyriausybinėmis organizacijomis, vietos bendruomenėmis, investuotojais ir kartu kuriant socialiai ir kraštovaizdžio požiūriu atsakingo verslo aplinką.

Atsižvelgdama į savo interesus (bendras rajono kultūros lygis, turizmo ir rekreacijos plėtra), savivaldybė turėtų prisidėti prie saugomų teritorijų tikslų įgyvendinimo propaguojant kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo svarbą, informuojant ir šviečiant visuomenę, šių teritorijų tvarkymo.

Siūlytina atgaivinti Jungtinės Anykščių regioninio parko Jungtinės tarybos veiklą, kurios dėka reguliariai būtų koordinuojami, derinami Savivaldybės institucijų ir Anykščių regioninio parko direkcijos veiksmai, įgyvendinantys Anykščių rajono kraštovaizdžio politiką, kooperuojamos tam būtinos kompetencijos ir lėšos. Galimybė priimti sprendimus turi būti susieta su teisės aktais numatytais įgaliojimais ir galimybe priimti atitinkamą atsakomybę bei finansinius įsipareigojimus.

Tikslas. Siekti valstybės ir savivaldybės tikslų ir veiksmų suderinamumo

Veiksmi.

- Inicijuoti savivaldybei svarbių teritorijų tvarkymo dokumentų rengimą
- Propaguoti kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo svarbą, informuoti ir šviesti visuomenę
- Dalyvauti Jungtinės Anykščių regioninio parko tarybos veikloje

6.3.2. Savivaldybės reikšmės saugomų teritorijų ir objektų steigimas

Savivaldybė turi teisę steigti savivaldybės lygmens saugomas teritorijas, paskelbti saugomais tam tikrus gamtos ir kultūros paveldo kompleksus ir objektus. LR saugomų teritorijų įstatymas nustato, kad savivaldybių institucijos atsako už savo valdomų gamtos ir kultūros paveldo teritorinių kompleksų bei objektų (vertybių) išsaugojimą, rūpinasi, kad saugomų vertybių savininkai, naudotojai ir valdytojai galėtų tinkamai jas saugoti.

Už gamtos ir kultūros paveldo teritorinių kompleksų ir objektų (vertybių) išsaugojimą atsako jų savininkai, valdytojai ir naudotojai, jie negali trukdyti įstatymų ar kitų teisės aktų numatytais tikslais lankyti arba tvarkyti saugomų kompleksų bei objektų (vertybių), poilsiaviečių, takų, regyklų, kitų rekreacinių objektų. Kai saugomą teritoriją steigia, esamos saugomos teritorijos statusą keičia, veiklos apribojimus nustato arba keičia savivaldybės taryba, kompensacija mokama iš savivaldybės biudžeto.

Savivaldybės institucijos gali sudaryti sutartis su žemės savininkais dėl savivaldybės saugomų objektų priežiūros ir tvarkymo.

Pradinė gamtos ir kultūros objektų ir teritorijų, reikšmingų vietos žmonėms ir kuriuos galima būtų saugoti vietos lygiu, paieška ir atitinkamų pasiūlymų savivaldybės administracijai teikimas gali būti patikėtas seniūnijoms, bendruomenėms, mokykloms, tam pasitarnautų rajono želdinių ir želdynų inventorizavimas tiek valstybinėje, tiek privačioje žemėje. Surinkta medžiaga turėtų papildyti bendros rajono kraštotyrinės informacijos fondą, sutelktų vietos bendruomenes, sustiprintų jų tapatumo su vietovę jausmą, išryškintų identitetą, galėtų tapti naujais turizmo objektais.

Ši medžiaga turėtų būti kartu su bendruomenėmis apsvaustoma, įvertinama ekspertų, o reikšmingiausi objektai, atitinkantys valstybinės saugomų teritorijos tarnybos patvirtintus kriterijus – skelbiami savivaldybės saugomais gamtos paveldo objektais.

Tikslas. Užtikrinti atskirų vietovių identiteto ženklų, gamtos ir kultūros paveldo objektų apsaugą, skleisti informaciją apie juos ir išnaudoti rekreaciniam ir turistiniam potencialui stiprinti

Veiksmi.

- Iki 2016 m. įvertinti galimybę saugoti ne tik atskirus medžius, bet ir ažuolų, liepų, klevų, uosių ir kitų medžių alėjas, reikšmingas istoriniu, kultūriniu, kraštovaizdžio, estetiniu požiūriu, tarp jų, pirmiausiai tas, kurios formuoja įvažiavimus į Anykščius ir kitus miestelius, dvarus ar susijusias su tam tikrais vietos istorijos faktais, pasakojimais, legendomis. Tam, pasitelkiant seniūnijas ir bendruomenes, reikia atlikti preliminarų pakelių alėjų apžiūrą, suregistruoti atitinkamus kelių ruožus.
- Šių alėjų želdiniai turi būti profesionaliai inventorizuoti (kelio atkarpos ilgis, medžių skaičius, amžius, rūšis), įvertinta jų būklė (lajų, liemens, šaknų stovis (medžiai turi išlikti gyvybingi mažiausiai 10 metų)). Svarbiausias medžių alėjas reikėtų skelbti savivaldybės saugomais gamtos paveldo objektais. Kartu turi būti

nustatyta medžių genėjimo ir kitos priežiūros tvarka, eismo saugumo užtikrinimo priemonės.

- Kaip itin svarbūs kraštovaizdžio ženklus, įvertinti ir skelbti saugomais pavienius žemės ūkio teritorijose augančius ar išskirtinius savo amžiumi, lajos, liemens forma sodybu, šventorių medžius, jų gojus, eiles, išskirtinių formų akmenis, šaltinius, pakelėse ir sankryžose, laukuose atskirai stovinčius kryžius, stogastulpius, koplytstulpius.
- Iki 2016 m. įvertinti galimybę savivaldybės mastu saugoti Anykščių regioniniame parke esančias Abromišio, Šilelių, Vildžiūnų (Virintos), Gylių atodangas.
- Habil. dr. prof. A. Miškinio vertinimu savivaldybės reikšmės kultūros vertybės statusą tikslinga suteikti Kurklių miesteliui (*Miškinis A. Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės. I T, II knyga. Vilnius: Savastis, 2005*). 1999 m. buvo nustatyta, kad saugotinas yra Kurklių centrinės dalies gatvių tinklas, bažnyčia, kapinių koplyčia. Vertingosiomis savybėmis pasižymi ir Svėdasų istorinis centras, suformuotas XVI a. viduryje jam pritaikius stačiakampį planą.
- Specialiais ženklais paženklinti vietovėje saugomas vertybes (objektus), atskiruose informaciniuose stenduose nurodyti jų vertingąsias savybes ir apsaugos reikalavimus.

6.3.3. Ekologiškai svarbių teritorijų apsauga

Rajono bendrajame plane (2008) ir miesto bendrajame plane (2010) nurodytos gamtinio karkaso struktūros itin svarbios ekologinės pusiausvyros palaikymui, bendrosios kraštovaizdžio struktūros ir biologinės įvairovės išsaugojimui, rekreacinių išteklių apsaugai nacionaliniu, regioniniu ir mikroregioniniu (rajoniniu) mastu M 1:50 000. Natura 2000 teritorijos laikytinos Europinio ekologinio tinklo sudėtinėmis dalimis.

Nurodoma, kad kraštovaizdžio natūralumą atkuriančių elementų gražinimas ir gausinimas turi būti vykdomas 47 % visų geoekologinių takoskyrų, 42 % migracijos koridorių ir 8 % visų vidinio stabilizavimo arealų ploto, o palaikyti ir stiprinti kraštovaizdžio natūralumą reikėtų 30 % geoekologinių takoskyrų, 36 % vidinio stabilizavimo arealų, 30 % migracijos koridorių ploto. Nepaisant to, bendrieji planai nenurodo, kokios konkrečiai reikalingos priemonės šiems tikslams pasiekti.

Nacionaliniai ir regioniniai vidinio stabilizavimo arealai ir regioninės reikšmės migracijos koridoriai, taip pat – pažeistos gamtinio karkaso teritorijos išskirtos, jų bendrasis apsaugos ir naudojimo režimas nustatytas tik Anykščių mieste M 1:10000. Kaip pažeistos gamtinio karkaso migracinių koridorių dalys įvardijamos šios problemos: Šventosios intakų – Šaltupio upelio (užstatymas nesilaikant apsaugos juostos reikalavimų), iš dalies abiejų bevardžių kairiųjų intakų sureguliuavimas, užstatymas nesilaikant pakrančių apsaugos juostos reikalavimų), kai kurių Marčiupio, Valaukio (užstatymas, apsauginių želdinių trūkumas), Anykštos slėnio atkarpų transformavimas atvejus. Bendrasis planas nurodo, kad apytikriai 27 % visų gamtinio karkaso struktūrų ploto teritorijose reikalingos kraštovaizdžio natūralumą palaikančios ir stiprinančios priemonės.

Veiksmai. Siekiant Anykščių rajone išsaugoti ekologiškai svarbias teritorijas ir viso kraštovaizdžio sveikumą ir gyvybingumą, imamasi šių priemonių:

- įgyvendinami Anykščių miesto neužstatytų erdvių kraštovaizdžio formavimo ir poilsio organizavimo specialiojo plano sprendiniai;
- rajono bendrojo plano gamtinio karkaso brėžinyje nurodytose gamtiniame karkase esančiose agrarinėse teritorijose, kuriose nustatytas kraštovaizdžio natūralumą

- atkuriančių arba jo natūralumą palaikančių ir stiprinančių elementų išsaugojimo, gražinimo ir gausinimo poreikis, kuriami ir įgyvendinami gamtinio karkaso teritorijų tvarkymo projektai, juose turi būti numatyta želdinių juostomis, grupėmis, gojais skaidyti didelio ploto žemės ūkio žemėnaudas, kuriant agrarinių želdinių salas, ne tik atliekančias ekologines funkcijas, bet ir pabrėžiančias kalvotumą, didinančias vietovių estetinį potencialą, įvardijamos biologinės įvairovės išsaugojimo ir didinimo priemonės;
- kuriami gamtinio karkaso ir žaliųjų jungčių įrengimo ar tvarkymo projektai, skirti atkurti ar sustiprinti ekologines Šaltupio, Marčiupio, Valaukio, Anykštos, bevardžių upelių slėnių funkcijas. Esant galimybei tose teritorijose kuriami ekologinės paskirties želdynai, jų projektuose, be kitų sprendžiami ir šių teritorijų ekologizavimo klausimai, antropogeninės apkrovos didinimas nenumatomas;
  - likviduojami Anykščių miesto mažųjų upelių pakrantėse (tame tarpe ir privačiuose sklypuose) esantys buitiniai šiukšlynai, iškeliamos kompostavimo krūvos;
  - atkuriamas galimybė laisvai praeiti upelių pakrantės apsaugos juostomis – tapusios visiems prieinamos, jos bus ir mažiau teršiamos buitinėmis atliekomis ;
  - parengiamos Anykščių mieste esančių Šventosios slėnio šlaitų tvarkymo rekomendacijos (SP), kuriose būtų įvardintos Šventosios ir jos intakų slėnių šlaitų morfologinės savybės, geoekologinė svarba, jautrumas/atsparumas erozijai ir ūkinei veiklai, numatytos rekomendacijos jų apsaugai ir tvarkymui (įvertintos performavimo, statybų, technogeninių dangų įrengimo, želdinių formavimo/pertvarkymo apimtys, pasekmės ir galimybės, įvardinta, ar, ir kokios būtinos vandens nuvedimo priemonės ir pan.);
  - parengiama atmintinė ūkininkams ir privačių namų valdų savininkams apie tai, kaip reikėtų tvarkyti ežerų, upelių pakrantes ir jų slėnių šlaitus.

6.3.4. Estetinių išteklių apsauga

Kurortinėje savivaldybėje turi būti sustiprinta estetinių kraštovaizdžio ypatybių apsauga. Rajono bendrajame plane savivaldybės teritorija yra suskirstyta pagal vaizdingumo lygį, su tuo natūraliai siejamas ir vietovių rekreacinis potencialas. Aukštos kraštovaizdžio priežiūros kultūros, nuolat palaikomos geros infrastruktūros būklės ir architektūros kokybės dėka rekreacinis savivaldybės potencialas gali ir turi būti padidintas.

Anykščių kraštovaizdžio estetinė vertė grindžiama harmoninga ir išraiškinga gamtos ir kultūros objektų ir kompleksų sąveika, estetišku laikant ir gamtinį, ir funkcionalų kultūrinį miestišką ir kaimišką kraštovaizdį.

Estetinių išteklių apsauga aukšto vaizdingumo teritorijose pripažįstama svarbia ateities kartoms ir jų išsaugojimas ginamas kaip viešasis interesas.

Anykščių rajono estetinių išteklių apsauga ir stiprinimas svarbus siekiant:

- išsaugoti krašto identitetą formuojančių vietovių architektūrinės, kompozicines, erdvines ypatybes, kultūrinės ir gamtinės kilmės vizualines dominantes, vizualinių ašių charakteringas savybes;
- išsaugoti viešajam naudojimui krašto identitetą formuojančių vietovių apžvalgą garantuojančias teritorijas (regyklas), vertingus vizualinius ryšius, atsiveriančius judant keliais, svarbiausiomis gatvėmis;
- palaikyti ir tinkamai reguliuoti kultūros paveldo objektų vizualinių apsaugos zonų, Anykščių regioninio parko buferinių zonų tvarkymą;
- kelti architektūros, projektavimo ir teritorijų planavimo kokybę;

Tikslai. Norint pagerinti Anykščių rajono estetinių išteklių apsaugą, išnaudoti ir padidinti jo vertę:

I. palaikomas apžvelgiamumas ir gerinama estetinė būklė:

- svarbiausių kelių į Anykščius trasose;
- Anykščių miesto prieigose nuo svarbiausių įvažiavimų;
- gamtos ir kultūros paveldo vertybių teritorijose;
- turizmo trasose, rekreacinėse teritorijose, aplink turistų aptarnavimo objektus;
- vietose, kuriose stebėtojai geriausiai atsiskleidžia Anykščių rajono gamtos ir kultūros paveldas (poilsio ir apžvalgos aikštelės, bokštai).

II. vengiama, o vaizdingiausiose teritorijose – atsisakoma šių estetinę vertę mažinančių veiklų:

- teršimo (sąvartynų, grunto sandėliavimo, nekontroliuojamų, nere kultivuojamų karjerų įrengimo);
- užžėlimo aukšta žole, krūmais, medžiais;
- statinių, infrastruktūros, želdynų ir želdinių nepriežiūros;
- vizualiai agresyvių komunalinės paskirties objektų statybos (katilinių kaminai, aukštos įtampos linijos, mobiliųjų telefonų bokštai);
- didelio formato komercinių reklamos stendų statybos.

Veiksmai. Numatytų siekių įgyvendinimui Anykščių rajone iki 2020 m. vykdomi šie kraštovaizdžio estetinių išteklių apsaugos veiksmai:

- savivaldybės ir vietovių lygmens teritorijų planavimo dokumentuose nustatyti Nacionaliniame kraštovaizdžio tvarkymo plane išskirtų ypatinga estetinė verte pasižyminčių *Šventosios-Anykštos senslėnių, Rubikių kalvoto ežeryno ir Siesarties senslėnio-Balkininkų ežeroto kalvyno* (Storių masyvo) arealų apsaugos reikalavimus
- nustatyti ir planavimo priemonėmis įtvirtinti kitų Anykščių krašto identitetą formuojančių vietovių estetiškas charakteristikas ir jų lokalizaciją (žr. 6.1 sk.);
- parengti Anykščių krašto identitetą formuojančių vaizdų (panoramų), vizualinių ašiu estetinės vertės aprašus (aprašant pagrindinius kompozicinius principus, įvardijant gamtines ir kultūrinės dominantes ir kitus formantus, masteliškumą, būdingas linijas, spalvas, tekstūras, apžvalgos kampą, asociacines ir kitas vertes), apsaugos ir tvarkymo reikalavimus bei priemones;
- parengti kultūros paveldo objektų vizualinių apsaugos zonų reikalavimų išaiškinimus ir praktines rekomendacijas;
- parengti pasiūlymus dėl viešam interesui svarbių estetinių išteklių apsaugos privačiuose sklypuose, derėtis dėl jų pasirašymo su privačių sklypų savininkais;
- parengti ir patvirtinti Anykščių rajono savivaldybės architektūros politiką.

6.3.5. Simbolinių, asociacinių, memorialinių vertybių ir vietovių apsauga

Naujai atsirandančios ar atpažystamos gilios senosios asociacijos padeda geriau įsiminti bet kokias žinias, suteikia naujų kūrybinių impulsų. Su vietovėmis susiję įvykiai, žmonių gyvenimai, pasakojimai, legendos, mitai padeda šiandieniniam žmogui interpretuoti ir suvokti vietovę, pasijusti jos dalimi.

Turtinga Anykščių krašto istorija, kūrybingų ankstesniųjų ir šio laikmečio asmenybių gyvenimas, veikla, idėjos yra labai svarbi dvasinė kraštovaizdžio dimensija, savivaldybės identiteto ir rekreacinio ir turistinio potencialo dalis, kurianti taip pat ir materialiąją vertę.

Tvarkant bet kurią Anykščių krašto identitetui svarbią vietovę ar objektą, būtina atsižvelgti į tai, kad simbolines reikšmes turi daugelis Anykščių krašto kultūros, o neretai – ir gamtos paveldo teritorijų ir objektų.

Tikslai. Siekiant išsaugoti nematerialiąją kraštovaizdžio dimensiją, archeologinėse, mitologinėse, memorialinėse vietovėse, ir ypač ten, kur nėra akivaizdžių materialių praeities ženklų, kraštovaizdis turi būti tvarkomas taip, kad dabartiniai jo naudojimo aspektai neužgožtų jo genius-loci, jo simbolinių verčių, o senosios prasmės rastų vietą, kur būtų prisimintos.

Daugeliui archeologinių, mitologinių vietovių būtina elementari priežiūra.

Ne visada svarbu tokias vietas padaryti lengvai prieinamas, nes tai, ką amžiai labai paslėpė, turėtų likti bent šiek tiek paslaptina. Simbolinės vietos turėtų būti suskirstytos į tokias, kurios visuotinai pripažįstamos kaip svarbios visai lietuvių tautai, Aukštaitijai ir tokias, kurių vertė yra tik menama, nuspėjama. Pirmosios kategorijos vietovės turi būti viešinamos, įtraukiamos į svarbiausius turizmo maršrutus, ženklinamos, pritaikytos turizmui, didelėms šventėms, įvairiems renginiams, o antrosios kategorijos vietos – suregistruotos, aprašytos, tačiau galėtų tapti nedidelių specialiųjų ekskursijų objektais.

Memorialinės vietos, kuriose yra muziejai, esama statinių, yra garantuotas lankytojų srautas, turėtų būti įtraukiamos į platesnes edukacines programas (pasitarnauti ir kitoms funkcijoms), tam turėtų būti specialiai pritaikytos. Kitose asociacinėse vietovėse turėtų būti vengiama statyti šiandieninių paskirčių statinius, reikalinga įrengti tik minimalią, ramios architektūrinės išraiškos infrastruktūrą, užtikrinančią galimybę privažiuoti ir susikaupti.

Simbolinių, asociacinių, memorialinių vertybių ir vietovių pažinimui turėtų būti sukuriami atskiri turistiniai-edukaciniai paketai ir maršrutai.

Veiksmai. Siekiant išsaugoti simbolines, asociacines, memorialines vertybes ir vietas Anykščių rajone iki 2020 m. vykdomi šie veiksmai:

- simbolinės vertės aktualizuojamos vietovėse:
  - paženklinamas Latavos upelis, šalia pristatoma informacija apie jo vardo galimas sąsajas su Lietuvos vardo kilme, nurodomas ilgis ir kiti hidrografiniai duomenys;
  - tradicinės (Vėlinės, Rasos ir pan.), religinės šventės, istorinės datos ir datos, susijusios su iškilų asmenybių gyvenimu, minimos susijusiose vietovėse ir akcentuojant tų vietovių simbolines vertes.
- sukuriama simbolinių, asociacinių, memorialinių vertybių ir vietovių suvokimo ir apsaugos edukacinė programa (įtraukiant vaizdo ir teksto interpretacijas), organizuojami geriausio Anykščių krašto mito, legendos ir pan. literatūriniai konkursai;
- sudaromi specifiniai pažintiniai maršrutai, organizuojamos ekskursijos, supažindinančios su simbolinėmis kraštovaizdžio vertėmis, pavyzdžiui, siejančias klasikų kūrybą ir konkrečias Anykščių krašto vietas.

6.4. Kraštovaizdžio tvarkymas

Tvarkingumas yra būtina kultūrinio kraštovaizdžio savybė. Sėkmingas, šeiminingas tvarkymas yra tiek pat svarbus, kiek ir įrengimas. Atsakinga, profesionali, nuolatinė teritorijų priežiūra teigiamai veikia mūsų savijautą, gyvenimo kokybės pajutimą, demonstruoja pozityvų požiūrį į tam tikras vietas, jų svarbą, savivaldybės ekonominį pajėgumą, meninį skonį, leidžia aiškiai suvokti teritorijų funkciją ir įsiminti vietovę.

Tikslai. Norint gerinti Anykščių rajono kraštovaizdžio kokybę, tvarkymo veiksmais turi būti siekiama:

- išsaugoti ir atskleisti vertingosios saugomų gamtinių ir kultūrinių kraštovaizdžio kompleksų, teritorijų ir objektų savybes ir vertybes;
- palaikyti gerą žemės ūkio naudmenų, infrastruktūros, statinių būklę;
- palaikyti žemės ūkio kultūrų įvairovę (spalvinė mozaika);
- ne miško žemėje palaikyti ir formuoti atvirą, savo vertikaliąją sąskaidą (kalvotumą, daugiaplaniškumą) atskleidžiantį ekologiškai stabilų (vidutinės ir smulkesnės žemėnaudos struktūros) mozaikišką (su želdinių tarpais, skirtingų žemės ūkio kultūrų laukais ir pan.) estetiškai patrauklų kraštovaizdį;
- nederlingas agrarines žemes apželdinant mišku atsižvelgti į gamtinio karkaso formavimo ekologinius principus ir estetinius kriterijus (neuždengti vertingų panoramų, nesuardyti vizualinių ryšių, prisiderinti prie kraštovaizdžio struktūros ir pan.);
- gerinti keliautojo apžvalgos lauke esančių teritorijų prie pagrindinių į Anykščius vedančių kelių, įvažiavimų į kitus miestus ir gyvenvietes, pagrindinių orientyrų (traukos taškų) ir jų eksponavimo vietų, viešųjų erdvių ir vizualinių jungčių įvaizdį (palaikyti gerą žemės ūkio teritorijų, statinių ir infrastruktūros, želdinių būklę, reguliuoti komercinę reklamą, šienauti, vizualiai agresyviuos objektus dengti želdiniais, rekultivuoti pažeistas teritorijas, greitai atželdinti statybos darbų metu pažeistas vejas ir pan.).

Teritorijų tvarkymo veiksmai, tai:

- *pirminis tvarkymas* – nuoseklus teritorijų planavimo dokumentų ir projektų sprendinių įgyvendinimas (renovacija, modernizacija, konversija, infrastruktūros modernizacija, gamtinių teritorijų pritaikymas turizmui ir rekreacijai, kraštovaizdžio kirtimai, planingas nederlingų žemių apmiškinimas, rekreacinių teritorijų įrengimas ir pan.);
- *kasdieninė priežiūra* (valymas, šienavimas, ravėjimas, savaiminių krūmų, medžių kirtimas, medžių genėjimas, prastos būklės medžių atsodinimas, infrastruktūros ir statinių remontas ir pan.);
- *ekstremalių situacijų valdymas* (potvynių, poplūdžių, gaisrų, audrų, sausrų padarinių, vandalizmo sukeltos žalos likvidavimas).

Siekiama, kad tvarkymo veiksmai būtų:

- nuolatiniai, savalaikiai
- profesionalūs
  - atliekami atitinkamą kvalifikaciją turinčių specialistų
  - pagrįsti žiniomis apie teritoriją ir jos raidą, diferencijuoti pagal:
    - kraštovaizdžio antropogenizacijos tipą (miestiškas, kaimiškas, gamtinis);
    - teritorijų funkciją;
    - kraštovaizdžio charakterį (atviras, miškingas, urbanizuotas);
    - reljefo sąskaidą ir dirvodarinių uolienu atsparumą (lygumų, kalvotų žemių, stačių šlaitų);
    - užliejamumą (potvynių užliejamos ir neužliejamos upių slėnių teritorijos);
    - jautrumą taršai, erozijai, defliacijai;
    - kultūrinį charakterį, identitetą;
    - estetinę vertę, vaizdingumą, apžvelgiamumą;
    - gamtos ir kultūros paveldo apsaugos reikalavimus;
  - individualūs (atsižvelgiantys į ekologinius poreikius ir reikalavimus, stiprinantys estetinį potencialą, atitinkantys nacionalines ir vietines kultūrinės nuostatas ir ekonomiškai racionalūs);
  - darbų tikslai, sritys, kokybė, apimtis, periodiškumas turi būti nustatyti teritorijų planavimo dokumentuose ir teritorijų tvarkymo projektuose;

- kompleksiški (taupant išteklius, laiką ir siekiant rezultatų, skirtingi veiksmai turi būti derinami vienas su kitu, laike ir erdvėje);
- visuotiniai (tai yra visų tvarkomos teritorijos žemės sklypų žemės savininkų, naudotojų ir valdytojų bei su jais besiribojančiųjų sklypų žemės savininkų, naudotojų ir valdytojų bendri veiksmai (pavyzdžiui, elektros, ryšių ir kitų komunikacijų tinklus, kelius ir gatves prižiūrinčių įmonių veiksmai – derinami su konkrečios teritorijos pavyzdžiui želdinimo ar želdinių pertvarkymo darbais ir pan.).

Investicijos savivaldybės teritorijų pirminiam tvarkymui skirstomos atsižvelgiant į:

- poreikį (vietovės būklę);
- vietovės visuomeninę svarbą (pirmiausiai – labiausiai lankomos Anykščių rajono identitetą atspindinčios vietovės ir objektai, miestų ir gyvenviečių centrai, į Anykščius vedančių kelių pakelės, įvažiavimai į gyvenvietes, pagrindiniai orientyrai (traukos taškai) ir jų apžvalgos vietos, viešosios erdvės ir vizualinės jungtys (gamtinės ir urbanistinės ašys), kuriomis judant suvokiamas vietovių pavidalas);
- geografinį principą, nekoncentruojant visų investicijų tik Anykščiuose ir jų priemiesčiuose, o taip pat skiriant dėmesį ir kitoms gyvenvietėms.

Pagrindiniai tvarkymo tikslai, priemonės, būdai nurodomi teritorijų planavimo dokumentuose ir tvarkymo projektuose. Teisės aktai nustato šių dokumentų privalomą sudėtį ir turinį, tačiau savivaldybei yra paliekama teisė nustatyti su tam tikra vietove susijusius jos tyrimo, apsaugos, tvarkymo reikalavimus, reikalauti informacijos, papildomos medžiagos (tame tarpe – tyrimų, analizių, vizualizacijų ir pan.), pagrindžiančios sprendinių kokybę, leidžiančios tinkamai įvertinti projektų tikslus ir galimus poveikius.

Užtikrinant tvarkymo projektų sprendinių kokybę, be kitų reikalavimų, rekomenduojama į tvarkymo projektų sudėtį įtraukti:

- pirminio gamtinių objektų ar teritorijų tvarkymo projektų privaloma sudėtinė dalis - specifiniai (kraštovaizdžio, geologiniai, geomorfologiniai, botaniniai, hidrologiniai ar kiti) teritorijos tyrimai.
- Šventosios ir jos intakų slėnių šlaituose, Viešintų gūbryje, raiškiu reljefu pasižyminčioje rytinėje kalvotoje rajono dalyje rengiamuose tvarkymo projektuose turi būti įvertintas galimas paviršinės nuoplovos ir dirvų erozijos mastas, slėniuose – užliejimo rizika, pateikiami šlaitų, krantų tvirtinimo, vandens surinkimo ir nuvedimo sprendimai.

Norint pagerinti Anykščių rajono kraštovaizdžio būklę, atsižvelgiama į šiuos reikalavimus ir vykdomi šie su teritorijų tvarkymu susiję veiksmai:

- įgyvendinti Anykščių miesto neužstatytų erdvių kraštovaizdžio formavimo ir poilsio organizavimo, Anykščių miesto ir rajono turizmo ir rekreacijos specialiųjų planų sprendinius;
- želdinių ir želdynų tvarkymo darbus atlikti profesionaliai, atsižvelgiant į teritorijos funkciją, želdinių būklę, jų gerovę;
- saugant nuo erozijos:
  - neformuoti dirbtinių stačių šlaitų, nekeisti, neperformuoti esamų statesnių kaip 10 laipsnių šlaitų, nestatyti statinių arčiau kaip 50 m atstumu nuo viršutinės ir apatinės tokių šlaitų briaunos;
  - neplikinti miestų, pramoninėse teritorijose esančių raguvų, griovų, kitų šlaitų, sankasų, skubiai formuoti pastovią ir atsparią žolinę dangą, kuo greičiau atlikti darbus, apželdinti statybvietėse formuojamas iškasas ir sankasas;
  - negalimas aukštesnėse altitudėse esančių teritorijų ženklus padengimas technogeninėmis dangomis, nes čia surenkamas ir paviršiumi nuleidžiamas vanduo stipriai veikia žemiau esančias teritorijas – tai būtina vertinti SPAV ir PAV, numatant technines ir architektūrinius sprendimus poveikiui mažinti;
  - parengti geros praktikos vadovą šlaitų tvirtinimui.

6.5. Kraštovaizdžio atkūrimas

Kraštovaizdžio atkūrimas – tai vertingų kraštovaizdžio gamtinių ir kultūrinių savybių, ypatybių, funkcijų ar funkcinių jungčių atkūrimas, prastos ekologinės būklės likvidavimas.

Atkūrimas yra racionalaus žemės naudojimo strategijos dalis: palaikant dirbamos žemės derlingumą taikoma sėjomaina, tręšimas, kitos našumo palaikymo priemonės, atsodinami iškirsti miškai, blogos būklės gatvių medžiai pakeičiami naujais, morališkai pasenusios rekreacinės erdvės performuojamos pritaikant naujo laikmečio visuomeniniams rekreaciniams poreikiams, modernizuojamos gyvenamosios erdvės ir panašiai.

Žmogaus veiklos kuria ne tik kultūrinį kraštovaizdį, bet ir lemia kai kurių vietovių degradaciją. Degradacija – tai būklė, kuomet kraštovaizdis nebegali atlikti tam tikrų savo funkcijų (gali būti funkcinė, ekologinė, estetinė, etinė-kultūrinė degradacija). Degraduoti plotai ne tik nebegali būti naudojami, bet ir mažina aplinkinių teritorijų naudojimo potencialą. Ypač pavojinga situacija kyla tuomet, kai pažeidžiamos ypač svarbios tam tikrai kraštovaizdžio funkcijai teritorijos, arba drastiškai išauga pažeistų teritorijų dydis.

Žmogaus ūkinės veiklos poveikis aplinkai visgi yra neišvengiamas. Tam, kad būtų palaikomas teritorijos gyvybingumas (iš esmės – joje galėtų gyventi pats žmogus), būtina kontroliuoti neigiamą ūkinės veiklos poveikį aplinkai, degradavusių teritorijų plotai turi būti kiek įmanoma mažinami arba bent jau nedidėti, siekti antrinio teritorijų naudojimo, prisidėti prie atsinaujinančių išteklių, kraštovaizdžio charakterio, funkcijų ir savybių atkūrimo.

Lengviau atkurti formas, o ne struktūras, atskirus statinius, atsodinti augalus, o ne atkurti ilgai besivystančias gamtines ir/ar kultūrinės sistemas, kompleksus. Visiškai neįmanoma atkurti tūkstantmečius ir milijonus metų besiformuojančių geologinių struktūrų, daugumos išnykusių gyvybės formų ir rūšių, kultūrinių archeologinių sluoksnių ir kompleksų (pilkapių, piliakalnių), kapinių. Šimtų ir tūkstančių metų reikia, kad iš naujo susiformuotų pelkinės ekosistemos. Nebegalime atgaivinti tam tikrų tradicijų, neturime prieigos prie pamirštų tradicinių žinių apie vietovę. Sudėtinga, brangu, o kartais ir neįmanoma atkurti degradavusių dirvų derlingumą, natūralias pievų ekosistemas, upių vagas.

Atkūrimas neturi būti suprantamas kaip būtinas tikslus ankstesnės kraštovaizdžio struktūros ir būklės atstatymas (tai gali būti iš viso neįmanoma dėl kompleksų prigimties, pasikeitusių gamtinių ir visuomeninių-ekonominių sąlygų). Atkūrimo tikslas – užtikrinti, kad konkreči teritorija atliktų tas funkcijas, kurias ji potencialiai geriausiai gali atlikti ir tokiu mastu, koks racionaliai įmanomas pasiekti.

Čia taikytinas bendras principas „teršėjas moka“: ta veiklos sritis, kuri pažeidė tam tikras teritorijos funkcijas ir turi kompensuoti daromą žalą, atkurti jas. Jei konkrečioje vietoje dėl funkcinių ir technologinių aspektų ar konkrečiu metu tai nėra įmanoma, turi būti sukurtas mechanizmas, surastos teritorijos ir būdai, kur ir koku būdu turi būti kompensuojama padaroma žala.

Atkūrimas yra sudėtingas ir brangus procesas, todėl jis turi būti paremtas moksliniais tyrimais, atitikti savivaldos politines nuostatas, o konkrečius veiksmus turi suvokti ir palaikyti visuomenė, atkuriančiųjų veiksmų apimtis, eiga, būdai turi būti nustatyti teritorijų planavimo dokumentuose ir tvarkymo projektuose.

Tikslas. Siekti, kad prie atkūrimo veiksmų privalomai prisidėtų ūkiniai subjektai, savo veikla darantys žalą kraštovaizdžiui ar prisidedantys prie jo funkcijų silpninimo.

Veiksmai. 2014-2020 m. savivaldybėje vykdomi šie kraštovaizdžio elementų, funkcijų ir būklės atkūrimo veiksmai:

- nenaudojamų bešeimininkų pastatų griovimas;
- apleistų pramonės teritorijų miestuose ir gyvenvietėse konversija, teritorijų išvalymas;

- karjerų rekultivacija, pakelių prie šių teritorijų specifinis tvarkymas (želdinių ekranai);
- pažeistų gamtinio karkaso teritorijų Anykščiuose ekologinių funkcijų atkūrimas:
  - mažųjų upelių pakrančių išvalymas nuo buitinių šiukšlių, buitinių nuotekų išleidimo kontrolė ir eliminavimas, viešos prieigos prie vandens užtikrinimas;
  - stačių eroduojamų šlaitų tvirtinimas, želdinimas.
- Latavos upelio vagos renatūralizavimas, atkuriant jo ekologines funkcijas ir pabrėžiant simbolinę šio upelio sąsają su Lietuvos vardo kilme;
- Istorinių želdynų rekonstrukcija dvarų parkuose.

Nuo 2015 m. teritorijų planavimo dokumentuose, techniniuose projektuose, kuriuose numatomas teritorijos ekologinių funkcijų silpninimas, archeologinio paveldo naikinimas, kaip SPAV dalis (poveikio mažinimo priemonė) būtų numatomi minėtuose ekologinės būklės atkūrimo projektuose numatytų veiksmų, užtikrinančių atitinkamų (plotu ar finansine išraiška) degraduotų ar pažeistų teritorijų funkcijų atstatymą, finansavimas arba atlikimas.

6.6. Kraštovaizdžio būklės monitoringas

Kraštovaizdžio būklės stebėseną (monitoringą) leidžia priimti objektyviai kraštovaizdžio būkle pagrįstus sprendimus. Platesniu mastu, vadovaujantis LR teritorijų planavimo įstatymu, savivaldybė turi vykdyti visų teritorijų planavimo dokumentų įgyvendinimo stebėseną, kas taip pat prisidėtų prie bendrųjų kraštovaizdžio stebėsenai keliamų tikslų įgyvendinimo.

Vadovaujantis LR aplinkos monitoringo įstatymu (1997 m. lapkričio 20 d. Nr. VIII-529) 8 straipsniu, savivaldybių aplinkos monitoringas vykdomas siekiant gauti išsamią informaciją apie savivaldybių teritorijų gamtinės aplinkos būklę, planuoti ir įgyvendinti vietines aplinkosaugos priemones ir užtikrinti tinkamą gamtinės aplinkos kokybę. Jis vykdomas pagal savivaldybės aplinkos monitoringo programą, kurią pagal Bendruosius savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatus rengia savivaldybės vykdomoji institucija, derina Aplinkos apsaugos agentūra prie LR aplinkos ministerijos, tvirtinta savivaldybės taryba.

Minėtas įstatymas nustato, kad gali būti atliekamas oro, vandens (paviršinio, požeminio), dirvožemio, gyvosios gamtos, kraštovaizdžio monitoringas. Programa gali būti rengiama ir vien tik kraštovaizdžiui.

Vadovaujantis LR aplinkos monitoringo įstatymu, Savivaldybės institucijos, organizuodamos ir vykdydamos tokį monitoringą, turi:

- užtikrinti savivaldybės teritorijos gamtinės aplinkos būklės stebėjimus;
- analizuoti ir vertinti turimus ūkio subjektų aplinkos monitoringo duomenis;
- vertinti ir prognozuoti gamtinės aplinkos pokyčius ir galimas pasekmes;
- teisės aktų nustatyta tvarka teikti informaciją visuomenei ir valstybės institucijoms.

Vadovaujantis Bendraisiais savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. rugpjūčio 16 d. įsakymu Nr. D1-436, ***Savivaldybės aplinkos monitoringo programa (toliau – Programa), rengiama 3–6 metams turi:***

- būti skirta aplinkos kokybei valdyti savivaldybės teritorijoje, kad atlikus stebėjimus būtų gauta išsamesnė, negu gaunama valstybinio aplinkos monitoringo metu, informacija apie savivaldybių teritorijų gamtinės aplinkos būklę, kuria remiantis būtų galima vertinti ir prognozuoti aplinkos pokyčius bei galimas pasekmes, rengti atitinkamas

rekomendacijas, planuoti neigiamo poveikio mažinimo programas bei planus ir įgyvendinti jose numatytas priemones, teikti informaciją specialistams bei visuomenei;

- apibrėžti savivaldybių aplinkos monitoringo apimtį;
- remtis lėšų efektyvaus panaudojimo principu.

Anykščių rajono savivaldybėje kaip valstybinio aplinkos monitoringo dalis vykdomas Anykščių regioninio parko kraštovaizdžio monitoringas, už šios stebėsenos atlikimą atsakinga Parko direkcija. Kraštovaizdžio vizualinis monitoringas atliekamas vadovaujantis Valstybinio aplinkos monitoringo programa (Valstybinės aplinkos monitoringo 2011-2017 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 2 d. nutarimu Nr. 315.

Šioje programoje nustatyti tikslai Kraštovaizdžio būklės stebėjimo srityje - nacionaliniu, regionų ir vietos lygiu nustatyti žemės dangos klasių pokyčius, analizuoti jų teritorinį pasiskirstymą ir nustatyti kraštovaizdžio poliarizacijos laipsnį nacionaliniu, regionų ir vietos lygiu. Tarp bendrųjų kraštovaizdžio tikslų - stebėti valstybinių parkų kraštovaizdžio būklę, vertinti žemėnaudos kaitą, pažeistų ir atkurtų teritorijų plotus, nustatyti paveldo objektų būklę, įvertinti lankomų teritorijų apkrovas ir poveikį joms, nustatyti teritorijų pritaikymo lankymui laipsnį.

Pagal šios programos 22.1 uždavinį, valstybinių parkų direkcijos yra įpareigtos pasirinktose vietose ne mažiau kaip 2, o didesnę įvairovę turinčiuose parkuose – ne mažiau kaip 3 vietose kasmet 1 kartą atlikti kraštovaizdžio erdvių fotofiksaciją.

Su savivaldybės poreikiais susiję valstybinio kraštovaizdžio monitoringo tikslai:

I. vietos lygiu nustatyti žemės dangos klasių pokyčius, analizuoti jų teritorinį pasiskirstymą ir nustatyti kraštovaizdžio poliarizacijos laipsnį;

II. stebėti valstybinių parkų kraštovaizdžio būklę, vertinti žemėnaudos kaitą, pažeistų ir atkurtų teritorijų plotus, nustatyti paveldo objektų būklę, įvertinti lankomų teritorijų apkrovas ir poveikį joms, nustatyti teritorijų pritaikymo lankymui laipsnį.

Vadovaujantis Želdynų įstatymu, turi būti vykdoma želdinių ir želdynų būklės stebėseną, kurios tikslas – nuolat aktualizuoti želdinių ir želdynų inventorizacijos duomenis

Siekiant sukaupti būtiną informaciją ir objektyviai pagrįsti sprendimus dėl kraštovaizdžio būklės, numatyti reikiamų lėšų kiekį ir pan., Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio stebėseną turi būti vykdoma pagal šias sritis:

- vizualinės būklės stebėseną, vertinant charakteringas Anykščių miesto identitetą atspindinčias panoramas;
- želdynų ir želdinių būklės stebėseną atskiruosiuose želdynuose ir svarbiausiose gatvėse.

Kartu su savivaldybės kraštovaizdžio monitoringo programa turi būti parengiamos konkrečių stebėjimų ir surinktų duomenų analizės metodikos, metodai, nurodomi monitoringo vykdymo taškai, vietos, darbų apimtys.

Stebėsenos dalis yra kasmetinė surinktų duomenų analizė, palyginant rezultatus su Lietuvos, kitų savivaldybių, Anykščių regioninio parko atliekamų tyrimų, kitų sričių valstybinio monitoringo duomenimis, taip pat – kaitos tendencijų nustatymas ir jų paaiškinimas.

7. Visuomenės dalyvavimo skatinimas

Sprendimų priėmimo viešumas ir skaidrumas yra vieni pamatinių kiekvienos demokratinės valstybės principų, nurodytų Konstitucijoje.

2001 metais Lietuvoje ratifikavus Orhuso konvenciją (1998), buvo įtvirtinta viena svarbiausių žmogaus teisių – teisė gauti informaciją, teisė visuomenei dalyvauti priimant sprendimus ir teisė kreiptis į teismus aplinkos klausimais, kad būtų apsaugota kiekvieno dabartinės ir būsimų kartų žmogaus teisė gyventi jo sveikatai ir gerovei palankioje aplinkoje.

Nuo 1998-ųjų visi tarptautiniai demokratinio pasaulio susitarimai, Europos Sąjungos direktyvos akcentuoja būtinybę ginti kiekvieno žmogaus teises, jų nuostatos formuluojamos taip, kad sukurtų galimybes visuomenei aktyviau dalyvauti sprendimų priėmime.

Vienas svarbiausių 2002 metais ratifikuotos Florencijos Europos kraštovaizdžio konvencijos tikslų – išplėtoti ir sukonkretinti bendrąsias Orhuso konvencijos nuostatas ir suteikti visuomenei priemones ginti savo teises teritoriniu principu. Jos preambulė nurodo, kad Florencijos konvencijos nuostatos yra atsakas į visuomenės norą gėrėtis gerai sutvarkytais kraštovaizdžiais ir aktyviai dalyvauti kuriant juos, nes Europos kraštovaizdžių kokybė ir įvairovė yra bendras išteklius ir svarbu bendradarbiauti siekiant jį saugoti, tvarkyti ir planuoti. Maža to, žmogus ne tik turi teisę į kokybišką gyvenamąją erdvę, tačiau ir pareigą aktyviai prisidėti ją saugant ir tvarkant.

Pagal Orhuso konvenciją, kiekviena šalis turi užtikrinti, kad pareigūnai ir valstybės institucijos padėtų visuomenei ir nukreiptų ją reikiama linkme ieškant informacijos, supaprastintų dalyvavimą priimant sprendimus ir kreipiantis į teismus aplinkos klausimais, o taip pat – skatintų visuomenės švietimą ir sąmoningumą aplinkos srityje, visų pirma tai, kaip gauti informaciją, kaip dalyvauti priimant sprendimus ir kokios yra galimybės kreiptis į teismus aplinkos klausimais.

Europos kraštovaizdžio konvencija ir ET Ministrų komiteto Rekomendacija CM/Rec(2008)3 valstybėms narėms dėl Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimo gairių akcentuoja, kad tarp kitų, tiesiogiai su kraštovaizdžio apsauga, tvarkymu, planavimu susijusių nuostatų, šia Konvencija šalys įsipareigoja įteisinti kraštovaizdį kaip svarbią žmonės supančios aplinkos sudedamąją dalį, jų bendro kultūros ir gamtos paveldo apraišką bei jų savasties pagrindą, nustatyti plačiosios visuomenės, vietos ir regionų valdžios institucijų dalyvavimo priimant su kraštovaizdžiu susijusius sprendimus tvarką.

Kodėl svarbus ne tik profesionalus požiūris, bet ir visuomenės dalyvavimas?

Europos kraštovaizdžio konvencija pabrėžia, kad kraštovaizdis – tai žmonių suvokiama vietovė. Kiekvieno mūsų veikla, pasirinktas gyvenimo būdas veikia ir keičia vietoves, kraštovaizdžio tapatumą. Šiuo dokumentu plėtojamas įsitikinimas, kad, jei žmonės aktyviau dalyvaus priimant sprendimus dėl kraštovaizdžio tvarkymo, jie labiau tapatinsis su teritorijomis ir miestais, kur gyvena, dirba ir poilsiauja, geriau suvoks čia vykstančius fizinės aplinkos pokyčius, jų pasekmes, tapdami sprendėjais geriau suvoks pačius sprendimus, prisiims didesnę atsakomybę už jo įgyvendinimą, sukurtos būklės palaikymą. Sprendimų priėmėjai geriau supras visuomenės lūkesčius, poreikius, kils mažesnė tikimybė keisti priimtus sprendimus, augs pasitikėjimas tarp gyventojų ir valdžios, gyventojų ir specialistų.

Ši konvencija skatina *dalyvaujamąją demokratiją, dalyvaujamąjį planavimą, vietos lyderystę (participatory democracy, participatory planning, participatory leadership)*. Pagal šią Konvenciją, piliečiai turėtų priimti sprendimus ne tik balsuodami rinkimuose. Kraštovaizdžio apsauga, tvarkymas bei planavimas turi būti vykdomas ir sprendimai dėl to priimami aktyviai įtraukiant visuomenę nuo idėjos iki įgyvendinimo. Atskirą straipsnį skiriant visuomenės, privačių organizacijų ir valdžios institucijų supratingumo apie kraštovaizdžių vertę, jų vaidmenį ir pokyčius didinimui, mokymui ir švietimui (6 str. A), kalbama jau ne tik apie informavimą, konsultacijas, teisę reikšti pretenzijas dėl priimamų sprendimų, – plačioji visuomenė

pripažįstama pilnateisio proceso dalyviu nustatant, analizuojant ir vertinant kraštovaizdžio charakterį ir būklę (6 str. C), formuluojant kraštovaizdžio politiką, nustatant kraštovaizdžio kokybės tikslus (6 str. D).

Suprantant kompleksinę (gamtinę-kultūrinę) kraštovaizdžio prigimtį, daugiasluoksniškumą, sudėtinga tikėtis, kad jo kokybę gali užtikrinti vienos kurios srities pastangos – tam būtina koordinuoti skirtingų hierarchinių lygmenų valdymo struktūrų, ūkio šakų ir visų piliečių veiksmus. Aktyvus visų šių šalių dalyvavimas galėtų būti priemonė ieškoti bendrų tikslų ir kartu jų siekti. Tokiu būdu auginamas socialinis kapitalas gali pagerinti bendradarbiavimą, skatinti kooperaciją ir veiklų koordinavimą, darnų vystymąsi.

Visuomenės dalyvavimas viešuosiuose reikaluose yra kolektyvinė veikla, apimanti valdžią, specialistus ir atskirus gyventojus. Kai kalbama apie visuomenės dalyvavimą sprendimų priėmimo, turima galvoje ir atstovaujamas dalyvavimas arba atstovaujamoji demokratija (politiniu atstovavimu paremta savivalda, savivaldos institucijų priimami sprendimai), ir ją sustiprinančioji vadinamoji dalyvavimo demokratija (kai į valdymo, sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinimo ciklą nuolat ar periodiškai įsitraukia atskiri aktyvūs piliečiai). Pagrindinė jo forma – dialogas.

Visuomenės dalyvavimo tikslai – skaidrus interesų derinimas, viešojo intereso gynimas, aktyvus, kūrybingas, pozityvus, konstruktyvus įsitraukimas į vietos kraštovaizdžio apsaugą ir formavimą, vietos dvasios, bendruomeniškumo stiprinimas puoselėjant vietovių išskirtinumą (genius loci), tradicijas, racionaliai sprendžiant aktualias problemas pasitelkiant vietos resursus, vietos gyventojų sąmoningumo ir išprusimo kraštovaizdžio srityje didinimas, socialinės įtampos mažinimas.

Lietuvoje piliečių dalyvavimą sprendimų priėmimo reglamentuoja Politinių partijų, Asociacijų, Susirinkimų, Vietos savivaldos, Teritorinių administracinių vienetų ir jų ribų nustatymo, Visuomenės informavimo ir kiti įstatymai.

Visuomenės informavimo ir dalyvavimo, priimant su jų sveikata, gerove, fizinės aplinkos pasikeitimais susijusius sprendimus būtinybę, formalius procesus (informacines priemones, procesų trukmę, apimtį, ginčijų sprendimo tvarką ir pan.) įteisina Teritorijų planavimo, Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo, Saugomų teritorijų, Želdynų įstatymai, kiti poįstatyminiai teisės aktai. Šiais įstatymais siekiama, kad sprendimai būtų priimami atsižvelgiant į visuomenės poreikius ir užtikrinant viešojo intereso gynimą.

Pavyzdžiui, Teritorijų planavimo įstatymo 3 str. nurodo, kad nustatant konkrečios teritorijos planavimo tikslus, būtina atsižvelgti į visuomenės poreikius, planuojamos teritorijos kraštovaizdį ir biologinę įvairovę, geografinę padėtį, geologines sąlygas, esamas urbanistines, inžinerines, susisiekimo, agrarines sistemas, žemės ir kito nekilnojamojo turto valdytojų, naudotojų ir trečiųjų asmenų interesus ir teises, architektūros, aplinkosaugos, visuomenės sveikatos saugos, gamtos apsaugos, paveldosaugos reikalavimus, valstybės ir viešojo saugumo, gynybos ir kitus poreikius.

Visuomenės (viešąjį) interesą planuojant teritorijas sudaro visuomenės gyvenimo kokybė, pagrįsta objektyviais visuomenės poreikiais ir ištekliais, nuosavybės teisių apsaugos prioritetu, investicijų skatinimu, nustatyta teritorijų planavimo, želdynų normomis, visuomenės sveikatos saugos reglamentais, kitais teisės aktuose nustatytais reikalavimais; kraštovaizdžio, gamtos ir nekilnojamojo kultūros paveldo, žemės ūkio naudmenų su derlinguoju dirvožemiu, miškų, žemės gelmių išteklių, kitų gamtos išteklių apsauga ir racionalus naudojimas, darnus kultūrinio kraštovaizdžio formavimas; visuomenės informavimas ir jos dalyvavimas priimant sprendimus.

Nacionaliniais teisės aktais įteisintos šios visuomenės informavimo ir jos dalyvavimo įvairių sprendimų, susijusių su kraštovaizdžio sritimi, priėmimo (viešojo intereso formavimo ir jo gynimo) formos:

- informavimas (apie TP, statybos darbų pradžią, tikslus, PAV ir SPAV rengimą ar nerengimą, ST teritorijų steigimą, apsaugos režimo pasikeitimą ir pan., apie priimtus TP dokumentus, sprendimus dėl planuojamos ūkinės veiklos, numatomus atlikti želdinių ir želdynų pertvarkymo darbus);
- susipažinimas (su TP sprendiniais, PAV ir SPAV ataskaita, želdynų ir želdinių inventorizacijos, jų būklės stebėsenos bei kitų su želdynais ir želdiniais susijusiais duomenimis, Želdynų ir želdinių tvarkymo, želdynų kūrimo ir želdinių veisimo programa, želdynų ir želdinių būklę keičiančiais projektais, numatomais atlikti želdynų tvarkymo, kūrimo, medžių ir krūmų kirtimo, persodinimo, kitokio naikinimo darbai ar keičiama žemės sklypo, kuriame auga želdiniai, pagrindinė tikslinė žemės naudojimo paskirtis ar žemės sklypo naudojimo būdas, želdinių ir želdynų pertvarkymo projektais);
- konsultavimasis (tik valstybės lygmens TP dokumentams, SPAV);
- pasiūlymų teikimas ir nagrinėjimas (dėl tikslų, TP sprendinių, pretenzijos dėl TPD sprendinių, kenksmingos ūkinės veiklos objektų, natrio chlorido ir kitų druskų (naudojamų sniegui ir ledui tirpdyti) poveikio želdiniams nutraukimo ir šių pretenzijų nagrinėjimo);
- viešas TP dokumentų, PAV, SPAV ataskaitų svarstymas.

Nacionaliniai teisės aktai įvardina, kas yra visuomenė, kas turi būti informuojamas, su kuo turi būti konsultuojamasi.

Pagal Teritorijų planavimo įstatymą, *visuomenė* yra vienas arba daugiau fizinių ir (ar) juridinių asmenų, jų asociacijos, organizacijos arba grupės; o konsultacijose dėl valstybės lygmens TPD ir Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme yra įvardijama *suinteresuota visuomenė* – visuomenė, kuriai planuojama ūkinė veikla darys ar gali daryti poveikį arba kuri yra suinteresuota planuojama ūkine veikla, ir nevyriausybinių organizacijos, dalyvaujančios sprendžiant aplinkos apsaugos problemas ir veikiančios pagal Lietuvos Respublikos įstatymų reikalavimus, laikomos suinteresuota visuomene.

Atskirai yra aptariami veiksmai, orientuoti į žemės savininkus ir valdytojus.

Tuo tarpu Europos kraštovaizdžio konvencija siūlo įvairius sąmoningumą didinančius veiksmus orientuoti žymiai plačiau, įvardija poreikį nustatyti „plačiosios visuomenės, vietos ir regionų valdžios institucijų bei kitų dalyvių, suinteresuotų kraštovaizdžio politikos apibrėžimu ir įgyvendinimu“ dalyvavimo sprendimų priėmimo tvarką. Taip pat nurodoma, kad šalys šia Konvencija įsipareigoja didinti visuomenės, privačių organizacijų ir valdžios institucijų supratingumą apie kraštovaizdžių vertę, jų vaidmenį ir pokyčius; turėtų orientuoti mokymą ir rengti mokymo programas privataus ir viešojo sektoriaus profesionalams bei atitinkamoms asociacijoms, atitinkamus mokyklų ir universitetų kursus.

Remiantis tuo, o taip pat Politikos rengimo darbo grupės išsakytomis nuomonėmis būtina siekti skirtingų suinteresuotų grupių sąmoningumo, suinteresuotumo didinimo, dalyvavimo kraštovaizdžio srities sprendimų priėmimo ir diferencijuoti veiksmus, priklausomai nuo to, kiek aktualus, reikalingas ir galimas kiekvienos jų įsitraukimas, taip pat nuo suinteresuotos grupės poreikių, galimybių ir konkrečių nagrinėjamų veiksmų (planų, programų, projektų pobūdžio), kitų susijusių aplinkybių:

- Sprendimus priimančios institucijos:
  - vietos ir regionų valdžios institucijos;
  - valstybės institucijos, kurių kompetencijoje yra tam tikrų klausimų sprendimas.
- Visuomenės grupės, kurių įtraukimas į sprendimo priėmimą (informavimas, supažindinimas, dalyvavimas, sprendimas) reglamentuojamas teisės aktais:
  - plačioji visuomenė;
  - suinteresuota visuomenė;

- nevyriausybinės organizacijos;
- žemės savininkai ir valdytojai;
- Plačiosios visuomenės kategorijai priskirtinos visuomenės grupės, kurių interesai, nuomonė, jų įtraukimas (informavimas, supažindinimas, dalyvavimas) svarbus, tačiau atskirai nereglamentuojamas teisės aktais:
  - Žiniasklaida
  - Politikai
  - Bendruomenės
  - Privataus ir viešojo sektoriaus kraštovaizdžio srities profesionalai ir atitinkamos asociacijos
  - Švietimo įstaigos ir mokiniai
  - Socialiai remtini žmonės
  - Žinomos autoritetingos asmenybės (autoritetai)
  - Vietos darbdaviai
  - Vietos veiklos grupės
  - Organizuotas jaunimas
  - Turizmo paslaugų teikėjai
  - Policija
  - Medžiotojai ir žvejai
  - Senjorai
  - Kultūros sektorius
  - Kelių tarnyba
  - Komunalinis ūkis

Dalyvavimas pagal savo intensyvumą, priemonių formas gali būti suskirstytas į keletą lygmenų:

- Informavimas (apie priimtus sprendimus, supažindinimas su parengtais dokumentais, jų sprendiniais);
- Konsultavimasis (dialogas su visuomene ir suinteresuotomis pusėmis, jų pasiūlymų ir pretenzijų nagrinėjimas);
- Tikrasis dalyvavimas (suaugusiųjų pusės, visuomenė kelia idėjas, kartu ieško ir priima visoms pusėms priimtinius sprendimus, juos įgyvendina).

Dalyvavimas yra efektyvus tuomet, kai abu svarbiausi dalyviai – valdžia ir visuomenė yra pasirengę bendradarbiauti, turi pakankamai sąmoningumo ir žinių, vyrauja pasitikėjimo atmosfera. Darbo grupės dalyviai, kalbėdami apie tai, kas svarbu kraštovaizdžio veiklų komunikacijoje, nurodė, kad:

- reikalinga tiesiog kalbėtis;
- remtis etiškumo, nešališkumo, teisingumo, sąžiningumo principais;
- naujus projektus pristatyti visuomenei objektyviai, pozityviai ir patraukliai, suprantama kalba;
- skatinti bendruomeniškumą.

Gerinant komunikaciją Darbo grupės dalyviai siūlo:

- Savivaldybėje rengti kas savaitines spaudos konferencijas aktualiais klausimais
- Rengti susitikimus su bendruomenėmis
- Publikuoti kraštovaizdžio ir architektūros pagrindų žinias informacinėse priemonėse
- Sistemingai pasakoti vietos „mitus“ ir „legendas“

7.1. Informavimas

Informavimas yra *vienašališka visuomenės veikimo forma, užtikrinanti teisę gauti svarbiausią informaciją, orientuotis procese*. Tinkamas informavimas – tai kvietimas dalyvauti, įsitraukti į tam tikrų sprendimų priėmimą.

Informavimas yra privaloma teritorijų planavimo, planuojamos ūkinės veiklos ir planų ir programų strateginio poveikio aplinkai vertinimo procesų dalis. Teisė gauti informaciją apie rengiamus teritorijų planavimo dokumentus, poveikio aplinkai vertinimo ir planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitas (jų rengimo pradžią, tikslus, eigą, sprendimus dėl veiklos priimtimumo, SPAV ataskaitos derinimo, TPD patvirtinimo) yra sunorminta. Šio proceso atlikimo tvarka, apimtis, informacijos priemonės yra apibrėžtos Vyriausybės nutarimais, Aplinkos ministro įsakymais, gali tapti skundų, pretenzijų, ginčų dėl teritorijų planavimo ar poveikio aplinkai vertinimo procesų teisėtumo dalimi.

Informacija apie teritorijų planavimo procesą teikiama šiais būdais:

1) *elektroninėje erdvėje* – informuojama apie siūlymus (inicijavimą) vykdyti teritorijų planavimą, skelbiami sprendimai dėl teritorijų planavimo pradžios ir planavimo tikslų, SPAV rengimo, planavimo darbų programa. Jeigu rengiama, – SPAV ataskaita, koncepcija, taip pat informacija apie pasiūlymų teikimo tvarką ir susipažinimo su parengtais teritorijų planavimo dokumentais tvarką ir jų viešo svarstymo vietą ir laiką, viešam svarstymui pateikti sprendiniai, patvirtinto teritorijų planavimo dokumento sprendiniai;

2) *planavimo organizatoriaus buveinėje* – informuojama apie teritorijų planavimo dokumentų rengimo pradžią ir planavimo tikslus, planavimo organizatorius ir teritorijų planavimo dokumentų rengėjus, apie pasiūlymų teikimo tvarką ir susipažinimo su teritorijų planavimo dokumentu, SPAV ataskaita tvarką ir jų viešo svarstymo vietą ir laiką;

3) *seniūnijų skelbimo lentose* – informuojama apie teritorijų planavimo dokumentų rengimo pradžią ir planavimo tikslus, apie pasiūlymų teikimo tvarką ir parengtų teritorijų planavimo dokumentų viešo svarstymo vietą ir laiką, o registruotais laiškais – apie parengtų teritorijų planavimo dokumentų viešo svarstymo vietą ir laiką;

4) *žodžiu ar raštu* pagal suinteresuotų asmenų žodinius ir rašytinius paklausimus.

Informavimas apie teritorijų planavimo, poveikio aplinkai vertinimo procesą dažnai yra pakankamas, užtikrinama galimybė reaguoti į žinią, veikti sprendimą, jį tikslinti, apskusti, tačiau dėl schematizuotos formos pagrindinė žinia („tu turi teisę įtakoti sprendimą dabar“) nėra iki galo suprantama ir tampa svarbi tik tiems, kurių interesai tiesiogiai paliečiami ar tiems, kas turi specialių žinių (specialistų asociacijoms, kitoms NVO), yra teisiškai išprusę.

Informacijos teikimo būdai, kuriais privaloma supažindinti su parengtais teritorijų planavimo projektais, strateginio poveikio pasekmių vertinimo ir poveikio aplinkai vertinimo ataskaitomis – vieša ekspozicija, pristatymas – taip pat yra statiški, nukreipti viena linkme (suteikti informaciją), jų efektyvumas labai priklauso nuo rengėjų profesionalumo. Nesusipažinusiems su atitinkamų sričių sprendimų išreiškimo būdais (pavyzdžiui, grafiniu kodavimu), neturintiems kompetencijos ir patirties visuomenės atstovams yra sudėtinga kokybiškai vertinti alternatyvas, sprendinius, jų kokybę, įvairias pasekmes. Kartu su projektuotoju „nepraėję kelio“, kuriuo einant renkama informacija, vertinami derinami įvairūs interesai ir lyginami sprendimo variantai, visuomenės atstovai nevisada suvokia, todėl ginčija teikiamų sprendimų pagrįstumą. Neatlikę išankstinių konsultacijų su visuomene, planuotojai ir projektuotojai gali būti nepilnai įsigilinę į vietos kontekstą, neįvertinę svarbių konkrečiai vietai aspektų, nežinoti kai kurių vykdomų veiklų, iniciatyvų.

Privaloma užtikrinti galimybę susipažinti su Aplinkos stebėsenos (tiek valstybės, tiek savivaldybių lygiu) (Aplinkos monitoringo įstatymas) duomenimis, gauti pagrindinę informaciją apie aplinkos būklę (Aplinkos apsaugos, Visuomenės informavimo įstatymai), saugomas teritorijas (Saugomų teritorijų įstatymas), susipažinti su želdynų ir želdinių inventorizacijos

duomenimis (Želdynų įstatymas), tačiau šie veiksmai nėra reglamentuoti. Tokios informacijos pateikimas yra atskirų sričių ir atskirų informacijos teikėjų rūpestis ir atsakomybė.

Informacija piliečiams gali būti suteikiama:

- susirašinėjimo metu, darant kopijas vietoje;
- talpinant tinklalapyje dokumentų registrus, katalogus, rodykles, oficialius dokumentus, projektus, ataskaitas,
- leidiniai (brošiūros, informaciniai biuleteniai);
- vieši pranešimai, spaudos konferencijos, interviu, kalbos, laikraščiai
- viešųjų pristatymų metu (parodos)
- informacinio centro paslaugos

Savivaldybės tinklalapyje turi būti pateikta informacija apie:

- Rajono kraštovaizdžio charakterį, vertybes, valstybės ir savivaldybės saugomas teritorijas ir objektus (ne tik turistui!)
- Rajono kraštovaizdžio stebėsenos duomenys
- Rajono želdynų ir želdinių inventorizacijos duomenys
- Nuorodos į platesnę informaciją teikiančius tinklalapius ir duomenų bazes (AM, KM, VSTT, ARP, Kultūros paveldo registrą)
- Svarbiausių kraštovaizdžio klausimus reglamentuojantys nacionaliniai ir savivaldybės teisės aktai
- Svarbiausių rajono savivaldybės teritorijos kraštovaizdžio apsaugą, tvarkymą ir naudojimą reglamentuojančių teritorijų planavimo ir strateginio planavimo dokumentų sąrašas ir dokumentų medžiaga
- Su kraštovaizdžio apsauga ir formavimu susijusių rengiamų TPD sąrašas ir informacija apie juos
- Nuorodos į rengiamų TP dokumentų informaciją
- Numatomi ir vykdomi želdynų ir želdinių pertvarkymo darbai savivaldybėje
- Informacija apie galiojančius ir rengiamus atskirųjų želdynų detaliuosius ar tvarkymo projektus, jų eigą, sprendinius, konsultacijų ir svarstymo su visuomene tvarka, vieta, laikas
- Gyventojams aktualūs kraštovaizdžio formavimo klausimai ir atsakymai į juos (dažniausiai užduodami klausimai)
- Savivaldybės teikiamų paslaugų ir konsultacijų kraštovaizdžio formavimo klausimais, teikimo laikas ir tvarka, atsakingi asmenys
- Mokymų, seminarų, diskusijų, ekskursijų, konkursų, parodų, kitų renginių anonsai ir ataskaitos, atsiliepimai, fotomedžiaga
- Institucijų, organizacijų, bendruomenių, bendradarbiaujančių kraštovaizdžio klausimų sprendime, sąrašas, kontaktai

Savivaldybės tinklalapio informacija turi būti nuolat atnaujinama.

Tam, kad visa su kraštovaizdžio sritimi susijusi informacija būtų nuolat kaupiama, sisteminama ir atnaujinama, turi būti užtikrinti pajėgumai tą atlikti ir *Anykščių viešosios bibliotekos Kraštotyros skyriuje steigiant Anykščių rajono kraštovaizdžio informacijos centrą*, kuriame be nurodytosios būtų kaupiami visi spaudiniai, leidiniai, tyrimų medžiaga, ataskaitos (tame tarpe – ir rajono mokyklų atliekamų tyrimų), grafinė ir vaizdinė informacija, meno, kultūrinių renginių metu sugeneruota medžiaga apie Anykščių rajono kraštovaizdį, jo charakterį, raidą, apsaugos, tvarkymo, perkūrimo, atkūrimo priemonės ir jų veiksmingumą.

Informacija apie kraštovaizdžio svarbą yra perduodama ir netiesiogiai. Savivaldybės tinklalapio užsklandoms turi būti pritaikyta ir panaudota geriausia turima fotomedžiaga (besikeičiančios užsklandos), o pateikiant naujienas, susijusias su kraštovaizdžio reikalais, prie jų rekomenduojama dėti ne logotipus, bet fotografijas.

Būtina informuoti visuomenę ne tik apie teritorijų planavimo dokumentų rengimą, bet ir apie visas veiklas, susijusias su kraštovaizdžio apsauga, tvarkymu, performavimu, atkūrimu, švietimu šioje srityje. Pavyzdžiui, pagal LR saugomų teritorijų įstatymo 32 str., žemės ir kito nekilnojamojo turto savininkai bei valdytojai turi teisę gauti informaciją ir teikti pretenzijas dėl pasiūlymų steigti saugomas teritorijas, keisti esamų saugomų teritorijų statusą, nustatyti ar keisti veiklos apribojimus. Jei tokie savivaldybės veiksmai realiai sumažina gaunamą naudą arba uždraudžia anksčiau vykdytą veiklą, turi būti išmokamos kompensacijos.

Informuojama turi būti ne tik apie baigtų veiklų rezultatus, bet ir iš anksto (mažiausiai prieš 10 darbo dienų) pranešama apie numatomų darbų pradžią, nurodoma, ar ir kokiais būdais galima teikti pasiūlymus, komentuoti, apskūsti ar pan.

Informavimas negali būti tik formalus – jis turi atskleisti, kokį konkretų poveikį darys numatomas sprendimas (kokiai teritorijai, kokioms visuomenės grupėms, kokių mastu). Informaciniai pranešimai turi būti rengiami taip, kad atspindėtų numatomų veiklų idėją, svarbiausius numatomus kraštovaizdžio pokyčius, nurodytą atsakingus asmenis, galimą dalyvavimo tvarką ir būtų orientuoti į tą visuomenės grupę, kurios dalyvavimo tikimasi.

Reikšmingiausios su krašto identitetui svarbių teritorijų, kompleksų ir objektų, viešųjų erdvių tvarkymu susiję veiklos, projektai (nepriklausomai nuo to, ar tai yra teritorijų planavimo proceso dalis, ar ne) ir jų sprendiniai turi būti tam tikrą laiką eksponuojami, po to – aptariami viešai, pristatomi seminaruose, konferencijose, komentuojami vietos spaudoje.

Visais atvejais turi būti užtikrinama, kad su numatomais projektais, darbais, veiksmais, šiuos veiksmus inspiravusia būkle ar situacija (problemomis) iš anksto bus supažindinama bendruomenė, kurios teritorijoje šie veiksmai turės vykti ir bus gautas jos pritarimas dalyvauti sprendimo priėmimo procese (konsultuotis), galiausiai – pritarimas veiklai.

Supažindinimas su parengtais projektais turi vykti taip, kad būtų užtikrinta galimybė ne tik susipažinti su medžiaga, gauti projekto kopijas, bet ir atsakymus į kylančius klausimus.

Viešojo svarstymo susirinkimai, pristatymai visuomenei turi būti daromi kombinuojant techninę ir populiarią kalbą, būti vaizdūs, vykti priimtiniu laiku, jose turi dalyvauti bent vienas savivaldybės administracijos specialistas, kurio kompetencija susijusi su kraštovaizdžio klausimų sprendimu. Pristatymų pobūdis (į kokias visuomenės grupes orientuotas, kokios pateikimo būdas, medžiagos apimtis ir kt.) turi būti aptariamas prieš rengiant patį projektą.

Būtina siekti, kad viešojo svarstymo susirinkime pasisakytų visi susirinkusieji. Planavimo organizatorius ar jo įgaliotas asmuo, sprendimą dėl konkrečių veiklų priimanti savivaldos institucija aptaria pagal pasiūlymus, gautus iki viešo svarstymo, padarytas pataisas, taip pat galimas naujas pataisas pagal viešo svarstymo metu gautus pasiūlymus ir patikrina, kodėl ir kokie pasiūlymai yra nepriimtini.

Visuomenė informuojama:

- apie visas veiklas, susijusias su kraštovaizdžio apsauga, tvarkymu, performavimu, atkūrimu, švietimu šioje srityje. Atskirai turi būti išskiriami projektai ir veiklos, kurių pasekoje bus svarstomi specialių išmokų, kompensacijų ir panašūs klausimai;
- atskleidžiant, numatomų veiklų idėją, numatomus kraštovaizdžio pokyčius, kokį konkretų poveikį darys numatomas sprendimas (kokiai teritorijai, kokioms visuomenės grupėms, kokių mastu), nurodant atsakingus asmenis, galimą dalyvavimo (pastabų, pasiūlymų, pretenzijų teikimo, sprendimų apskundimo tvarką ir kt.) ir orientuojant į tą visuomenės grupę, kurios dalyvavimo tikimasi;
- viso projekto ciklo metu: 1) iš anksto (mažiausiai prieš 10 darbo dienų) pranešama apie numatomų darbų pradžią, 2) rengiant projektą, 3) jo oficialaus viešo svarstymo metu, 4) patvirtinus projekto sprendinius, 5) įgyvendinimo metu, 6) apie kraštovaizdžio būklę po įgyvendinimo.

7.2. Dialogas su visuomene: pastabos, pasiūlymai, pretenzijos, konsultavimas ir konsultavimasis

Dialogas su visuomene suteikia sprendimų priėmėjams atgalinį ryšį.

Teisės aktai užtikrina visuomenei teisę į informaciją, galimybę išsakyti savo nuomonę, teismine tvarka skųsti nepalankius ar neteisėtai priimtus sprendimus. Visgi, tik nuolatinis aiškių formų, skaidrus, pasitikėjimu ir atsakomybe grįstas dialogas garantuotų efektyvų abipusį pasikeitimą nuomonėmis sprendimų priėmimo.

Aukštesnis dalyvavimo lygmuo pasiekiamas tuomet, kai vyksta apsisprendimas žiniomis ir realus interesų derinimas tarp suinteresuotųjų šalių (sprendimų priėmėjų, į sprendimų priėmimą įstatymų nustatyta tvarka įtrauktų kompetentingų įstaigų ir organizacijų, planuotojo, rengėjo, investuotojo, visuomenės grupių).

Šiuo metu numatyta, kad teritorijų planavimo proceso, poveikio aplinkai vertinimo proceso teisėtumą gali skųsti visi jos dalyviai, tame tarpe – ir visuomenė. Pagal LR saugomų teritorijų įstatymo 32 str., žemės ir kito nekilnojamojo turto savininkai bei valdytojai turi teisę teikti pretenzijas dėl pasiūlymų steigti saugomas teritorijas, keisti esamų saugomų teritorijų statusą, nustatyti ar keisti veiklos apribojimus, gauti kompensacijas, jei žemės valdose steigiama nauja saugoma teritorija, keičiamas esamos saugomos teritorijos statusas arba nustatyti veiklos apribojimai realiai sumažina gaunamą naudą arba uždraudžia anksčiau vykdytą veiklą, jei tokios teritorijos steigiamos, apribojimai nustatyti neatsižvelgiant į žemės savininkų pretenzijas, jie turi teisę kreiptis į teismą.

Pasiūlymų teikimas raštu per visą teritorijų planavimo dokumento rengimo laiką, oficialių motyvuotų atsakymų į juos pateikimas užtikrina proceso viešumą, tačiau neįvertinti lieka gal būt naudingi pasiūlymai, kurių pateikėjai nemoka suformuluoti, tinkamai argumentuoti, o tai mažina pačių sprendimų kokybę. Dėl to, kad viešojo svarstymo susirinkimo metu iš esmės jau būna suformuluoti aiškūs sprendiniai, galima tik paviršutiniškai, apibendrintai atsižvelgti, įvertinti tik tiek raštu, tiek žodžiu išsakomus pasiūlymus.

LR teritorijų planavimo įstatymo 36 str. nurodo privalomumą planavimo organizatoriams ir teritorijų planavimo dokumentų rengėjams tartis su kompetentingomis suinteresuotomis organizacijomis ar suinteresuota visuomene, bet tik dėl rengiamų ir parengtų valstybės lygmens teritorijų planavimo dokumentų sprendinių.

Iš tikrųjų, Savivaldybės lygiu priimant bet kokius sprendimus turi būti atsižvelgiama į Vietos savivaldos įstatyme įteisintus principus, tame tarpe – žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo ir gerbimo, veiklos skaidrumo, viešumo ir reagavimo į savivaldybės gyventojų nuomonę. Pagal šį įstatymą, savivaldybės institucijos sudaro sąlygas savivaldybės gyventojams tiesiogiai dalyvauti rengiant ir svarstant sprendimų projektus, organizuojant apklausas, susirinkimus, sueigas, viešą peticijų nagrinėjimą, skatina kitas pilietinės iniciatyvos formas; savivaldybės institucijos diegia savivaldos principus švietimo, kultūros ir kitose įstaigose, remia asociacijų iniciatyvas, susijusias su viešųjų savivaldybės reikalų tvarkymu.

Siekiant, kad vyktų idėjų mainai, didėtų piliečių sąmoningumas, mažėtų kritikos priimamų sprendimų atžvilgiu, pretenzijų, skundų, konsultacijos tarp suinteresuotųjų šalių (specialistų, valdžios institucijų, NVO ir bendruomenių, žemės savininkų ir naudotojų) turėtų būti reguliarios ir vykti ne tik dėl nacionalinio masto sprendimų, bet dar labiau – dėl vietinės reikšmės viešųjų teritorijų tvarkymo, viešųjų finansų tam naudojimo.

Mažėjant įstatymais nustatytų reikalavimų teritorijų tvarkymui, būtina reguliariai suteikti gyventojams kvalifikuotas konsultacijas kraštovaizdžio formavimo (statybų, želdinimo, želdinių genėjimo, pašalinimo, sodinimo, vandens telkinių (kūdrų) įrengimo, vandens nuvedimo, pakrančių tvarkymo, reljefo formavimo ir kitais klausimais).

Konsultavimo formos:

- Žodžiu, raštu
- Vieši posėdžiai
- Darbo grupės
- Interviu, apklausos
- Seminarai, konferencijos
- Apskrito stalo diskusijos
- Patariamųjų komisijų formavimas

Konsultacijos ir konsultavimasis yra ypač svarbus įrankis, tariantis ir priimant sprendimus dėl teritorijų raidos tikslų, siekiant bendro šiuos tikslus formuojančių aplinkybių (kraštovaizdžio charakterio, savybių, teisinės aplinkos, socialinių-ekonominių procesų ir kt.) suvokimo. Tinkamai atlikus šias konsultacijas, konsultavimasis dėl teritorijos tvarkymo priemonių, jų apimties ir darbų eiliškumo yra kur kas lengvesnės.

Investavus į konsultavimąsi ankstesnėse sprendimų priėmimo stadijose sutaupomas laikas, skiriamas pretenzijų, skundų, pareiškimų nagrinėjimui, kuriama pasitikėjimo atmosfera. Kartu priartėjus prie sprendimo, visuomenei ir atskiroms jos grupėms tampa geriau suprantami specialistų sprendimai, jais labiau pasitikima.

Konsultacijos veiksmingos tuomet, kai jos grindžiamos abipuse pagarba, išklausymu, nusiteikimu ieškoti priimtino sprendimo, jas teikia kompetentingas specialistas, tam skiriama pakankamai laiko, dėmesys koncentruojamas į pašnekovą/klausėją, įvertinamos alternatyvos.

7.3. Švietimas ir mokymas

Europos kraštovaizdžio konvencija kalba apie tai, kad visi piliečiai dalijasi tiek pačiu kraštovaizdžiu, tiek ir atsakomybe už jo priežiūrą, todėl kraštovaizdžio kokybė glaudžiai susijusi su visuomenės sąmoningumo lygiu, suvokimu, kaip tampriai susiję kraštovaizdžio komponentai, taip tampriai susiję žmogaus veikla, gyvensena ir kraštovaizdžio būklė, kokybė.

Sąmoningumo didinimas turėtų būti suprantamas kaip pozityvi įvairiakryptė žinių, teigiamų praktikų ir pavyzdžių sklaida, atskirų visuomenės grupių, ūkio sričių tarpusavio žinių apsikeitimas.

Svarbiausios šio proceso dalys yra mokymas ir švietimas – susiję su informavimu, tačiau daugiau nukreipti ugdymo linkme.

Švietimo ir mokymo kraštovaizdžio klausimais tikslai yra šie:

I. Sustiprinti:

- žmogaus ir gamtos ryšį;
- tapatumo su vietove svarbą ir naudą;
- vietos dvasią;
- Anykštėnišką savimonę, pilietiškumą.

II. Suteikti žinių apie kraštovaizdį:

- kaip erdvinę gamtinę-kultūrinę sistemą, kurios komponentai susiję tampriais ryšiais;
- kaip vietovę, kurią galima pažinti objektyviai ir emociškai;
- kaip Anykščių krašto charakterį, raidą, gamtos ir kultūros vertybes, identiteto ženklus.

III. Atskleisti:

- Asmeninių pasirinkimų ir veiksmų įtaką žmogaus gyvenamajai aplinkai ir kraštovaizdžiui.

IV. Nutiesti gaires etiškai ir pilietiškai elgsenai kraštovaizdžio atžvilgiu:

- Suteikti praktinių žinių apie kraštovaizdžio formavimo tradicijas, teisinius, ekologinius, estetinius, etinius, funkcinius aspektus;
- Suteikti galimybę konstruktyviai išreikšti savo idėjas, nuomonę ir prisidėti prie pozityvių kraštovaizdžio pokyčių įgyvendinimo.

V. Sutelkti:

- Vietos bendruomenes, kultūrinės įstaigas ir organizacijas, mokyklų bendruomenes bendroms veiklos kraštovaizdžio labui.

Švietimo ir mokymo plėtojimo kraštovaizdžio srityje kryptys:

- diferencijuotas švietimo ir mokymo strategijų, metodikų ir priemonių gyventojams, žemės savininkams, bendruomenėms, verslininkams ir darbdaviams, turistams parinkimas ir taikymas;
- įvairių sričių savivaldybės specialistų mokymas kraštovaizdžio klausimais;
- kasmetinis savivaldybės administracijos kraštovaizdžio srities specialistų ir savivaldybės įmonių, atliekančių kraštovaizdžio tvarkymo darbus, kvalifikacijos kėlimas (kiekvienam privaloma išklaudyti ne mažiau kaip 20 akademinį valandų su kraštovaizdžio sritimi susijusių praktinių apmokymų, paskaitų, šviečiamųjų seminarų, konferencijų ir pan.);
- renginių ir mokymų, stiprinančių bendruomenių tapatumo su vietove jausmą ir propaguojančių ekologiško, tvaraus ir estetiško, funkcionalaus ir išsaugojusio savo istorinį tapatumą kraštovaizdžio tvarkymo praktikas, organizavimas;
- bendrojo lavinimo programų, edukacinių programų, įtraukiant savo krašto pažinimo kursą, kraštovaizdžio ir architektūros pagrindus, sustiprinant kultūrinių disciplinų mokymą (muzika, menas, tradicija, estetika) tobulinimas;
- vidinio pažintinio turizmo, įtraukiant vietos bendruomenes, mokyklas, skatinimas;
- literatūrinio turinio viešosiose erdvėse aktualizavimas, vietos legendų, galimų istorinių įvykių iliustracijų kūrimas;
- ekologiškos, sveikos gyvensenos, išteklių tausojimo, atkūrimo, darnaus vystymosi propagavimas.

Skatinamas ir remiamas vietinis pažintinis turizmas: vietos bendruomenės, mokyklos, parengusios ekskursijas, savitas edukacines programas, turėtų keistis šia informacija, gerą kraštovaizdžio tvarkymo praktika tarpusavyje, pristatyti ir mokytis vienos iš kitų.

Plačiosios visuomenės švietimo ir mokymo formos:

Pasyvios:

- radijo ir TV laidos, interviu, leidiniai
- turistinių ir viešųjų erdvių informacinė sistema (stendai, schemas, aprašymai)

Aktyvios:

- ekologinės akcijos, projektai;
- pažintinės ekskursijos (krašto identiteto ir gerų pavyzdžių vietovės);
- parodos;
- konkursai;
- tradicijas puoselėjantys renginiai;
- diskusijos;
- meno plenerai ir kt.

Skatinama:

- tradicinius ir kitus edukacinius, šviečiamuosius renginius, programas organizuoti taip, kad jie kuo daugiau vyktų lauke, tam tikros vietovės „fone“, atitiktų jos kontekstą, atskliėtų sąsajas su kraštovaizdžio charakteriu.
- viešinti edukacinius, šviečiamuosius, pažintinius renginius, užtikrinti galimybę kuo plačiau ateityje pasinaudoti sukaupiamą informaciją (saugoma Bibliotekos Kraštotyros skyriuje, užtikrinant galimybę ją kuo plačiau pasinaudoti.
- mokyklų bendruomenės savo veiklas (konkursus, akcijas, parodas, koncertus ir kt.) demonstruoti viešose erdvėse visiems anykštėnams, įtraukti vietos bendruomenės.

Švietimo ir mokymo apie kraštovaizdį srityje turi būti vertinamos ir telkiamos visų savivaldybės teritorijoje veiklą vykdančiųjų institucijų, Anykščių regioninio parko direkcijos, Turizmo informacijos centro, Muziejaus, Bibliotekos, kitų kultūros, švietimo įstaigų, NVO, vietos bendruomenių, bažnyčios iniciatyvos, pajėgumai ir lėšos. Šių dalyvių pastangos turėtų būti koordinuojamos, veiklos planai – derinami tarpusavyje. Tam turėtų būti rengiamas bendras metinis Anykščių rajono visuomenės švietimo ir mokymo, renginių, švenčių planas.

7.4. Įsitraukimas

Europos kraštovaizdžio konvencijoje iškeltas tikslas – kad kraštovaizdžio klausimai būtų sprendžiami bendradarbiaujant su piliečiais. Patrauklios aktyvios švietimo ir mokymo programos sudarys sąlygas gyventojams geriau pasiruošti ir įsitraukti į kraštovaizdžio apsaugos, tvarkymo ir planavimo veiklą. Edukacinių veiklų metu akcentuojant asmeninio indėlio, gyvensenos sąsajas su kraštovaizdžio charakteriu ir kaita, visi visuomenės nariai turėtų būti skatinami prisiimti asmeninę atsakomybę už vietovės, kurioje gyvena, dabartinę ir ateities būklę.

Siekama, kad Anykščių rajono gyventojai įsitrauktų į kraštovaizdžio veiklas:

- sąmoningai ir tinkamai, atsižvelgdami į kraštovaizdžio charakterį, jo istorines, kultūrinės, estetiškes, ekologines ir funkcines vertes, teritorijų planavimo dokumentus, toliaregiškai tvarkydami savo naudojamus žemės sklypus;
- siekdami šioje srityje žinių;
- drausmindami, stabdydami netinkamas veiklas, poelgius, informuodami apie tai atsakingas institucijas;
- dalyvaudami bendrose akcijose, konkursuose, talkose;
- konstruktyviai pilietiškai išreiškdami savo nuomonę apie atskirų vietovių, viešųjų erdvių, želdinių tvarkymą (apklausos, pasiūlymų pateikimas raštu, elektroninėje formoje ir kt.);
- dalyvaudami savanoriškose darbo grupėse, forumuose, diskusijose;
- inicijuodami kraštovaizdžio srities (apsaugos, tvarkymo, pertvarkymo, atkūrimo, modernizacijos, planavimo, švietimo, meninius ir kitus) renginius ir projektus;
- dalindamiesi gerąja patirtimi, žiniomis, mokydami kitus.

Saugomų teritorijų įstatymo 23 straipsnis numato, kad nevalstybinės organizacijos, fiziniai ar juridiniai asmenys Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka gali inicijuoti draustinių ir rezervatų įsteigimą, paveldo objektų paskelbimą bei įstatymų nustatyta tvarka organizuoti saugomų teritorijų, esančių jiems priklausančioje ar jų naudojamose žemėje, tvarkymą.

Aktyvus gyventojų dalyvavimas sprendimų priėmimo galimas konsultuojantis, kolektyviai svarstant idėjas, pasitelkiant tam piliečių forumus, buriant tarpinstitucines planavimo ir įvairias

kitas darbo grupes, žaidžiant vaidmenų žaidimus. Efektyvumui užtikrinti, būtina žinoti, kokią visuomenės grupę konkretūs klausimai domina, atitinkamai parengti svarstomus klausimus, medžiagą, pasirinkti metodus, moderatorius.

Pozityvus, kūrybingas pilietis gali veikti saugioje, geranoriškoje, palaikančioje terpėje, tam pasitarnauja vietos bendruomenės, bendruomeniškumas.

Savivaldybė, skatindama konstruktyvų piliečių įsitraukimą į kraštovaizdžio veiklas, užtikrina:

- efektyvų informavimą;
- viešumą ir skaidrumą sprendimų priėmimo;
- tinkamą gyventojų iškeltų idėjų ir iniciatyvų apsvaistymą ir paramą joms;
- kuria atskirų projektų pristatymo, svarstymo, pasiūlymų išdėstymo ir apklausų elektronines platformas, naudojami socialiniais tinklais ir kita media;
- kasmet numato ir įgyvendina bent po vieną veiklą, kuria realizuojamas kiekvienas iš išvardintų aštuonių įtraukimo būdų.

8. Kraštovaizdžio srities veiksmų koordinacija su kitomis ūkio programomis ir veiksmais

Kraštovaizdis yra visa mus supanti erdvė. Jis apima visą teritoriją, visą daugiasluksnį sudėtingais tarpkomponentiniais ryšiais susietą geografinį kompleksą. Kultūrinis kraštovaizdis sukuriama tuomet, kai gamtinių sąlygų ir įvairiapusės žmogaus veiklos sąveikoje atrandama kokybiška, konkrečiai teritorijai, konkrečiam laikmečiui būdinga ir santykinu stabilumu pasižyminti pusiausvyrinė būsena.

Bandant išskirti sritis, kuriose „nėra kraštovaizdžio komponento“ atsiduriama aklavietėje. Atvirkščiai, kraštovaizdžio kokybė pasiekama tuomet, kai pačiais įvairiausiais požiūriais gerai derinama kuo daugiau sričių. Esminė šio koordinavimo dimensija – vientisa erdvė, teritorinis kraštovaizdžio vienetas, jo charakteris ir išraiška, todėl ypač akcentuojamas visapusiškas teritorijos charakterio pažinimo ir kompleksinio planavimo poreikis.

Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimo gairėse (toliau – EKK gairės) akcentuojama, kad „kraštovaizdžio planai ir studijos turi būti energetikos, visų infrastruktūros ir transporto programų ir projektų, žvejybos plotų, paveldo ir turizmo veiklų vystymo, galiojančių apsaugos instrumentų (taip pat parkų ir draustinių, kt.) rengimo ir įgyvendinimo dalis“. Tai reiškia, kad turi būti siekiama, kad kiekviename plane ar projekte būtų nagrinėjamas visas gamtinis-kultūrinis kompleksas (kraštovaizdis), atskleidžiama, kaip numatomi nauji komponentai, elementai derės tarpusavyje ir prie konteksto, demonstruojama, kad kuriami nauji tarpusavio ryšiai yra žinomi, kontroliuojami, jų daromas poveikis yra palaikantis, pozityvus jau egzistuojančiųjų atžvilgiu (nebus didelio neigiamo poveikio, žalos nei vienam kraštovaizdžio komponentui komplekso ribose ir už jo ribų (už tvarkomos teritorijos ribų)).

Kraštovaizdis turėtų būti suvokiamas kaip bendras kontekstas, unikalus konkrečios teritorijos charakteris, dimensija, vienijanti įvairių sklypų architektūrinės, funkcinės, ekologinės ir etinės idėjas.

Visi programos, planai projektai turi demonstruoti:

- kad kraštovaizdžio charakteris, jo savybės ir funkcijos, sąveikos ir poveikiai yra gerai žinomi (atliekama kraštovaizdžio analizė ir tyrimai);
- kad užtikrinta, kad į kraštovaizdžio analizės duomenis yra integraliai atsižvelgiama;
- kaip ir kokie konkrečioje teritorijoje bus taikomi kraštovaizdžio tvarkymo ir formavimo metodai, susiję su jo išsaugojimu, atkūrimu, atnaujinimu ir formavimu (pertvarkymu);
- kaip bus organizuojamas viešas pateikiamų sprendimų svarstymas;
- kaip sukauptos žinios gali būti panaudojamos visuomenės švietimui.

Kraštovaizdžio kokybės tikslų integracija į kitas sritis Anykščių rajono savivaldybėje vyksta per:

- kraštovaizdžio srities turinio ir reikalavimų integraciją į teritorijų planavimą;
- poveikio kraštovaizdžiui vertinimą PŪVPAV, SPAV procesuose;
- tarpinstitucines konsultacijas, keitimąsi aktualia informacija, bendrų projektų inicijavimą ir jų įgyvendinimą;
- kraštovaizdžio kultūros propagavimą, mokymus kitų sričių specialistams;
- visuomenės švietimą (dalinai).

Siekiant kraštovaizdžio kokybės tikslų integracijos į kitas sritis, siekiama, kad kraštovaizdžio srities turinys planuose ir projektuose būtų orientuotas į:

- kraštovaizdžio struktūrą (gamtinio charakterio ir žemėnaudos, žemėvaldos aprašymas, pokyčiai, poveikiai)
- kraštovaizdžio vertybes (gamtos ir kultūros paveldą)

- kraštovaizdžio funkcijas (kaip bus užtikrinamos, palaikomos, stiprinamos kraštovaizdžio funkcijos: ekologiniai, estetiški, etiniai ir ergonominiai (patogumo) aspektai)
- visus kraštovaizdžio komponentus (geologinis pamatas, reljefas, paviršiniai ir požeminiai vandenys, dirvožemis, augalija, statiniai, įrenginiai, informacinis laukas) ir elementus.

Labai svarbu, kad teritorijos būtų nagrinėjamos kompleksiniu požiūriu. Pavyzdžiui, projektuose, kurie skirti „gamtiškiems“ aplinkos apsaugos, miškininkystės, vandentvarkos klausimams, reikia aptarti kultūros paveldo išsaugojimo, architektūrinės raiškos klausimus, agrariniuose – biologinės įvairovės išsaugojimo, ekologinės apsaugos, apsaugos nuo erozijos, urbanistiniuose projektuose – ekologinės apsaugos, žaliosios infrastruktūros vystymo aspektus. Į gavybinės veiklos (naudingųjų iškasenų gavybos ir pan.) projektus turi būti įtraukti rekultivaciją aptariantys aspektai. Infrastruktūros projektuose reikšmingas vientisumo ir dermės su aplinkinėmis vietovėmis palaikymas. Rekreacinėse teritorijose svarbu rasti teisingą reikalingos infrastruktūros ir unikalių vertybių išsaugojimo funkcijų ir jų architektūrinės išraiškos santykį ir pan.

Sprendinių priimamumas kraštovaizdžio požiūriu turi būti vertinamas ir kraštovaizdžio srities turinys turi būti diferencijuojamas pagal:

- teisės aktuose, strateginiuose dokumentuose išdėstytus kraštovaizdžio formavimo normas ir principus;
- aukštesnio lygmens teritorijų planavimo dokumentuose numatytus kraštovaizdžio apsaugos ir tvarkymo prioritetus;
- kraštovaizdžio ekologinį jautrumą (gamtiniai procesai) ir jo ekokompensacines funkcijas (gamtinis karkasas)
- kultūrinį kraštovaizdžio tipą (miestiškame, kaimiškame, gamtiškame kraštovaizdyje);
- istorinį, etnokultūrinį, architektūrinį jautrumą;
- vizualinį jautrumą;
- funkcinius reikalavimus.

Poveikio aplinkai vertinimo ir strateginio poveikio aplinkai vertinimo studijos, atliekamos siekiant nustatyti planuojamos veiklos poveikį aplinkai, yra privalomos. Jos turi atskleisti tiesioginį ar netiesioginį planų ir programų poveikį kraštovaizdžiui, nustatyti priemones, skirtas šiam poveikiui išvengti ar sumažinti. EKK gairės reikalauja, kad vystymosi projektų poveikis kraštovaizdžiui būtų įvertintas ne tik kiekybiškai, bet ir kokybiškai, integraliai jungiant ekologinį, estetinį (architektūrinį), istorinį, kultūrinį požiūrį į kraštovaizdį. Itin svarbu, kad vertinimo metu būtų nagrinėjama tokio dydžio teritorija, kokiai numatoma veikla potencialiai gali daryti tiesioginį ar netiesioginį poveikį (tai turi būti įvertinta Atrankos procedūrų metu).

EKK gairės aptaria ir poveikio kraštovaizdžiui vertinimo ne PAV sistemoje (projektai ir atvejai, kai nereikalaujama atlikti direktyvomis numatytų PAV ir SPAV procedūrų) situacijas: „visi vystymosi projektai, nepriklausomai nuo jų pobūdžio, įskaitant vietinio lygmens projektus, turi atsižvelgti į kraštovaizdžio kokybės tikslus. Dokumentacija turi parodyti:

- kaip projektas dera vietovėje (tiesiogiai, aplinkinių teritorijų atžvilgiu ir platesniame kontekste), atskleisti, kaip vietovė bus apžvelgiama ar nematoma, kokios bus naudojamos statybinės medžiagos, spalvos ir statybos būdai, nurodomas galimas poveikis biotiniams ir nebiotiniams aspektams;
- vietovės būklę iki darbų atlikimo ir po jų (vizualizacijos);
- kad, projektas atitinka specialių kraštovaizdžio planavimo ir vystymo instrumentų (planų, chartijų, kt.) nuostatas ir kraštovaizdžio kokybės tikslus;
- kad projektas įvertina vystomos veiklos poveikį vietai ir, jei reikalinga, numato poveikį švelninančias ir kompensacines priemones tam, kad būtų išsaugota gera kraštovaizdžio kokybė.“

9. Bendradarbiavimas su kitomis savivaldybėmis

Igyvendinant Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politiką, siekiama glaudžiau keistis informacija, specialiomis žiniomis, gerais pavyzdžiais, organizuoti bendras veiklas su kitomis panašaus kraštovaizdžio pobūdžio teritorijose išsidėsčiusiomis savivaldybėmis, kurias sieja tam tikros kraštovaizdžio tvarkymo problemos.

Bendradarbiavimo sritys:

I. Pagal bendras kraštovaizdžio struktūras

- Šventosios slėnio apsaugos ir tvarkymo, vandens kokybės užtikrinimo, rekreacinio ir turistinio potencialo stiprinimo (kaimyninės Utenos, Ukmergės rajonų savivaldybės ir visos Šventosios baseine esančios savivaldybės);
- Aukštaitijos aukštumų kalvoto dauboto moreninio kraštovaizdžio apsaugos ir tvarkymo (Utenos, Molėtų, Ignalinos ir kt. savivaldybės)
- Vidurio Lietuvos lygumos agrarinio kraštovaizdžio (Nevėžio ir Lévens baseinų), jo ekologinio potencialo stiprinimo (Panevėžio ir kt.)
- Savivaldybėmis, turinčiomis išskirtinį geologinį paveldą.

II. Utenos apskrities – Aukštaitijos etnografinio regiono branduolio – savivaldybės.

III. Kurortų ir kurortinių vietovių asociacijai priklausantys miestai ir savivaldybės.

Bendradarbiaujant pagal I prioritetą, numatoma:

- rengti bendrus (abipus rajonų ribų besitęsiančių teritorijų) kraštovaizdžio tvarkymo (gamtinio karkaso, ekologinio tinklo) projektus;
- rengti bendrus vandens turizmo išvystymo projektus;
- įrengti informacinę keliautojų informavimo sistemą prie svarbiausių valstybinių kelių;
- keistis metodine informacija apie ūkininkavimą kalvotose žemėse ir priešerozinių priemonių taikymą;
- rengti mokomasias geologinį paveldą visuomenei pristatančias ekskursijas ir kitus turizmo produktus.

Bendradarbiaujant pagal II prioritetą, numatoma:

- Koordinuoti kaimo plėtros programas taip, kad būtų galima pagal vieną idėją įgyvendinti keletą projektų skirtingose savivaldybėse ir sukauptą patirtį apibendrinti, pristatyti kaip mokomąją priemonę, pavyzdžiui, ekologinių ūkių vystymo, atsižvelgiant į vietos kultūros paveldo išsaugojimo reikalavimus ir stiprinant vietovės išskirtinumą; švietimo kraštovaizdžio klausimais projektus ir pan.

Bendradarbiaujant pagal III prioritetą, numatoma:

- Organizuoti pasikeitimo patirtimi konferencijas, kur aptarti aktualias miestų kraštovaizdžio formavimo problemas, želdinimo aktualijas.

10. Ištekliai savivaldybės kraštovaizdžio politikos įgyvendinimui

Kraštovaizdžio politikos įgyvendinimas yra svarbus daugeliui anykštėnų gyvenimo sričių: jis kels rajono prestižą, investicinį patrauklumą, gyvenimo kokybę, padės tapti kurortine savivaldybe, prisidės prie ekonominio vystymosi. Kraštovaizdžio apsauga, tvarkymas ir puoselėjimas neabejotinai kels anykštėnų savimonę, ugdys anykštietišką tapatybę, tai gali sustiprinti bendruomeninius saitus, ryšius tarp gyventojų ir savivaldos institucijų, padidinti pačios savivaldybės kaip organizacijos veikimo efektyvumą.

Išdėstytos Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politikos įgyvendinimas galimas efektyviau organizuojant darbus ir daugiau bendradarbiaujant esamoje organizacinėje sistemoje, tačiau norint pasiekti kokybinį šuolį kraštovaizdžio srityje, bus reikalingi papildomi tiek žmogiškieji, tiek finansiniai ištekliai.

Žmogiškieji ištekliai. Šiuo metu Architektūros ir urbanistikos skyrius vykdo nemažą kraštovaizdžio apsaugai, tvarkymui ir planavimui svarbių funkcijų, dabar įvardijamų kaip „kraštovaizdžio, saugotinių medžių ir krūmų“ ir „kultūros paveldo vertybių apsaugos“ sritys.

Be šiuo metu atliekamų, yra reikalinga vykdyti ir šias funkcijas:

I. Įgyvendinant LR saugomų teritorijų įstatymą:

- Pasiūlymų dėl savivaldybės reikšmės saugomų teritorijų ir gamtos ir kultūros paveldo objektų, jų ribų nustatymo teikimas;
- Savivaldybės saugomų teritorijų ir objektų apsauga ir tvarkymas;
- Dalyvavimas Anykščių regioninio parko jungtinės tarybos veikloje;
- Valstybės lygmens saugomų teritorijų tvarkymas ir priežiūra;
- Gamtinio karkaso teritorijų apsauga ir ekologinio potencialo stiprinimas.

II. Įgyvendinant LR Nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių apsaugos įstatymą:

- Nekilnojamųjų kultūros vertybių ir jų teritorijų inventorizacija, apsauga ir tvarkymas.

III. Įgyvendinant LR želdynų įstatymą:

- Savivaldybės teritorijoje esančių želdynų, želdinių inventorizacija, apskaita, jos viešinimas;
- Atskirųjų želdynų žemės sklypų kadastrinių matavimų ir įrašymo į Nekilnojamojo turto registrą organizavimas;
- Želdynų ir želdinių apsaugos, tvarkymo, atkūrimo, veisimo programos kūrimas, jos įgyvendinimas, viešinimas:
  - želdynų projektavimas, želdynų ir želdinių apsauga, tvarkymas, atkūrimas, veisimas;
  - viešųjų erdvių ir želdynų kūrimas, projektų rengimo organizavimas, jų viešinimo ir įgyvendinimo priežiūra.

IV. Įgyvendinant LR teritorijų planavimo įstatymą

- miestų, miestelių, kaimų teritorijų ir jų dalių bendrųjų planų, detaliųjų planų, specialiojo planavimo dokumentų, ir atitinkamų techninių projektų, susijusių su viešųjų erdvių ir atskirųjų želdynų tvarkymu ir kūrimu, finansuojamų iš Anykščių rajono savivaldybės biudžeto ar Europos Sąjungos lėšų, organizavimas, rengimas ir viešinimas;
- planavimo sąlygų, reikalavimų, susijusių su kraštovaizdžio charakterio ir funkcijų išsaugojimu, išdavimas, planų, projektų rengėjų ir gyventojų konsultavimas darnaus kraštovaizdžio formavimo klausimais.

V. Įgyvendinant LR aplinkos monitoringo įstatymą:

- Kraštovaizdžio stebėseną, būklės analizę, duomenų saugojimas ir viešinimas.

VI. Kitos įstatymais neišskirtos bet su Europos kraštovaizdžio konvencijos ir LR kraštovaizdžio politikos kryptių aprašo įgyvendinimu susijusios funkcijos,:

- Visuomeninės Anykščių rajono kraštovaizdžio komisijos darbo organizavimas;
- Švietimo, renginių, konkursų kraštovaizdžio srityje organizavimas;
- Bendradarbiavimas su kitomis savivaldybėmis kraštovaizdžio srityje;
- Ataskaitų apie LR kraštovaizdžio politikos įgyvendinimą rajono savivaldybėje Aplinkos ministerijai teikimas.

Politikos įgyvendinimo koordinavimui, efektyvesniam visų teisės aktais įvardintų funkcijų atlikimui, tarpinstituciniam bendradarbiavimui skatinti ir veiksmingam dialogui su gyventojais užtikrinti kraštovaizdžio srityje reikalinga sustiprinti savivaldybės administracijos Architektūros ir urbanistikos skyrių arba įkurti atskirą Kraštovaizdžio skyrių. Vykdamas nurodytas funkcijas, siekiant kurortinei savivaldybei prideramos aukštos kraštovaizdžio kokybės, būtina įkurti naują kraštovaizdžio architekto pareigybę, ir į savivaldybės administracijos komandą priimti specialistą, turintį specialų išsilavinimą ir kompetenciją kraštovaizdžio architektūros, kraštovaizdžio geografijos, kraštotvarkos ar želdynų formavimo klausimuose.

Atskiras Kraštovaizdžio skyrius, be nurodytų aukščiau, perimtų Architektūros ir urbanistikos skyriaus funkcijas, susijusias su dabar įvardijama „kraštovaizdžio, saugotinių medžių ir krūmų“ ir „kultūros paveldo vertybių apsaugos“ sritimis.

Tam, kad būtų pagerinta seniūnijų centrų, jų viešųjų erdvių, įvažiavimų į gyvenvietes ir miestus tvarkymas ir priežiūra, siūloma įkurti apželdintųjų etatus seniūnijose.

Finansiniai ištekliai. Politikos įgyvendinimui reikalinga sutelkti ir efektyviai naudoti savivaldybės, nacionalinio biudžeto ir Europos struktūrinių bei Kaimo plėtros fondų lėšomis, ieškoti vietos veiklos grupių, vietos verslo paramos.

Savivaldybių draustinių bei paveldo objektų apsauga ir tvarkymas finansuojami iš savivaldybių biudžetų lėšų.

Visoms (tiek valstybės, tiek savivaldybės) saugomoms teritorijoms tvarkyti ir prižiūrėti, pažintiniam turizmui plėtoti, švietėjiškai, kultūrinei ir kitai veiklai taip pat gali būti naudojamos specialiųjų programų lėšos, tikslinės juridinių ir fizinių asmenų įmokos bei lėšos, kitos teisėtai įgytos lėšos.

Kraštovaizdžio veiklos dažnai yra tarpsektorinės, todėl didelis efektas pasiekiamas derinant skirtingų veiklų finansavimui skiriamus išteklius:

- vystant, atnaujinant, rekonstruojant teritorijas kompleksiskai, kooperuojant skirtingų sektorių instrumentus ir lėšas;
- jungiant savivaldybės ir atskirų valstybės sektorių pastangas ir lėšas tam tikroms teritorijoms saugoti, tvarkyti, atkurti, įrengti (pavyzdžiui, savivaldybė ir Anykščių regioninio parko direkcija; savivaldybė ir Anykščių miškų urėdija; savivaldybė ir Kultūros paveldo departamentas ir t.t.);

Esant palankiam ir geranoriškam savivaldybės administracijos ir savivaldybės įstaigų ir įmonių bendradarbiavimui dalis organizacinių Politikos įgyvendinimo veiksmų gali būti atlikti ir savanoriškai.

11. Baigiamosios nuostatos

Pateiktos Politikos kryptys orientuotos į 2015-2020 m., tačiau gali būti priimtas sprendimas šio dokumento strategines nuostatas skelbti galijančias neterminuotai.

Įgyvendinant Anykščių rajono kraštovaizdžio politikos krypties dokumentą, kasmet turi būti atitinkamai papildomas Strateginis Anykščių rajono savivaldybės veiklos planas, kuriame numatomi konkretūs įgyvendinimo darbai, rengiami teritorijų planavimo dokumentai, švietėjiškos ir kitos veiklos, atsakingi skyriai, finansavimas.

Politikos įgyvendinimo priežiūrai savivaldybės direktoriaus įsakymu įkuriama patariamoji visuomeninė komisija (toliau – Komisija) arba darbo grupė, kurią sudarytų šį dokumentą įgyvendinančių organizacijų, įstaigų, seniūnijų, vietos veiklos grupių, bendruomenių, Pasaulio anykštėnų bendruomenės, mokymo įstaigų atstovai, Anykščių krašto kultūros žmonės.

Komisijos veiklos pagrindas – kiekvieno komisijos nario ir jo atstovaujamos institucijos, organizacijos interesų, keliamų tikslų išreiškimas ir koordinacija.

Ši Komisija rinktųsi pagal poreikį, tačiau ne rečiau kaip 2 kartus į metus, jos vadovas – Savivaldybės meras, pavaduotojai – vyriausiasis architektas ir kraštovaizdžio architektas. Inicijuoti Komisijos posėdžio sukvietimą gali kiekvienas jos narys. Komisija turėtų rinktis, jei nors 3 jos nariai (ne savivaldybės administracijos darbuotojai tokį pageidavimą išreiškia.

Komisijos funkcijos:

I. priimti sprendimus, dėl:

- būtinybės rengti architektūrinius konkursus atskirųjų želdynų ir viešųjų erdvių tvarkymo projektų rengimui
- atskirų planų ir projektų viešinimo, gyventojų supažindinimo, konsultavimosi ir įtraukimo strategijos

II svarstyti ir teikti Savivaldybės Tarybai išvadas ir pasiūlymus dėl:

- atskirų teritorijų tvarkymo projektų sprendinių kokybės kraštovaizdžio apsaugos ir tvaraus tvarkymo požiūriu
- atskirų vystymo planų, programų poveikio kraštovaizdžiui masto
- kraštovaizdžio švietimo, mokymo veiklų
- tinkamo gyventojų įtraukimo, jų dalyvavimo priimant sprendimus, susijusius su kraštovaizdžio pokyčiais

III. teikti metines ataskaitas ir pasiūlymus Savivaldybės tarybai dėl Politikos veiksmų keitimo, papildymo

Priedai

3 priedas
Projektas

Patvirtinta
Anykščių rajono savivaldybės
tarybos.....
sprendimu Nr. ....

Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politikos kryptys

I. Bendrosios nuostatos

1. Anykščių rajono savivaldybės Kraštovaizdžio politikos kryptys – tai ilgos trukmės strateginis dokumentas, įteisinantis savivaldybės kraštovaizdžio formavimo viziją, tikslus, uždavinius ir veiksmus 2015-2020 m., jų įgyvendinimui būtinas priemones ir išteklius.

2. Šis Dokumentas:

– remiasi Europos kraštovaizdžio konvencija (Florencija, 2002), ET Ministrų komiteto Rekomendacija CM/Rec(2008)3 valstybėms narėms dėl Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimo gairių (priimta Ministrų komiteto 2008 m. vasario 6 d. 1017-ajame posėdyje), Jungtinių Tautų konvencija Dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimančiam sprendimams ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais (Orhus, 1998), Europos Vietos savivaldos chartija (1985, Strasbūras).

– įgyvendina Lietuvos kraštovaizdžio politikos krypties aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gruodžio 1 d. nutarimu Nr. 1526 ir jo įgyvendinimo priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 22 d. nutarimu Nr. 909, Lietuvos Respublikos vietos savivaldos, aplinkos, saugomų teritorijų, želdynų, teritorijų planavimo ir kitų įstatymų ir teisės aktų nuostatas, Anykščių rajono savivaldybės patvirtintais teritorijų planavimo dokumentais ir strateginiais veiklos planais.

3. *Dokumento teisinis pagrindas – Europos kraštovaizdžio konvencijos 4 straipsnis, kuriuo teigiama, kad kiekviena šalis šią Konvenciją, konkrečiai 5 ir 6 straipsnius, įgyvendina pagal savo valdžių padalinimą, laikydamasi savo konstitucinių principų ir administracinės tvarkos, gerbdama subsidiarumo principą ir atsižvelgdama į Europos vietos savivaldos chartiją, Konvencijos aiškinamosios ataskaitos 48 paaiškinimas, kad vietos ir regiono valdžios institucijoms bei jų grupėms užtikrinama teisė oficialiai dalyvauti įgyvendinant Konvencijos nuostatas ir ET Ministrų komiteto Rekomendacijos CM/Rec(2008)3 valstybėms narėms dėl Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimo gairių bendrųjų principų I.1 nurodymas D, kad regionų ir vietos valdžios institucijos savo kompetencijos ribose turėtų parengti specialias ir (arba) sektorines kraštovaizdžio strategijas.*

II. Anykščių rajono savivaldybės įsipareigojimai,
susiję su Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos įgyvendinimu

4. Įgyvendindama Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politiką ir Europos kraštovaizdžio konvenciją, Anykščių rajono savivaldybė :

- *tvirtina* šį dokumentą; nustato ir įgyvendina vietinę kraštovaizdžio politiką, pripažindama ir įteisindama poreikį ir būtinybę išsaugoti krašto identitetą formuojantį kraštovaizdžio charakterį, išlaikyti ir didinti kultūrinio kraštovaizdžio ir gyvenamosios aplinkos kokybę, derinti ir stiprinti ekologines, estetiškes, etines ir ekonomines kraštovaizdžio funkcijas;
- *siekia*:
  - skatinti kraštovaizdžio pažinimą, organizuoti kraštovaizdžio tyrimus, kurie nustatytų jo tipus ir teritorinius vienetus, išanalizuotų dinامينius ir struktūrinius pokyčius lemiančius veiksniai, įvertintų kraštovaizdį įvairovės, ekologinės apsaugos ir kitais požiūriais;
  - saugoti kraštovaizdžio teritorinių vienetų ir jų sudedamųjų dalių įvairovę, gamtinį kraštovaizdį ir gamtinius rekreacinius išteklius;
  - numatyti priemones istoriškai susiklosčiusioms kultūrinio kraštovaizdžio erdvinėms struktūroms išsaugoti, propaguoti ir plėtoti tradicinę etnografiniam Aukštaitijos regionui būdingą kraštovaizdžio tvarkymo priemonių įvairovę;
  - užtikrinti kraštovaizdžio ekologinį stabilumą, biologinės įvairovės apsaugą, vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir bendrijų tinkamų buveinių išsaugojimą ir optimalų kraštovaizdžio tvarkymą:
    - sudarant sąlygas ekosistemoms visaverčiai egzistuoti kultūrinio kraštovaizdžio struktūroje;
    - optimizuojant urbanizaciją, technogenizaciją ir žemės ūkio plėtrą, žemės naudojimo ir žemėvaldų teritorinę struktūrą;
    - numatant ir rezervuojant teritorijas, kur kraštovaizdis galėtų vystytis natūraliai.
  - racionaliai naudoti kraštovaizdžio teritorinį erdvinį potencialą – sudaryti sąlygas atkurti kraštovaizdžio išteklius, skatinti pažeistų kultūrinio kraštovaizdžio teritorinių vienetų atkūrimą, prastai funkcionuojančių atnaujinimą;
  - įteisinti kraštovaizdį kaip svarbią žmonių gyvenamosios aplinkos sudedamąją dalį, gamtos ir kultūros paveldo įvairovės raišką ir jų savasties pagrindą;
  - integruoti kraštovaizdžio apsaugos, tvarkymo ir planavimo nuostatas į teritorijų planavimą ir kiekvieną kitą sritį, galinčią turėti poveikį kraštovaizdžiui;
  - kraštovaizdžio pokyčius reguliuoti planavimo priemonėmis;
  - parengti teisės aktus, kurių reikia kraštovaizdžio apsaugai, naudojimui, tvarkymui ir planavimui užtikrinti;
  - tobulinti visuomenės, viešųjų ir privačių asmenų supratimą apie kraštovaizdžio vertę ir vaidmenį visuomenės raidai ir žmogaus gyvenamosios aplinkos kokybei, sąmoningumą ir atsakomybę už kraštovaizdžio politikos įgyvendinimą;
  - skatinti kraštovaizdžio specialistų kvalifikacijos kėlimą, kurti kraštovaizdžio politikos, apsaugos, tvarkymo ir planavimo daugiadalykes mokymo programas, organizuoti atitinkamus mokyklų kursus;
  - koordinuoti valstybės ir savivaldybių institucijų veiksmus taikant ir įgyvendinant kraštovaizdžio apsaugą, tvarkymą ir planavimą reglamentuojančius teisės aktus.

5. *Užtikrinant kraštovaizdžio – gamtinio, agrarinio, urbanizuoto – formavimo socialines, ekonomines ir ekologines funkcijas, siekiama, kad jo formavimo priemonės būtų:*

- pagrįstos moksliskai (atsižvelgiant į jo erdvinę struktūrą, jame vykstančius procesus, istorinę raidą, vertybes ir funkcijas), remtis gerąja gretimų savivaldybių, Lietuvos ir kitų šalių praktika;
- subalansuotos taip, kad kultūrinis kraštovaizdis būtų biologiškai visavertis, informatyvus, estetiškas, socialiai priimtinas, patogus ir ekonomiškasis;

- diferencijuotos pagal kraštovaizdžio tipą ir jo funkcinio naudojimo prioritetus, remtis darnaus vystymosi priincipais;
- vykdomos teisės aktų nustatyta tvarka ir įtraukiant visuomenę parengtus ir patvirtintus strateginius ir teritorijų planavimo dokumentų, tvarkymo projektų pagrindu.

6. *Užtikrinant darnią kraštovaizdžio architektūrinę erdvinę kompoziciją, siekiama:*

- palaikyti ir didinti kraštovaizdžio erdvinį raiškumą;
- palaikyti ir reguliuoti informacinę kraštovaizdžio įvairovę;
- individualizuoti formuojamo kraštovaizdžio erdvines struktūras;
- kraštovaizdį formuoti vadovaujantis gamtos ir architektūros dermės principu.

III. Anykščių rajono kraštovaizdžio struktūra, savybės ir vertybės

7. Anykščių rajono teritorija yra Vidurio Pabaltijo žemumų ir Baltijos aukštumų ruožuose, joje išsiskiria molinga banguota, retai upelių slėniais išvagota *Nevėžio lyguma*, *Vakarų Aukštaičių* mažai miškinga smėlinga ir molinga banguota agrarinė *plynaukštė* (jos dalys yra yra Bukonių–Veprių (Viešintų) moreninis gūbrys, Šimonių girios deltinė lyguma), *Aukštaičių aukštumos* (su stačiais ir apystačiais kalvotais, giliai sudėtingai daubotais, pelkingais ir ežeringais vietovaizdžiais) ir 2-4 terasų gilus miškingas *Šventosios vidurupio slėnis*.

8. Anykščių rajono nekilnojamas kultūros paveldas yra gausus, įvairus, svarbus istorine, kraštovaizdine, urbanistine, architektūrine, menine prasme. Daugelis vertingiausių kultūros paveldo objektų ir vietovių yra raiškiose gamtinėse struktūrose, sudaro vizualiniais, erdviniais-kompoziciniais, semantiniais ryšiais susietas sancaupas prie svarbesnių upių (Šventosios, Anykštos, Pienios), jų prieslėniuose, prekybos kelių sankryžose, kiti – didesnėse senosiose gyvenvietėse ir šalia jų, didžiosiose dabartinėse gyvenvietėse (Anykščiuose, Kavarske, Svėdasuose, Kurkliuose, Troškūnuose). Šeimyniškių kompleksas (Voruta) yra vienas iš šalies valstybingumo centrų, Lietuvos istorinio paveldo stuburo dalis, o Anykščių miestas – vienas iš valstybės kultūros paveldo reprezentacinių centrų.

9. Anykščių rajone yra 10 nekilnojamųjų kultūros vertybių sancaupos arealų: Visėtiškių, Butėnų, Kurklių ir Knitiškių arealuose dominuoja archeologijos paveldo objektai; Anykščių, Kavarsko, Svėdasų, Antalinos arealai yra mišrūs; Maleišių ir Troškunų areale dominuoja architektūros paveldo vertybės. Svarbus siaurojo geležinkelio kompleksas.

10. Anykščių krašto gamtinį identitetą formuoja raiškus savo reljefu, vandens telkiniais, archeologinio, dvarų ir sakralinio paveldo objektais miškingas ir mozaikiškas kraštovaizdis; ypatingai svarbus Šventosios slėnis, jo tiek abiotinės (atodangos), tiek biotinės (biologinė įvairovė, retos rūšys, jų buveinės) vertybės. Nedideliame atstume esančios lyguminės rajono dalys sustiprina emocinį kalvotų arealų įspūdį ir yra geras fonas kultūros paveldo objektų eksponavimui.

11. Visa teritorija, visas kraštovaizdis yra vertingas kaip anykštėnų istorijos, tapatybės, gyvenimo kokybės dalis, sistema, užtikrinanti visuomenės biologinį egzistavimą ir emocinę savijautą, yra reikšmingas išteklius visai ūkinei veiklai, padedantis kurti darbo vietas, asmeninę ir visuomeninę gerovę.

12. Saugomos jo imanentinės vertybės - įvairovė, tapatybė, išskirtinumas; derinamos tarpusavyje ir palaikomos ekologinės, estetinės, ekonominės, etinės/istorinės funkcijos.

13. *Vyraujantis išsaugojimo (konservacinis) prioritetas turi būti skiriamas imanentiniui, įvairovės, kompleksiniu požiūriu vertingiausiems kraštovaizdžio kompleksams:*

- Šventosios ir jos intakų slėniams ir apyslėniams;
- Rubikių ežerynui;

- giliais slėniai suskaidytoms ir ežerais paivairintoms Aukštaičių kalvotosioms moreninėms aukštumoms, apaugusioms įvairaus pobūdžio miškais;
- vertingų kultūros paveldo objektų sancaupų arealams, archeologijos, dvarų ir sakralinės architektūros bei kryždirbystės tradiciją reprezentuojantiems objektams ir vietovėms.

14. *Išsaugomas ir palaikomas didžiausią estetinę vertę ir gamtinį rekreacinį potencialą turinčių raiškiausių vertikaliosios sąskaidos atvirų ir pusiau atvirų erdvių teritorijų charakteris:*

- aukščiausia kompleksine estetinė kraštovaizdžio verte pasižyminčių Anykščių, Butėnų, Kurklių, Kavarsko ir Knitiškių kultūrinių arealų, esančių Nacionalinio kraštovaizdžio plano sprendiniais išskirtuose ypač saugomo šalies vizualinio estetinio potencialo - Storių kalvyno, Rubikų ežerono, Šventosios slėnio kraštovaizdžio arealuose;
- aukščiausia estetinė kraštovaizdžio verte pasižyminčių kitų Storių kalvyno, Rubikų ežerono, Šventosios slėnio kraštovaizdžio arealuose
- aukšta ir didelė estetinė verte pasižyminčios beveik visos rytinės kalvotosios rajono dalies, rajono šiaurės rytinės dalies tarp Jaros slėnio ir Svėdasų arealų;
- potencialiai didelė estetinė verte pasižyminčios banguotos plynaukštės ir Viešintų gūbrio arealų, ypač jo šiaurinės dalies arealų;
- estetiškai vertingų lygumose dominuojančių Troškūnų ir Antalinos kultūros paveldo objektų sancaupų arealų.

15. *Ekologinių kraštovaizdžio funkcijų išsaugojimo ir palaikymo kryptys:*

- erozijos mažinimas ir kontrolė bemiškėse teritorijose;
- žemėveikusių kontūringumo ir žemėnaudos mozaikiškumo palaikymas ir didinimas gamtinio karkaso teritorijose;
- melioracijos sistemų palaikymo ir vandentėkmių vagų renatūralizacijos procesu subalansuotas valdymas;
- pažeistų teritorijų ekologinio potencialo atkūrimas ir/arba pritaikymas naujai veiklai;
- biologinės įvairovės ir retų rūšių apsauga.

16. *Estetinių kraštovaizdžio funkcijų stiprinimo kryptys:*

- estetinių vertybių (arealų, vizualinių ašių, svarbių apžvalgai trasų, regyklų ir nuo jų atsiveriančių panoramų) lokalizacija ir įvertinimas;
- estetiškų kraštovaizdžio elementų (architektūriniu požiūriu vertingų statinių, įrenginių, žemės ūkio kultūrų spalvinės gamos, kryžiai, stogastulpiai, koplytstulpiai, būdingos tvoros, pavieniai medžiai, jų gupės, alėjos, rieduliai ir monumentai) apsauga visoje savivaldybės teritorijoje;
- estetiškai vertingų arealų charakterio apsauga, vertybių priežiūra, išryškėjimas;
- estetiškai skurdžių arealų architektūrinės kompozicijos turtinimas.

17. *Ekonominių kraštovaizdžio funkcijų subalansavimo kryptys:*

- Pripažinti ir saugoti kraštovaizdį, jo charakterį, savybes kaip svarbų vystymosi išteklių;
- Atsižvelgiant į rajono vystymosi prioritetus, vertinti, kiek kokios ūkinės veiklos yra tarpusavyje suderinamos ir užtikrinti, kad nebūtų mažinamas kitoms ūkinėms veikloms būtinų išteklių kiekis ir kokybė;
- Siekti kompleksinio, darnaus, tausojančio vystymosi, optimizuoti kraštovaizdžio urbanizacijos, technogenizacijos ir žemės ūkio plėtrą;
- Didinti kraštovaizdžio tvarkymo kokybę ir efektyvumą (architektūrine, technologine, organizacine prasme).

IV. Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio vizija ir formavimo tikslai

18. *Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio vizija yra: formuoti turizmui palankų kraštovaizdį, išsaugojusį vietovės gamtinį ir kultūrinį išskirtinumą, skatinantį pasididžiavimą savo kraštu, aktyvinantį kūrybines galias, kuriantį bendruomenės sveikatą, laimę ir gerovę.*

19. *Turizmui palankus kraštovaizdis – tai kultūrinis, aukštus gyvenimo kokybės ir aplinkos tvarumo standartus atitinkantis kraštovaizdis:*

- Saugus, sveikas, švarus, gyvas, ekologiškai stabilus;
- Turintis ryškų gamtinį ir kultūrinį identitetą;
- Funkcionalus, formuojamas efektyviai ir kryptingai išnaudojant jo potencialą;
- Estetiškas, informatyvus;
- Demonstruojantis harmoningus žmogaus ir gamtos santykius, aukštą architektūros kokybę;
- Kuriamas planingai, profesionaliai, tarantis su visuomene.

20. *Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio formavimo tikslai 2014-2020 m:*

20.1 Vystyti teritorijas taip, kad nebūtų mažinami ir silpninami svarbūs žmonių oriam gyvenimui ir darniam ūkio vystymuisi būtini kraštovaizdžio ištekliai;

20.2. Visoje savivaldybės teritorijoje išsaugoti ir tikslingai plėtoti visas (ekologines, estetines, ekonomines ir etines/istorines) kraštovaizdžio funkcijas;

20.3. Stiprinti esamą ir atsakingai vystyti naują kraštovaizdžio identitetą;

20.4. Suteikti savivaldybės apsaugos statusą vietinės reikšmės kraštovaizdžio vertybėms;

20.5. Sprendimus dėl kraštovaizdžio keitimo priimti tik išnagrinėjus vietovės charakterį ir įvertinus numatomos veiklos poveikį kraštovaizdžiui, numčius neigiamą poveikį mažinančias priemones;

20.6. Diferencijuoti ūkines veiklas, jų intensyvumą, išraišką pagal kraštovaizdžio charakterį ir vertę;

20.7. Erdviškai rajone ir kiekvienu konkrečiu atveju subalansuoti planavimo, apsaugos, tvarkymo, atkūrimo ir performavimo (kūrimo) veiklas;

20.8. Įgyvendinti šių teritorijų planavimo ir strateginių planavimo dokumentų sprendinius:

20.8.1. strateginio plėtros plano (2012-2019) ir veiklos plano (2014-2016); rajono savivaldybės bendrojo plano (2008);

20.8.2. rajono ir miesto turizmo ir rekreacijos specialiojo plano (2012);

20.8.3. Anykščių miesto neužstatytų erdvių ir kraštovaizdžio formavimo specialaus plano (2012).

20.9. Organizuoti želdynų kūrimą taip, kad kad Anykščių mieste būtų pasiekti kurorto statusą turinčių miestų atskirųjų rekreacinių želdynų norminiai kiekiai;

20.10. Visiems rajono atskiriesiems želdynams parengti tvarkymo projektus ir juos įgyvendinti;

20.11. Vystyti kraštovaizdžio lauko informacinę sistemą, kad visuomenei būtų prieinama informacija apie kraštovaizdį, jo išskirtines savybes, vertybes (sukurti informacinių ženklų, nuorodų, stendų sistemą, pažymėti svarbiausias vandentėkmes (upių, ežerų pavadinimus) ir kt.);

20.12. Įgyvendinti Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašo nuostatas;

20.13. Įgyvendinti Europos kraštovaizdžio konvencijos nuostatas.

V. Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio formavimo principai

21. *Siekiant numatytos kraštovaizdžio vizijos, reikia laikytis šių principų:*

- Skatinti darnų, ateities kartų interesų nepažeidžiantį, teritorijų planavimo dokumentais nustatytą tausojantį vystymąsi;
- Siekti, kad kuriamas kultūrinis kraštovaizdis būtų biologiškai visavertis (sveikas, švarus, ekologiškai stabilus), informatyvus, estetiškas, socialiai priimtinas (atspindėtų tautos, visuomenės, bendruomenės istoriją ir etinius principus), patogus ir ekonomiškai (funkcionalus);
- Formuoti kraštovaizdį įvertinant jo charakterį (teritorinę erdvinę struktūrą), vykstančius gamtinius procesus, istorinę raidą, vertybes ir funkcijas;
- Plėtoti ir derinti kraštovaizdžio pažinimo ir tyrimų, planavimo, apsaugos, tvarkymo, kūrimo, švietimo veiklas, diferencijuotai taikant išsaugojimo, atkūrimo, atnaujinimo, performavimo metodus;
- Formuoti sąmoningą visuomenės požiūrį į kraštovaizdį kaip vieną svarbiausių žmogaus gyvenamąją aplinką formuojančių veiksnių;
- Taikyti aukštus profesinius reikalavimus teritorijų projektavimui, įgyvendinimui ir sukurtos būklės palaikymui, tvarkymui;

22. *Siekiant formuoti turizmui palankų kultūrinį kraštovaizdį, reikia laikytis šių principų:*

22.1. *Siekiant užtikrinti kraštovaizdžio sveikumą ir ekologinį stabilumą:*

- Palaikyti gerą aplinkos būklę (švarus oras, vanduo, dirvožemis);
- Darniai ūkininkauti, tvarkyti ir saugoti miškus;
- Koncentruotai plėtoti pramonę;
- Plėtoti ekologinį, tausojantį aplinką žemės ūkį kalvotose žemėse;
- Taikyti agrarines aplinkosaugos priemones, orientuotas dirvų erozijai ir defliacijai mažinti, biologinei įvairtovei ir retoms rūšims išsaugoti, ekologiniam stabilumui didinti;
- Vertinti planuojamos ūkinės veiklos poveikį aplinkai ir išvengti didelio poveikio kraštovaizdžiui;
- Tvarkyti, valyti apleistas užterštas teritorijas, griauti bešeimininkius pastatus;
- Rekultivuoti pažeistas teritorijas (karjerus ir kt.);
- Saugoti biologinę įvairovę, retas rūšis, užtikrinti vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir bendrijų tinkamą buveinių išsaugojimą;
- Tikslingai formuoti vietinės reikšmės gamtinio karkaso teritorijas, žaliąsias jungtis ir žaliąją infrastruktūrą mieste ir kaime.

22.2. *Siekiant išsaugoti kraštovaizdžio gamtinį ir kultūrinį identitetą (išskirtinumą):*

- Saugoti gamtinę ir kultūrinę kraštovaizdžio įvairovę, pabrėžti ir puoselėti charakteringus bruožus;
- Palaikyti, propaguoti Aukštaitijos etnografiniam regionui būdingą kraštovarkinę veiklą, gyvenviečių erdvinę struktūrą, puoselėti ir kurti tradicinius kraštovaizdžio elementus ir architektūros formas;
- Atgaivinti dvarų, žydišką, vyndarystės kultūrą;
- Saugoti, gaivinti ir kūrybiškai plėtoti senąsias su konkrečiomis vietovėmis susijusias tradicijas, amatus, mitus, legendas, pasakojimus;
- Išplėtoti turizmo informacijos, specialistų, vaikų ir bendruomenių švietimo apie savo krašto ypatybes sistemą.

22.3. *Siekiant užtikrinti kraštovaizdžio funkcionalumą, efektyvų ir kryptingą rekreacinio potencialo išsaugojimą ir vystymą:*

- Siekti antrinio įsavintų teritorijų panaudojimo (konversija, modernizavimas)
- Vystyti teritorijas kompleksiskai

- Planingai ir nuolat atnaujinti, modernizuoti infrastruktūrą (kelius, tinklus, šilumos ūkį, apšvietimą ir pan.).
- Laikytis nuostatos, kad kiekvienas teritorijos pertvarkymas turi padidinti teritorijos ekonominę vertę, pagerinti estetines savybes, tačiau nesusilpninti esamos vietovės ekologinio potencialo ir derėti prie vietovės gamtinio ir kultūrinio charakterio.

VI. Kraštovaizdžio pažinimas, tyrimai ir stebėseną.

23. Kraštovaizdžio pažinimas, konkrečioje teritorijoje numatomų apsaugos ir tvarkymo, formavimo veiklų mokslinis pagrindimas, o vėliau, po atliktų veiksmų - jo būklės stebėseną yra būtina darnaus vystymosi sąlyga.

24. *Plėtojant kraštovaizdžio pažinimą:*

24.1. *siekama, kad:*

- kiltų projektavimo ir planavimo kokybė (rengėjai turi atitinkamą kvalifikaciją ir naudoja naujausią esamą informaciją apie kraštovaizdį ir kt.);
- informacija apie Anykščių kraštovaizdį būtų gausinama, atnaujinama, lengvai prieinama;
- didžiausią ekologinę, estetinę, kultūrinę, resursinę vertę turinčios Anykščių rajono teritorijos būtų pakankamai iširtos, vertybės – inventorizuotos, nustatyta jų būklė ir reikalingos tvarkymo priemonės
- prieš priimant sprendimus dėl tam tikrų vietovių kraštovaizdžio tvarkymo priemonių taikymo ir eiliškumo, būtų nustatytos vietos bendruomenių jiems suteikiamos vertės ir į jas atsižvelgiama;
- užtikrintas pakankamas informacijos apie vietovės kraštovaizdį kiekis vietoje (saugomose teritorijose, prie saugomų objektų, rekreacinėse teritorijose, viešosiose erdvėse, prie kelių ir kt.);

24.2. *Įgyvendinami šie veiksmai*

- sukurti bendrą informacijos apie Anykščių kraštą duomenų bazę (populiarūs, meniniai ir moksliniai leidiniai, spaudiniai, įvairialaikė turizmo sektoriaus informacija, kartografinė medžiaga, tyrimų duomenys, su kraštovaizdžiu susijusių meninių, gražiausiai tvarkomų teritorijų konkursų, plenerų medžiaga, ir pan.), kurią saugotų, pildytų ir pateiktų visuomenei Anykščių viešosios bibliotekos Kraštotyros skyrius;
- atlikti kraštovaizdžio morfologinį rajonavimą apylinkių ir vietovių lygmenyje ir parengti Anykščių regioninio parko kraštovaizdžio erdvinės struktūros identifikavimo schemą M 1:10 000;
- numatant rengti didesnių teritorijų kompleksinius planus, gamtinio karkaso ar žaliosios infrastruktūros vystymo projektus upių slėniuose arba kalvotose seniūnijose, atlikti kraštovaizdžio morfologijos studijas M 1:10 000 - 1:5000;
- siekiant nustatyti erozinių šlaitų jautrumą ūkinei veiklai ir rekomendacijas jų apsaugai ir naudojimui, atlikti Šventosios slėnio erozinių šlaitų morfologinius (nustatant aukščio, polinkio kampo) ir inžinerinius-geologinius tyrimus Anykščių mieste;
- siekiant nustatyti Šventosios kraštovaizdžio draustinyje esančio kelio tolimesnes naudojimo ar/ir perkėlimo galimybes, atlikti Šventosios slėnio (atodangų) ties Mikierių kilpomis inžinerinius-geologinius tyrimus;
- atnaujinti ir skaitmenizuoti rajono želdinių ir želdynų inventorizaciją;
- įregistruoti visų atskirųjų želdynų sklypų ribas Nekilnojamojo turto registre;
- inventorizuoti medžių alėjas šalia valstybinių ir savivaldybės kelių, įvertinti jų būklę bei apsaugos galimybes;
- iširti vietovių estetines vertybes, inventorizuoti taškus ir trasas, reikšmingas vizualines jungtis, kurios svarbios rajono identitetai atspindinčių kraštovaizdžio kompleksų, objektų, ženklų apžvalgai ir suvokimui, sudaro bendrą įspūdį apie rajoną, Anykščių

miestą ir kitas gyvenvietes (nustatyti gamtines ir kultūrinės dominantes ir kitus formantus, linijas, spalvas, tekstūras, asociacines ir kitas vertes), (pagrindines vizualines ašis (trasas), taškus (regyklas));

- kiekvienoje seniūnijoje – aptarti, kokie elementai, objektai, kompleksai, savybės yra atskirų vietovių identiteto dalis ir kaip tai turėtų būti išryškinta, saugoma – nustatyti, kokias vertes tam tikroms kraštovaizdžio ypatybėms ar elementams teikia visuomenė;
- Sukurti rajono lauko informavimo sistemą (pastatyti informacinius ženklus su upių, ežerų pavadinimais, paženklinėti geografinius rajono ekstremumus – aukščiausią ir žemiausią tašką, 3 upių (Šventosios, Nevėžio ir Lėvens) baseinų takoskyrą, aukščiausią skardį ir pan.);
- Kurti ekskursijas, atskleidžiančias Anykščių kraštovaizdžio įvairovę: nuo lygumų iki kalvotųjų aukštumų, nuo pelkių iki upių slėnių.

25. *Vadovaujantis LR aplinkos monitoringo įstatymu, vykdyti savivaldybės kraštovaizdžio stebėseną pagal šias sritis:*

- vizualinės būklės stebėseną, vertinant charakteringas Anykščių miesto identitetą atspindinčias panoramas
- Želdynų ir želdinių būklės stebėseną atskiruosiuose želdynuose ir svarbiausiose gatvėse

26. Kartu su savivaldybės kraštovaizdžio monitoringo programa parengiamos konkrečių stebėjimų ir surinktų duomenų analizės metodikos, metodai, nurodomos darbų apimtys. Stebėsenos dalis yra kasmetinė surinktų duomenų analizė, palyginant rezultatus su Lietuvos, kitų savivaldybių, Anykščių regioninio parko atliekamų tyrimų, kitų sričių valstybinio monitoringo duomenimis, taip pat – kaitos tendencijų nustatymas ir jų paaiškinimas.

VII. Kraštovaizdžio planavimas

27. *Siekiant optimizuoti teritorijų planavimą ir projektavimą:*

27.1. *siekama:*

- Įgyvendinti miesto ir rajono bendrųjų, turizmo ir rekreacijos, Anykščių miesto neužstatytų erdvių kraštovaizdžio formavimo ir poilsio organizavimo specialiųjų planų sprendinius;
- Praktikuoti darnų vystymąsi ir planuoti kompleksiskai: pereiti nuo infrastruktūros objektų prie teritorijų planavimo ir projektavimo, kompleksiskai sprendžiant vietovių problemas;
- Užtikrinti nuoseklų aukštesnių planavimo lygmenų dokumentų strateginių formuluočių detalizavimą žemesnio rango planavimo dokumentuose;
- Kraštovaizdžio požiūriu kokybiškus sprendimus pagrįsti konkrečiais kraštovaizdžio tyrimais ir nustatyta jo verte, tame tarpe – ir atskirų bendruomenių priskiriama verte;
- Planuojant teritorijas atkreipti dėmesį į visas kraštovaizdžio funkcijas ir jų tolimesnį vystymą;
- Užtikrinti, kad konkrečioje teritorijoje, priklausomai nuo jos ypatybių būtų derinama kraštovaizdžio apsauga, tvarkymas, ūkinių veiklų plėtra ir geros kraštovaizdžio būklės ar/ir jo funkcijų atkūrimas;
- Užtikrinti, kad kraštovaizdžio (teritorijų) tvarkymo projektai (sprendžiantys reljefo formavimo, vandens nuvedimo, apželdinimo, mažosios architektūros klausimus) būtų sudėtinė kiekvieno savivaldybės ir ES lėšomis finansuojamo projekto ir visų rekreacinių sklypų detaliųjų planų privaloma dalis, kurią rengti turi profesionalai;
- Užtikrinti teritorijų planavimo dokumentų sprendinių strateginio ir planuojamų veiklų poveikio kraštovaizdžiui kokybišką vertinimą;
- Organizuoti renginius, skirtus planuotojų kvalifikacijos kėlimui kraštovaizdžio srityje;

- Plėsti visuomenės įtraukimą į planavimo procesą, aktyviau, naujomis formomis pristatyti visuomenei rengiamus projektus ypač akcentuojant bendradarbiavimą su bendruomenėmis.

27.2. įgyvendinami šie veiksmai

- Sukurti estetinių išteklių apsaugos ir pasigėrėjimo Anykščių kraštu sistemą (keisti rajono ir miesto BP arba rengti SP), kurioje būtų sujungti visi esami ir numatyti nauji krašto vertybes demonstruojantys apžvalgos taškai, trasos. Numatyti sprendinius, kurie:
  - įvardintų vietovių estetines vertybes (gamtines ir kultūrinės dominantes ir kitus formantus, linijas, spalvas, tekstūras, asociacines ir kitas vertes), jų suvokimui palankiausias vietas (pagrindines vizualines ašis (trasas), taškus (regyklas))
  - nurodytų atsiveriančių identitetą formuojančių vaizdų apsaugos ir tvarkymo reikalavimus ir priemones;
  - apžvalgos taškai ir trasos turėtų būti diferencijuoti, jų infrastruktūros kiekis numatomas atsižvelgiant į vertybių pobūdį ir jų apžvalgos kampą;
  - įteisinti nustatytas vietas rekreacinės paskirties sklypais, kurti atitinkamą infrastruktūrą ir informacijos sistemą vietovėse, pateikti informaciją per TIC;
  - parengti pasiūlymus dėl estetinių išteklių apsaugos privačiuose sklypuose, derėtis dėl jų pasirašymo su privačių sklypų savininkais.
- Išnagrinėti Šventosios kraštovaizdžio draustinyje esančio kelio ties Mikierių kilpomis perkėlimo galimybę, parengti atitinkamą projektą;
- Sukurti bandomuosius vietinio gamtinio karkaso teritorijų tvarkymo projektus mieste ir kaime;
- Sukurti 5 metų trukmės Želdynų ir želdinių veisimo ir tvarkymo programą Anykščių miestui, ir rajonui (joje turi būti numatytas darbų apimtis, eiliškumas, lėšos, programa turi būti apsvarstyta su visuomene);
- Iki 2020 m. parengti visų gyvenviečių viešųjų erdvių ir atskirųjų želdynų tvarkymo projektus;
- Iki 2016 m. parengti svarbiausių gėlynų projektus;
- Įvesti kūrybinių konkursų praktiką, kvalifikuotai rengti technines užduotis, recenzuoti planavimo/projektavimo darbus, juos aktyviai svarstyti su visuomene.

VIII. Kraštovaizdžio apsauga

28. Siekiant išsaugoti ekologiškai svarbias teritorijas ir viso kraštovaizdžio sveikumą ir gyvybingumą:

- Įgyvendinami Anykščių miesto neužstatytų erdvių kraštovaizdžio formavimo ir poilsio organizavimo specialiojo plano sprendiniai;
- Bendrojo plano gamtinio karkaso brėžinyje nurodytose gamtiniame karkase esančiose agrarinėse teritorijose, kuriose nustatytas kraštovaizdžio natūralumą atkuriančių arba jo natūralumą palaikančių ir stiprinančių elementų išsaugojimo, gražinimo ir gausinimo poreikis, kuriami ir įgyvendinami gamtinio karkaso teritorijų tvarkymo projektai, kuriuose būtų numatyta želdinių juostomis, grupėmis, gojais skaidyti didelio ploto žemės ūkio žemėnaudas, kuriant agrarinių želdinių salas, ne tik atliekančias ekologines funkcijas, bet ir pabrėžiančias kalvotumą, didinančias vietovių estetinį potencialą;
- Kuriami žaliosios infrastruktūros ir žaliųjų jungčių įrengimo ar tvarkymo projektai, skirti atkurti ar sustiprinti ekologines Šaltupio, Marčiupio, Valaukio, Anykštos, bevardžių upelių slėnių funkcijas. Esant galimybei tose teritorijose kuriami ekologinės paskirties

želdynai, jų projektuose, be kitų sprendžiami ir šių teritorijų ekologizavimo klausimai, antropogeninės apkrovos didinimas nenumatomas;

- Atkuriamą galimybę laisvai praieti upelių pakrantės apsaugos juostomis;
- Parengiamos Anykščių mieste esančių Šventosios slėnio šlaitų tvarkymo rekomendacijos (SP), kuriose įvardintos Šventosios ir jos intakų slėnių šlaitų morfologinės savybės, geoekologinė svarba, jautrumas/atsparumas erozijai ir ūkinei veiklai, numatytos rekomendacijos jų apsaugai ir tvarkymui (įvertintos performavimo, statybų, technogeninių dangų įrengimo, želdinių formavimo/pertvarkymo apimtys, pasekmės ir galimybės, įvardinta, ar, ir kokios būtinos vandens nuvedimo priemonės ir pan.);
- Parengta atmintinė ūkininkams ir privačių namų valdų savininkams apie tai, kaip reikėtų tvarkyti ežerų, upelių pakrantes ir jų slėnių šlaitus.

29. Estetinių išteklių apsauga aukšto vaizdingumo teritorijose pripažystama svarbia ateities kartoms ir jų išsaugojimas ginamas kaip viešasis interesas:

29.1. Laikomasi šių principų:

- išsaugoti krašto identitetą formuojančių vietovių architektūrinės, kompozicines, erdvines ypatybes, kultūrinės ir gamtinės kilmės vizualines dominantes, vizualinių ašių charakteringas savybes;
- išsaugoti viešajam naudojimui krašto identitetą formuojančių vietovių apžvalgą garantuojančias teritorijas (regyklas), vertingus vizualinius ryšius, atsiveriančius judant keliais, svarbiausiomis gatvėmis;
- palaikyti ir tinkamai reguliuoti kultūros paveldo objektų vizualinių apsaugos zonų, Anykščių regioninio parko buferinės zonos tvarkymą;
- kelti architektūros, projektavimo ir teritorijų planavimo kokybę;

29.2. palaikomas apžvelgiamumas ir gerinama estetinė būklė:

- svarbiausių kelių į Anykščius trasose;
- Anykščių miesto prieigose nuo svarbiausių įvažiavimų;
- gamtos ir kultūros paveldo vertybių teritorijose;
- turizmo trasose, rekreacinėse teritorijose, aplink turistų aptarnavimo objektus;
- vietose, kuriose stebėtojai geriausiai atsiskleidžia Anykščių rajono gamtos ir kultūros paveldas (poilsio ir apžvalgos aikštelės, bokštai).

29.3. Vengjama, o vaizdingiausiose teritorijose – atsisakoma šių estetinę vertę mažinančių veiklų:

- teršimo (sąvartynų, grunto sandėliavimo, nekontroliuojamų, nerektivuojamų karjerų įrengimo);
- užžėlimo aukšta žole, krūmais, medžiais;
- statinių ir infrastruktūros, želdinių nepriežiūros;
- vizualiai agresyvių komunalinės paskirties objektų (katilinių kaminai, aukštos įtampos linijos, mobiliųjų telefonų bokštai);
- didelio formato komercinių reklamos stendų.

29.4. taikomi šie kraštovaizdžio estetinių išteklių apsaugos veiksmai:

- krašto identitetą formuojančių vietovių estetinių charakteristikų nustatymas;
- Anykščių krašto identitetą formuojančių vaizdų (panoramų), vizualinių ašių estetinės vertės aprašus (aprašant pagrindinius kompozicinius principus, įvardijant gamtines ir kultūrinės dominantes ir kitus formantus, masteliškumą, būdingas linijas, spalvas, tekstūras, apžvalgos kampą, asociacines ir kitas vertes), apsaugos ir tvarkymo reikalavimų bei priemonių parengimas;
- kultūros paveldo objektų vizualinių apsaugos zonų reikalavimų išaiškinimų ir praktinių rekomendacijų parengimas;

- išorinės vaizdinės reklamos įrengimo ir statybos reikalavimų parengimas;
- pasiūlymų dėl viešam interesui svarbių estetinių išteklių apsaugos privačiuose sklypuose parengimas, derybos dėl jų pasirašymo su privačių sklypų savininkais;
- Anykščių rajono savivaldybės architektūros politikos parengimas ir patvirtinimas.

25. *Siekiant išsaugoti simbolines, asociacines, memorialines vertybes ir vietas:*

- simbolinės vertės aktualizuojamos vietovėse:
  - paženkinamas Latavos upelis, šalia pristatoma informacija apie jo vardo galimas sąsajas su Lietuvos vardo kilme, nurodomas ilgis ir kiti hidrografiniai duomenys;
  - tradicinės (Vėlinės, Rasos ir pan.), religinės šventės, istorinės datos ir datos, susijusios su iškilų asmenybių gyvenimu, minimos susijusiose vietovėse ir akcentuojant tų vietovių simbolines vertes.
- Sukuriama simbolinių, asociacinių, memorialinių vertybių ir vietovių suvokimo ir apsaugos edukacinė programa (įtraukiant vaizdo ir teksto interpretacijas), organizuojami geriausio Anykščių krašto mito, legendos ir pan. literatūriniai konkursai;
- Sudaromi specifiniai pažintiniai maršrutai, organizuojamos ekskursijos.

IX. Kraštovaizdžio tvarkymas

26. *Kraštovaizdžio tvarkymo veiksmų tikslai:*

- Išsaugoti ir atskleisti vertingąsias saugomų gamtinių ir kultūrinių kraštovaizdžio kompleksų, teritorijų ir objektų savybes ir vertybes;
- Palaikyti gerą žemės ūkio naudmenų, infrastruktūros, statinių, želdinių ir želdynų būklę;
- Palaikyti žemės ūkio kultūrų įvairovę (spalvinė mozaika);
- Ne miško žemėje palaikyti ir formuoti atvirą, savo vertikaliają sąskaidą atskleidžiantį ekologiškai stabilų mozaikišką tapybišką kraštovaizdį;
- Nederlingas agrarines žemes apželdinant mišku atsižvelgti į gamtinio karkaso formavimo ekologinius principus ir estetinius kriterijus (neuždengti vertingų panoramų, nesuardyti vizualinių ryšių, prisiderinti prie kraštovaizdžio struktūros ir pan.);
- Gerinti keliautojo apžvalgos lauke esančių teritorijų prie pagrindinių į Anykščius vedančių kelių, įvažiavimų į kitus miestus ir gyvenvietes, orientyrų (traukos taškų) ir jų eksponavimo vietų, viešųjų erdvių ir vizualinių jungčių įvaizdį (palaikyti gera žemės ūkio teritorijų, statinių ir infrastruktūros, želdynų ir želdinių būklę, reguliuoti išorinės vaizdinės komercinės reklamos plėtotę, šienauti, vizualiai agresyvius objektus dengti želdiniais, rekultivuoti pažeistas teritorijas ir pan.).

27. *Teritorijų tvarkymo veiksmai, tai:*

- Pirminis tvarkymas – nuoseklus teritorijų planavimo dokumentų ir projektų sprendinių įgyvendinimas (renovacija, modernizacija, konversija, infrastruktūros modernizacija, gamtinių teritorijų pritaikymas turizmui ir rekreacijai, kraštovaizdžio kirtimai, planingas nederlingų žemių apmiškinimas, rekreacinių teritorijų įrengimas ir pan.);
- Kasdieninė priežiūra (valymas, šienavimas, ravėjimas, savaiminių krūmų, medžių kirtimas, medžių genėjimas, prastos būklės medžių atsodinimas, infrastruktūros ir statinių remontas ir pan.);
- Ekstremalių situacijų valdymas (potvynių, poplūdžių, gaisrų, audrų, sausrų padarinių, vandalizmo sukeltos žalos likvidavimas).

28. *Tvarkymo veiksmai yra:*

- Nuolatiniai, savalaikiai
- Profesionalūs
  - Pagrįsti žiniomis apie teritoriją ir jos raidą, diferencijuoti pagal:

- kraštovaizdžio antropogenizacijos tipą (miestiškas, kaimiškas, gamtinis);
- teritorijų funkciją;
- kraštovaizdžio charakterį (atviras, miškingas, urbanizuotas);
- reljefo sąskaidą ir dirvodarinių uolienuų atsparumą (lygumų, kalvotų žemių, stačių šlaitų);
- užliejamumą (potvynių užliejamos ir neužliejamos upių slėnių teritorijos);
- jautrumą taršai, erozijai, defliacijai;
- kultūrinį charakterį, identitetą;
- estetinę vertę, vaizdingumą, apžvelgiamumą;
- gamtos ir kultūros paveldo apsaugos reikalavimus;
- Individualūs (atsižvelgiantys į ekologinius poreikius ir reikalavimus, stiprinantys estetinį potencialą, atitinkantys nacionalines ir vietines kultūrinės nuostatas ir ekonomiškai racionalūs);
- Darbų tikslai, sritys, kokybė, apimtis, periodiškumas turi būti nustatyti teritorijų tvarkymo projektuose;
- Kompleksiški (taupant išteklius, laiką ir siekiant rezultatų, skirtingi veiksmai turi būti derinami vienas su kitu, laike ir erdvėje);
- Visuotiniai (tai yra visų tvarkomos teritorijos žemės sklypų žemės savininkų, naudotojų ir su jais besiribojančių sklypų žemės savininkų ir naudotojų bendri veiksmai).

29. Investicijos teritorijų pirminiam tvarkymui skirstomos pagal:

- Poreikį (vietovės būklę);
- Vietovės visuomeninę svarbą (pirmiausiai – labiausiai lankomos Anykščių rajono identitetą atspindinčios vietovės ir objektai, miestų ir gyvenviečių centrai, į Anykščius vedančių kelių pakelės, įvažiavimai į gyvenvietes, pagrindiniai orientyrai (traukos taškai) ir jų apžvalgos vietos, viešosios erdvės ir vizualinės jungtys (gamtinės ir urbanistinės ašys), kuriomis judant suvokiamas vietovių pavidalas);
- Geografinį principą, nekoncentruojant visų jų Anykščiuose ir jų priemiesčiuose.

Pagrindiniai tvarkymo tikslai, priemonės, būdai nurodomi teritorijų planavimo dokumentuose ir tvarkymo projektuose.

30. Tvarkymo projektų sudėtį apibrėžia teisės aktai ir šios nuostatos:

- Pirminio gamtinių objektų ar teritorijų tvarkymo projektų privaloma sudėtinė dalis – specifiniai (kraštovaizdžio, geologiniai, geomorfologiniai, botaniniai, hidrologiniai ar kiti) teritorijos tyrimai.
- Šventosios ir jos intakų slėnių šlaituose, Viešintų gūbryje, raiškiu reljefu pasižyminčioje rytinėje kalvotoje rajono dalyje rengiamuose tvarkymo projektuose turi būti įvertintas galimas paviršinės nuoplovos ir dirvų erozijos mastas, slėniuose – užliejimo rizika, pateikiami šlaitų, krantų tvirtinimo, vandens surinkimo ir nuvedimo sprendimai.

31. Tvarkymo reikalavimai ir veiksmai:

- Įgyvendinti Anykščių miesto neužstatytų erdvių kraštovaizdžio formavimo ir poilsio organizavimo, Anykščių miesto ir rajono turizmo ir rekreacijos specialiųjų planų sprendinius;
- Želdinių ir želdynų tvarkymo darbus atlikti profesionaliai;
- Saugant nuo erozijos:
  - neformuoti dirbtinių stačių šlaitų, nekeisti, neperformuoti esamų statesnių kaip 10 laipsnių šlaitų, nestatyti statinių arčiau kaip 50 m atstumu nuo viršutinės ir apatinės tokių šlaitų briaunos;
  - neplikinti miestų, pramoninėse teritorijose esančių raguvų, griovų, kitų šlaitų, sankasų, skubiai formuoti pastovią ir atsparią žolinę dangą, kuo greičiau atlikti darbus, apželdinti statybvietėse formuojamas iškasas ir sankasas;

- negalimas aukštesnėse altitudėse esančių teritorijų ženklus padengimas technogeninėmis dangomis, nes čia surenkamas ir paviršiumi nuleidžiamas vanduo stipriai veikia žemiau esančias teritorijas – tai būtina vertinti SPAV ir PAV, numatant technines ir architektūrinius sprendimus poveikiui mažinti;
- parengti geros praktikos vadovą šlaitų tvirtinimui.

X. Kraštovaizdžio atkūrimas

32. *Vykdomi šie kraštovaizdžio elementų, funkcijų ir būklės atkūrimo veiksmai:*

- likusių nenaudojamų bešeimininkų pastatų griovimas;
- apleistų pramonės teritorijų miestuose ir gyvenvietėse konversija, teritorijų išvalymas;
- karjerų rekultivacija, pakelių prie šių teritorijų specifinis tvarkymas (želdinių ekranai);
- pažeistų gamtinio karkaso teritorijų Anykščiuose ekologinių funkcijų atkūrimas:
  - mažųjų upelių pakrančių išvalymas nuo buitinių šiukšlių, buitinių nuotekų išleidimo kontrolė ir eliminavimas, viešos prieigos prie vandens užtikrinimas;
  - stačių eroduojamų šlaitų tvirtinimas, želdinimas.
- Latavos upelio vagos renatūralizavimas, atkuriant jo ekologines funkcijas ir pabrėžiant simbolinę šio upelio sąsają su Lietuvos vardo kilme

33. Nuo 2015 m. teritorijų planavimo dokumentuose, techniniuose projektuose, kuriuose numatomas teritorijos ekologinių funkcijų silpninimas, archeologinio paveldo naikinimas, kaip SPAV dalis (poveikio mažinimo priemonė) būtų numatomi minėtuose ekologinės būklės atkūrimo projektuose numatytų veiksmų, užtikrinančių atitinkamų (plotu ar finansine išraiška) degraduotų ar pažeistų teritorijų funkcijų atstatymą, finansavimas arba atlikimas.

XI. Visuomenės sąmoningumo didinimas ir dalyvavimo kraštovaizdžio veiklose skatinimas

34. Savivaldybė nuosekliai didina plačiosios visuomenės, savivaldybės institucijų skirtingų sričių specialistų, verslo atstovų, vaikų žinias ir sąmoningumą, vertinant kraštovaizdžio vertę ir vaidmenį, siekia efektyvaus ir konstruktyvaus visuomenės dalyvavimo sprendimų, susijusių su kraštovaizdžio apsauga, tvarkymu, pertvarkymu, atkūrimu, priėmimu.

35. *Visuomenės dalyvavimo tikslai* – skaidrus interesų derinimas, viešojo intereso gynimas, aktyvus, kūrybingas, pozityvus, konstruktyvus įsitraukimas į vietos kraštovaizdžio apsaugą ir formavimą, vietos dvasios, bendruomeniškumo stiprinimas puoselėjant vietovių išskirtinumą (genius loci), tradicijas, racionaliai sprendžiant aktualias problemas pasitelkiant vietos resursus, vietos gyventojų sąmoningumo ir išprusimo kraštovaizdžio srityje didinimas, socialinės įtampos mažinimas.

36. *Visuomenės (viešąjį) interesą planuojant, projektuojant teritorijas sudaro:* visuomenės gyvenimo kokybė, pagrįsta objektyviais visuomenės poreikiais ir ištekliais, nuosavybės teisių apsaugos prioritetu, investicijų skatinimu, nustatytomis teritorijų planavimo, želdynų normomis, visuomenės sveikatos saugos reglamentais, kitais teisės aktuose nustatytais reikalavimais; kraštovaizdžio, gamtos ir nekilnojamojo kultūros paveldo, žemės ūkio naudmenų su derlinguoju dirvožemiu, miškų, žemės gelmių išteklių, kitų gamtos išteklių apsauga ir racionalus naudojimas, darnus kultūrinio kraštovaizdžio formavimas; visuomenės informavimas ir jos dalyvavimas priimančiais sprendimais.

37. Skatinamas 3 lygmenų visuomenės dalyvavimas rengiant ir įgyvendinant įvairaus pobūdžio ir lygmens kraštovaizdžio planavimo ir tvarkymo projektus:

1. Informavimas;
2. Konsultavimas ir konsultavimasis;
3. Tikrasis dalyvavimas (įsitraukimas nuo projekto idėjos formulavimo iki jos įgyvendinimo).

38. *Visuomenė informuojama:*

- apie visas veiklas (ne tik planavimo, projektavimo), susijusias su kraštovaizdžio apsauga, tvarkymu, performavimu, atkūrimu, švietimu šioje srityje. Atskirai turi būti išskiriami projektai ir veiklos, kurių pasekoje bus svarstomi specialių išmokų, kompensacijų ir panašūs klausimai;
- atskleidžiant, numatomų veiklų idėją, numatomus kraštovaizdžio pokyčius, kokį konkretų poveikį darys numatomas sprendimas (kokiai teritorijai, kokioms visuomenės grupėms, kokių mastu), nurodant atsakingus asmenis, galimą dalyvavimo (pastabų, pasiūlymų, pretenzijų teikimo, sprendimų apskundimo tvarką ir kt.) ir orientuojant į tą visuomenės grupę, kurios dalyvavimo tikimasi;
- viso projekto ciklo metu: 1) iš anksto (mažiausiai prieš 10 darbo dienų pranešama apie numatomų darbų pradžią), 2) rengiant projektą, 3) jo oficialaus viešo svarstymo metu, 4) patvirtinus projekto sprendinius, 5) įgyvendinimo metu, 6) apie kraštovaizdžio būklę po įgyvendinimo.

39. *Informacija apie kraštovaizdį, įvairias su juo susijusias veiklas piliečiams suteikiama:*

- susirašinėjimo metu, darant kopijas vietoje;
- talpinant tinklalapyje dokumentų registrus, katalogus, rodykles, oficialius dokumentus, projektus, ataskaitas,
- leidiniais (knygos, bukletai, brošiūros, informaciniai biuleteniai, žemėlapiai ir kt.);
- viešais pranešimais, spaudos konferencijose, per spaudą;
- viešųjų svarstymų, pristatymų metu (parodose);
- teikiant informacinio centro paslaugas.

40. *Savivaldybės tinklalapyje pateikiama informacija apie:*

- Rajono kraštovaizdžio charakterį, vertybes, valstybės ir savivaldybės saugomas teritorijas ir objektus (ne tik turistui!);
- Rajono kraštovaizdžio stebėsenos duomenys;
- Rajono želdynų ir želdinių inventorizacijos duomenys;
- Nuorodos į platesnę informaciją teikiančius tinklalapius ir duomenų bazes (AM, KM, VSTT, ARP, Kultūros paveldo registrą);
- Svarbiausių kraštovaizdžio klausimus reglamentuojantys nacionaliniai ir savivaldybės teisės aktai;
- Svarbiausių rajono savivaldybės teritorijos kraštovaizdžio apsaugą, tvarkymą ir naudojimą reglamentuojančių teritorijų planavimo ir strateginio planavimo dokumentų sąrašas ir dokumentų medžiaga;
- Su kraštovaizdžio apsauga ir formavimu susijusių rengiamų TPD sąrašas ir informacija apie juos;
- Nuorodos į rengiamų TP dokumentų informaciją;
- Numatomi ir vykdomi želdynų ir želdinių pertvarkymo darbai savivaldybėje;
- Informacija apie galiojančius ir rengiamus atskirųjų želdynų detaliuosius ar tvarkymo projektus, jų eigą, sprendinius, konsultacijų ir svarstymo su visuomene tvarka, vieta, laikas;
- Gyventojams aktualūs kraštovaizdžio formavimo klausimai ir atsakymai į juos (dažniausiai užduodami klausimai);
- Savivaldybės teikiamų paslaugų ir konsultacijų kraštovaizdžio formavimo klausimais, teikimo laikas ir tvarka, atsakingi asmenys;

- Mokymų, seminarų, diskusijų, ekskursijų, konkursų, parodų, kitų renginių anonsai ir ataskaitos, atsiliepimai, fotomedžiaga;
- Institucijų, organizacijų, bendruomenių, bendradarbiaujančių kraštovaizdžio klausimų sprendime, sąrašas, kontaktai;

41. Siekiant nuolat kaupti, sisteminti, atnaujinti ir patraukiai pateikti su kraštovaizdžio sritimi susijusią informaciją, steigiamas *Anykščių rajono kraštovaizdžio informacijos centras Anykščių viešosios bibliotekos Kraštotyros skyriaus bazėje*.

42. Su numatomais projektais, darbais, veiksmais, šiuos veiksmus inspiravusia būkle ar situacija (problemomis) iš anksto supažindinami susiję žemės savininkai ir bendruomenė, kurių teritorijoje ar kaimynystėje (besiribojančiuose sklypuose) šie veiksmai turės vykti, su jais privaloma tvarka turi būti konsultuojamasi ir pasiekiami susitarimai (pritarimas) dėl numatomų kraštovaizdžio keitimo veiksmų.

43. Viešojo svarstymo susirinkimai, pristatymai visuomenei daromi kombinuojant techninę ir populiarią kalbą, vaizdžiai, priimtinu laiku, juose dalyvauja bent vienas savivaldybės administracijos specialistas, kurio kompetencija susijusi su kraštovaizdžio klausimų sprendimu.

44. Siekiant, kad vyktų idėjų mainai, didėtų piliečių sąmoningumas, mažėtų kritikos priimamų sprendimų atžvilgiu, organizuojamos reguliarios ir specialios (su atskirais projektais susijusios) konsultacijos kraštovaizdžio klausimais savivaldybės ir valstybės institucijų kitų sričių specialistams, NVO ir bendruomenėms, žemės savininkams ir naudotojams. Gali būti taikomos įvairios konsultavimo ir konsultavimosi (įtraukimo) formos (žodžiu, raštu, vieši posėdžiai, patariamiosios komisijos ir darbo grupės, interviu, apklausos, seminarai, konferencijos, apskrito stalo diskusijos).

45. Siekiama maksimalaus gyventojų informavimo ir įsitraukimo svarstant ir priimant sprendimus dėl su krašto identitetui svarbių teritorijų, kompleksų ir objektų, viešųjų erdvių apsauga ir tvarkymu susijusių veiklų, projektų. Tam pasitelkiami aktyvaus gyventojų dalyvavimo sprendimų priėmimo metodai – piliečių forumai, kolektyvinis idėjų svarstymas, buriamos planavimo grupės, organizuojamos apklausos, vaidmenų žaidimai, daromos įvairios vizualizacijos.

46. Konkretaus projekto viešinimo (informavimo, konsultacijų, pristatymo, svarstymo, dalyvavimo) būdai, priemonės, tikslinės visuomenės grupės, siekiamo visuomenės įtraukimo laipsnis yra nustatomi projekto rengimo idėjų stadijoje.

47. Konsultacijos grindžiamos abipuse pagarba, iš klausymu, nusiteikimu ieškoti priimtino sprendimo, jas teikia kompetentingas specialistas, tam skiriama pakankamai laiko, įvertinamos alternatyvos, paaiškinami jų esminiai skirtumai, numatomas poveikis.

48. Anykščių rajono gyventojams rengiamos reguliarios konsultacijos kraštovaizdžio formavimo (statybų, želdinimo, želdinių genėjimo, pašalinimo, sodinimo, vandens telkinių (kūdrų) įrengimo, vandens nuvedimo, pakrančių tvarkymo, reljefo formavimo ir kitais klausimais). Reguliarių ir su specialiais projektais susijusių konsultacijų tvarką nustato Savivaldybės administracijos direktorius.

49. Savivaldybė, skatindama konstruktyvų piliečių įsitraukimą į kraštovaizdžio veiklas, užtikrina efektyvų informavimą; viešumą ir skaidrumą sprendimų priėmimo; tinkamą gyventojų iškeltų idėjų ir iniciatyvų apsvaistymą ir paramą joms; kuria atskirų projektų pristatymo, svarstymo, pasiūlymų išdėstymo ir apklausų elektronines platformas, naudojami socialiniais tinklais ir kita media, kasmet numato ir įgyvendina bent po vieną veiklą, kuria realizuojamas įvairūs visuomenės įtraukimo būdai.

XII. Kraštovaizdžio srities švietimas ir mokymas

50. Švietimo ir mokymo kraštovaizdžio klausimais tikslai yra šie:

- Sustiprinti žmogaus ir gamtos ryšį, tapatumo su vietove svarbą ir naudą, vietos dvasią, Anykštėnišką savimonę, pilietiškumą;
- Suteikti žinių apie kraštovaizdį kaip erdvinę gamtinę-kultūrinę sistemą, kurios komponentai susiję tarpiais ryšiais, kaip vietovę, kurią galima pažinti objektyviai ir emociškai, kaip Anykščių krašto charakterį, raidą, gamtos ir kultūros vertybes, identiteto ženklus;
- Atskleisti asmeninių pasirinkimų ir veiksnių įtaką žmogaus gyvenamajai aplinkai ir kraštovaizdžiui;
- Nutiesti gaires etiškai ir pilietiškai elgsenai kraštovaizdžio atžvilgiu: suteikti praktinių žinių apie kraštovaizdžio formavimo tradicijas, teisinius, ekologinius, estetinius, etinius, funkcinis aspektus, galimybę konstruktyviai išreikšti savo idėjas, nuomonę ir prisidėti prie pozityvių kraštovaizdžio pokyčių įgyvendinimo;
- Sutelkti vietos bendruomenes, kultūrinės įstaigas ir organizacijas, mokyklų bendruomenes bendroms veiklos kraštovaizdžio labui.

51. Švietimo ir mokymo plėtojimo kraštovaizdžio srityje kryptys:

- diferencijuotas švietimo ir mokymo strategijų, metodikų ir priemonių gyventojams, žemės savininkams, bendruomenėms, verslininkams ir darbdaviams, turistams parinkimas ir taikymas;
- įvairių sričių savivaldybės specialistų mokymas kraštovaizdžio klausimais;
- renginių ir mokymų, stiprinančių bendruomenių tapatumo su vietove jausmą ir propaguojančių ekologiško, tvaraus ir estetiško, funkcionalaus ir išsaugojusio savo istorinį tapatumą kraštovaizdžio tvarkymo praktikas, organizavimas;
- bendrojo lavinimo programų, edukacinių programų, įtraukiant savo krašto pažinimo kursą, kraštovaizdžio ir architektūros pagrindus, sustiprinant kultūrinių disciplinų mokymą (muzika, menas, tradicija, estetika) tobulinimas;
- vidinio pažintinio turizmo, įtraukiant vietos bendruomenes, mokyklas, skatinimas;
- literatūrinio turinio viešosiose erdvėse aktualizavimas, vietos legendų, galimų istorinių įvykių iliustracijų kūrimas;
- ekologiškos, sveikos gyvensenos, išteklių tausojimo, atkūrimo, darnaus vystymosi propagavimas.

52. Taikomos *pasyvios* (radio ir TV laidos, interviu, leidiniai, turistinių ir viešųjų erdvių informacinė sistema (stendai, schemas, aprašymai) ir *aktyvios* (ekologinės akcijos, projektai, pažintinės ekskursijos (krašto identiteto ir gerų pavyzdžių vietovės), konkursai, tradicijas puoselėjantys renginiai, diskusijos, meno plenerai ir kt.) *švietimo ir mokymo formos*.

53. Švietimo ir mokymo apie kraštovaizdį srityje vertinamos ir telkiamos visu savivaldybės teritorijoje veiklą vykdančiųjų institucijų, Anykščių regioninio parko direkcijos, Turizmo informacijos centro, Muziejaus, kitų kultūros, švietimo įstaigų, NVO, vietos bendruomenių, bažnyčios pastangos, pajėgumai ir lėšos. Šių dalyvių pastangos koordinuojamos, veiklos planai – derinami tarpusavyje rengiant bendrą metinį Anykščių rajono visuomenės švietimo ir mokymo, renginių, švenčių planą.

XIII. Koordinacija su kitomis ūkio sritimis

54. *Kraštovaizdžio srities veiksnių koordinacija Anykščių rajono savivaldybėje vyksta per:*

- kraštovaizdžio srities turinio ir reikalavimų integraciją į teritorijų planavimą;

- poveikio kraštovaizdžiui vertinimą PŪVPAV, SPAV procesuose;
- tarpinstitucines konsultacijas, keitimąsi aktualia informacija, bendrų projektų inicijavimą ir jų įgyvendinimą;
- kraštovaizdžio kultūros propagavimą, mokymus kitų sričių specialistams;
- visuomenės švietimą (dalinai).

55. Programos, planai projektai turi demonstruoti:

- kad kraštovaizdžio charakteris, jo savybės ir funkcijos, sąveikos ir poveikiai yra gerai žinomi (atliekama kraštovaizdžio analizė ir tyrimai);
- kad užtikrinta, jog į kraštovaizdžio analizės duomenis yra integraliai atsižvelgiama;
- kaip ir kokie konkrečioje teritorijoje bus taikomi kraštovaizdžio tvarkymo ir formavimo metodai, susiję su jo išsaugojimu, atkūrimu, atnaujinimu ir formavimu (pertvarkymu);
- kad ir kaip į pateikiamų sprendimų svarstymą bus įtraukiama visuomenė;
- kaip sukauptos žinios bus panaudojamos visuomenės švietimui, kokios švietimo priemonės taikomos.

56. Kraštovaizdžio srities turinys planuose ir projektuose turi būti orientuotas į:

- kraštovaizdžio struktūrą (gamtinio charakterio ir žemėnaudos, žemėvaldos aprašymas, pokyčiai, poveikiai)
- kraštovaizdžio vertybes (gamtos ir kultūros paveldą)
- kraštovaizdžio funkcijas (kaip bus užtikrinamos, palaikomos, stiprinamos ekologiniai, estetiški, etiniai ir ergonominiai (patogumo) aspektai)
- visus kraštovaizdžio komponentus (geologinis pamatas, reljefas, paviršiniai ir požeminiai vandenys, dirvožemis, augalija, statiniai, įrenginiai, informacinis laukas) ir elementus.

57. Sprendinių priimamumas kraštovaizdžio požiūriu turi būti vertinamas ir kraštovaizdžio srities turinys turi būti diferencijuojamas pagal:

- teisės aktuose, strateginiuose dokumentuose išdėstytus kraštovaizdžio formavimo normas ir principus;
- aukštesnio lygmens teritorijų planavimo dokumentuose numatytus kraštovaizdžio apsaugos ir tvarkymo prioritetus;
- kraštovaizdžio ekologinį jautrumą (gamtiniai procesai) ir jo ekokompensacines funkcijas (gamtinis karkasas)
- kultūrinį kraštovaizdžio tipą (miestiškame, kaimiškame, gamtiškame kraštovaizdyje);
- istorinį, etnokultūrinį, architektūrinį jautrumą;
- vizualinį jautrumą;
- funkcinius reikalavimus.

XIV. Bendradarbiavimas su kitomis savivaldybėmis

58. Bendradarbiavimo su kitomis savivaldybėmis sritys:

I. Pagal bendras kraštovaizdžio struktūras:

- Šventosios slėnio apsaugos ir tvarkymo, vandens kokybės užtikrinimo, rekreacinio ir turistinio potencialo stiprinimo (kaimyninės Utenos, Ukmergės rajonų savivaldybės ir visos Šventosios baseine esančios savivaldybės);
- Aukštaitijos aukštumų kalvoto dauboto moreninio kraštovaizdžio apsaugos ir tvarkymo (Utenos, Molėtų, Ignalinos ir kt. savivaldybės)
- Vidurio Lietuvos lygumos agrarinio kraštovaizdžio (Nevėžio ir Lėvens basenų), jo ekologinio potencialo stiprinimo (Panevėžio ir kt.)

- Savivaldybėmis, turinčiomis išskirtinį geologinį paveldą

II. Utenos apskrities – Aukštaitijos etnografinio regiono branduolio – savivaldybės

III. Kurortų ir kurortinių vietovių asociacijai priklausantys miestai ir savivaldybės

58.1. *Bendradarbiaujant pagal I prioritetą, numatoma:*

- rengti bendrus (abipus rajonų ribų besitęsiančių teritorijų) kraštovaizdžio tvarkymo (gamtinio karkaso, ekologinio tinklo) projektus;
- rengti bendrus vandens turizmo išvystymo projektus,
- įrengti informacinę keliautojų informavimo sistemą prie svarbiausių valstybinių kelių
- keistis metodine informacija apie ūkininkavimą kalvotose žemėse ir priešerozinių priemonių taikymą
- rengti mokomasias geologinį paveldą visuomenei pristatančias ekskursijas ir kitus turizmo produktus.

58.2. *Bendradarbiaujant pagal II prioritetą, numatoma:*

- Koordinuoti kaimo plėtros programas taip, kad būtų galima pagal vieną idėją įgyvendinti keletą projektų skirtingose savivaldybėse ir sukauptą patirtį apibendrinti, pristatyti kaip mokomąją priemonę, pavyzdžiui, ekologinių ūkių vystymo, atsižvelgiant į vietos kultūros paveldo išsaugojimo reikalavimus ir stiprinant vietovės išskirtinumą; švietimo kraštovaizdžio klausimais projektus ir pan.

58.3. *Bendradarbiaujant pagal III prioritetą, numatoma:*

- Organizuoti pasikeitimo patirtimi konferencijas, kur aptarti aktualias miestų kraštovaizdžio formavimo problemas, želdinimo aktualijas

XIV. Baigiamosios nuostatos

59. *Anykščių rajono savivaldybė, įgyvendindama išdėstytas Kraštovaizdžio politikos kryptis:*

- Kuria visuomeninę darbo grupę (Komisiją) Anykščių rajono kraštovaizdžio politikos įgyvendinimui stebėti, palaikyti, atnaujinti;
- Steigia kraštovaizdžio architekto etatą savivaldybės administracijoje, įgaliojant jį būti atsakingu už Europos kraštovaizdžio konvencijos, Lietuvos Respublikos ir Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politikos įgyvendinimą, kurortinės savivaldybės kultūrinio kraštovaizdžio kokybę;
- Steigia Anykščių rajono kraštovaizdžio informacijos centrą Anykščių viešosios bibliotekos Kraštotyros skyriaus bazėje;
- Rengia, pristato ir svarsto su gyventojais kasmetinę Anykščių rajono kraštovaizdžio politikos ataskaitą;
- Teikia metinę ataskaitą LR aplinkos ministerijai apie Europos kraštovaizdžio konvencijos, Lietuvos Respublikos ir Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politikos įgyvendinimą;
- Dalyvauja LR aplinkos ministerijos rengiamuose nacionaliniuose kraštovaizdžio konkursuose ir tarptautiniuose konkursuose Europos kraštovaizdžio apdovanojimui gauti.

60. Anykščių rajono kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo visuomeninė komisija sudaroma iš dokumentą įgyvendinančių organizacijų, įstaigų, seniūnijų, vietos veiklos grupės, bendruomenių, Pasaulio anykštėnų bendruomenės, mokymo įstaigų atstovų, į ją kviečiami Anykščių krašto kultūros žmonės, atskirais atvejais – skirtingų sričių ekspertai, nacionalinio lygmens NVO atstovai ir kt..

Ši Komisija renkasi pagal poreikį, tačiau ne rečiau kaip 2 kartus į metus, jos vadovas – Savivaldybės meras, pavaduotojai – vyriausiasis architektas ir kraštovaizdžio architektas. Inicijuoti Komisijos posėdžio sukvietimą gali kiekvienas jos narys. Komisija turėtų rinktis, jei tokį pageidavimą išreiškia nors 3 jos nariai ne savivaldybės administracijos darbuotojai.

61. *Anykščių rajono kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo visuomeninė Komisija:*

- priima patariamuosius sprendimus dėl: būtinybės rengti architektūrinius konkursus atskirųjų želdynų ir viešųjų erdvių tvarkymo projektų rengimui; atskirų planų ir projektų viešinimo, gyventojų supažindinimo, konsultavimosi ir įtraukimo strategijos;
- svarsto ir teikia Savivaldybės Tarybai išvadas ir pasiūlymus dėl: atskirų teritorijų tvarkymo projektų sprendinių kokybės kraštovaizdžio apsaugos ir tvaraus tvarkymo požiūriu; atskirų vystymo planų, programų poveikio kraštovaizdžiui masto; kraštovaizdžio švietimo, mokymo veiklų; tinkamo gyventojų įtraukimo, jų dalyvavimo priimančiam sprendimui, susijusius su kraštovaizdžio pokyčiais
- teikia metines ataskaitas ir pasiūlymus Savivaldybės tarybai dėl Politikos veiksmų keitimo, papildymo.

62. Anykščių rajono kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo veiksmai numatomi rajono savivaldybės strateginiame plane, jie įgyvendinami Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir Kaimo plėtros programos, Lietuvos Respublikos ir savivaldybės biudžeto ir kitomis lėšomis.

63. Kol nebus priimti sprendimai dėl dokumento naikinimo, strateginiai jo teiginiai galioja neterminuotai.

2 priedas

Anykščių rajono kraštovaizdžio politikos rengimo darbo grupės pasitarimų- diskusijų medžiaga

I susitikimas BENDRUOMENĖS BŪRIMAS.

2014 m. gegužės 8 d. Anykščių rajono savivaldybės administracijoje

Mintys apie kraštovaizdį, jo reikšmę, kaitą, Politikos tikslus ir savo intencijas šiam susitikimui:

Kraštovaizdis:

- Kraštovaizdžio kokybė gali būti apibūdinama kaip jausmas, kai gera, saugu, malonu gyventi, nuo kraštovaizdžio priklauso žmogaus būklė ir gerovė
- Asocijuojasi su žalia spalva, tačiau reikia nepamiršti, kad tai – mozaika, į kurią įeina ir pastatai
- Tai ne vien miestas. Svarbu – nepadaryti žalos gamtai, kad ji neatsisuktų prieš žmogų. Medžiai auga ilgai.
- Kraštovaizdis asocijuojasi su darna, tai ir „gražus vaizdas, paveikslas“. Gaila, kad kartais klebonai yra labai linkę pjauti medžius...
- Kraštovaizdis – tai nuolatinė ir akivaizdi priešybių vienybė ir kova.
- Jis turi būti toks, kad žmonės jaustųsi laimingi.
- Kraštovaizdis keičiasi, vyksta sėkmingi procesai mišku užauga mums patinkančios atviros erdvės.

Apie gamtos poveikį žmogaus gyvenimui. Želdiniai gamina orą. Yra didelis rekreacinis gamtos poveikis. Tai sveikatos ir kūrybinio įkvėpimo šaltinis, jis lemia gyvenimo kokybę, demografinę padėtį. Klimatas lemia krašto ekonominę situaciją.

Apie žmogaus poveikį gamtai. Spalva – didžiausia įtaka. Šalin kičą. Naudokite natūralias medžiagas. Natūraliai formuokite kraštovaizdį. Sodinkime daugiau medžių ir gėlių. Taupykime energetinius išteklius. Nešiukšlinkime.

Kraštovaizdžio pokyčiai.

Privati laiko juosta:

1985–1990 m.: kolūkinių gyvenviečių mūrinių (alytnamiai)

1990–1995 m.: nuosavo namo statyba pagal individualų projektą; nuosavų namų statyba Anykščiuose

1995–2000 m.: persikraustymas iš Palūšės į Anykščius; sutvarkytas pastato vidus – 5 kambariai ir aplinka; apsinodinau kelią eglaitėmis ir tulpėmis, kurias kelininkai išniekino tiesdami asfaltą; prie kaimiškos gryčios Bikūnų k. pasodinau beržą; pradėjau ūkininkauti, nutiesiau kelią į ūkį; iš centro išbrukti kioskeliai ir nelegali turgavietė; pavienės komercinės erdvės penkiaaukščiuose daugiabučiuose; 1996 m. siaurukas tapo paminklu; Troškūnų vienuolyno atkūrimas, 1998 m. prasidėjo Rusijos krizė

2000–2005 m.: baigėsi daugiabučių namų statyba Anykščiuose; intensyvus namų valdų teritorijų tvarkymas, mažėja žemės ūkio produkcijos gamyba ir daugėja apželdinimo; atsirado kaimo turizmo sodybos; prasidėjo ES parama, atsirado Natura 2000, vyko vandentiekio ir nuotėkų tinklų plėtra; padaugėjo privačių automobilių ir pradėjo trūkti stovėjimo aikštelių, Karaliaus Mindaugo ažuolyno sodinimo pradžia.

2005–2010 m.: išpjovėme sodo medžius – pasikeitė aplinka, padaugėjo saulės, dideli gėlynai (atsiranda gėlynai Biliūno gatvėje); Katuokos namas; Šiaučiulio namas su ūkiniais pastatais, su žemės reforma susiję veiksmai – sodybų kūrimas, miškų kirtimas; gerėja laikai – labai daug žmonės turi pinigų, perka sodybas – tvarko, darko ir t.t.; daugiau dėmesio fiziniai asmenys skiria aplinkos grožiui, daugiau sodina dekoratyvinių augalų (anksčiau – daugiau

galvota apie sodus ir daržus, mažiau – į aplinką), atsirado daugiau įrankių ir priemonių, lengvinančių aplinkos priežiūrą (žoliapjovės ir pan...), sąvartynų uždarymas.

2010–2014 m.: privataus verslo erdvių atsiradimas; pastatų remontas, renovacija, naujų statybinių medžiagų atsiradimas ir naudojimas; medžių kirtimai; atsiranda neva “gražiosios sodybos”; atsiranda saulės ir vėjo jėgainės; Anykščiuose mažiau laikoma naminių gyvūnų (ožkų, vištų, karvių...); Anykščių centras – nerūkymo zona – vis tiek visi rūko; šešeiminių pastatų griovimas (likvidavimas); daugiabučių namų renovacijos sutartis; medžių kirtimai, “gražiosios sodybos toliau plastikėja”; „tipo meniškos“ tvoros, nes joms nereikia projektų (lenkiškas stilius su liūtų galvomis); buvusi privačių namų geltona spalva keičiasi, daugėja šviesios baltos spalvos, daugėja gėlynų, geriau sutvarkyti želdiniai, daugiau privačių namų; kinta privačių namų apdailos medžiagiškumas, spalvinė gama, apželdinimo kultūra (mažėja daržų, daugėja gėlynų)

Vėliau: prasideda investicijos į Anykščius, daug restauruojama, SPA, atsiranda šiltnamiai; Anykščių mieste vis dar esama savavalių daržų ir polietilenui šiltnamių.

Anykščių krašto kaitos laiko juosta

1985–1990 m.: 1980 m. mieste atidaryta vidurinė mokykla; sovietinių daugiabučių statyba, fermos, darželiai, mokyklos, kultūros namai kaimuose; Gorbačiovo „perestroika“: sunkūs laikai „Anykščių vynui“, 1986 m. vietoje medinės pastatyta betoninė Šventosios upės užtvanka; neleista statyti Tarybų rūmų ir kulinarijos cecho; Sąjūdis, Baltijos kelias, ideologinis pakilimas

1990–1995 m.: nepriklausomi Anykščiai tapo, sustabdytas senamiesčio griovimas; kolūkių griūtis; pirmųjų ūkininkų ūkių kūrimasis; atėjo dujos, katilinės tos; Patumsis pažadėjo susideginti; gimė Kotryna Gasiūnaitė, t.y. baisūs gimimai; S. Nefas valdžioje – prasideda pilotiniai projektai; intensyvus ūkininkų ūkių kūrimas; siaurojo geležinkelio ruožo Anykščiai – Rubikiai sutvarkymas? 1993 m. Vyskupo skvere pastatytas paminklas A. Baranauskui.

1995–2000 m.: pėsčiųjų tiltas per Šventąją, dujų katilinės Anykščiuose; nauji bažnyčios vargonai; baigiami valymo įrenginiai; įkurtas Pasaulio anykštėnų kūrybos centras koplyčioje; įkurtas Anykščių regioninis parkas; S. Nefo rajono valdymo pradžia.

2000–2005 m.: baigėsi daugiabučių namų statyba Anykščiuose; intensyvus namų valdų teritorijų tvarkymas, mažėja žemės ūkio produkcijos gamyba ir daugėja apželdinimo; atsirado kaimo turizmo sodybos; prasidėjo ES parama, atsirado Natura2000, prasidėjo Rusijos krizė; vyko vandentiekio ir nuotėkų tinklų plėtra; padaugėjo privačių automobilių ir pradėjo trūkti stovėjimo aikštelių; neleido Alesionka kirsti medžių Andrioniškio bažnyčios šventoriuje, palaikė Daiva Gasiūnienė; ateina Alesionka – vėl pramonės parkas; Laisvės skulptūra; Kalitos kalnas; Kavarsko MHE (2002); tilto per Šventąją kapitalinis remontas; 2005 m. valstybė pradėjo iš dalies finansuoti Aukštaitijos siaurąjį geležinkelį kaip paveldo objektą.

2005–2010 m.: labiau orientuojamasi į turizmo, poilsio sritį; vyksta žemėnaudos kaita – nenaudojamos žemės apsodinamos mišku; dviračių takų įrengimas (Pažintinis takas, Aukštaitijos dviračių žiedas); A. Barausko paminklas ir Vyskupo skveras (2008); bokštas prie Rubikių (2008).

2010–2014 m.: kaimų infrastruktūra (diversifikavimo programa); restauruotas Burbiškio dvaras; apžvalgos aikštelė bažnyčios bokšte; įkurtas Menų inkubatorius; suformuotas Šventosios kairiojo kranto takas; rekreacinės teritorijos prie Šventosios upės, Rubikių, Lipšio ežerų; Anykščių senamiesčio (urbanistikos paminklo) tvarkymo darbai (medinis paveldas); pastatyta naujoji biblioteka; spaudos kioskelio pabaiga (2013); Daumantų atodanga – prieinamumas apžvalgai ir pažinimui; SPA; bankai nebeduoda grynujų pinigų. Vėliau: „Lajų takas“; atgal į natūralią gamtą...

Apibendrinimas. Kraštovaizdis – tai nuolatinė ir akivaizdi priešybių (žmogaus ir gamtos) vienybė ir kova. Šios kovos rezultatas – konkretus paveikslas, kuriame ieškome darnos ir grožio, siekiame pusiausvyros. Jis asocijuojasi su žalia spalva, tačiau reikia nepamiršti, kad

tai – mozaika į kurią įeina ir pastatai. Nuo kraštovaizdžio būklės priklauso žmogaus būklė ir gerovė, o jo kokybė gali būti apibūdinama kaip jausmas, kai gera, saugu, malonu gyventi, kai žmonės jaučiasi laimingi. Ir gamtiniai, ir visuomeniniai procesai, reiškiniai keičiasi, kraštovaizdis nuolat kinta.

Politikos tikslai

- Konkretizuoti Anykščių kraštovaizdžio potencialą
- Nustatyti, kaip kraštovaizdis gali formuoti Anykščių išskirtinumą. Kaip išskirtine gamta pasižyminčiame krašte sukurti išskirtinį kraštovaizdį, kuris būtų įdomus ne tik anykštėnams, bet ir miesto svečiams, trauktų atvykti, pabūti, pasigrožėti.
- Nereikėtų skelti medelio, užtenka pasipiktinti žodžiais...
- Žalos gamtai padaryti negalima. Visi vertinimai – per žmogaus prizmę, jo poreikius, supratimą. O supratimas – pats įvairiausias, – turėtų spręsti specialistai.
- Visi sako, kad Anykščių gražūs. reikia stengtis, kad taip ir būtų.
- Žmogus be gamtos, gamta be žmogaus – negali. Turime išlaikyti pusiausvyrą. Turi būti atlikta revizija: kas yra gerai, ką reikia taisyti, suformuluoti aplinkosauginiai tikslai.
- Politika turėtų sušvelninti kovą tarp gamtos ir žmogaus, suteikti daugiau santarvės, pilnatvės
- Būtina darbus atlikti iki galo, kad maži nesklandumai nesugadintų bendro rezultato
- Skirti dėmesio kultūriniam turizmui, užtikrinti jo klestėjimą
- Politika turi vesti prie realių veiksmų
- Anykščių kraštas pagimdė net 70 žinomų kūrėjų. Turime išsaugoti tas krašto ypatybes, kurios mus įkvepia, ir toliau sudaryti sąlygas kurti
- Prisidėti prie to, kad žmonės labiau gerbtų savo kraštą

Apibendrinimas. Anykščių kraštovaizdžio politika turi būti orientuota į pusiausvyros tarp gamtos ir žmogaus paiešką, atskleisti visą šio krašto potencialą, kuris galėtų būti išnaudotas žmonių laimei, gerovei ir sveikatai kurti. Ji turi akcentuoti krašto išskirtinumą, aktyvinti kūrybines galias, sustiprinti pasididžiavimą savo žeme ir skatinti turizmą, reikalinga pateikti profesionalų esamos būklės vertinimą ir išgryninti konkrečius veiksmus, padėti išvengti kraštovaizdžio formavimo klaidų...

Reikalingi veiksmai:

- Sutvarkyti įvažiavimus į miestą
- Kraštovaizdžio keisti nereikia, tačiau turėtume atkreipti dėmesį į stogų spalvas, keisti šiferinius stogus
- Rekonstruoti nesaugų Beržinės kelią
- Ant aukščiausių kalvų įrengti apžvalgos aikšteles, bokštus
- Anykščiai yra kurortinė vietovė, todėl svarbu gerinti miesto mikroklimatą, reguliuoti triukšmą, kurti gerinančius oro kokybę ir sveikatinančius želdinius, įrengti daugiau pasivaikščiojimo takų.
- Kad kraštovaizdžio „paveikslas“ būtų gražus, reikalingas darbas, priežiūra. Reikėtų konkretizuoti vizualinės kultūros paveldo objektų apsaugos reikalavimus.

Asmeniniai tikslai. Architektas – tai grandis tarp žmogaus ir institucijų, todėl esu čia, kad žinočiau ir tą žinią perduočiau...Pasitobulinti ir įnešti savo indėlį...Sužinoti daugiau

Pastebėjimai apie pozityvų bendradarbiavimą. Bendradarbiaujama nuolat. Bendradarbiaujama įstatymų nustatyta tvarka. Vyksta apsikeitimas informacija. Organizuojami susirinkimai, buriantys bendruomenę. Pozityvų bendradarbiavimą skatina: pasitikėjimas, atvirumas, nusiteikimas ieškoti sprendimų, bendri projektai, bendri...reikšmingi pokalbiai?

Pastebėjimai apie numatomą Politikos rengimo darbą. Susitikimo dalyviai išreiškė norą prisidėti prie An. Kraštovaizdžio politikos rengimo. Būsimo dokumento kokybę pagerintų 4 tokio pobūdžio susitikimai. Būtų reikalingi šviečiamieji renginiai. Ateinantį mėnesį turėtume susitikti svarstyti Anykščių kraštovaizdžio vizijos, formavimo tikslų.

Svarbu užtikrinti šio proceso viešumą, bendrauti su žiniasklaida, pateiktiti visiems dalyviams apie šio susitikimo išvadas ir medžiagą.

Dalyvavo:

Rajono meras Sigutis Obelevičius, įvairių Anykščių savivaldybės administracijos padalinių vadovai ir specialistai, Anykščių muziejaus, šv. Mato bažnyčios, Pasaulio anykštėnų bendrijos, Andrioniškio ir Skiemonių seniūnijų, Anykščių regioninio parko, Utenos regiono aplinkos apsaugos departamento, Kultūros paveldo departamento Utenos regioninio padalinio atstovai (viso 26 žmonės).

Diskusiją vedė Giedrė Godienė

II susitikimas. VERTYBĖS IR VIZIJA.

2014 m. liepos 1 d., Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešojoje bibliotekoje Vyskupo skv. 1, Anykščiai

Pagrindiniai klausimai: Kas esame? Ką, kaip ir kodėl mes veikiame Anykščių krašto labui? Ar ir kaip kraštovaizdis atspindi krašto žmonių vertybes, siekius? Kokio kraštovaizdžio siekiame?

Kraštovaizdis yra visuma, kurią kaskart formuoja priešingos krypties vektoriai, jis yra visų dabar ir anksčiau gyvenusiu žmonių ir visų jų intencijų mozaika. Priešingumas nereiškia, kad vieni vektoriai yra teigiami, o kiti – neigiami.

Pavyzdžiui, kraštovaizdis apibūdinamas kaip gamtos ir visuomenės veikimo rezultatas; tuo pat metu ir tai, kas asmeniškai (mano namai, mano kraštas) ir tai, kas bendra (viešos erdvės), ir abu kartu, nes visi atskirų žmonių veiksmai, net ir savo privačioje žemėje kuriami elementai, būklė veikia bendrą erdvę, jos kokybę, būklę, išvaizdą, tampa visumos dalimi, o per tai – tam tikra prasme – ir bendruomenine nuosavybe (sklypas privatus, bet kraštovaizdis – bendras).

Paprašyti nurodyti daugiau tokių prieštarų, bet ne „gerų“ ir „blogų“ veiksmų, dalyviai užrašė tokias poras: žmogaus kūryba-griovimas; realus faktas-svajonės ir vizijos; gyvybė-mirtis; šilta-šalta; vartojimo didėjimas-gamtos apsauga; vaikai-šilta saugi aplinka, Dievas-raktas... Džiazuojant šia tema buvo įvardintos poros, kuriose atskleistas elemento ir visumos santykis (žmogus-erdvė; objektas-jo aplinka, erdvė; pastatas-kompleksas, lapas-giria; suoliukas-miestas ir kt.), o taip pat emocijas budinantys, provokuojantys sąskambiai: mesto želdiniai-daržovės, pastatų fasadai-skalbiniai, miškai-malkos, ežerai-žuvys...

BŪDAS ANYKŠTĖNŲ IR JŲ KRAŠTO

Gamtos dėsniai yra aiškūs ir gana pastovūs. Žmogaus veikla gi priklauso nuo jo paties būdo, vertybių, nuo jo valios, tikslų. Šis veikimas (jo kryptis, intensyvumas, mastas, charakteris) kur kas kaitesnis. Ne veltui kraštovaizdis vadinamas istorijos metraščiu: jame įrašomi žmonių, bendruomenių, tautų būdas, siekiai, lūkesčiai, mados vėjai – visi istorijos vingiai. Būtent vertybinės nuostatos lemia, kaip ir ar kraštovaizdis bus suprastas, kaip interpretuojamas, kas ir kaip bus sukurta, todėl Europos kraštovaizdžio konvencija netgi pripažįsta bendruomenių vertybines nuostatas paties kraštovaizdžio dalimi.

Norint geriau pažinti Anykščių kraštą, svarbu išsiaiškinti, kokie yra anykštėnai; siekiant sužinoti, ko norima pasiekti kraštovaizdžio srityje, reikia atkreipti dėmesį į tai, ką patys žmonės vertina tiek savyje, tiek savo erdvėje.

Apie žmones. Kokie jie, anykštėnai? Kokie geriausi anykštėnų būdo bruožai? Kaip manote, kokios gerosios savybės būdingos Jūsų krašto žmonėms?

Esame kūrybiški (13), mylintys gamtą, savo kraštą, prie jo prisirišę (12), svetingi (5), išdidūs – unaravi (4), turintys skonį (4), puoselėjantys tradicijas (2), aukštos kultūros, bendruomeniški, dori, reiklūs, sentimentalūs, jausmingi, individualistai.

Kokios kraštiečių savybės labiausiai trukdo? Kokie neigiami anykštėnų būdo bruožai?

Mūsų žmonės susireikšminę (14), pavydūs (8), provincialūs (6), pesimistai (3), smulkmeniški (3), kompleksuoti (3), „kūrybiški“ (2), pasyvūs, bailūs, konservatyvūs, neryžtingi, irzlūs.

Apie kraštą. Teigiamos kraštovaizdžio savybės ir elementai – kuo savas kraštas brangus, kas patinka, kuo didžiuojamasi?

Čia įspūdingas ir gerai Lietuvoje žinomas gamtos (13) ir kultūros (11) paveldas, kraštas labai įvairus, įvairiapusiškas (12), labai natūralus, nesudarkytos sovietmečiu struktūros. Visa tai geroje geografinėje padėtyje – netoli nuo didžiųjų miestų, svarbiųjų kelių (2), tvarkinga (2), neprivatu, atvira, prieinama visuomenei.

Neigiamos kraštovaizdžio savybės – kas trukdo, liūdina, kelia neigiamus jausmus...

Dar mažai matomas, turizmo ir rekreacijos reikmėms išnaudojamas krašto gamtos paveldas (11), yra griuvėsių, nenaudojamų plotų (5), apleisti dvarų parkai (4), Šventosios slėnyje išlikę prasto sovietinio planavimo relikvai, neužtenka turizmo infrastruktūros (4), nevisur pakanka dviračių takų, čia nederlingos žemės, purvinos pakelės, mažėjant gyventojų (2) blogai prižiūrimos teritorijos.

ANYKŠČIŲ KRAŠTO IDENTITETO ŽENKLAI

Tai mūsų krašto, miesto, miestelio savastis. Vietovės, kraštovaizdžio elementai, kuriais didžiuojamės, ženklai, kurie rodo, kad esame „namie“.

Europos kraštovaizdžio konvencija skatina atsisakyti antropocentrinės priešpriešos (žmogus – pasaulis) ir pereiti prie holistinio pasaulio suvokimo (žmogus – neatsiejama pasaulio dalis). Vienas svarbiausių šios Konvencijos tikslų – skatinti žmones būti sąmoningais savo erdvės kūrėjais, siekti, kad būtų suvoktas veiklos kontekstas ir pasekmės, kad žmonės savo kasdieniniame gyvenime prisimintų, kad kraštovaizdis, atskiri jo elementai, savybės yra svarbi jų pačių savasties dalis. Neapgalvotai keisti, daryti, žaloti savo erdvę, naikinti jos esminius bruožus – tai reikštų kenkti, žaloti ir pačius save...

Svarbu išsiaiškinti, kokias vietas, kokius kraštovaizdžio elementais, ženklus anykštėnai laiko „savais“, su kuo sieja savo kraštą, kuo didžiuojasi, pagal ką atpažįsta „savo namus“.

Dalyvių išvardinti Anykščių krašto identitetą formuojantys kraštovaizdžio elementai:

Gamtiniai: Šventosios upė, jos kilpos ties Mikieriais, atodangos, tarp jų – Daumantų, Virintos, upelės, Nevėžos ir Rubikių ežerai, Karalienės liūnas, Kavarsko, Inkūnų šaltiniai; miškai, Anykščių šilelis ir jo Šventieji ažuolai, Kurklių pievos; Storių kalvos, Puntukas, kvarcinis smėlis, mineralinis vanduo.

Kultūriniai: siaurukas, šv. Mato bažnyčia, Anykščių senamiestis, Laimės žiburys (J. Bilūno antkapinis paminklas), Senoji koplyčia (su Pasaulio anykštėnų kūryba), A. Baranausko klėtelė, Sinagoga, Troškūnų, Surdegių vienuolynai, J. Biliūno tėviškė-muziejus, signataro S. Kairio tėviškė, Didžiulių sodyba, Niūronys, Inkūnų bažnyčia, Vašuokėnų dvaras, Voruta – menama Mindaugo pilis, Palatavio piliakalnis, Kavarsko kryžius, Ažuožerių sodai, Traupio botanikos sodas-daržas.

Simboliniai: Antanas Baranauskas, Jonas Biliūnas ir visas literatūrinis krašto paveldas, unikalūs Lietuvoje Arklio, Angelų, Siauruko muziejai, Anykščių vynos– Karazija, mitologinė Mindaugo pilies vieta Vorutoje, šernas Henrikas?.

Anykštėnai asocijuoja save su raiškiu kraštovaizdžiu: „savam krašte pasijunti, kai įvažiuojant prasideda kalvos, slėniai, miškeliai – raižytas kraštovaizdis; saugumą suteikia privatumas „savas žemės plotas, sodyba“, gerus jausmus skatina natūralumas „gerai pasijauti, kai patenki į laukinę gamtą – medžioji, žvejojį, grybauji, kuri laužą ir pan.“

Minimi ne tik Anykščiai, bet ir kitos vietovės: Kavarskas, Traupis, Inkūnai, Mikieriai, Troškūnai, Kurkliai, Niūronys, Andrioniškis, Storiai, Virintos upė, Nevėžos, Rubikių ežerai.

Linksmi Anykščių kraštą charakterizuotų „Kurklių pievos, Kavarsko vyžos, Anykščių mergos, Debeikių kumeliai, Andrioniškio bulbos“

Apibendrinimas. Kūrybiškiems, mylintiems gamtą, savo kraštą, svetingiems, išdidiems, turintiems skonį ir puoselėjantiems tradicijas dalyviams svarbiausi fiziniai krašto identiteto

ženklai, yra: Šventosios upė (38), Anykščių šilelio kompleksas (23), šv. Mato bažnyčia (21), Anykščių vynas (21), siaurukas (17), Puntukas (14), Kurklių pievos (2).

Identiteto ženklai, kurie iki šiol nesusilaukė reikiamo dėmesio, neišnaudotas jų potencialas, yra: gamtos paveldo objektai, ypač – upių slėnių atodangos, kvarcinis smėlis, tarp kultūrinių – Voruta, Troškūnų, Surdegių vienuolynai, dvarai, Didžiulių sodyba, tarp kitų verčių – vynas, anykštėnų kūrybos pristatymas.

KRAŠTOVAIZDŽIO FUNKCIJOS. KELIAS Į VIZIJĄ

Kraštovaizdis yra svarbus teritorinis šalies išteklius, sudarantis sąlygas žmonių gyvenimui ir veiklai, jis yra tautinio identiteto pamatas ir gyvenimo kokybės dalis, sakoma Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių apraše. Kraštovaizdžio savasties išsaugojimas, jo tvarkymas ir formavimas tenkinant ekonominius, socialinius, kultūrinius, ekologinius ir estetinius visuomenės poreikius yra vienas svarbiausių valstybės tikslų, nurodytų Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje.

Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimo gairėse kraštovaizdžio kokybė – kiekvieno individo ir visuomenės gerovės (suvokiamos fizine, fiziologine, psichologine ir intelektine prasme) dalis, darnaus vystymosi sąlyga, ekonominę veiklą skatinantis išteklius.

I-ojo susitikimo metu dalyviai nurodė, kad Anykščių kraštovaizdžio politika turi būti orientuota į pusiausvyros tarp gamtos ir žmogaus paieškas, atskleisti šio krašto potencialą, kuris galėtų būti išnaudotas žmonių laimei, gerovei ir sveikatai kurti. Ji turi akcentuoti krašto išskirtinumą, aktyvinti kūrybines galias, stiprinti pasididžiavimą savo žeme ir skatinti turizmą.

Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių apraše akcentuojama socialinių, ekonominių ir ekologinių kraštovaizdžio funkcijų išsaugojimo ir sustiprinimo svarba.

Gausias kraštovaizdžio atliekamas funkcijas galima suskirstyti į 4 blokus:

ekologinės funkcijos – palaiko gyvybę (užtikrina ekologines sąlygas žmonijai ir visai biologinei įvairovei tarpti, tiekia švarų orą, vandenį, kuria dirvų derlingumą, užtikrina išteklių atsinaujinimą, palaiko ekologinę pusiausvyrą ir ekosistemų stabilumą)

ekonominės – kuria ekonominę vertę, užtikrina gerovę (teikia erdvę ir kitus išteklius, kurių dėka žmonės gyvena, dirba ir ilsisi, vysto ekonomines veiklas (žemės, miškų ūkis, rekreacija, pramonė, komercija, t.t.)

estetinės – kuria tam tikrą vietovės įvaizdį, emocinį ir informacinį lauką, teikia psichologinį komfortą, atspindi meninį skonį;

etinės – teikia žmonijai namus, yra tautos identiteto dalis, istorijos metraštis, vertybinių nuostatų ir siekių atspindys.

Lietuvos mastu siekiama, kad kultūrinis (kokybiškas) kraštovaizdis būtų: biologiškai visavertis (ekologinės funkc.), informatyvus, estetiškas (estetinės funkc.), socialiai priimtinas (etinės funkc.), patogus ir ekonomiškai (ekonominės funkc.).

II susitikimo metu suformuluota tokia Anykščių kraštovaizdžio vizija:

Turizmui palankus kraštovaizdis, kuriamas išsaugant vietovės gamtinį ir kultūrinį išskirtinumą, skatina pasididžiavimą savo kraštu, aktyvina kūrybines galias ir kuria bendruomenės laimę ir gerovę.

KRAŠTO IŠSKIRTINUMO IŠSAUGOJIMAS VYSTANT IR STIPRINANT SVARBIAUSIAS JO FUNKCIJAS

Kaip krašto išskirtinumas gali būti išsaugotas ir sustiprintas vystant svarbiausias jo funkcijas?

Ekologija: išsaugoti švartus vandenį, didinti žaliuosius plotus, išsaugoti ir paryškinti natūralias gamtos vertybes/populiarinti saugomą augmeniją/viskas ekologiškai: vietiniai resursai, teritorijų naudojimo konversija, ekologinis turizmas, ekologinis žemės ūkis, ekologinė komercija, ekologinė maža amatininkystė riboti invazinių augalų plitimą.

Ekonomika: kurti suvenyrus, reprezentuojančius Anykščius, išnaudoti kvarcinio smėlio galimybes, kurti SPA ir kitus poilsio objektus, kulinarinio paveldo plėtojimas ir populiarinimas panaudoti Anykščių mineralinį vandenį miesto viešosiose erdvėse, pilstyti ir prekiauti Anykščių mineraliniu vandeniu/iš visko galima padaryti biznį/ekologiška gamyba iš vietinių žaliavų, ekologinis žemės ūkis, draugiškas gamtai turizmo verslas, ekologinis mokestis už gamtos paveldo objektus/plėtoti edukacines muziejų veiklas,

Etika/istorija: propaguoti Anykščių identiteto ženklus: aukščiausią Lietuvos bažnyčią, Arklio, Angelų ir Siauruko muziejus, Medžių lajų taką, Puntuko akmenį/ gilesnio supratimo apie specifinę krašto istoriją, pasitelkiant švietimą/ kad kiekvienas čia pagamintas daiktas turėtų savo istoriją ir kiekvienas anykštėnas mokėtų ją papasakoti/ daugiau mitologijos, mitų ir galimai istorinių įvykių iliustracijos/ kurti daugiau išskirtinę istoriją atspindinčių legendų, istorinės atminties palaikymas tradiciniais renginiais/ šiuolaikinės technologijos atgaivina istorijos eksponatus.

Estetika: mažiau, bet labai apgalvotos intervencijos, kasdienė elementari priežiūra/ kokybiška architektūra (tradicinės ir modernios architektūros dermė)/ infrastruktūros gerinimas/ kurti nekontrastuojančius su gamtos vertybėmis infrastruktūros objektus/ naujų kokybiškų leidinių leidyba/ leiskime kai kam ramiai numirti (kad saugu būtų).

Apie tolimesnį Politikos rengimo darbą. Susitikimo dalyviai išreiškė norą toliau prisidėti prie Anykščių kraštovaizdžio politikos rengimo. G. Godienė įsipareigojo visiems dalyviams išsiųsti renginio ataskaitą ir analitines pastabas apie Anykščių rajono savivaldybės teritorijų planavimo ir strateginių dokumentų, teisės aktų nuostatas, prisidedančias prie tikslingo kraštovaizdžio apsaugos, tvarkymo, planavimo ir atkūrimo. Kitas susitikimas numatomas rugsėjo mėnesio pradžioje. Jame turėtume tęsti Anykščių kraštovaizdžio vizijos, formavimo tikslų ir principų formulavimą ir kalbėti apie būtinus veiksmus.

Dalyvavo:

Rajono savivaldybės meras Sigutis Obelevičius, įvairių Anykščių rajono savivaldybės administracijos padalinių vadovai ir specialistai, Anykščių miškų urėdijos, Anykščių turizmo informacijos centro, Anykščių viešosios bibliotekos, Pasaulio anykštėnų bendrijos, Skiemonių seniūnijos, Kultūros paveldo departamento Utenos regioninio padalinio atstovai, architektai, anykštėnai (viso 24 žmonės). Diskusiją vedė Giedrė Godienė

III susitikimas. VEIKSMŲ LINK.

2014 m. rugpjūčio 25 d., Anykščių menų inkubatorius, J. Biliūno g. 53, Anykščiai

Pagrindiniai klausimai:

Kaip pabrėžti, puoselėti, saugoti kraštovaizdžio savybes, elementus ir ženklus, svarbius šio krašto identitetui, kultūrai, istorijai? Kaip palaikyti ir stiprinti ekologines vietovių galias? Kaip tvarkytis, kad kraštas būtų gyvybingas, gražus ir užtikrintų žmonių gerovę? Kaip pasiekti, kad vietos dvasia prabiltų ir anykštėnams, ir jų svečiams?

VEIKSMŲ KRAŠTOVAIZDŽIO SRITYJE REGLAMENTAVIMAS TEISĖS AKTUOSE

Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys nagrinėjamą sritį yra:

- Europos kraštovaizdžio konvencija (Florencija, 2000) (toliau – Konvencija),
- ET ministrų komiteto Rekomendacija CM/Rec(2008)3 valstybėms narėms dėl Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimo gairių (2008) (toliau – Rekomendacijos)
- Lietuvos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašas (2004) (toliau – Politika).

Ratifikuodamos Konvenciją, šalys (6 str.) įsipareigoja:

- Didinti pilietinės visuomenės, privačių organizacijų ir viešosios valdžios institucijų sąmoningumą vertinant kraštovaizdžio vertę, jo vaidmenį ir pokyčius
- Stiprinti profesinį kraštovaizdžio srities rengimą, įskaitant suaugusių ir vaikų mokymą
- Gerinti kraštovaizdžio pažinimą (įtraukiant visas suinteresuotas šalis – nustatyti kraštovaizdžio teritorinius vienetus, analizuoti jų charakteristikas, jas keičiančius veiksniai ir patiriamus sunkumus, įvertinti pokyčius [ir būklę] atsižvelgiant į suinteresuotų dalyvių ir atitinkamos gyventojų grupės jiems priskiriamą konkrečią vertę)
- Susitarti ir apibrėžti atskirų kraštovaizdžio vienetų kokybės tikslus
- Priimti kraštovaizdžio apsaugai, tvarkymui ir (arba) planavimui skirtus teisės aktus.

Svarbiausi Konvencijoje aptariami veiksmai yra:

- kraštovaizdžio apsauga
- kraštovaizdžio tvarkymas
- kraštovaizdžio planavimas
- švietimas kraštovaizdžio srityje
- visuomenės aktyvumo ir sąmoningumo didinimas kraštovaizdžio srityje
- bendradarbiavimo (tarpinstitucinio, tarptautinio, regioninio) skatinimas kraštovaizdžio srityje

Konvencija ir Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašas (2004) tapaciai traktuoja kraštovaizdžio apsaugos ir planavimo sąvokas:

Kraštovaizdžio apsauga – veiksmai, kuriais siekiama išsaugoti ir palaikyti svarbias arba būdingas kraštovaizdžio ypatybes, grindžiami jo paveldo verte, atsiradusia dėl natūralių procesų ir (ar) žmonių veiklos.

Kraštovaizdžio planavimas – strateginiais ir teritorijų planavimo dokumentais išreikšti ir patvirtinti į ateitį orientuoti veiksmai, kuriais siekiama išsaugoti, tobulinti, atkurti arba kurti kraštovaizdį.

Pagal Konvenciją:

Kraštovaizdžio tvarkymas – tai veikla atsižvelgiant į tvaraus vystymosi perspektyvą, kuria siekiama užtikrinti nuolatinę kraštovaizdžio priežiūrą, kad būtų galima orientuoti ir derinti pokyčius, kuriuos sukelia socialiniai, ekonominiai ir aplinkos raidos procesai.

Tuo tarpu nacionalinė Politika įveda apibendrinančią sąvoką *kraštovaizdžio formavimas* – kraštovaizdžio politikos kryptių įgyvendinimo veiksmai, kuriais siekiama išsaugoti, tobulinti,

atkurti arba kurti kraštovaizdį ir kurie apima kraštovaizdžio apsaugos, tvarkymo, naudojimo ir planavimo priemones.

Lietuvos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašas (2004) nurodo, kad kraštovaizdžio kokybės tikslams pasiekti turėtų būti taikomi šie kraštovaizdžio formavimo metodai (p. 25.):

išsaugojimo metodas, taikomas siekiant išlaikyti natūralią gamtinių procesų eigą saugomose teritorijose bei kultūros paveldo objektų autentiškumą, išsaugoti tipiškus ir unikalios gamtinio ir kultūrinio kraštovaizdžio objektus bei teritorinius kompleksus, vertingas ekosistemas ir buveines, užtikrinti tradicinį kraštovaizdžio vertybių naudojimą;

atkūrimo metodas, taikomas siekiant užtikrinti kraštovarkos tradicijas, atkuriant vertingus gamtinius ir kultūrinius kraštovaizdžio objektus ir kompleksus, būdingą kraštovaizdžio struktūrą, stiprinti ekologinį kraštovaizdžio stabilumą;

atnaujinimo metodas, taikomas siekiant racionaliai atnaujinti (restauruoti) pažeistų kraštovaizdžio objektų ir kompleksų funkcionalumą, pritaikyti juos naujas reikmes atitinkančiam kraštovaizdžiui kurti;

formavimo (pertvarkymo) metodas, taikomas siekiant radikaliai pakeisti kraštovaizdžio struktūrą, pritaikyti ją racionalios veiklos reikmėms pagal darnios plėtros principus.

Remiantis abiem pristatytais dokumentais, Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politikos kryptys orientuojamos į šias kraštovaizdžio sričiai svarbias veiklas:

- kraštovaizdžio tyrimai
- kraštovaizdžio planavimas
- kraštovaizdžio formavimas
- kraštovaizdžio apsauga
- kraštovaizdžio tvarkymas
- kraštovaizdžio kūrimas/performavimas
- kraštovaizdžio atkūrimas
- švietimas kraštovaizdžio srityje
- visuomenės aktyvumo ir sąmoningumo didinimas kraštovaizdžio srityje
- bendradarbiavimo (tarpinstitucinio, tarptautinio, regioninio) skatinimas kraštovaizdžio srityje

ŠIANDIENINĖS VEIKLOS KRAŠTOVAIZDŽIO SRITYJE ANYKŠČIŲ RAJONE

Kokie, Jūsų manymu, veiksmai, veiklos Anykščių rajone paskutiniaisiais 10 metų prisideda ar tiesiogiai susiję su kraštovaizdžio planavimu, apsauga, tvarkymu, performavimu, atkūrimu? Kokie veiksmai vyrauja? Ar manote, kad esama veiksmų pusiausvyros? Kokia ji turėtų būti? Ar veiksmai padeda spręsti problemas?

Primintos I-ojo susitikimo metu dalyvių išsakytos mintys (žr. I-o susitikimo ataskaitą).

2014 m. rugpjūčio 25 d. susitikime buvo dirbama 4 grupėse, kurių kiekvienoje buvo po keletą jaunųjų kraštovaizdžio architektų (meninio plenero Genius Loci – vietos matymas dalyvių). Buvo suminėti tokie kraštovaizdžiui svarbūs dokumentai/projektai/veiklos.

Planavimo srityje:

Anykščių rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas (3), „rajono detalusis planas“

Anykščių miesto istorinės dalies (unikalus objekto kodas 17071, buv. kodas UV2), Anykščių m., „Senamiesčio regeneracijos specialusis planas/projektas“ (3)

Anykščių miesto bendrasis planas (2)

Anykščių miesto neužstatytų erdvių kraštovaizdžio formavimo ir poilsio organizavimo specialusis planas (2)

Anykščių miesto ir rajono specialieji dviračių takų infrastruktūros planai (2)

Kalitos kalno detalieji planai (2)

Anykščių regioninio parko teritorijos tvarkymo planas (2)

Okuličiūtės dvarelio specialusis planas (2)
 Anykščių rajono turizmo ir rekreacinių teritorijų specialusis planas
 Anykščių miesto turizmo ir rekreacijos specialusis planas
 9 sklypų detalieji planai prie Šventosios kairiojo kranto turizmo trasos
 Anykščių rajono vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros specialusis planas 2008–2014 metų laikotarpiui,
 Anykščių rajono savivaldybės šilumos ūkio specialusis planas
 Aplinkkelio specialusis planas
 Medžių lajų tako specialusis ir detalusis planas
 Anykščių regioninio parko ir jo zonų bei buferinės apsaugos zonų ribų planas
 Anykščių rajono savivaldybės 2012–2019 metų strateginis plėtros planas
 Paviršinių vandens telkinių Anykščių miesto administracinėse ribose apsauginių juostų ir zonų nustatymo specialusis planas, 2012
 Vienuolio g. specialusis planas
 Pakalnių kaimo specialusis planas
 Miesto parko tvarkymo projektas
 Kurorto planavimo dokumentai
 Paminėta, kad svarbūs yra kaimų diversifikacijos projektai.

Nedidelės gyvenvietės vadovaujasi paskutiniais sovietmečiu parengtais generaliniais planais, jie įregistruoti TPD registre kaip aktualūs ir galiojantys.

Didelę reikšmę Anykščių miesto likimui turėjo 1987 m. parengtas Anykščių senamiesčio regeneracijos planas, kuriame buvo numatyta iš esmės pertvarkyti miesto centrą sunaikinant daugelį vertingų senamiesčio atributų. Miesto patriotai sujudino profesinę bendruomenę – 1989 m. architektai Purvinai atliko detalius vietovės tyrimus, kurių dėka plano sprendiniai nebuvo įgyvendinti. Atvirkščiai – šiuo metu teritorija paskelbta urbanistiniu draustiniu, įgyvendintas senamiesčio regeneracijos projektas, miestiečiai ir svečiai turi galimybę gyventi ir džiaugtis nepertraukiamą istoriją menančiose erdvėse.

Apibendrinimas. Kraštovaizdžio planavimo veikla – visų tipų ir lygmenų teritorijų ir strateginis planavimas, atskirais lokaliais atvejais – projektavimo veikla. Susirinkusieji pakankamai gerai įvardija svarbius vietoves keičiančius dokumentus, paminimi ir teritorijų, ir strateginio planavimo dokumentai, ir specialieji, ir detalieji planai. Visi dalyviai bendruosius rajono ir miesto planus laiko svarbiausiais veiklą reglamentuojančiais ir vystymosi gaires nusakančiais dokumentais.

Kaip reikšmingi kraštovaizdžio būklei nurodomi kultūros paveldo apsaugos, turizmo plėtojimo planai ir projektai. Sutariama, kad svarbūs kraštovaizdžio fizinę būklę ir gyvenimo kokybę lemiantys oro, vandens, dirvožemio taršą mažinantys, infrastruktūros atnaujinimo, modernizavimo sprendimai. Neįvardijami jokie atskiri svarbūs planavimo dokumentai žemės ūkio srityje. Pagrindiniai aplinkosaugos srities specialieji planai žinomi ir kitų sričių specialistams, o nedalyvaujant miškų srities atstovams, miškų sektoriaus planavimo dokumentai visai nefiksuoti. Rajono specialistai gerai išmano, aktualizuoja ir sugeba pasinaudoti net daugiau kaip prieš 25 m parengtus planavimo dokumentus. Poreikis naujų atskirų gyvenviečių bendrųjų planų rengimui neakcentuojamas.

Apsaugos srityje

Anykščių regioninio parko direkcijos veikla (2)
 Natura 2000 (3)
 Urbanistinio paminklo vertybės akto patvirtinimas (2)
 Atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas, sąvartynų likvidavimas, stambiagabaričių ir biologiškai skaidžių atliekų aikštelių atsiradimas (3)
 Valymo įrenginių statyba, nuotekų sistemos įrengimas (2)
 Biosferos poligono įsteigimas

Kairiojo Šventosios upės kranto takas
Žaliojo patrulio atsiradimas

Apibendrinimas. Kraštovaizdžio apsauga suvokiama kaip jo gamtinio ir kultūrinio paveldo, gamtinių ir kultūrinių savybių, ypatybių apsauga, jo fizinės būklės (sveikumo, švarumo, tvarkingumo) užtikrinimas, kažkiek – biologinės įvairovės apsauga, o taip pat – aktyvus ir aktualus tvarkymas, atsižvelgiant į vietovės ypatybes ir funkciją (Šventosios kairiojo kranto takas). Svarbūs ir konkretūs veiksmai vietovėje, ir instituciniai pasikeitimai (pvz., žaliojo patrulio atsiradimas). Identifikuojama, kad neaiškios/neatribotos savivaldybės ir atskirų institucijų funkcijos kraštovaizdžio apsaugos srityje. Abejojama, ar už apsaugą tiesiogiai atsakingos institucijos turėtų būti aktyvios kraštovaizdžio pertvarkymo iniciatorės.

Tvarkymo srityje:

Senamiesčio tvarkymas (3)
Gėlynų įrengimas ir puoselėjimas, želdynų priežiūra miestuose ir miesteliuose (3)
Vilniaus g. bendruomenės veikla, formuojantis gatvės [vaizdį] (2)
Šaltupio krantinė (2)
Kairiojo Šventosios upės kranto takas (2)
Infrastruktūros (keliai, šaligatviai, apšvietimas, nuotekos, rekreacinės aikštelės miškuose ir turizmo infrastruktūra ARP)
Miesto namų renovacija (2)
Troškūnų vienuolyno, jo varpinės tvarkymas (2)
Bažnyčios apžvalgos aikštelė
Oro linijų kabeliavimas
Bešeimininkų pastatų griovimas
Burbiškio dvaro tvarkymas
Keliai
Apšvietimas
Rekreacinės aikštelės miškuose
Daumantai
Kavarsko šaltinio tvarkymas
Skiemonių, Debeikių bažnyčios tvarkymas
Troškūnų bažnyčios rūšio tvarkymas
Puntuko aplinkos tvarkymas
Mažųjų karjerų uždarymas ir rekultivacija
Sąvartynų uždarymas

Apibendrinimas. Tvarkymo veiksmai suprantami kaip nuolatinė įvairaus intensyvumo priežiūra, objektų ir vietovių pritaikymas šiandieniems poreikiams, rekreacijai ir turizmui, techninis modernizavimas, prastos ekologinės ar fizinės būklės likvidavimas, atkuriant vertingas savybes, ypatybes. Suvokiama, kad tvarkymas – konkretūs veiksmai vietovėje – gali būti nukreipti į esamos geros būklės palaikymą arba jos atstatymą. Gera būklė tokia, kuri atitinka teritorijos funkciją; nurodoma, kad, jei pakinta funkcija, turi pakisti ir tvarkymas. Pripažįstama, kad labiausiai tvarkomos vietovės, kurios įvairiais (daugiausiai kurorto plėtros, rekreacijos ir turizmo, gyvenimo kokybės užtikrinimo) aspektais šiuo metu atrodo svarbiausios. Intensyviausiai tvarkomos, ši veikla koncentruojama urbanizuotose rekreacinės, gyvenamosios paskirties arba intensyvios apsaugos reikalaujančiose gamtos ir kultūros paveldo objektų ir kompleksų teritorijose. Neakcentuota, kad didžiausią savivaldybės teritorijos dalį tvarko, svarbiausiai prisideda prie vietovių kraštovaizdžio tvarkymo, jo pobūdį formuoja žemės ir miškų ūkis.

Performavimo/konversijos, naujos kūrybos/statybos srityje:
Performavimas/konversija

Dvarvietė į regioninio parko administraciją ir Menų inkubatorių (3)
Miesto vartų įvaizdžio pasikeitimai, susiję su DOSAF virusu į policijos komisariatą (2) ir
Spartako gamyklos – į prekybos centrą „Bikuva“ (2)
Nenaudojama žemė apželdinta mišku (2)
Kolūkiai į privačius ūkius (2)
Kaimo turizmas (2)
Buvusi poilsiovietė – į SPA Anykščiai
Centrinis univermagas – į Maxima PC
Buvę nenaudojami pastatai pritaikyti seniūnijų ir bendruomenių poreikiams
Vandentiekio ir nuotekynės tinklų renovacija miestelių ir gyvenviečių centrinėse dalyse
Odininkų sinagoga
Kultūros centras
Menų centras
Šilumos ūkio pertvarka (nebėra kai kurių katilinių kaminų)
A. Baranausko aikštės skveras

Naujai sukurta:

Anykščių bažnyčios apžvalgos aikštelė (3)
Kalitos kalno infrastruktūra
Šaltupio upelio infrastruktūra
Rubikių ežero apžvalgos bokštas
Biblioteka
Kavarsko MHE
Amatų centras Niūronyse (2)
Anykščių menų centras ir angelų muziejus (2)
Kaimo turizmas
Medžių lajų takas
Turistinės aikštelės Šventosios pakrantėse visame rajone
SPA centras
Anykščių muziejus
Miestelių infrastruktūra
Vandentiekio ir nuotekų sistema

Apibendrinimas. Kraštovaizdžio performavimo veiklos suvokiamos kaip statyba, įrengimas, teritorijų pritaikymas naujoms reikmėms ar konversija, būtina ekonominių, socialinių (psichologinių, kultūrinių) žmogaus poreikių užtikrinimui. Performavimas yra pateisinamas tuomet, kai naujas teritorijos naudojimas duoda laukiamą ekonominį, socialinį poveikį.

Išskiriami du galimi vietovių performavimo atvejai:

- 1) kai rekreacija, turizmas ar kitos veiklos intensyviau imamos vystyti gamtinėse, neužstatylose ar žemės ūkio (natūraliose ar santykinai natūraliose) teritorijose;
- 2) kai keičiama esamų urbanizuotų/intensyviai pakeistų teritorijų funkcija, naudojimo būdas, architektūrinė kokybė.

Suvokiama, kad atskiri kultūriniai objektai (pavyzdžiui, naujų muziejų atsiradimas) keičia kraštovaizdį, praturtindami jį naujomis kultūrinėmis prasmėmis, asmeniniais ir bendrais kultūriniais išgyvenimais, didindami subjektyvią jo vertę; moderni infrastruktūra sukuria saugumo, pastovumo, nuolatinio, sąmoningo, kryptingo žmogaus veikimo [spūdį, didina gyvenimo kokybę ir kuria pridėtinę ekonominę vertę.

Atkūrimo srityje

Burbiškio dvaro rekonstrukcija (4)
Regioninio parko lankytojų centras (2)
Gyvenviečių vandentvarka
Miškų atsodinimas rajone

Medžių atsodinimas mieste
Puntuko zona
Siaurukas
Troškūnų vienuolyno atkūrimas (2)
Skiemonių, Dakuožų bažnyčios
Tiltas
Menų inkubatorius
Siaurukas
Lygiadienių šventės
Kvarcinio smėlio gamybos technologija
Puntuko valymas
Rekultivuotos teritorijos po buvusiais nenaudojamais gamybiniais pastatais
Sutvarkytos buvusių vietinių sąvartynų teritorijos

Apibendrinimas. Atkūrimo veiksmų sfera suprantama kaip itin plati, persipinanti su tvarkymo veikla. Tai vertingų kraštovaizdžio gamtinių ir kultūrinių savybių, ypatybių, funkcinių jungčių, net tradicijų, technologijų atkūrimas, prastos ekologinės būklės likvidavimas.

Sutariama, kad atkūrimo veiksmai apima labai nedideles teritorijas, yra taškinio pobūdžio.

Atskirais atvejais atkūrimui priskiriami ir elementarūs kultūros paveldo objektų tvarkymo darbai.

Dalyviai skirtingai mato atkuriamuosius veiksmus: vieni pateikia labai aiškius pavyzdžius (menų inkubatorius...), kiti įvardija atskiras sritis (miškų ir medžių atsodinimas...), sugeba perteikti atkūrimo idėją per skirtingas prizmes (lygiadieniai).

Kas lemia kraštovaizdžio veiklų sėkmę? Kaip pasiekti aukščiausią kraštovaizdžio kokybę?

Dalyvių įžvalgos:

- Teisingas planavimas ir kruopštus, net smulkmenišką atlikimą.
- Planavimas ir įgyvendinimas – nepertraukiamas gyvenimo ciklas.
- Skirtingų veiklų kombinacijos, sistemingumas, teritorijos tyrimai, išsamus situacijos nagrinėjimas.
- Vieningos atmosferos sukūrimas, nuolatinis, sistemingas teritorijų tvarkymas.

Konvencijos įgyvendinimo Rekomendacijų nuostatos:

- Teritoriją vertinti kaip visumą
- Pripažinti esminį žinių vaidmenį: gerai ištirti patį kraštovaizdį, jo būklę, jį veikiančias jėgas, tai, kaip jį suvokia visuomenė, analizuoti, kaip įgyvendinamos ir kokį efektą duoda vykdomos veiklos
- Nustatyti kraštovaizdžio viziją, tikslus, jų įgyvendinimo strategijas
- Nuosekliai siekti kraštovaizdžio kokybės tikslų: kiekvienas planuojamas veiksmas, projektas turi juos atitikti, gerinti arba bent jau nebloginti kraštovaizdžio kokybės
- Derinti skirtingas veiklas
- Kraštovaizdžio dimensiją integruoti į teritorinę ir sektorių politiką: įtraukti į kraštovaizdžio veiklų planavimą ir įgyvendinimą pačius įvairiausių sektorius (institucijas)
- Pasitelkti visuomenės dalyvavimą nustatant kraštovaizdžio politiką ir ją įgyvendinant
- Skatinti sąmoningumą: žinios apie kraštovaizdį turi būti visiems lengvai prieinamos, suprantamos
- Sukurti pagalbos ir keitimosi informacija mechanizmus

FAKTORIAI, VEIKIANTYS VEIKLAS IR SPRENDIMUS KRAŠTOVAIZDŽIO SRITYJE
Remdamiesi savo asmenine patirtimi pagalvokime, kas lemia mūsų veiksmus kraštovaizdžio srityje?

Veiklos pagrindas (gamtinis ir kultūrinis kontekstas)

Kokie gamtiniai ir kultūriniai reiškiniai, ypatybės, procesai galėtų būti traktuojami kaip visaapimantis „lygusis“ veiklos pagrindas Anykščių rajone?

Dalyvių mintys:

Kraštovaizdžio veiklas lemia vyraujanti mada ekologijai, graži gamta ir gausūs vietiniai išteklių. Saugomų teritorijų tarnybų pareigūnai turėtų skirti daugiau dėmesio veikloms, kurios atitinka jų tiesiogines funkcijas.

Komentaras. Kraštovaizdis yra formuojamas ir pats formuoja žmogaus sąmonę ir jo veiklas ekologine, ekonomine ir kultūrine prasme.

Bet kuri veikla vyksta tam tikroje teritorijoje, erdvėje, atsižvelgiant į jos geografinę padėtį, fizines ypatybes, būdingus tai erdvei ir konkrečiam laikotarpiui natūralius (Anykščių regionui aktualus užaugimas mišku, tam tikruose plotuose – erozija, defliacija, pelkėdara...) procesus.

Tai lemia teritorijos gyvybingumą, sveikatingumą – tinkamumą žmogui gyventi (švarus oras, geriamas vanduo, priimtinas klimatas ir pan...), biologinį produktyvumą (žemės našumą, miškų produktyvumą), panaudojimo įvairioms ūkinėms veikloms galimybes ir ekonominę vertę (teritoriniai, mineraliniai, biologiniai, rekreaciniai ir kitokie išteklių).

Kraštovaizdžio komponentai (visa teritorija, geologinės struktūros, reljefas, dirvožemis, paviršiniai ir požeminiai vandenys, augalija), jo kompleksų pobūdis, atskiros vietovių ypatybės, savybės gali būti traktuojamos kaip labai svarbus išteklius. Kraštovaizdžio (išteklių) pobūdis lemia veiklos diferenciaciją tiek pačių veiklos rūšių, tiek jų pobūdžio, intensyvumo, teritorinės aprėpties aspektais.

Mūsų paveldėti istoriniai teritorijos (kraštovaizdžio) naudojimo relikvai, ženklai, asociacijos (struktūros, kompleksai, objektai, mitai, legendos, prisiminimai) yra itin reikšmingi vietos ir nacionalinei kultūrai, anykštėnų ir visų lietuvių tautinei sąmonei, identitetui.

Ankstesniųjų kartų išgyventos politinės aplinkybės, moralinės ir estetiškos nuostatos, sukaupta patirtis ir žinios, technologijos, sukurtos materialios vertybės yra labai svarbi šiuolaikinės ekonomikos dalis, kaip ir mūsų dabartiniai veiksmai – taps ateities kartų gyvenimo sąlyga.

Reikšmingiausi veiklas reguliuojantys veiksniai

Kas yra tie „kalnai“, suteikiantys veiksmų upei krantus? Kurie jų didesni, kurie mažesni ?

Dalyvių išvardinti Anykščių rajonui reikšmingi socialiniai faktoriai (skliaustuose – reikšmingumo balas):

- specialistai (atskirų sričių žinos, kompetencija) 15),
- žiniasklaida (kaip yra bendraujama, bendradarbiaujama, dalijamasi informacija ir ji pateikiama visuomenei ir pan.) (15)
- švietimas (visuomenės informavimas) (10)
- tradicijos (stereotipai) (7)
- ES (7)
- asmenybės (tikrieji anykštėnai ir vasarotojai) (6)
- teisinė sistema (6)
- skirtingų institucijų bendradarbiavimas (5)
- demografinė situacija (2)
- identitetas (1)
- kraštovaizdžio politikos kūrimas
- kūrybinės dirbtuvės

- work-shop-ai
- pokalbių ciklai visuomenės aktyvumui skatinti

Sėkmės formulė:

Kad protingi politikai pasitikėtų kvalifikuotais specialistais, kuriuos išgirstų visuomenė!
Komentaras. Dalyviai neakcentuoja, nelaiko esminiais nei politinių, nei ekonominių klausimų.

ATEITIES VEIKSMAI

Kokie veiksmai aktualūs, spręstų šiandienos problemas rajone? Kiekvienas nurodykite 3–5 veiksmus, kuriuos reikėtų įgyvendinti per artimiausius 5–6 metus ir prie kurių įgyvendinimo Jūs norėtumėte/galėtumėte prisidėti?

Planavimas

Dalyvių siūlomi planavimo principai:

- Planavimas turi koordinuoti ir valdyti vykstančius procesus
- Planuoti realiai ir savalaikiai
- Planavimo procese teikti dėmesio dialogui
- Derinti naujas technologijas su kraštovaizdžiu

Dalyviai siūlo sukurti:

- Kultūrinio turizmo 3–5 m programą
- Teminio judėjimo scenarijus
- Viešųjų erdvių strategiją
- Likusių Anykščių mikrorajonų specialiuosius šilumos ūkio pertvarkymo planus
- Parengti kurorto parko projektą
- Toliau rengti rajone esančių kultūros vertybių specialiuosius planus

Dalyvių siūlomi organizaciniai pakeitimai:

- Sisteminti gausius planavimo dokumentus, išgryninti jų nuostatas
- Suplanuoti ir įkurti savivaldybės administracijoje kraštovaizdžio architekto etatą, seniūnijose – kraštovaizdžio architektų, dailininkų, apželdintojų etatus

Dalyvių siūlomi veiksmai, kuriems įgyvendinti galimai nepakanka savivaldybės administracijos galių:

- Tobulinti viešųjų pirkimų įstatymą
- Konkretizuoti kultūros paveldo objektų vizualinės apsaugos reikalavimus
- Parengti PŪV PAV metodiką kraštovaizdžio aspektui vertinti TPD ir SPD

Apsauga

Dalyvių siūlomi kraštovaizdžio apsaugos principai:

- Išsaugoti gamtinę įvairovę
- Išsaugoti aukštą aplinkos kokybę (saugoti nuo užterštumo, naudoti kuo mažiau chemikalų)
- Žmogiško mastelio išlaikymas
- Išsaugoti nykstančius senuosius amatus ir tradicijas
- Išsaugoti senąsias žemdirbystės kultūras
- Tobulinti atliekų tvarkymo sistemą

Dalyviai siūlo:

- Išgryninti tikrąsias vertybes
- Kruopščiai įvertinti esamus išteklius, veiksnius, darančius įtaką jų išlikimui ir atsinaujinimui
- Sukurti aplinkos stebėjimo sistemą (kameros)

Dalyvių siūlomi veiksmai, kuriems įgyvendinti nepakanka savivaldybės administracijos galių:

- Priversti ARP specialistus griežčiau saugoti parko teritoriją
- Keisti VSTT principus
- Organizuoti tikrą, ne dirbtinę apsaugą

Tvarkymas

Dalyvių siūlomi kraštovaizdžio tvarkymo principai:

- Tvarkymas turi būti kasdieninis ir tęstinis veiksmas
- Tvarkyti preciziškai, atsakingai: „kaip sau“
- Išlaikyti vientisumą
- Siekti originalumo ir paprastumo, vengti banalumo ir štampų
- Atkreipti dėmesį į negyvenamų teritorijų tvarkymą

Dalyvių siūlomi veiksmai:

- Likviduoti visus senus ? nenaudojamus? gamybinius pastatus
- Ugdyti ir prižiūrėti gyvenviečių želdynus
- Tęsti Šventosios tako aplinkos tvarkymą (želdiniai, vaizdai į upę, informacinė sistema apie vertybes)
- Aplink regioninį parką ir sengires nuganyti pievas, išpjauti krūmus – kontrastui paryškinti
- Reguliariai prižiūrėti ir atnaujinti aplinkos infrastruktūrą
- Tvarkyti vaikų žaidimų aikštes
- Tvarkyti apleistas teritorijas
- Rekonstruoti Skiemonių malūną, pritaikant jį visuomeniniams renginiams
- Rekonstruoti kelią Anykščiai – Skiemonys
- Sutvarkyti įvažiavimus į Anykščių miestą ir kitus miestelius
- Rekonstruoti nesaugų Beržinės kelią

Dalyvių siūlomi veiksmai, kuriems įgyvendinti galimai nepakanka savivaldybės administracijos galių: Tobulinti įstatyminę bazę

Atkūrimas

Dalyvių siūlomi kraštovaizdžio atkūrimo principai:

- Atkurti ir stiprinti žmogaus ir gamtos ryšį, betarpišką santykį su gamta urbanizuotose teritorijose
- Naudoti tik natūralias medžiagas

Dalyviai siūlo:

- Atkurti žydų pirklių kultūrą
- Plėtoti tradicinį amatą – vyndarystę
- Atkurti dvarų paveldą
- Pabrėžti ir puoselėti istorinius vietovardžius, vandenvardžius
- Atgaivinti senuosius pasakojimus
- Atkurti išnykusių žuvų išteklius Šventojoje
- Atkurti ir pertvarkyti kai kuriuos gėlynus
- Iškanalizuoti Latavos upelį

Pertvarkymas

Dalyvių siūlomi kraštovaizdžio pertvarkymo principai:

- Atsakingai vykdyti konversiją: mažiau, bet labai apgalvotai
- Keisti gėlynų ir viso miesto „gražinimo“ politiką

Dalyviai siūlo:

- Pertvarkyti želdinimo kultūrą miesto erdvėse (taisyti architektūrines klaidas)
- Senus pastatus pritaikyti naujoms funkcijoms (tame tarpe – perduoti turistų ir poilsiautojų reikmėms kai kuriuos senamiesčio pastatus)

- Sukoncentruoti rajone pramonę, kad ji nebūtų išsklaidyta („promėtyta bet kur“)
- Pertvarkyti melioracijos sistemas
- Pertvarkyti Anykščių miesto parką
- Įkurti apžvalgos aikštelę ar apžvalgos bokštą ant kurios nors iš Storių kalvų
- Įrengti dviračių taką Anykščiai – Molėtai
- Sutvarkyti buvusią sinagogą
- Įrengti pėsčiųjų perėją geležinkelio tiltu
- Įrengti pėsčiųjų taką tarp Ukmergės ir Kvarco, Gegužės gatvių
- Įveisti išskirtinius gėlynus

Dalyvių siūlomi organizaciniai pakeitimai: Sustabarėjusių struktūrų pertvarkymas

Švietimas

Dalyvių siūlomi švietimo plėtojimo kraštovaizdžio srityje principai:

- Orientuoti švietimą į verslininkus, turistus, gyventojus, vaikus
- Dirbti su bendruomenėmis
- Tobulinti bendrojo lavinimo programas, įtraukiant savo krašto pažinimo kursą, kraštovaizdžio ir architektūros pagrindus, įvesti kultūrinės disciplinas (muzika, menas, tradicija, estetika)
- Mokyti apie tvarkymo, rūšiavimo būtinybę
- Organizuoti atskirų sričių specialistų mokymus
- Daryti ekologines akcijas
- Propaguoti Anykščių krašto identiteto ženklus

Dalyvių siūlomi veiksmai:

- Šviesti bendruomenės estetikos klausimais
- Parengti ir perskaityti paskaitų ciklą vietinėms bendruomenėms apie viešosios erdvės formavimą, gyvenvietės veido kūrimą, pvz., „Žalioji kaimas“
- Kurti gamtines laboratorijas (klasterius) ir bandomuosius ūkius
- Aktualizuoti literatūrinį turinį (interaktyvios skulptūros viešose erdvėse, literatūriniai festivaliai, rašytojų kūrinių eksponavimas)
- Viešinti strateginį miesto planą
- Kurti mokomuosius šiuokščių rūšiavimo projektus, kurių dėka auklėti jaunąją kartą
- Kurti išskirtinę istoriją atspindinčias legendas
- Kurti galimų istorinių įvykių iliustracijas
- Puoselėti tradicinius renginius

Komunikacija

Dalyvių siūlomi komunikacijos apie kraštovaizdžio veiklas principai:

- Kalbėtis
- Skatinti bendruomeniškumą
- Plėtoti komunikaciją remiantis etiškumo, nešališkumo, teisingumo, sąžiningumo principais
- Objektivus, pozityvus ir atviras naujų projektų pristatymas visuomenei
- Puoselėti pozityvų požiūrį ir žinių pristatymo būdą žiniasklaidoje
- Savivaldos žinias skleisti efektyviau ir patraukliau
- Pateikti žinias suprantamai

Dalyviai siūlo:

- Sukurti unikalią vieningą vietovių ženklinimo sistemą ir ją įgyvendinti
- Auklėti visuomenę publikuojant kraštovaizdžio ir architektūros pagrindų žinias informacinėse priemonėse
- Sistemingai pasakoti vietos „mitus“ ir „legendas“
- Skleisti žinią apie Anykščius „iš lūpų į lūpas“

Dalyvių siūlomi organizaciniai pakeitimai:

- Savivaldybėje rengti kas savaitines spaudos konferencijas aktualiais klausimais
- Rengti susitikimus su bendruomenėmis

Apie tolimesnį Politikos rengimo darbą. Kitas, baigiamasis susitikimas numatomas rugsėjo mėnesio pabaigoje ar spalio pradžioje. Jame turėtume diskutuoti apie veiksmus, padedančius įgyvendinti Anykščių kraštovaizdžio viziją, formavimo tikslus ir principus – švietimą, informacijos sklaidą ir bendradarbiavimą su žiniasklaida, finansinius instrumentus, priėti bendrų išvadų.

Dalyvavo: Anykščių rajono savivaldybės Tarybos nariai, administracijos padalinių vadovai ir specialistai, Anykščių meno inkubatoriaus, Anykščių muziejaus, Pasaulio anykštėnų bendrijos, Skiemonių seniūnijos, Kultūros paveldo departamento Utenos regioninio padalinio atstovai, J. Biliūno gimnazijos mokytoja, Lietuvos kraštovaizdžio architektų sąjungos nariai, taip pat šios sąjungos ir E. Andre klubo organizuoto meninio plenero Genius Loci – vietos matymas suburti jaunieji kraštovaizdžio specialistai, architektai, urbanistai ir dizaineriai, menininkai, kiti anykštėnai (viso 24 žmonės).

Diskusiją vedė Giedrė Godienė

IV susitikimas. ĮGYVENDINIMO KARKASAS.

2014 m. rugsėjo 24 d., Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešojoje bibliotekoje Vyskupo skv. 1, Anykščiai

Pagrindiniai klausimai:

Kaip prie numatomos Anykščių kraštovaizdžio vizijos, formavimo tikslų ir principų įgyvendinimo galėtų prisidėti atskiros institucijos? Kokie galimi Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo finansiniai instrumentai? Kokios visuomenės grupės yra itin svarbios įgyvendinant Politiką? Kaip turi būti vykdoma specifinių visuomenės grupių informacijos sklaida, švietimas, konsultavimas, kaip galima tikėtis, kad jos dalyvaus Politikos įgyvendinime?

KRAŠTOVAIZDŽIO POLITIKĄ ĮGYVENDINANČIOS INSTITUCIJOS

Kokios institucijos ir koku būdu gali prisidėti prie Politikos įgyvendinimo?

Dalyviai, diskutuodami su kolegomis iš savo institucijų priėjo išvadą, kad Kraštovaizdžio politiką turi įgyvendinti:

- Anykščių rajono savivaldybės administracija ir savivaldybei pavaldžios jos įmonės, įstaigos, kurių steigėja yra Savivaldybė
- Anykščių regioninio parko direkcija
- Anykščių miškų urėdija
- Bendruomenės
- Pasaulio anykštėnų bendrija

Buvo pasiūlyta suderinti su šiomis institucijomis ir tokiu būdu gauti pritarimą (dalinį įsipareigojimą) dokumento vykdymui:

- Anykščių regioninio parko direkcija
- VĮ Anykščių miškų urėdija
- Kultūros paveldo departamento Utenos regioniniu padaliniu
- Aplinkos apsaugos agentūros Utenos skyriumi
- Aplinkos apsaugos regioninio departamento Anykščių aplinkos apsaugos agentūra
- Anykščių kelių tarnyba

Nuspręsta, kad visos dalyvaujančios institucijos vykdys įsipareigojimus savo kompetencijos ribose, tačiau bus sukurtas tarpinstitucinio bendradarbiavimo mechanizmas, bent 2 kartus į metus įgyvendinančių įstaigų atstovai susitiks aptarti progreso, kylančių sunkumų, svarstys, ką reikia pakeisti, papildyti.

Pažymėta, kad būtų naudinga kasmet rengti platesnes metines konferencijas, kuriose būtų galima apibendrinti pažangą, gerus pavyzdžius, o surinktą medžiagą panaudoti metinės ataskaitos Aplinkos ministerijai rengimui.

Siūloma parengtą dokumentą pristatyti atvirame Savivaldybės tarybos posėdyje, parengti pranešimus žiniasklaidai.

Kokiais finansiniais instrumentais jau šiuo metu naudojotės įgyvendindami Jums pavestus uždavinius? Kokiais norėtumėte pasinaudoti?

Dalyviai nebuvo aktyvūs vardindami finansinius instrumentus. Buvo apibendrintai paminėta:

- Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos (Infrastruktūros, Kaimo plėtros instrumentai)
- Valstybės biudžeto lėšos (Aplinkos apsaugos rėmimo programa, Kultūros paveldo rėmimo programa, kt.)
- Savivaldybės biudžeto lėšos

VIEŠUMAS IR ĮVAIRIŲ VISUOMENĖS GRUPIŲ AKTYVUMO, ĮSITRAUKIMO Į POLITIKOS VEIKLAS DIDINIMAS

Kokios visuomenės grupės yra itin svarbios Politikos įgyvendinimui?
Dalyviai dirba 4 grupėse po 5 žmones, atstovaujančius skirtingoms institucijoms.

Buvo išvardintos tokios visuomenės grupės:

Žiniasklaida (17), vietos bendruomenės (16), politikai (9), žemės savininkai (9), kraštovaizdžio specialistai (7), švietimo įstaigos (6), socialiai remtini žmonės (4), žinomos, įtakingos asmenybės (visuomenės autoritetai) (3), vietos darbdaviai (2), organizuotas jaunimas (2), tvarkos sergėtojai (1), neįgalieji (1), turizmo paslaugų teikėjai (1), medžiotojai ir žvejai (1), vietinės veiklos grupės (1), senjorai, bažnyčia, kultūros sektorius, kelių tarnyba, komunalinis ūkis, šunų ir kačių augintojai.

Tarp jų svarbiausiomis, darančiomis didžiausią įtaką, pripažintos:

- Žiniasklaida
- Politikai
- Žemės savininkai
- Bendruomenės

Ko tikimės iš atskirų visuomenės grupių? Kokią žinią šiai visuomenės grupei turėtume transliuoti? Koku mastu ši visuomenės grupė turėtų būti informuojama, šviečiama, konsultuojama, kiek svarbus jos įsitraukimas į Politikos veiklas? Kokias informavimo, švietimo, konsultavimo, įtraukimo į Politikos veiklas priemones/būdus siūlote taikyti konkrečiai visuomenės grupei?

POLITIKAI

Ko tikimės: tiesos, teisingumo; sąžiningumo; atsakomybės; veiklos perimamumo ir tęstinumo; profesionalumo.

Ką norime pasakyti?

- Kraštovaizdis yra mūsų gyvenimo dalis
- Esame tik laikinieji kraštovaizdyje, išsaugokime jį ir kitiems
- Kraštovaizdis – ne politikos ringas
- Bet kuris politinis sprendimas turi įtakos ir kraštovaizdžiui, tad esi už jį atsakingas

Priemonių santykis: informavimas 10, konsultacijos, įsitraukimas – 6, švietimas – 4.

Priemonės. Politikų švietimas turėtų būti savišvieta. Jie informuojami pateikiant sprendimo projektą elektroniniu paštu ir siunčiant papildomą informaciją periodiškai iš savivaldybės administracijos. Konsultacijos turėtų vykti per projekto prezentaciją, posėdžius kartu su specialistais, susitikimus, diskusijas su vietos bendruomene. Politikai turėtų būti įtraukti į projekto vykdymo komandą, dalyvauti išvažiuojamuose renginiuose, dalyvauti Regioninio parko jungtinėje valdymo taryboje.

ŽEMĖS SAVININKAI

Ko tikimės: geranoriško bendradarbiavimo, iniciatyvos, viešojo intereso pripažinimo (nesavanaudiškumo), patriotiškumo.

Ką norime pasakyti?

- Gyvenate ne vieni
- Įsiklausykime, atsižvelkime į specialistų nuomonę
- Saugokime gamtą
- Būkite atsakingi už kraštovaizdžio kūrimą ir išsaugojimą

Priemonių santykis: informavimas 9, konsultacijos – 5, įsitraukimas – 10, švietimas – 9.

Priemonės. Žemės savininkai turėtų būti nuolat informuojami apie vykdomas veiklas, jiems turi būti parodyti gerieji pavyzdžiai. Švietimas turi būti vykdomas organizuojant mokymus,

pristatant ir komentuojant įvairius projektus, teritorijų planavimo dokumentus. Konsultacijose svarbu geri specialistai. Reikalingas pilnas įsitraukimas, nes kai kuriuos žemės savininkus numatomi veiksmai gali liesti tiesiogiai. Būtina įtraukti kompensavimo klausimus. Konsultacijos turėtų vykti per projekto prezentaciją, posėdžius kartu su specialistais, susitikimus, diskusijas su vietos bendruomene

ŽINIASKLAIDA

Ko tikimės: būti pagrindine visuomenės informavimo priemone, tiksli, patriotiška, liepsnojanti meile, altruistiška

Ką norime pasakyti?

- Žiniasklaida taip pat yra visuomenės dalis
- Žiniasklaida yra mūsų protas, sąžinė, garbė

Priemonių santykis: su žiniasklaida nereikalingos konsultacijos, ji neturi būti įsitraukusi į projekto veiklas (likti nešališka), ją reikia šiek tiek šviesti (2), pagrindinis dėmesys turi būti nukreiptas į informavimą (7).

Priemonės. Žiniasklaida informuojama siunčiant informaciją į pagrindinius vietinius ir respublikinius laikraščius, tinklalapius, socialinius tinklus, per pažintį, draugišką ryšį (savus kanalus), pinigus (užsakomieji straipsniai).

Svarbu:

- nebijoti reikšti savo nuomonės ir ginčytis dėl teisingo jos pateikimo
- palaikyti draugiškus ryšius, nesipykti

BENDRUOMENĖS

Ko tikimės: Kad bendruomenės surastų savo tapatumą, telktų ir propaguotų gerus pavyzdžius, paskatintų atskirų asmenų asmenini indėlių.

Ką norime pasakyti?

Skatiname burtis, bendradarbiauti, konsultuotis su specialistais, rengti ir įgyvendinti projektus, susikurti valdymo, juridinius pamatus.

Priemonių santykis: bendruomenės turėtų būti maksimaliai įtrauktos į Politikos įgyvendinimą (10), daug dėmesio turi būti skiriama konsultacijoms (7), švietimui (6), informavimui (5).

Priemonės. Bendruomenės informuojamos visomis žiniasklaidos priemonėmis, taikant socialinę rinkodarą, komunikuojant asmeniškai, neformaliai, viešai pristatant ir svarstant kraštovaizdžio projektus, naudojant netradicines priemones, parenkant specialią vietą ir pan. Švietimas turėtų koncentruotis į gerųjų pavyzdžių nagrinėjimą, organizuojant patirtinius, teminius teorinius-praktinius seminarus (tapatumo, augalų auginimo ir pan.). Būtina užtikrinti, kad būtų lengva gauti specialias žinias (specialistų konsultacijos būtų prieinamos) – vačeriai bendruomenėms.

Bendruomenių įsitraukimas bus veiksmingas, jei bus grindžiamas tam tikra nauda (pvz., tikslinga kompensacija už konkrečius dalykus, būdingus tik tam tikrai bendruomenei), bus surasti lyderiai, vyks diskusijos.

Dalyvavo: Anykščių rajono savivaldybės administracijos padalinių vadovai ir specialistai, Anykščių miškų urėdijos, Anykščių turizmo informacijos centro, Anykščių muziejaus, Anykščių viešosios bibliotekos, Pasaulio anykštėnų bendrijos, Jono Biliūno gimnazijos ir Antano Vienuolio progimnazijos, Andrioniškio ir Skiemonių seniūnijų, Kultūros paveldo departamento Utenos regioninio padalinio atstovai, Utenos rajono savivaldybės administracijos Architektūros ir teritorijų planavimo skyriaus vyresnioji specialistė, kraštovaizdžio architektė Jūratė Paragytė, Aplinkos ministerijos Kraštovaizdžio skyriaus vyriausioji specialistė Justina Čunderova, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos Apsaugos ir tvarkymo skyriaus specialistė Agnė Jasinavičiūtė (viso 22 žmonės).

Diskusiją vedė Giedrė Godienė

IV darbo grupės susitikimo, skirto Anykščių rajono kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo karkasui numatyti ir komunikacijai stiprinti, įvykusio 2014 m. rugsėjo 24 d. išvadų piešinys aut. G. Godienė

3 priedas

Anykščių rajono savivaldybės teritorijoje galiojantys ir kraštovaizdžio apsaugą ir tvarkymą tiesiogiai ar netiesiogiai reglamentuojantys teritorijų planavimo dokumentai, projektai

I. Bendrieji planai:

1. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. spalio 29 d. nutarimu Nr. IX-1154;
2. Utenos apskrities teritorijos bendrasis (generalinis) planas, patvirtintas LR Vyriausybės 2011 m. lapkričio 2 d. nutarimu Nr. 1318;
3. Anykščių rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas, patvirtintas Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2008 m. birželio 26 d. sprendimu Nr. TS-223;
4. Anykščių miesto teritorijos bendrasis planas, patvirtintas Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2010 m. balandžio 13 d. sprendimu Nr. TS-142;

II. Specialieji planai:

1. Utenos apskrities kultūros paveldo tinklų schema, patvirtinta LR Kultūros ministro 2009 m. balandžio 24 d. įsakymu Nr. ĮV-201;
2. Anykščių rajono miškų priskyrimo miškų grupėms planas, patvirtintas 2002 m. lapkričio 21 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 1651 (ir vėlesni jo pakeitimai);
3. VĮ Anykščių miškų urėdijos vidinės miškotvarkos projektas, patvirtintas Aplinkos ministro 2009 m. gruodžio 31 d. AM įsakymu Nr. D1-884;
4. Anykščių rajono savivaldybės teritorijos miškų išdėstymo žemėtvarkos schema, patvirtinta Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2005 m. lapkričio 24 d. sprendimu Nr. TS-342;
5. VĮ Anykščių miškų urėdijos „Miškotvarkos projektas“ 2009–2018 metams (teritorijos ir apsaugos zonos ribų planas ir paveldotvarkos projektas),
6. Anykščių miškų urėdijos vidinės miškotvarkos projektas, patvirtintas 2009 m. gruodžio 31 d. Nr. D1-884;
7. Anykščių rajono kultūros paveldo tinklų schema, patvirtinta LR Kultūros ministro 2009 m. balandžio 24 d. įsakymu Nr. ĮV-201;
8. Anykščių regioninio parko ir jo zonų bei buferinės apsaugos zonų ribų planas, patvirtintas LR Vyriausybės 2008 m. gruodžio 3 d. nutarimu Nr. 1292;
9. Anykščių regioninio parko teritorijos tvarkymo planas, patvirtintas LR Aplinkos ministro 2008 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. D1-699;
10. Anykščių rajono savivaldybės šilumos ūkio specialusis planas, patvirtintas Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2005 m. vasario 24 d. sprendimu Nr. TS-66;
11. Anykščių rajono turizmo ir rekreacinių teritorijų specialusis planas, 2012;
12. Anykščių miesto turizmo ir rekreacinių teritorijų specialusis planas, patvirtintas Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2007 m. kovo 29 d. sprendimu Nr. TS-138;
13. Anykščių miesto istorinės dalies (unikalus objekto kodas 17071, buvęs kodas UV2), Anykščių m., Anykščių r. sav. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialusis planas, patvirtintas Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2011 m. kovo 10 d. sprendimu nr. TS-99;
14. Penkių sodybų gatvinio kaimo (unikalus kodas 10307, buvęs kodas AtV295) Pakalnių k., Kavarsko sen., Anykščių r. sav. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialusis planas, patvirtintas Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2011 m. vasario 24 d. sprendimu Nr. TS-65;
15. Siaurojo geležinkelio komplekso (G10KP) ruožo Panevėžys–Rubikiai, Panevėžio ir Utenos apskrityse, teritorijos ir apsaugos zonų ribų bei paveldotvarkos specialusis

- planas (teritorijos ir apsaugos zonos ribų planas ir paveldotvarkos projektas), patvirtintas LR Kultūros ministro 2009 m. vasario 18 d. įsakymu Nr. ĮV-76;
16. Paviršinių vandens telkinių, Anykščių miesto administracinėse ribose, apsauginių juostų ir zonų nustatymo specialusis planas, 2012
  17. Anykščių miesto neužstatytų erdvių kraštovaizdžio formavimo ir poilsio organizavimo specialusis planas, 2012
  18. Anykščių rajono vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros specialusis planas 2008–2014 metų laikotarpiui, patvirtintas Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimu Nr. TS-319;
  19. Spėjamos Riklikų senovės gyvenvietės teritorijos planas;
  20. Mažojo dviračių tako nuo šaltinio „Karalienės liūnas“ iki Anykščių miesto ribos Anykščių sen., specialusis planas, patvirtintas Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. rugsėjo 26 d. sprendimu Nr. 1-TS-274

Rengiami:

- Anykščių rajono savivaldybės teritorijos dviračių transporto infrastruktūros plėtros specialusis planas
- Anykščių rajono savivaldybės teritorijos dviračių transporto infrastruktūros plėtros specialusis planas
- Anykščių miesto šiaurinio aplinkkelio specialusis planas
- Kurorto (Draugystės) parko tvarkymo techninis projektas

III. Detalieji planai ir projektai:

1. Ūkinės veiklos diversifikavimo projektai:
  - a. „Kavarsko miesto kompleksinė plėtra“;
  - b. „Andrioniškio miestelio kompleksinė plėtra“;
  - c. „Ažuožerių kaimo kompleksinė plėtra“;
  - d. „Viešintų miestelio kompleksinė plėtra“;
  - e. „Traupio miestelio kompleksinė plėtra“;
  - f. „Mačionių kaimo kompleksinė plėtra“;
  - g. „Burbiškio kaimo kompleksinė plėtra“.
2. Viešosios turizmo, aktyvaus poilsio ir sveikatingumo infrastruktūros plėtros Šventosios upės kairiajame krante Anykščių mieste projektas
3. Teritorijos dalies Tildo gatvėje Anykščių mieste detalus planas
4. Žemės sklypo suformavimo "Medžių lajų komplekso" statybai, Dvaronių k., Anykščių sen., Anykščių r. sav., detalusis planas
5. Kriokšlio rekreacinės zonos suformavimo detalusis planas
6. Senojo Niūronių etnografinio kaimo išplanavimo ir pritaikymo dabartinei turizmo infrastruktūrai detalusis planas
7. Devynių rekreacinės paskirties žemės sklypų suformavimo Anykščių mieste detalusis planas;
8. Vienuolio namo-muziejaus (unikalus kodas kultūros vertybių registre 10476, buvęs kodas ir145), Baranausko klėtelės (unikalus kodas kultūros vertybių registre 10477, buvęs kodas ir146), Vienuolio kapo nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialusis planas;
9. Šventosios upės vagos ruožo valymo projektas.

IV. Strateginiai dokumentai:

1. Utenos regiono plėtros planas 2006–2013, patvirtintas 2006-04-13 Utenos regiono plėtros tarybos;
2. Anykščių rajono savivaldybės 2012–2019 metų strateginis plėtros planas, 2011
3. Anykščių rajono savivaldybės 2013–2015 metų strateginis veiklos planas, 2013

4 priedas

Naudota literatūra ir šaltiniai

1. Europos kraštovaizdžio konvencija. Susiję dokumentai (2012), Vilnius, Aplinkos ministerija;
2. Jakaitis J. Miesto erdvinio formavimo dalyvių diskursas šiuolaikinės demokratijos sąlygomis (2013), Vilnius;
3. Gearty M. Achieving Carbon Reduction: Learning from Stories of Vision, Chance and Determination. *Journal of Corporate Citizenship*, Issue 30, pp. 81-94;
4. Godienė G. (2013). Kraštovaizdžio politika Lietuvos savivaldybėse: padėtis ir iššūkiai. *Kraštovaizdžio architektūra – iššūkiai ir prioritetai. Kraštovaizdžio architektūros forumo, 2013 mokslo darbai*, p.77-89;
5. Kavaliauskas P. (2011). Kraštovaizdžio samprata ir planavimas, Vilnius: VU, prieiga per internetą: http://www1151.vu.lt/Data/Metodines%20priemones/Krast_SMPR_PLNV.pdf;
6. Kavoliūtė, F. (2012). Lietuvos gamtinis pamatas. VU prieiga per internetą: <http://www1151.vu.lt/wp-content/uploads/2012/04/priemon.pdf>;
7. Kilkus K., Stonevičius E. (2011) Lietuvos vandenų geografija. Vilnius, VU, prieiga per internetą: http://www.hkk.gf.vu.lt/publikacijos/2011_Lietuvos_vandenu_geografija.pdf;
8. Kraštovaizdžio planavimo vadovas (2013), Elblag, *LIFEscape projekto medžiaga*;
9. Lietuvos gamtinė geografija (2013), Klaipėda, VU, KU, LEU;
10. Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio erdvinės struktūros įvairovės ir jos tipų identifikavimo studija, I, II (2013), Vilnius, Aplinkos ministerija;
11. Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio plano projektas (2014), prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/index.php#a/12733>;
12. Lietuvos Respublikos Žemės fondas 2014 m. sausio 1 d.. Prieiga per internetą: <http://www.nzt.lt/go.php/Lietuvos%20Respublikos%20%C5%BEem%C4%97s%20fondas28>;
13. Kraštovaizdžio formavimo gairės valstybiniam keliams ir geležinkeliam (2013), Kaunas, Aplinkos ministerija;
14. Parent R and Béliveau J (2007). Organisational Knowledge Transfer: Turning Research into Action through a Learning History. *The Electronic Journal of Knowledge Management* Volume 5 Issue 1, pp 73 -80;
15. Petukienė E., Tijūnaitienė R., Raipa A. (2007). Visuomenės dalyvavimas: socialinio kapitalo, demokratijos ir racionalaus pasirinkimo teorijų apžvalga. *Viešoji politika ir administravimas* 21, p. 87-95, Šiauliai;
16. Visuomenės dalyvavimo vadovas (2006). Peipsi tarptautinis bendradarbiavimo centras, VšĮ Baltijos aplinkos forumas: TRABANT (Tarptautinių upių baseinų rytinėje Baltijos jūros dalyje tinklas) projektas, prieiga per internetą: http://www.bef.lt/fileadmin/Publications/Visuomenes_dalyvavimo_vadovas_2008.pdf;
17. Anykščių miesto generalinis planas. Esamos būklės analizė (aut. S. Žilienė) (1998).

Tekste naudojamos ir cituojamos 1 priede nurodytų teritorijų planavimo ir strateginių dokumentų, Orhuso ir Europos kraštovaizdžio konvencijų, Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašo ir kitų teisės aktų nuostatos.